

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అప్పకవీయము - ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీయుస్స్వామియు నాఁగఁ బ్రాచినిబ్రతీ * చిన్ రుక్మిణీదేవిస ।
త్యాయోషామణియున్మహాత్మకతసే * యన్మంగలన్మోద్వఁగే ।
ల్దోయిందార్క్ష్యమరుత్సుతుల్గొలువశ్రీ * దుండేలునాప్రోలిమా
మైయాఁకామెపలిన్వసించు హాఁని * త్యంబున్మముంబ్రోవుతన్ ॥

తే-గీ॥ కమలయాదునుదనరూపు * గాంచియలిగి।
యాత్మతరళాంతరమునని * జాధినాథు ।
తనువతఁడుచూపఁగనిచిత్త * మునఁజెలంగు ।
నట్టికౌస్తుభమణిహృద * యమునఁదలఁతు ॥ ౨ ॥

క॥ వననిధినందన కుయ్యేల । యనువునఁదనరారివారి * జాక్షువివక్షం
బునన్నెప్పువై జయంతీ । వనమాలికనాకొసంగు * వాగ్వైభవంబున్ ॥ 3 ॥
తే-గీ॥ కౌస్తుభంబునువనమాలి * కయునుదనకు। దిగువగాలచ్చినెసలిపై * ది
ద్దినట్టి । తిలకమునకుసమంబుగా * వెలయునట్టి। చక్రిశ్రీవత్సచిహ్నంబు * సంస్మ
రింతు ॥౪॥ మ॥ ధరఁగాళిందితటంబునంగలుగుబృం * దాకాననాంతంబునం।
బరితోషాతిశయాళువోహామునగో * పస్త్రీమణుల్ గుంపులై । హరిఁజేరం
జనుదెంతురెందుఁజనునం * చానాదమాలించిన । త్వరయానంబులతోడన
ట్టిమురళిన్ * వర్ణింతునిష్టప్తికిన్ ॥౫॥ సీ॥ పాంచజన్యంబనఁ * బరగిదైత్యా
రాతియెడమనుబయికేల * నెనఁగునెద్ది। మొగిసుదర్శననామ * మునను మాధ
వుదక్షిణాగ్రహస్తంబున * నమరునెద్ది। కౌమోదకీసంజ్ఞ * గనికృష్ణుడాపలిరెం
డవకరమున * నుండునెద్ది। నందకంబనుపేర * నారాయణునికుడిక్రిందటిచేవె
లుఁ * గొందునెద్ది॥ తే-గీ॥ శార్ఙ్గమనఁదనరారికే * శవునివామ। బాహాయుగ
మూలమునఁగను * పట్టునెద్ది। యట్టిహరియైదుకైదువు * లబ్జచక్ర। ఘనగదా
ఖడ్గచాపముల్ * మనుచుమమ్ము॥౬॥ తే-గీ॥ కాలమేఘమునందుఁబ్ర * కాశ
మొందు। కాఱుమెఱుఁగు తెఱంగునఁ * గైటభారి। యంసములపై వెలుంగుపీ *
తాంబరంబు। బంగరుచెఱంగుమాకుశు * భంబులొసఁగు॥౭॥ క॥ బాలశమా
లాగ్రమునం। గ్రాలుశచీనాథుకార్ము * కంబోయనఁగా। నీలఘనదేహుఁడగు

ను * పార్వతిమెచ్చుశివుందలంచెదన్ ॥౨౦॥ చ॥ పరిణయవేళయందుఁదన*పా
దముఁబట్టియునన్నెకంటిపైఁ । దిరముగమోపికంతునకుఁ * దీరెఁగదాపగ
యంచునీలకం। ధరుఁడుదరస్మితుఁడగుటఁ*దద్వలయాహిఫణాగ్రరత్నసం।
దరముకురంబుసంగనిమొ*దమ్ము దమందుభవానిఁగొల్చెదన్ ॥౨౧॥చ॥తనుఁగ
నిరెయొక్కయెత్తునని*దక్షజయున్నిటలాక్షుఁడున్ముదం । బుననిరుచెక్కులుం
గదిసి * ముద్దుగొనంగనొకింతనెమ్మొగం । బనువుగవెన్కకుందిగిచి * యత్నవి
హీనపరస్పరాస్యచుం।బనములుదల్లిదండ్రులకుఁ*బన్నుగఁగూర్చుగజాస్యునె
న్నెదన్ ॥౨౨॥ చ॥జనకునిఁగొల్వవచ్చునల*చామరకర్ణునితేజినందివా।హను
ముకుటాహిఁగాంచిభయ * మందిపిఱిందికిఁబోవఁజూచినం । దనశిఖిమావుదీ
కొలిపి*దానిభయంబుహరించిపూర్వజా। తునకుముదంబొనర్చుగుహు*దుర్ధ
రశక్తివహున్భజించెదన్ ॥౨౩॥క॥హరిశిఖియమదైత్యాంబుప ।మరుద్ధనపశి
వులిభాజ*మహిషనరాంభ।శ్చరహరిణపుష్పకవృష। ప్రరుచిరవాహనులుమ
మ్ము * రక్షింతురొగిన్ ॥౨౪॥క॥రవిశశికుజబుధసురగురు। కవిభానుజరాహుకే
తు * గణములునాకుం । దవిలిఘటంబుననుండుచు । నవనిత్తురుగాతసకల *
సంపదలెపుడున్ ॥ ౨౫

కవిస్తుతి.

సీ॥వల్మీకభవుపాద*వనరుహంబులుగొల్చిసాత్యవతేయుపూ*జనముసల్పి।
భట్టబాణునివచః*ప్రాభవంబుగణించికాళిదాసునికిరు*గేలుమోడ్చి । పండి
తాగ్రేసరు*దండివక్కాణించిభవభూతివాక్యజృం*భణముమెచ్చి । జయదే
వునకునమస్కారంబుగావించిమల్హణుహృదయస*ద్మముననుంచి॥౨౬॥ తే॥
చోరుఁగడుఁబ్రస్తుతించిమ*యూరునెంచి । మాఘుభూషించిభారవి*మదిఁద
లంచి।హీరునకుమ్రొక్కికవితావి*హారమతుల।నితరవిద్వత్ప్రకాండుల*నతు
లుచేసి ॥౨౭॥ సీ॥ శబ్దశాసనుపాద * జలజంబులుభజించియుభయసత్కవిమి
త్రు*నభినుతించి। శంభుదాసునకునం * జలివేడ్కనొనరించిసహజపాండిత్యు
ని*సంస్మరించి । సకలవిద్యాసనా * థకవీంద్రుఁగొనియాడిసౌజన్యజేయువా*
క్స్వరణిఁబొగడి । తగనాంధ్రకవితాపి * తామహువర్ణించినుజనవిధేయుహె
చ్చుగనుతించి॥౨౮॥తే-గీ॥రామరాజవిభూషణ*రత్నఖచిత।చారుమస్తకలా
పాది*హరివాక్య। గౌరవముపెక్కుభంగుల * గణనచేసి । పిదపనితరాంధ్రక
వులకుఁ*బ్రియమువలికి॥౨౯॥ తే-గీ॥కాళిదాసమయూరాది*కవులకైనఁ।గల

వ్రుతప్పులనంగన*నన్యులకులేవె।దిద్దఁదగుపట్లదిద్దుఁడు*దిద్దరాని।యెడలనానె
రములుక్షమి * యించుటొప్పు ॥౩౦॥ వ॥ అనివర్తమానకవులం బ్రార్థించి ॥
క॥ వినఁదగువెండియుఁబొత్తముఁ। గనఁదగుబుధజనులనడుగఁ*గాఁదగుఁ
గాకెం।దును దెలియనిపట్టునఁదప్పనవలదనిభావిజనులకంజలిమోడ్తున్ ॥౩౧॥

గురుస్తుతి.

సీ॥ ఆదిని రెండవ*వేదంబుచెప్పినమూర్తిసర్వజ్ఞుఁ బ్రగ * మస్వారాదిఁ। దరువా
తశబ్దశా*స్త్రిముఁజదివించినకాండూరగిరిదేశి*కప్రకాండు।నామీఁదసకలసి
ద్ధాంతముల్దెలిపినధీరవర్యుఁ బ్రధాని*సూరభట్టు। వెసనన్నులక్షణ*వేత్తఁగా
వించినఘనుమంచికంటియో*బనకవీంద్రు॥౩౨॥ తే-గీ॥స్మార్తకర్మంబులెఱుఁగిం
చి*సభలఁబూజ్యుఁ।జేయునలకొలచలమలసింగనార్యు। నా**X**మములుపదేశిం
చినట్టిరాజ।యోగివర్యునిఁదలఁతువిద్యాగురులను॥౩౩॥క॥ అనియిష్టదేవతా
స్తుతి।యనుసకలకవీంద్రులనుతి*యునుగురునుతియున్। వినయమునసలిపితె
లుఁగున। ఘనకావ్యంబొకటిసేయఁ * గాఁదలఁచుతఱిన్ ॥ ౩౪

స్వప్నప్రకారము.

సీ॥ ధాతరెండవపరా * ర్థమునవాదిదినంబుపగటివరాహక * ల్పంబునందు
మహితవైవస్వత*మనువేళదేశంబులర్థింపనైనమ*హాయుగమునఁ। గలిసమ
యంబునఁ*దొలిచరణంబునమానితంబగుచాంద్ర* మానమునను। శాలివా
హననామ*శకమునగజశైలశరసుధాకిరణుల*సంఖ్యనడప॥తే-గీ॥వంగ
బునను దక్షి*ణాయనమున।జలధరర్తువు మొదటిమా*సంబునందు।బహుళము
న దేవకికిఁజక్ర*పాణిపుట్టి। నట్టియష్టమిసనుదేర*నధికభక్తి ॥౩౫॥ సీ॥ చక్రవా
ళాంతర*క్ష్మామధ్యసంస్థితదైవతగోత్రంబు * దక్షిణమున। లవణాబ్ధివేష్టిత*ల
క్ష యోజనసువిస్తారజంబూద్వీప*తలమునందు।భరతవర్షంబున*భరతఖండం
బునమంగళోర్వినిగర్భ*మహితభూమి। మలయవింధ్యాచల*మధ్యంబునను
గృష్ణయామ్యతీరమునబ్రహ్మ్రశమమున॥౩౬॥ తే-గీ॥దండకాటవినాంధ్రాబ్ధి*
ధావపుణ్య। దేశమునశ్రీగిరీశాన్య*దిశనుగొండ। వీటిపడమటఁదంగెడ*విష
యమునను।గామెపల్లినిగోపాల*ధామమునను ॥౩౭॥ క॥ కల్పోక్తమార్గము
వసం। కల్పముగావించిగోపి*కావిభుపూజల్ ।సల్పిమదినతనిపదములు। నిల్పి
పురాణార్థగోష్ఠి * నిశగడపునెడన్ ॥౩౮॥ సీ॥ మిగులఁజేతులరెంట * మేటిశం
ఖంబునుజట్టుఁగైదువయును*బట్టువాఁడుముద్దులగుమ్మలా * ముద్దియలిద్దఱు
కెంపులఁబడలిడనీటు*గలుగువాఁడుబంగారుచెఱఁగుల* పచ్చనిహొంబట్టుదుప

టివల్లెవా * టొప్పవాఁడుహార కేయూరమం * జీరకోటీరాదిభూషణంబులు చాలఁ * బూనువాఁడు ॥౧౦॥ తే-గీ॥ నుదుటఁగస్తూరితిలకంబు * వ్రేదలువాఁడు । తలఁచిమాంచిననాకుల * దైవమగుచుఁ।బొలుచునాకులదైవంబుఁ* బోలువాఁడు।నిలిచెనొకరుఁడునాదుముం * గలనుగలను॥౧౧॥ వ॥ ఇట్లునిలిచిన॥ క॥ కరములురెంటనుదాల్చిన । పరికరములుచూచియతనిఁ * బరమేశునిఁగాఁ ॥ బరికించిలేచివలగొని । మురియుచు సాష్టాంగదండ * ములొనర్చివెసన్॥ ౧౨

భగవద్వాక్యము.

ఆ-గీ॥ మోడ్పుకేలుఫాల * మునఁజేర్చుకొనియున్నఁ । గరుణనతఁడు నన్ను * గాంచిపలికె । నన్నెఱింగివంద * నంబొనర్చితివాత్మ । మెప్పువుట్టె నీదు * మెలఁకువకును॥౧౩॥ ఉ॥ ఈయువతుల్ రమాధరణు * లేనుబయోరుహాపత్రనేత్రుఁడన్ । నీయెడఁగూర్మిగల్గిధర * ణీదివిజోత్తమవచ్చినాఁడస్వ।శ్రేయసమబ్బునీకునిఁక * సిద్ధమునన్నయ ఫక్కి-యాంధ్రిముం । జేయుమమాయనుగ్రహము * చేఁగలచ్చెరువదిమెచ్చఁగన్ ॥౧౪ ॥క॥ వినియునుగనియునునెఱుఁగని । ఘనఫక్కిం దెనుఁగుఁజేయ * గానెట్లగునా। కనవలదుదానిలక్షణ । మునునీకదిగలుగుచంద * మునువినుమింకన్॥ ౧౫

గ్రంథప్రభావము.

తే-గీ॥ ఆంధ్రిశబ్దచింతామణి * వ్యాకరణము । ముందు రచియించితత్సూత్ర * ములఁదెనుంగు । బాసఁజెప్పెనన్నయ * భట్టుదొల్లి । పర్వములుమూఁడుశ్రీమహా * భారతమున ॥౧౬॥ వ॥ఆసమయంబున॥ తే-గీ॥భారతముఁదెనుఁగించుచుఁ * దారచించి । నట్టిరాఘవపాండవీ * యమునడంచె। ఛందమునడంచనీఫక్కి- * సంగ్రహించె । ననుచుభీమనయెంతయు * నడచెదాని ॥౧౭॥ వ॥తదనంతరంబు॥ ఉ॥ఆదినిశబ్దశాసనమ * హాకవిచెప్పినభారతంబుల్లో।నేదివచింపఁగాఁబడియె*నెందునుదానినెకానిసూత్రసం । పాదనలేమిచేఁదెనుఁగు*పల్కుమఱొక్కటిఁగూర్చిచెప్పఁగా।రాదనిద్రాక్షవాటికవి*రాక్షసుఁడీనియమంబుఁజేసినన్॥౧౮॥క॥ఆమూఁడుపర్వములలో। నామాన్యుఁడునుడువుతెనుఁగు*ల్లరసికొనికృతుల్ । దామురచించిరితిక్క-సు।ధీమణిమొదలైనతొంటి* తెనుఁగుకవీంద్రుల్ ॥౧౯॥ తే-గీ॥రాజరాజనరేంద్రత*నూజుఁడార్యసఖుఁడుసారంగధరుఁడుశై *శవమునందు । నన్నయరచించునెడఁబర*నంబొనర్చె।నన్యులెవ్వరెఱుంగరీ * యాంధ్రిఫక్కి-॥౨౦॥ క॥ అతఁడుదనకాల్లుచే

తులు। మతిచెడి జనకుండు దఱుఁగ * మత్స్యేంద్రుని సం। గతినవిగ్రమ్ముఱ మొలచి
సా। క్షితిసిద్ధులఁ గలసి యొక్క * సిద్ధుండయ్యెన్ ॥౫౧॥ క॥ ఆలోకనుతుఁడు మొన్న
టి। కీలకసమనామతంగ * గిరికడ నునఁగెన్ । బాలసరస్వతులకు నతఁ। డోలిఁ దె
నుఁగుటీక దాని * నొప్పఁగఁ జేసెన్ ॥౫౨॥ క॥ ఆదిని భీమకవీంద్రుఁడు । గోదా
వరిలోనఁ గలిపెఁ * గుత్సితమున నా । మీఁదట రాజనరేంద్ర। త్మాదయితుని
పట్టి దాని * మహిఁ వెలయించెన్ ॥౫౩॥ క॥ ఇలనెనుబది రెండార్యలు । గలిగిప
రిచ్ఛేదపంచ * కంబునఁ దగు నీ । విలసితఫక్కి మతంగా । చలవిప్రునివలన
నీవు * సదనముఁ జేరున్ ॥౫౪॥ క॥ మునునారాయణధీరుఁడు। దనకు సహాయుఁడుగ
సంస్కృ * తముగా నుశా। సనుఁడు రచియించె దానిం। దెనుఁగింపఁగ నీకు దోఁడు *
నేనిపుడగుదున్ ॥౫౫॥ క॥ సురభాషయందు నల్పా। క్షరముల బహుసూచితా
ర్థ * సారము లిమిడింతురు సూత్రంబుల నవివిస్తరముగఁ దెనుఁగింపకున్నఁ * దర
మే తెలియన్ ॥౫౬॥ తే-గీ॥ నారికేళపాకంబుగా * నన్నయకవి । ప్రక్రియాకౌము
దిని ముట్టఁ * బలికెఁ గానఁ । గేవలాంధ్రులు గానరా * త్రోవ నీవు । నో స్తనీపా
కమై యుండఁ * గూర్పవలయు ॥౫౭॥ ఆ-గీ॥ శబ్దశాసనుండు * సంస్కృతగ్రం
థంబు । గానఁ దెలుఁగుమాట * గలయరాదు । లక్షణంబె కాని * లక్ష్యమొ
క్కటియును । బలుకకునికిఁ దెలియఁ * బడవు కొన్ని ॥౫౮॥ తే-గీ॥ ఒక్కసూ
త్రంబువలన న * ముద్భవించు । శబ్దములు లెక్కవెట్టంగ * శక్యమగునె । నలు
వకైనను బలుకు లే * జెలువకైన । నైన నెఱుఁగింపు మొకకొన్ని * యైన నీవు ॥౫౯॥
చ॥ రమణను సత్కవీంద్రులు పు * రాణచయంబితిహాసపజ్క్తికా । వ్యములును
దొల్లి యైన నిపు * డైనను ముంగల నైన దీని సూ । త్రములను దక్క వేఱొకవి * ధం
బున నాంధ్రము చేయఁజాలమిన్ । క్షమఁ దెనుఁగింపు దీన నవి * పర్వముఁ జేయు
ఫలంబు నీకగున్ ॥౬౦॥ క॥ తాతనయు నూత్నదండియు । నీ తెనుఁగు లక్షణం
బా * కించుకరైనన్ । చేతః ప్రౌఢిమఁ జెప్పిరి । త్మాతలమున దీని తెలుఁగు * గావ
విఱుల్లన్ ॥౬౧॥ తే-గీ॥ ఆంధ్రభాషామహాకాన * నాంతరమున సంతతంబును
శబ్దాప * శబ్దసరణు । లెఱుఁగనేరక మది సంశ * యించు తెలుఁగు । కవులు సుపథం
బులిందు నుఁగాంతురిలను ॥౬౨॥ తే-గీ॥ కవులకుపకారమగుటచేఁ * గలసుకృ
త। లాభమందును నగు సద్య * శోభివృద్ధి । దాన సమకూఱు నాకప * దంబు దీనిఁ।
దెనుఁగుఁగావించుకంటెశో * భనము గలదె ॥౬౩॥ ఆ॥ ధరణి నీకు నిష్ట * దైవమె
ప్పుడుఁగాదె । పల్లెనున్న చక్ర * పాణియగుట । నంకితంబు దీని * నతనికిఁ జే
యుము । విపరివర్యమాకు * వేఱుగలదె ॥౬౪॥ చ॥ అనియతఁడానతిచ్చిచన

సంతటమేల్కని నాల్గుదిక్కులుం । గనుంగొని యద్భుతంబుగుతు * కంబును
డెందమునం బెనంగ వేఁ । గినఁ గల కేదిబద్ధమని * కేరుచునుండెడు వేళనామ
తం । గనగనివాసి పుస్తకని * కాయధరుండొకరుండు వచ్చినన్ ॥౧౫॥ క॥ అవి
పురినతిథిగానం । భావించి భుజింపఁ బెట్టి * భాషించునెడన్ । దావిశ్వశ్రేయయ
నుచు । నీవచనము నడువ నెచటి * దిదియన నతఁడున్ ॥౧౬॥ క॥ నన్నయభట్టీయ
ములో । నెన్నఁగఁ బ్రథ మార్యగాదె * యీపొత్తములో । నున్నవియవి
యొనుబదిరెం । డన్న మహాద్భుతముఁ బొంది * యపుడెల్లరకున్ ॥౧౭॥ వ॥
మదీయస్వప్నవిధంబంతయుఁ దేటపడ నెఱింగించిన నాకర్ణించి సకలజనంబు
లు నానందంబుఁ బొంది రందుఁ గొంపఱు మాతృసంబంధుల మదీయబంధువు
లుగూడఁ గులసింధుసౌగంధికబంధులును గృతప్రబంధులును నీతియుగంధరు
లును గావున నాకిట్లనిరి॥౧౮॥ క॥ పేరిఁ గాంచుటచే మోక్షము । సిరిచే సర్థంబు
దాత్రిచే భూష్ణియుశం । ఖరథాంగమ్ముల విజయము । విరచింపుమటన్న కృ
తిని * విద్యయఁ గలుగున్ ॥౧౯॥ ఆ-గీ॥ శ్రేయమబ్బునంచుఁ * జెప్పె విష్ణుఁడశ
నంగ । మంచికలయటంచు * నెంచనేల । నతఁడు సెప్పమన్న * దితనిచేని
ప్పుడు । గడిగెనిదియెసాక్షి * గాదె మనకు॥ ౨౦

వ॥ అడియునుంగాక॥

కర్తృవంశావతారము.

సీ॥ శ్రీవిష్ణునాభిరా * జీవసంభూతుఁ డేవసుమతీసురునకు * వంశకర్త । రా
మాయణామర * భూమిరుహాబ్ధిమేవితతాగమాంతసం * వేద్యగురుఁడు । క
శ్యపాత్రివశిష్ఠ * గౌతమభృగువు లేసూనృతభాషణు * జోడువారు । పృథుల
శస్త్రికళాధు * రీణుఁడే గురుతపోరాశికిఁ * గూర్పిపట్టి॥౨౧॥ తే-గీ॥ యతఁడుదన
రారుసర్వలో * కైకయోగ్య । తారకాపథవర్తివి * స్తారకీర్తి । దురితకర్మపరి
త్యాగి * పరమయోగి । ధరగుణస్థాని శ్రీభర * ద్వాజమౌని॥౨౨॥ తే-గీ॥ అమ్మ
హామౌని గోత్రాబ్ధి * నవతరించి । తమ్ములును దానునన్యోన్య * తనుదనర్చి
తమ్ముల నెపేరున నెసోముఁ * బ్రదస్తరించు । సారసోమాహ్వయుఁడు కావు * సూ
రిఘనుఁడు॥౨౩॥ తే-గీ॥ అతఁడు మధురసుబుధసమూ * హములఁ దొడరి । వేద
శాస్త్రిపురాణాది * వాదములను । గాకునూరిఁటఁ జేసిన * కారణమునఁ । గా
కునూరింటివాఁడన * ఘనతఁ గాంచె॥౨౪॥ సీ॥ బాలుఁడై కాశికాపట్టణంబున
కేగి బ్రహ్మేంద్రు నెద్దశా * స్త్రిములు చదివె । బ్రహ్మరాక్షసుతోడఁ * గ్రమ
ము చెప్పఁబడికట్టినగండభా * గంబునొందె । సరికొండసీమలో * సంతరించెనుగా

స్వాతులఁబోలు *ప్రాజ్ఞులుగలరే॥౯౭॥క॥ఎక్కడిమతంగపర్వత।మెక్కడికా మొపలిసుకవు *లీలోఁ తేరే॥గ్రక్కునదిదెనుఁగింపక। దక్కటననుధన్యుఁ జే* యు*తలఁపునదేమో॥ ౯౮॥ క॥ అతిక్కసముఖ్యకవి।వ్రాతముచేసి తెలుంగు వ్యాకరణముధా। త్రీతలమునఁనెగడునంత।ఖ్యాతంబై తెనుఁగుఁగాక*పోవు టలెల్ల॥౯౯॥వ॥మత్పురాతనజననఘనతరతపోవిశేషంబువలన నకదాయ నిచింతించినితాంతసంతుష్టాంతరంగుండనై ॥ ౧౦౦॥ తే-గీ॥ తనయనుగ్రహ మునఁజెప్ప*మనుచునిన్న। గలనువచ్చినహరితానే* కలఁడునాకుఁ।దెలియ నిపదంబులెల్లనుఁ దెలుపనింక। శంకసేయంగవలదని* సమ్మతించి॥౧౦౧॥వ॥ ముందుబృందారకభాషనశేష విద్యాజలజాననుండగు శబ్దానుశాసనుండు సంక్షేపంబుగాఁగూర్చినయాంధ్రవ్యాకరణంబునందలి,సంజ్ఞా,సంధి,తత్సమ, దేశ్య, క్రియాపరిచ్ఛేదంబులయిదునుం దెనుఁగుఁబలుకులనేను విస్తరించిభా షా పరిచ్ఛేదంబును, వర్ణపరిచ్ఛేదంబును, వళిప్రాస పరిచ్ఛేదంబును, పద్య పరిచ్ఛేదంబును, సంధిపరిచ్ఛేదంబును, తత్సమపరిచ్ఛేదంబును, దేశ్యపరిచ్ఛే దంబును, క్రియాపరిచ్ఛేదంబును ననునామంబులనభిరామంబులగునాశ్వా సంబులెనిమిదిగానలకూర్చి బాల సరస్వతిసకల భాషాకవిమహోపాధ్యా యప్రణీతాంధ్రవ్యాఖ్యానగ్రంథంబాధారంబుగారచియింపంబూని ॥౧౦౨ క॥ దశమీనురగురువాసర। శశితారావజ్రయోగ * షష్ఠకరణయు। క్తశ రాసనలగ్నంబున। శిశిరకరాంశమున మొదలు * సేసితిఁగృతికిన్ ॥౧౦౪॥వ॥ ఇట్లుకృతప్రారంభుండనై మదిష్టదేవతంగాంచి నమస్కరించి వినుతించి యతనింగురించి షష్ఠ్యంతములు విన్నవించెద॥ ౧౦౫.

షష్ఠ్యంతములు.

క॥ సాయపవేంకటపతిభూ। నాయకదత్తాగ్రహార* నగరస్థిరశా యతదేవాలయమునఁ। బాయకవసియించుగోప * భామాపతికిన్॥౧౦౬॥ క॥ శ్రుతశాస్త్రాగమజితగీష్పతివట్టెము పెద్దనార్య* సంపాదితపు। ణ్యతరా గ్రహారపూర్వా। క్షితిజశమీయామ్యమునవ*సించినహరికిన్॥క॥తంగెడసీమ ననిర్జర।గంగాసమనాగనిమ్న *గాపూర్వమునం।బింగళిపురదక్షిణమున రం గంగనెలకొన్న గోప*రత్నంబునకున్॥౧౦౮॥ క॥ కేతవరనామపట్టణ। దైతే యాశాసమన్వి*తని కేతునకున్। వాతాత్మజతార్క్ష్యసమా।స్వీతునకునసమస్త లోక*విఖ్యాతునకున్॥౧౦౯॥క॥అలఘుతరశీలునకునుమం।గళగుణజాలునకుద యాకాలునకిం ద్రో। పలనీలునకనుగామొ।పలిగోపాలునకుఘోష * పతిబా

రణంబునసలం*కారాఖ్యలనుజెందిబహుభేదములనుజూ*పట్టుఁగృతుల। నఖి
లకావ్యములకు*నాత్మలురీతులుప్రాణముల్ వానికిఁ*బ్రాణదశక। మౌలివై
దర్భికా * గౌళికాపాంచాలి కాలాటికాఖ్యాన * కలితలైన। నాలుగురీతులె*
న్నంగనర్థవ్యక్తిసౌకుమార్యౌజఃప్ర*సాదకాంతి। మధురసౌకర్యస*మాధిసా
మ్యశ్లేషములువదియును బ్రాణ*ములుదలంప। శయ్యాచమత్కార*శబ్దస్ఫుర
ణపదావృత్తిరీతిప్రాణ*వితతులెల్ల। శబ్దలక్షణనుతలై*జగతిపైఁబొగడొందు
నుభయవిస్ఫురణంబు*నొప్పునట్లు। వదలకమునుగొన్న*వర్ణంబుకృతులనుబలు
మాఱునుడివిన*బ్రాసమయ్యె। నదిసుకకరదుష్క*రావాసనద్విత్రిచతురను
సంజ్ఞల*సప్తవిధము। లయ్యెననుప్రాస* మందులోపలఛేకవృత్తిలాటముల
న*ముత్తెఱంగు। లేకార్థశబ్దంబు* లేకపద్యంబులోఁ బునరుక్తిదోషంబు*పొం
దకుండ। నుడుగకవేమాఱు * నుడువఁగలాటాఖ్యజనుననుప్రాసమై * జరుగు
చుండు। లాటంబులోశ్శృంఖ*ళన్యాయబంధంబుప్రతిషేదశ్శృంఖళ* బంధనం
బు। మాలికాదీపన* వ్యాఖ్యయుసారంబునేకావళియునన * నెసఁగునైదు। వ
లుమాఱునొకభంగి*పలుకులువలుకుచోఁ*నర్థంబువేఱైన * యమకమదియె।
నాదిగతంబుమ*ధ్యగతంబునంగతతాఖ్యంబునాదిమ*ధ్యమగతంబు। నాద్యం
తగతముమ*ధ్యాంతగతంబునుజరణత్రయగతంబు*సర్వగతము। నుపమాన
పదగోప*నోక్తియుననవవిధములై యమకముల్ * విస్తరిల్లు। సరిగమపధను
లో*ష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యములుతలకట్లునుగుడులుశృం*గములునేక। వర్ణంబులునభి
ష్ట*వచనసంఘట్టనంబులునాదిగానిట్లు * మొదలుఎల్లఁ। జిత్రకవిత్వప్ర* సిద్ధ
నామంబులై పెంపొందిపీనుల*కింపొనర్చు। సరవిగూఢచతుర్థ*చరణవర్ణముఁ
జతుర్విధకందమునుబంచ*విధసువృత్త। పద్యంబుసీసరూ*పద్విపదాఖ్యయుఁ
గందగర్భితమణి*గణనికరము। మొదలుగానొకపద్య*మునఁ బెక్కుపద్యంబు
లిమిడిఛందోర్థదో*షములులేక। గనుపట్టునవియెల్ల *గర్భకవిత్వవిఖ్యాతిచే శ్ర
వణసు*ఖంబొనర్చు। గోమూత్రికాఛత్ర * గుచ్ఛకుండలినాగకంకణమర్దల*ఖ
డ్గచక్ర। పంకజసర్వతో*భద్రమాలాక్షురిప్రభృతిబంధంబులే*ర్పడఁగఁ జెప్ప
వృత్తముల్బంధక*విత్వవిశ్రుతములైకవులకుఁ జెవులు*పండువులుసేయు। ప్రా
సాదిగాఁ జెప్పఁ*బడినవన్నియుశబ్దవితతికలంకార*వితతులయ్యె। ధరనలంకా
రప్ర *ధానతానురసప్రధానతావస్తుప్ర * ధానతలును। భాసిల్లునారభ*టీ
సాత్వతీభారతీకైశికీనామ*ధేయవృత్తు। లర్థస్ఫురణసమా *ఖ్యయులాంగలీ
ఫలపాకమృద్వీఫల*పాకములును। గడుముఖ్యగౌణల*క్ష్యధ్వనివ్యంగ్యముల్

త్మసముద్భూత* మైనవరసములనమరఁజేయుచువిభా * వానుభావ।సాత్త్విక
వ్యభిచార*సంజ్ఞలచేనాల్గుచందంబులగునందుఁ*జనువిభావ। మాలంబనోద్దీ
ప*నాహ్వయంబులు రెండు తెఱఁగులధాత్రిను* ద్దీపనాఖ్య।మాలంబనోక్తగు*
ణాలంబనవిచేష్టితాలఁగ్రియాత్మవి*హారలీల। లనఁజతుర్విధములఁదనరారు
ననుభావమంగచేష్టోద్భూత * మగుచు వెలయుధరమనోవృత్తిస*త్త్వంబనఁబ
డునందుసంభవించినయది*సాత్త్వికంబు।గణుతింపనా:సాత్త్వి* కముకంపఘర్మ
సంస్తంభవైవర్ణ్యవై*స్వర్య్యబాష్ప।విలయరోమాంచసం *జ్ఞలనష్టవిధము
లజరుగునవ్వాలవ్యభి*చారికంబు।స్థాయిభావమునని * త్యత్వంబునొందకవ్యభి
చరించుచుసాగ*రాంతరమునఁ।బొదలుభంగముభంగిఁ* బొడముచుపడఁగు
చుసంచారిభావసం*జ్ఞయునుదాల్చు। వ్యాధ్యసూయావేగ*హర్షలజ్జామర్షదై
న్యావహిత్థని*ద్రావిషాద। శంకామదగ్లాని * చపలతాపస్మారసుప్తిచింతా
శ్రమా*త్సుక్యమరణ।గర్వమోహాలస్య* నిర్వేదసంత్రాసధృతిజడతోగ్ర
తా* స్మృతివితర్క। మతిసంబోధనో *న్మాదనామంబుపేర్పుపముప్పదిమూఁ
డు*భేదములను।ప్రకటంబులైస్థాయి* భావంబులనరోషశమజుగుప్సాభయో
త్సాహశోక।హాసవిస్మయరతు లనఁగఁదొమ్మిదియొప్పునవరసో దయకార*
ణంబులగుచుఁ।బంచవిధంబులై *పరుగుభావంబులుస్థాయిభావసమన్వి*తమ్ము
లగుచు॥తే-గీ॥వీనినన్నిటినెఱిఁగిన* వెనుకగాని।నవరసంబులుపుట్టుచం*దము
లువాని।భేదములులక్షణంబులు* నాదిగాఁగ।దెలియఁబోలదుతంగెడ* దేశ
వాస॥ ౧౭౫

శృంగారరససీసమాలిక.

సీ॥ వెన్నముద్దకుఁబాక * విధిచేఘృతత్వంబుదనరుభంగిని నవ* స్థాయిభా
వ।ములకువిభావప్ర* ముఖ్యభావంబులవలనరసత్వంబు * గలుగుచుండుఁ।ద
ద్రసంబంతయుఁ*దనరుఁగావ్యములందునాట్యంబులందున * నారతంబు।విను
నార్యులకుఁగావ్య*వృత్తంబులునుగనుఁగొనురసజ్ఞులకున * ర్తనములందుఁ।గ
లుగుఁగానిరసంబు*గలుగదారోప్యంబుగావుననటియించు*కాంతలందు।గరి
మనారసముశృం*గారంబుహాస్యంబురౌద్రంబుకరుణావీ* రంబునద్భుతంబు
భీభత్సంబు*దారుణంబునుశాంతమునునాఁగనవవిధం* బులమెలంగు।వరనవ
స్థాయిభా * వములలోనొగిఁజెప్పినరతియెభావాది * రంజనముల। నయ్యెను
శృంగార*మదినీలవర్ణంబువెన్ననివైనసామ*వేదవంశ।వర్యంబుగడుసౌకు*
మార్యంబుకైశికివృత్తినిమధురతా*విధమునందు।సుప్రసాదాభిధా* నప్రా
ణాఖ్యరీతినివిరచింపనొప్పుక*విత్వమునను।బెనుదాయభీభత్స*మునకదిసంభో

గభవమునువిప్రలం*భజమున నఁగ। ద్వివిధమయ్యెనుబంచ*విధభావకథితప్ర పంచకపోష్యమై * పరగునట్టి। సందర్శనాలాప * సంస్పర్శనాశ్లేషనఖరదక్ష తచుంబ*నక్రియాద్య। మవనిపై సంభోగ * భవముదద్విప్రలంభజమనునది మూఁడు*భంగులయ్యె। సంగ్రభూతంబ * యత్నసంభవమునునై సర్గికంబు న*నంగనందు। వింశతిగీతముల్ *వెలఁదులకొప్పారుయౌవనగుణచేష్ట * లందులోనఁ। దనరారునంగజా* తముమూఁడుభేదంబులై హావభావహే * లాహ్వయములు। నప్రయత్నజమను*నదిసుశోభాకాంతిదీప్తిప్రగల్భతా*దీరతలును। మధురతోదారతా*బిభములుననేడుచందంబులయ్యెనై * సర్గికమ్ము కిలికించితవిలాస*లలితలీలాఖ్యలువిచ్ఛిత్తిబిబ్బోక*విభ్రమములు।కుట్టమితంబును*మోట్టాయితంబునువిహృతంబుననదశ * విధములయ్యె। భావంబు మొదలుగా*భావాద్యక్రియావింశతియనవి*వినుతికెక్కు।కుంభినిపైవిప్ర*లంభశృంగారోపకరణంబులై తసా*కరములగుచు।శ్రవణసందర్శనప్రణయవిరోధప్రవాసాదికలనల*వలనఁబొడమి। వెలఁదులకునుబురు*షులకునువరుసతో నొదవునవస్థలు*పదియురెండు। నయనసంప్రీతిమ* నస్సంగసంతతసంకల్పప్రతాపజా* గరకృశత్వ। విషయానుభవపరి * ద్వేషలజ్జాత్యాగ* సంజ్వరోన్మాదమూ*ర్ఛామృతాహ్వ। యంబులరతిరహ*స్యకళాప్రవీణులుజగతిఁ బ్రతాపంబు* సంజ్వరంబు। నను రెండుదశలును* గొనకయవస్థలుపదియుకానెంతురే* పట్టునందుఁ। బ్రకృతికథాపమా * ప్తికరంబునహితంబునశుభప్రసంగంబు * నగుటఁజేసి। ద్వాదశదశపురా * తనకథాక్రమమునఁగానివర్ణింపరు*గావ్యములను॥ తే-గీ॥ గవులుదీనినెఱింగిశృం*గారరసము। గులుకునట్లుగఁగావ్యముల్ * గూర్పగుస్న। ఖ్యాతికెక్కనెరసికస*భాంతధముల। సర్వతటిసీపురందరా* శానివేశ॥

అష్టరససీసమాలిక.

సీ॥ రసపోషణములన * నెసఁగువిభావముఖ్యంబులవలనను * వ్యక్తభంగిఁ। బడయునవస్థాయి*భావముల్ నిజగుణసత్వంబులగుచుర*సత్వమొందు। న ౘశృంగారర * సాంతరభేదసంతతులెల్లమున్నుభా*షితములయ్యె। నింక హాస్యాదుల* నెన్మిదింటనుగల్గుభేదముల్ చెప్పెద*వేఱువేఱఁ। బూరోక్త హాసంబు*భువినిహాస్యంబయ్యెనదియల్పమృదువుసా*మాన్యవాయు।మర్జునచ్ఛవికుంజ * రాననుచేరువఁగరుణాభియాతిశృం * గారభవము। సొంపొందు మధురతా*సుప్రసాదములనుభారతీవృత్తిని*బద్యములను।మూఁడుభేదంబులు*నొలచెనుత్తమమధ్యమాధమంబులనంగ*నందులోన। హసితస్మితములు

త్తి*మాఖ్యలువిహసితప్రహసితంబులుమధ్య* భావితములుక్షితినపహసితం
బు*నతిహసితంబునుజనుగావ్యములఁగ*నినఁబ్రశస్తిఁ। బంచమభావసం*భవ
మహాక్రోధంబురౌద్రరూపముదాల్చె*రక్తనిభము। హరునియూఁడిగమధ*
ర్మాన్వయప్రభవంబుభుగ్నకుటిప్రయుక్తమ* ద్భుతవిపంధి। యుద్ధవృత్తార్థము
ప్రసా*దోజంబులనుగూర్చియారభటీవృత్తి* నమరఁజెప్ప। వెనుకఁజెప్పినశ్లో
క* మునరయ్యెఁగరుణఁదామహీనధర్మామ్నాయ* విహితజలజ। సమవర్తి
దాసికా* పాయసన్నిభకాంతిహాస్యాదికార్ద్రిర। సాత్మజాత। సౌకుమార్య
మునఁబ్ర*సాదమాధుర్యంబులనుగైశికివృత్తిఁ*జనురచింప।స్థాయిభావ్యాది
తో* త్సాహంబుదావీర * రసమయ్యెనెపుడుసా * ధ్వసవిరోధి। కించిత్ప్రి
గల్భితో*దంచితమోజఃప్రసాదసాత్వతులను* జరుగుఁగవిత। ప్రథమవేదిసు
పర్వ*భర్తరాణువమూఁడువిధములై యదిధాత్రి*వెలయుసమర। వీరంబువి
తరణ*వీరంబుగారుణ్యవీరంబుననభావవేద్యమగుచు। విస్మయాహ్వయము
న* వెలయుభావమువిభావాదులచేనద్భు* తాభిధానముననొప్పునాశ్వలా*
యనసూత్రజముకమలాసనుబడివారి*యరుణకాంతి। రౌద్రరసాదివీ* రరస
ప్రసూతంబుస్వల్పమృదుత్వమో* జఃప్రసాద। విధములభారతీ * వృత్తిఁగా
వ్యంబులయందుఁజెప్పఁగనొప్పు*పొందుగాను। నవభావభేదమ * ధ్యవిభాషి
తజుగుప్సబీభత్సమనఁగనొ * ప్పిదమఁగాంచు। నారభటిప్రసా * దౌజనవిధ
ములనొప్పుపద్యములన*త్యద్భుతంబు। సన్నుతాపస్తంబ*సంతతిశృంగారశ
త్రువునందికే*శ్వరునిభంటు। కాలవర్ణముద్విప్ర * కారమైయదిచెప్పఁబడు
జుగుప్సాఖ్యబీ* భత్సరసము। పెనుపొందవైరాగ్య * బీభత్సరసమునుననఁగనీ
భేదంబు*లరయవలయు। మునుపుతొమ్మిదిభేదములలోననెన్నినభయముభ
యానకా*హ్వయముచేతఁ।బరగుయాజుషముబీ*భత్సంబుపట్టిధూమ్రమాభం
బువీరరర *సాహితంబు। ధరమహాకాళుని * దళవాయిసాత్వతినోజఃప్రసాద
సం* యుక్తినమరుఁ। గవితలనీమత్ప్ర*గల్భంబుసర్వాంగకంపనవైస్వర్య*కా
రణంబు। శమముశాంతంబయ్యెఁ*జంద్రసన్నిభముని*ర్వైరమొందునుబర*
బ్రహ్మలెంక। గ్రమమునధర్మార్థ*కామమోక్షములనుపురుషార్థములనుదాఁ*
బొందఁజేయు।నల్పమార్దవముకా* వ్యములఁబ్రసాదమాధుర్యభావాఖ్యవృ*
త్తులఁబొసంగు॥ తే-గీ॥ నీరసాంతరభేదంబు*లెల్లవరుస। నెఱిఁగిసమయోచి
తములుగా*హృదయములకు।నింపుపుట్టంగఁగృతులవ*ర్ణింపవలయు। శ్రీగిరీ
శాఖ్యభాగధా*త్రీనివేశ॥ ౧౯౪

నాయకనిర్ణయసీసమాలిక.

సీ॥ నవరసంబులకుజ*న్మస్థానములునలుగురుముఖ్యులగునాయ* కులుద
నర్తు । రొగిధీరలలితధీ*రోద్ధతధీరప్రశాంతధీరోదాత్త * సంజ్ఞలకునఁ। గలరు
వెండియునేక* నలుగురుశృంగారరససంభవాస్పద* ప్రథితగుణులు । ధారు
ణినసుకూల*దక్షిణశఠధృష్టులనఁగవీరలకున*హాయఁ పరులు।మహినినలువురు
పీట*మర్ద విదూషకవిటచేటకులనంగ*వెలయువారు । మదనకళాపికారు।విదు
లచేబూరుపజాతులునాలుగెం*చంగఁబడియెఁ।బాంచాలదత్తకభద్రకకూచి
మారాభిధానంబుల*నవియుఁగాక । నుపజాతులనవెండి* యునుమూఁడుశశ
వృషహయనామకములఁజె* న్నారుచుండు । వసుధనాయకుఁడెంత* రసికుఁ
డై ననుగాంత*వెలిగాఁగరసముసం*ధిలదుగాన । నాయికాభేదమం* తయువి
స్తరంబుగాఁదెలిపెదనవరసా*ధీనలైన।యుంగనలకుస్వకీ * యయుఁబరకీయ
యుసాధారణియునన*జనుఁద్రివిధము । లందులోనస్వకీయ*యనుభామినికి
గుణభేదములనుమూఁడు*భేదములగు।నుర్విముగ్ధయుమధ్య* యనుప్రగల్భ
యుననమెక్కచందంబున*నుండుముగ్ధ । మధ్యాఖ్యఁజనుతను* మధ్యధీరయు
నధీరాధీరయునునధీ*రాభిధయును।ననుమూఁడుదెఱఁగుల*వినుతిగాంచుఁప్రబ
గల్భయనునదియునునట్లు*నతిశయిల్లు।ధృతివిశేషములచే * ధీరాదికామినీమ
ణులుజ్యేష్ఠామధ్య*మాకనిష్ఠ। లగుదురువరుసతో*నవనినాపరకీయద్విప్రకా
రంబుచేఁ*దేజరిల్లుఁ । గరపరిణతయును*గన్యకయునుననఁబరిణతవర్ణింపఁ*బ
డదుగృతులఁ।గన్యకపురుషాభి*కాంక్షితగానసంగరసంబులనుబరి*కల్పితయ
గు । శృంగారరసనిధా*నాంగవలెనమంద్రుచర్చింపవాసకఁసజ్జికయును । నభి
సారికయుఖండి*తాఖ్యయుస్వాధినపతికయుఁప్రోషిత*భర్తృకయును। విప్ర
హాంతరితయు*విరహోత్కంఠితయువిప్రలబ్ధయుననవీరలకును।దూతికలా
గ్గురు * ప్రాతివేశినియుశిల్పినియుఁగారువునులింగినియుసఖియు । ధాత్రితను
ప్రజా*తయువీరులేకున్నతఱినేర్పుమైఁబ్రియ*తంత్రములకుఁ ।దమకుఁదామై
నను* దగదూతిభావంబుగై కొనిపడపుట* కార్యసరణిఁ । గామశాస్త్రమునం
దుఁ*గామినీమణులకువెలయుజాతులునాల్గు*విధములగుచుఁ।జింతింపఁబద్మిని
*చిత్రినిశంఖినీహస్తినులనవీరి*కందరకును।నలువ్రేండము త్తెఱం*గులనుపజా
తులుహరిణియుఁదురగియుఁ * గరిణియునన । లలిభావరసనాయ * కులయం
దుఁగలిగినభేదంబులెల్ల దె* ల్పితివరుసను।గ్రంథవిస్తారశం * కనువానిలక్షణం
బులులక్ష్యములునిందుఁ*బలుకనైతి॥ తే-గీ॥నట్లగుటభావరసనాయ*కాదిభేద

సంచయమునకలంకార*శాస్త్రవితతి|వలనలక్షణలక్ష్యముల్ *దెలిసిపిదప|ర
సమువర్ణింపఁదగుఁగవి*రాజులకును॥ ౨౦౩

సుకవిమాహాత్మ్యము.

తే-గీ॥మణివలనఁగంకణమునుగం*కణమువలన|మణియునుఁబ్రకాశమగు
నట్లు*మదిఁదలంప|సుకవివలననాయకుఁడునా*యకునివలన| సుకవియుఁబ్ర
సిద్ధిఁగాంతురు*సకలదిశల ॥౨౦౪॥ తే-గీ॥ నాకుజాతునిచేరఘు*నాయకుండు|
వ్యాసుచే పాండవులుకాళి*దాసుచేత|భోజుఁడుప్రసిద్ధినొందిరి* భువినిదవా
దు | నడకలెల్లనుగథలుగా*నుడుగుకతన॥ ౨౦౫॥క॥ ఇమ్మహినిమునులచే వెల|
సెమ్మునుగావ్యములునాన్న*మీఁకురుతేకా| వ్యమ్మనువచనార్థంబే | సమ్మతిఁగ
లి వేళసుకవి * జనులేమానుల్॥ ౨౦౬

సత్కవిలక్షణము.

క॥ ధరణీసురుఁడుప్రశాంతుఁడు | గురుభక్తుఁడుశుచియుఁగల్ప * కుఁడు
పూర్వకవీశ్వరవాక్ప్రయోగదక్షుఁడు|గర్వాతిమోహ్వయుఁడు * గవియ
నఁబరగుఁ॥క॥ శ్రుతిశాస్త్రింగపురాణా| ప్రతతియునితిహాసకావ్య*భరతాగ
మముల్|స్మృతిసంగీతరతికళా|గతులనలంకృతులనెఱుఁగఁ*గాదగుఁ గవికిన్॥

సప్తవిధకవులు.

ఆ॥వె॥ వినుతిఁగాంతురిలవి*వేకి వాచకరాచి | కార్థశిల్పభూమ* నార్థుల
నఁగ|మార్దవానుగతన*మాహ్వయుఁడుమనాఁగఁ | గవులుసప్తనామ*కము
లతోడ॥ ౨౦౯॥సీ॥గణవర్ణశబ్దార్థ* గుణదోషనికరంబుఁబరికించికూర్చుక*బ్బ
మువివేకి | బహుతరానుప్రాస * పదంబనియమంబువదలకకృతిసేయు*వా
చకుండు | మృదుమధురోక్తులు* వెదకికావ్యంబెల్లరచియించుఁబదపడి*రా
చికుండు|మితశబ్దములలోన*నతివిపులార్థంబులిమిడించునర్థాఖ్యు* నెసఁగున
తఁడు॥ ౨౧౦॥తే-గీ॥ సొప్పుయమకంబులెప్పట్ల* శిల్పకుండు | వ్రెందుపఱచున
లంకృతుల్ *భూమనార్థి|సరళపదవిరళార్థవి*స్ఫురణముగను | జూపురసమొం
దుమార్దవ*స్ఫుటకరుండు॥ ౨౧౧

కుకవినిరాసము.

తే-గీ॥ జల్లిపదములునాలుగు*సంతరించి | గురుపులిడుచోటలఘువులు*
గొన్నిగూర్చివిరతిగూడకమీఁదులు*వెదకికొనుచు|నచ్చుపోల్లలపైనుంచునతఁడుకుకవి॥ ౨౧౨॥ తే-గీ॥ వ్రణముగనినిర్మలాంగంబు*వదలునీఁగ | యనఁగు
ణవిశేషఁగనియొప్పు*నడఁచిపుచ్చు| జలముడిగిపాలుద్రావుహం*సంబుకర

ణి।దప్పువిడనాడియొప్పుస* త్కవిగ్రహించు ॥౨౧౩॥ తే-గీ॥ తనకుఁ దెలియ
నివన్నియుఁ*దప్పులనుచుఁ।గుకవిహాస్యంబుగావించు*సుకవివరుఁడు। దడవు
చర్చించి తెలియునం*తటను దెలియ। కున్నఁదద్దయుఁ బెద్దల*యొద్దఁ దెలియు॥
౨౧౪॥క॥ధరఁదమరుసత్కవులమని। పరులుగుకవులనుచుఁగృతులఁ*బరిహాస
మొనర్తురుగర్వమతులుయోగ్యః। పురుషోనాస్తియనుమాట*బుద్ధిఁ దెలిసి
యుఁన్॥క॥ భ్రష్టులుదామెసరో్వత్కృష్టకవులమనుచుసభఁజ * రింతురుబా
ణో। చ్ఛిష్టంజగత్రయమ్మను। నష్టాక్షరముననుగాదె * యడఁకువమదికిన్॥

కవితాప్రశంస.

తే-గీ॥విబుధలోకంబుగవితైవ*విద్యయనుచుఁ।జదువుపచననార్థముననుసం*శయముగలదె।విద్యలకునెల్లనుత్తమ*విద్యకవిత। దానిదెలియుటవిశ్వమం*తయునుగనుట॥౨౧౭॥క॥ధారుణినాకుజమారుతి। పారాశర్యులుచరించు*భావుకశిష్టా।చారమవశ్యమ్మనికవి। తారతమతులైరికాళి * దాసప్రముఖుల్॥౨౧౮॥మ॥జననాథాగ్రణియాత్మరాజ్యముననిచ్చల్ పూజ్యుఁడాసీమబా।సినఁదాగవ్వయుఁజేయఁడన్నికడలన్*శ్రేష్ఠుండువిద్వాంసుఁడా। యనకన్నంగవిమేటియాసుకవితా*యద్వైస్తిరాజ్యేనకి। మ్మనువాక్యంబునిజంబుదీనిఁగనికా* వ్యంబుల్ రచింపందగున్॥౨౧౯॥క॥ వనితయుఁగవితయుఁదానై। చనుదెంచుటగ్గలుగునేని*సరసంబగుధా।త్రినిబల్మికోలుగావిం। చినవిరసంబగునటంచుఁ*జెప్పిరివిబుధుల్॥౨౨౦॥క॥ఛందోలంకారాదుల। యందలిపాటెల్లఁదుదిని*వ్యర్థముగాదే।సుందరమగువాక్యంబుల।పొందెఱిఁగిరచించుబుద్ధి*పుట్టకయున్నన్॥౨౨౧॥క॥విరచించుశక్తిపుట్టని। పురుషునిచదువులుప్రకాశ*ములుగావుసుం।ధరదీపరహితసదనాం।తరమునరేయిఁబడియున్న* ద్రవ్యములక్రియన్॥౨౨౨॥తే-గీ॥ఆశుధారాకవిత్వంబు*లందుశయ్య। లుపములుత్ప్రేక్షలునులేకయుండుఁగాన। నెంతచర్చించిననుబద్య * మంతసార। వంతమగుఁగాననిలుకడ* వలయుఁగృతికి॥ ౨౨౩

దేశభాషావిశేషంబులు.

శస్త్రానుశాసనమూలసూత్రము.

స్వస్థానవేషభాషాభిమతాస్సంతోరసప్రలుబ్ధధియః। లోకేబహుమన్యం తే వైకృతకాన్వ్యాన్యనిచాన్యదపహాయ॥మ॥ నిజదేశంబులవేషభాషలపయి న్నిత్యాభిమానస్థులై। ప్రజమెచ్చన్రసలుబ్ధబుద్ధులగుచుంబ్రాజ్ఞుల్ స్వదేశ్యంబులే।నిజమ్ముంచుంగొనియున్న దేశములవా*నిన్మెచ్చరేపట్టునన్। గజరాజావనప్రవ

స్ఫుటార్థరసముల్ *గావించు నెల్లప్పుడున్ ॥ ౨౨౪॥ క॥ తమతమ బాసలకవితలు
దమతమ దేశములకొప్పి*దములగుఁ బరదే।శములకుఁగూడ వ్రేకింతయు । నమ
రోక్తులు సకలభూము*లందును వెలయున్ ॥ ౨౨౫॥ క॥ తలఁపఁగ సంస్కృత కా
వ్యంబులు దమయర్థములు సకల*భూజనములకున్ । దెలిసినను దెలియకున్నను।
బోలుపొందఁగ నిచ్చునాల్గు*పురుషార్థములన్ ॥ ౨౨౬॥ క॥ హరికథ యైనను దమ
క।ర్థరసానుభవంబు లేని*రసవద్దేశాం। తరభాషాకావ్యంబులు । దొరకొని పఠి
యింపఫలము*దొరకునె దానన్ ॥ ౨౨౭॥ క॥ ఆయా దేశము వారికి । నాయా దే
శంబు భాష*నమరిన కావ్యం। బాయతపురుషార్థంబులఁ । బాయక సమకూర్చు
దేవ*భాషయపోలెన్ ॥ క॥ సురభాషార్థము దెలియని । తరుణులకును శూద్రుల
కును*దమతమ సీమం। బరగిన మాటలఁ జెప్పిన । వరకావ్యము పఠనమునకవ
శ్యంబయ్యెన్ ॥ ౨౨౯॥ క॥ క్షితిమ్లేచ్ఛభాష శ్రుతిగ। ర్హితమగు నట్లైన నాథ*రిత్రిని
దానిన్ । మతిరోసి విడువఁగూడదు । సతతము వ్యవహారహాని*సంధిలుకతనన్ ॥
౨౩౦॥ క॥ సితంబని దేశీయము। జాతీయంబును వచించు * సమయమున నిజాతు
తలభాషాకృతులను। ఖ్యాతిగ మ్లేచ్ఛోక్తులాడి*గాఁగూర్తురజా॥ ౨౩౧

ఆంధ్రకవితాపితామహుని చాటుధార.

మ॥ సమరక్షోణిని కృష్ణరాయల భుజా*శాతాసి చేఁబడ్డదు ।ర్దమ దోర్దండ
పుళిందకోటి యవన*వ్రాతంబు సప్తాశ్వమా ।ర్గమునం గాంచి శబాస హాహా హా
రిహారం*గా ఖుబాబు ఖోడా కితే। తుముకీ బాయిల బాయి దేమలికి యం * దు ర్గిం
టికిం బోవుచున్ ॥ ౨౩౨

నందితిమ్మన చాటుధార.

శా॥ రాయగ్రామణి కృష్ణరాయ భవమ* ఉగ్రక్రూరఖడ్గాహిచేఁ । గాయం
బూడ్చి కళింగదేశనృపతుల్ *కానిర్ఝరీపోషణీ। మాయాభీకుముటూకులో
టుకుహాటూ*మాయాసటాజాహరే। మాయా గ్గేయమ డేయటంద్రుదివి రం
భాజారునిన్ యక్షునిన్ ॥ ౨౩౩

కాళహస్తి మహాత్వమునందు.

సీ॥ బిజమాడు దేవర*నిజకృపామహిమఁ జెన్నారు నాయిల్లు బి*డారు నీకు।
నాకు నీపాదార్చ * నము సేయనడ లింగమూర్తి సేకువచ్చి * మూర్తమాడి। యొ
డయచిత్తేశ నా*యునికి నీమజ్జనమాడు శివార్చన*మాడు బేకు। విచ్చేయుడిది
చూడి*వీడియంబందుకో జంగమస్వామి నా*సదనమునకు॥ ౨౩౪॥ తే-గీ॥ నొాగి
రంబులు మంచి మే*లోగిరమున । నావటించెద బదుడుమి*రారగింపఁ । ప్రతి
దినంబును జంగమా*ర్చనము లేక । దనువు వడ నెల్లరూపకం*దర్పయనఁగ ॥

తే-గీ॥ భాష రెండు దెఱంగులఁ * బరగుచుండు । సంస్కృతము ప్రాకృత
మునన*సంస్కృతంబు। ప్రకృతియననొప్పుదానికిఁ*బ్రాకృతంబు। వికృతియ
గుఁదంగెడాహ్వయ* విషయవాన ॥౨౩౬॥ తే-గీ॥ భారతీదేవి శైశవ * భాషి
తంబు। ప్రాకృతముపంచవిధమయ్యెఁ* బ్రాకృతంబు । శౌరసేనియుమాగధీ*
సంజ్ఞకయును। గ్రమతఁబైశాచికయునప*భ్రంశమనఁగ॥ ౨౩౭॥ క॥ నామమప
భ్రంశంబని। సామాన్యముగాఁదలంప * జనదదిభాషా । భామాశిశుత్వభాషి
త। మైమెలఁగుటచేసుశబ్ద*మగునెల్లెడలన్ ॥ఆ॥ పద్మపత్రనేత్ర* పైశాచికీభా
ష।యందుభేదమించు*కంతగలిగి। సొంపుమీరుచుండు*చూళికాపైశాచి। తె
క్కలోనఁదాను*నొక్కటగుచు ॥౨౩౯॥ తే-గీ॥ ప్రాకృతాదులుచెడితజ్జ*పద
ములగుచుఁ। బలు దెఱంగులఁదనలోనఁగలసియుండు । కతననీయాంధ్రభాష
యుఁ*గవిమతంబు। నందుఁ బ్రాకృతిభేదంబె*యనఁగనొప్పు ॥౨౪౦॥ క॥ క్షితి
భాషసంస్కృతప్రా । కృతసంజ్ఞలద్వివిధమయ్యె * నెంచఁగఁదత్ప్రా । కృత
మువెసనేడు దెఱఁగుల। వితతమగుటనెల్ల నష్ట*విధభాషలగున్ ॥౨౪౧॥ తే-గీ॥
సంస్కృతము ప్రాకృతంబును* శౌరసేని । జగతిపై మాగధియును పై * శాచి
కయును। చూళికయునపభ్రంశంబు* సొరిదినాంధ్ర । భాషయునునివిజనుసష్ట
భాషలనఁగ ॥౨౪౨॥ ఆ॥ వరరుచిప్రణీత*వాక్యంబులనుబతం। జలికృతోరుభా
ష్య*ములను వెలయు । పాణినీయసూత్ర*ఫక్కి-నిజనియించు । శబ్దజాలమెల్ల*
సంస్కృతంబు ॥౨౪౩॥ తే-గీ॥ ఇలఁద్రివిక్రమరచితవృ*త్తులనుసోమ। చంద్ర
సూరిప్రణీతభా * ష్యంబుచేతఁ । దనరువాల్మీకిమూలసూ * త్రములవలనఁ।
బ్రాకృతాదిషడ్భాషలు*ద్భవముఁజెందె ॥౨౪౪॥ క॥ తెలుఁగునకుఁబాడ మెల
తుకా। ములుబాలసరస్వతిప్ర*ముఖబుధకృతటీ। కలవలనను దెల్లంబై । చెలువ
గునీయాంధ్రశబ్ద*చింతామణిచేన్ ॥౨౪౫॥ సీ॥ స్వర్గలోకప్రశ* స్తముసంస్కృ
తముమహారాష్ట్రదేశీయంబు*ప్రాకృతంబు। శూరసేనాఖ్యప్రబ*స్తుతికెక్కు
నాటనుజనులాడునదియొప్పె*శౌరసేని । మగధదేశోత్థులు*మాగధీభాషపిశా
చసంజ్ఞికములై * జగతిఁబొదలుఁ । బాండ్యకేకయసాల్వ * బాహ్లీకానూప
గాంధారనేపాళకుం*తలసుదేష్ణ ॥౨౪౬॥ తే-గీ॥ భోజకన్నౌజకంబులఁ * బా
సఁగుమాట। లరయఁబైశాచికాచూళి*కాహ్వయములు । వెసనపభ్రంశమా
భీర*విషయజాత । మాంధ్రభూమిభవంబాంధ్ర*మయ్యెశౌరి ॥౨౪౭॥ తే-గీ॥
దేవభూసురమునిధరి*త్రీతలేంద్ర । సచివకంచుకివిటవిదూ*షకవిరక్త । వార
యోషిన్నృపామాత్య * వనితలకును । జెప్పఁదగుసంస్కృతముసుధా * సిం

ఘుశయన ॥ ౨౮౮॥ సీ॥ క్షపణజైనాదిక*కర్మహీనులకునుభామాజనులకును* బ్రాకృతంబు।క్షితివైశ్యశూద్రప్రభృతిమధ్యమాధమజాతులకెల్లను*శౌర సేని।ధీవరలుబ్ధకా*దివినీచజాతులమానవులకునెల్ల*మగధభాష। మొగిపిశాచాసురముఖ్యులకెల్లఁబైశాచికానామభా*షాద్వయంబు॥తే-గీ॥ పతితచండాలయవనాది*పరమనీచ। జాతినరులకపభ్రంశ*మీతెలుంగు। నీమవారికి నాంధ్రంబుఁ*జెప్పవలయుఁ।గావ్యనాటకములగోపి*కాభుజంగ ॥౨౮౯॥

ప్రకృతివికృతిభేదంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆద్యప్రకృతిః ప్రకృతిశ్చాద్యేవపాతయోర్వికృతిః.

తే-గీ॥ క్రమముననుసంస్కృతప్రాకృ*తములురెండుఁ। బరగునాద్యప్రకృతియుఁ*బ్రకృతియనఁగ।వెలయునీరెంటికినిదెనుఁగు*వికృతియనఁగ।నందగోపాంగనాపుత్ర * నలిననేత్ర॥ ౨౯౦

తద్భవస్వరూపము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కేవలతయానుసర్వత్య్బేచయేయంయథాతథాభాషా

తే-గీ॥ ప్రకృతులను రెంట రెండురూ*పములనమరు।తద్భవములుప్రత్యేకమాంధ్ర*ధంబులగుచుఁ। జంద్రమనకుఁజందురుండని*సంస్కృతమునఁ।జందుఁడని।ప్రాకృతమునసీ*చందమునను॥ ౨౯౧

దీనికిశబ్దసూత్రము.

ప్రయోగమూలంవ్యాకరణమ్॥వృత్తి॥వ్యాకరణములోకవ్యవహారమూలకము॥ అదియెట్టులనినఁదెలుఁగునకుంబ్రాకృతభాషప్రకృతియనిపించుకొనును. ఆప్రాకృతమునకుసంస్కృతభాష ప్రకృతియనిపించుకొనును. అదిగాన ప్రకృతులనఁగా సంస్కృతప్రాకృతములు ఆ రెంటియందుఁగొన్ని తద్భవములు-ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్కదాననొక్కొక్క విధమునబుట్టి రెండురూపములఁదెలుఁగులలోనుగలసియున్నవి గనుక వానికన్నిటికిఁదెలియునట్టుగానందులోపలనొకచంద్రశబ్దమునకుఁజెప్పుచున్నాము సంస్కృతమునందుఁగలద్విత్వాక్షరమునందుఁగ్రిందనుజడ్డైయుండెడు రేఫముప్రాకృతభాషగాఁబలుకునప్పుడు లోపించునుగాన నారేఫములోపముగాక ప్రత్యేకగాముండొకయుకారమైనిలుచుటచేతదకారమునకుఁబ్రాకృతమునకు రానికొమ్మువచ్చుటచేతనుచందురుశబ్దముశుద్ధసంస్కృతశబ్దమునవేయయిన తద్భవము

గాని సంస్కృతముచెడియయిన ప్రాకృతమువలన నయినదిగాదు॥ చజౌత
జ్జేప్రాకృతేచదంత్యావేవనసంశయః॥తజ్జే - తద్భవమునందును- ప్రాకృతేచ-
ప్రాకృతమునందును-చజౌ-చకారజకారములు-దంత్యావేవ- దంత్యవర్ణము
లేయవును తాలవ్యములుగావనుట-సంశయఃసందేహము-న-లేదు-అనునథో
ర్జుజపక్కి-కావచనము చేతనిదియుసంస్కృతతజాతమైనతద్భవముగనుక-మొ
దలనున్న చకారముదంత్యమయి తెలుఁగువర్ణకముచేరఁగా చందురుండు అ
నియయినదిప్రాకృతమునన య్యేనేనినాదకారముక్రింది రేఫములోపమాగా
ని-ప్రత్యేకాక్షరమైయుండదు-దకారమునకుఁబొల్లునురాదు-అదియెట్లంటే
ని॥ప్రాకృతవ్యాకరణసూత్రంబులు॥కగచజటడతదపబమ౯కగ పశోరుపర్య
ద్రే॥వృ॥ఉపరిస్థితానాంస్పర్శవర్గాద్యతృతీయానాంమవర్ణజిహ్వామూలీయో
పధ్మానీయానాంశషసానాంచలోపః స్యాత్ - నతుద్రశబ్దే॥ ఉపరిస్థితానాం-
మీాఁదనున్న-స్పర్శవర్గాద్యతృతీయానాం-కచటతపగజడదబలకు- మవర్ణజి
హ్వామూలీయోపధ్మానీయానాం-౯క-౯ప-అని-కపలకుముందర్థవిసర్గసదృశ
ములయినవర్ణములుజిహ్వామూలీయోపధ్మానీయంబులనంబడు॥మకారనిక
నిపవర్ణములకు,శషసానాంచ-శషసలకును-లోపఃఅదర్శనము-స్యాత్-అగును॥
ఇందుచేత-చంద్రశబ్దమునందు రేఫమునకుమీాఁదనుండెడి దవర్ణమునకులోప
మురాఁగానతుద్రశబ్దేద్రకారముగలశబ్దమునందులోపములేదు- కావునదవ
ర్ణలోపములేదయ్యెను॥రవలామధశ్చ॥వృ॥అథస్థితానాంరవలానాంలోపస్యా
త్॥అథస్థితానాం-జడ్డలుగలయక్షరములయందుఁగ్రిందనున్న రవలానాం-రే
ఫవకారలకారములకు-లోపఃస్యాత్-లోపమాను-ఈసూత్రముచేతనుదకా
రముక్రిందనున్న రేఫములోపించందఅనియుండెను ॥సూ॥ శేషాదేశస్యా
ద్రావాచోఖో॥వృ॥హాకారరేఫవర్జితస్యానాదేః శేషస్యాదేశస్యచాచః పర
స్యద్విత్వం-స్యాత్-హాకారరేఫవర్జితస్య-హాకారమును శేఫమునుదక్కఁదక్కి-
నఅనాదేః-మొుందుదిగానట్టి- శేషస్య-లోపింపఁగాజిక్కినదానికిని-ఆదేశస్యచ
-ఆదేశమైనదానికిని-అచఃపరస్య-అచ్చునకంటెఁబరమైనదానికినిద్విత్వం-జ
డ్డ-స్యాత్-అవును-ఇందువలనహావర్ణమురవర్ణముగాదు - గావుననుదకారము
ను రేఫమును-సంయుక్తమైనద్రవర్ణమునందథస్థితమైన రేఫములోపింపఁగాఁజిక్కి
నవిగాఁగానుచకారముమీాఁదనున్న యకారమచ్చుగనుకదానిమీాదనున్నం
దునదకారమునకుజడ్డవచ్చుటంజేసిచందఆయెనుఇట్లుప్రాకృతభాషగనుకము
నుపుచెప్పినయథోక్షుజవచనమువలననాదినున్నచకారము దంత్యమాయెను,

అదితత్సమము చేయఁగాఁజందుడనినిలిచెనుకాఁబట్టి యీమాటసంస్కృత మునఁబుట్టిన ప్రాకృతమునసే అయినతద్భవముగాని శుద్ధసంస్కృతమునసైనదిగాదు ఈరెండుశబ్దములకునాదిమకవిప్రయోగప్రసిద్ధిగలదుగావుననిట్టి వన్నియుఁబ్రకృతులు రెంటను రెండు విధములఁబుట్టినవని తెలిసికొనునది-ఇందుకుఁబ్రయోగము॥

నృసింహపురాణమునందు,

చ॥సురుచిరపానపాత్రమున*సుందరియొక్క తెకేలనిండుచం।దురుఁడుప్రకంపి తాంగముల*తోఁదిలకించెఁదదాననాంబుజ। స్ఫురితవికాసవైభవము*సొంపు లపంక్తుకుమవ్రముచ్ఛలింపఁజె।చ్చెరఁజనుదెంచికట్టువడి*చేడ్పడిభీతివండకుచాడ్పున॥౨౯॥

నైషధమునందు.

చ॥ కెరలిమహాసివేమసహ*కృత్వరితద్భటకోటిచాతురీ। తురిసమరాంగణంబులజ*తుర్వారిదావరణంబులన్ యశోం।బరములనేయుచుండుబహు*భంగులఁబున్నమనాటినిండుచం। దురునునుబోగవెన్నెలల*తోఁదులఁదూగెడుతద్గుణంబులన్॥౩౦॥ఆ॥ తెలుఁగులొక్కకొన్ని * దేవతాభాషనె। తద్భవంబులగుచుఁదనరుచుండు। ధరణిఁగొన్నిప్రాకృ * తమునసెయగుచుండుఁ। దెలియవలయువాని* తెలుఁగులెల్ల॥౩౧॥తే-గీ॥ ప్రాకృతమునంటకనిలింప* భాషనయ్యెఁదజ్జముసముద్రమునకుసం*ద్రంబటంచు। నాకసద్భాషనంటక *ప్రాకృతమునసైనచోఁబానినిసముద్ద* మనఁగవలదె॥౩౨॥వ॥ఇందులకుఁ దార్కాణముగాఁగొన్నితద్భవములులోకమునందాద్యప్రకృతివలననేయయి నవిగానిద్వితీయప్రకృతినినయినవిగావందులోపల సముద్రశబ్దమునకొక్కటికిఁజెప్పెదున్నాము మొదలిప్రకృతియందులోపమయ్యెడుదకారముక్రిందటిరేఫములోపముగాక నిలిచినందుచేతను-సంద్రశబ్దముప్రథమప్రకృతిసైనతద్భవముగాని-ద్వితీయప్రకృతిసైనదిగాదు-అదితత్సమముచేయసంద్రమయినది రెండవప్రకృతిసైన॥ కగచజటడతదపబమగికగపశోరుపర్యద్రే॥ అన్నందువఁజంద్రశబ్దమునకువలెనే సముద్రశబ్దమునందలి దకారమునకులోపము రాఁగా॥నతుద్రశబ్దే॥ అనుటవలన లోపమురాదాయెను॥ రవళాఘుళశ్చ॥ అనిమునుపుచెప్పినసూత్రముచేతదకారముక్రింది రేఫములోపింపసముద్దఅని నిలువ॥ శేషాదేశస్యాద్విత్వాచోక్షో॥ అనుదానివలననుమునుపటివలెనే దకారమునకుజడ్డవచ్చెఁగనుక సముద్దయాయెను-అదితత్సమముచేసిన సముద్దములనియుండవలెను-ఈమాటనాదిమకవులు ప్రబంధములనువాడినవా

రుకారు - సంప్రదమనే చెప్పిరి - అటుగాననిట్టి వెల్ల నుశుద్ధ సంస్కృతమునసైన తద్భవములని తెలిసికొనునది॥

లక్ష్మీ శబ్దమునకు.

క॥ నాకులభాషనుముట్టక। ప్రాకృతమునలచ్చిదాఁబ*రగులచ్చియనగ్ । నాక్తో క్తియైనలక్ష్మికి। ప్రకటముగలక్కి-మియని*పలుకఁగవలదే॥దీనికిందెలి విడి ॥ లోకమునందుఁద్భవములుకొన్ని ప్రాకృతభాషవలనసైనవేకానిదేవ తాభాషసైనవిగావు - అదియెట్లన-లక్ష్మీశబ్దమునకుం జెప్పుచున్నాము॥సూ॥ మనయానాం॥వృ॥అథస్థితానాం-మనయానాంలోపస్స్యాత్॥ అథస్థితానాం ద్విత్వాక్షరములయందు(గ్రిందనున్న-మానయానాం-మకారనకారయకార ములకు-లోపః-లోపము-స్యాత్-అగును-ఇందువలనక్షకారము క్రిందనున్న మకారమునకులోపముగాఁగా- లక్షియనియుండెను ॥సూ॥ క్షః॥ క్షస్యఛ స్స్యాత్॥క్షస్యక్షకారమునకు- ఛః- ఛకారము-స్యాత్-అగును-దీనిచేత క్షకా రమునకుఛకారమువచ్చెను-గాఁగాఁలఛియనురూపముసిద్ధించెను- తెలుఁగున స్పర్శ వర్గద్వితీయవర్ణములు లేవుగానలచ్చియనినిలిచెనిది ప్రాకృతంబునసైన తద్భవముకాని - దేవభాషసైనతద్భవముగాదు - సంస్కృతముననయ్యేనేని క్రిందనున్నమకారముప్రత్యేకముస్పర్శవర్గద్వితీయము-ముంగలనెకయక్ష రమెనిలిచెనేనిలక్షిమియవును-ఆంధ్రమునందుషకారము లేదుగాన- అదిలో పమైకకారమునకుద్విత్వముగాఁగా-లక్కి-మి-వికల్పమునజడ్డలోపమైనలకిమి యామెను ఈరెండువిధములతద్భవములలోనుబూర్వకవులుప్రబంధముల యందులచ్చియనిప్రయోగించిరిగానిలకిమియనిప్రయోగింపలేదుగావునని ట్టిశబ్దములెల్లనుద్వితీయప్రకృతిసైనవనియెఱుంగునది॥దీనికిఁబ్రయోగము॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥వచ్చినవాఁడుఫల్గునుఁడ*వశ్యముగెల్తమనంగరాదురా। లచ్చికిసైపె నంగినబ*లంబులు రెండును గెల్వనేర్చునే। హెచ్చుగుఁగుందుగఁదొడరు * చె ల్లవిథంబులకోర్చునట్లుగా।కిచ్చఁవలంచియొక్క-మెయి*నిత్తఱిఁబొందగునిం తయుందగున్ ౨౦౨

రామాభ్యుదయమునందు.

తే-గీ॥ రాచపాఱునిజన్న ంబు*గాచినాఁడు। లచ్చిపుట్టిల్లుకోలకుఁ * దెచ్చి నాఁడు ।చాలపేరింటితోయ్యాలి*నేలినాఁడు। పుడమినునుమించుప్రోద్దువం*గ డమునందు ॥౨౦౩॥ తే-గీ॥శౌరసేన్యాదిపంచభా*షలునుప్రాకృతంబుగా

దములుగానఁ*దద్భవములు।వానియందునుబుట్టును*వర్ణభేద।ములునుబంచ విధంబులై * తెలుఁగునందు॥౭౮॥ తే-గీ॥ శౌరసేనిజాదంబుపై* సాచియం దు। సానమూళికయనియెడు * దానరాచ। కొలమపభ్రంశభాషోక్తి* వలన మాగ।దనరుమాగధిజక్కులు* తద్భవములు ॥౭౯॥ ఇందునకుం దెలివిడి॥ ద్యూతశబ్దమునకు॥సూ॥ ద్యర్యోర్జః॥వృ॥ద్యకారస్య-ర్యకారస్య-చానయోః-ర్జకారాదేశస్స్యాత్-ద్యకారస్య-ద్యయనునక్షరమునకు- ర్యకారస్యచ-ర్యయనునక్షరమునకును-అనయోః-యీరెంటికిని- జకారాదేశస్స్యాత్-జవర్ణమాదేశమవును ఇందునద్యకారమునకు- జకారమురాఁగాజూతమనియుండెను॥సూ॥ దస్తస్యశౌరసేన్యామ ఖావగోస్తాః ॥వృ॥ అనాదేరచఃపరస్యాసంయుక్తతకారస్యదఃస్యాచ్ఛౌరసేన్యాం॥ అనాదేః - ముందటియక్షరముగానున్న అచః పరస్య- అచ్చుకంటెంబరమైయున్న - అసంయుక్తస్య సంయుక్తముగాని-తకారస్య-తవర్ణమునకు-దస్స్యాత్-దవర్ణమౌను-శౌరసేన్యాం-శౌరసేనియందు॥ దీనిచేతదకారము నకుఁదవర్ణమురాఁగా జూదమాయెను ఇది శౌరసేనిభాషనైనతద్భవము॥ ౮౦

ఇందుకుం బ్రయోగము - సభాపర్వమునందు.

క॥ జూదమిదియేలయుడుఁగుము । భేదముదమలోనఁబుట్టుఁ* బెలుచన యుష్మ।ద్భేదమునఁజేసియెగ్గు । త్పాదిల్లుధరిత్రిఁబ్రజకు*భయజననంబై ॥

నైషధమునందు.

క॥ కాదంబరిద్రావింతును। జూదంబాడింతుఁగతల* జొక్కులఁబెట్టన్ । బైదలులనియోగింతును।వైదర్భతనూజమీఁది* వలపుడిగింతున్॥ ౮౧

శాణశబ్దమునకు.

సూ॥ శషసాఃశుః॥వృ॥ శషసాఃశుసంజ్ఞాస్స్యుః॥ శషసాః- శకారషకారసకారములు-శుసంజ్ఞాః-శుఅనుసంజ్ఞదలవి-స్యుః-అగును॥సూ॥శోస్సత్॥వృ॥ శషసానాంశకారస్స్యాన్నిత్యమ్॥ శషసానాం-శకారషకారసకారములకు-సకారస్స్యాత్-సవర్ణమవును-నిత్యం-నిత్యముగా॥ఈసూత్రమున-శకారమునకుసకారమురాఁగా-సాణయనియుండెను ॥సూ॥ నోణనోః పైశాచ్యాం॥ వృ॥ణకారనకారయోఃనకారస్స్యాత్- పైశాచ్యాం॥ ణకారనకారయోః-ణవర్ణనవర్ణములకు-నకారః స్యాత్ -నవర్ణమవును. పైశాచ్యాం-పైశాచియందు॥ ఇప్పుడుచెప్పినదానను- ణకారమునకు- నవర్ణమురాఁగా- సానఅయెను ఇదిపైశాచకభాషనైనతద్భవము॥ ౮౨

రాజకులశబ్దమునకు.

సూ॥ గజడదబఘఝఢధభాం-కచటతపాఃఖఛఠథఫాః ॥ వృ ॥ స్పర్శవర్గతృతీయచతుర్థానాంతత్ప్రథమద్వితీయాఃక్రమేణస్యుః॥ స్పర్శవర్గతృతీయచతుర్థానాం-స్పర్శవర్గములయందుమూఁడవయక్షరములకునునాలవవానికినిత త్తత్ప్రథమ ద్వితీయాఃక్రమేణస్యుః-ఆయావర్గములయొక్క మొదలివర్ణములును-రెండవయక్షరములును - క్రమేణ - వరుసగా- స్యుః-అవును-ఈ సూత్రమునజకారమునకు-చకారమురాఁగా - రాచయాయెను - కులమునకు-కోలము - ఆయెను-అదిసమముచేసిన - రాచకోలము- ఇదిచూళికాపైశాచికాభాషనైనతద్భవము॥ ౨౯ ౫

మూకశబ్దమునకు.

సూ॥ అచోస్తోఖోః॥వృ॥ కఖతథపఫాః - గఘదధబభాః - అచఃపరేషామసంయుక్తానామనాదీనాం-కతపవర్గప్రథమాద్వితీయానాం-తృతీయచతుర్థాః-క్రమేణస్యుః॥అచఃపరేషాం - అచ్చుకంటెఁబరములైన- అసంయుక్తానాం-సంయుక్తాక్షరములుగాని-అనా-దీనాం-మొదలివిగాని-కతపవర్గప్రథమద్వితీయానాం-కతపవర్గములయొక్క మొదలియక్షరములకును- రెండవవానికిని-తృతీయచతుర్థాఃతమవర్గములయందలిమూఁడవనాలవయవి- క్రమేణ-వరుసగా-స్యుః-అవును-ఇదిఅపభ్రంశభాషనైనతద్భవము॥ ౨౯ ౬

ఇందుకుంబ్రయోగము

సారంగధరచరిత్రమునందు

చ॥తలవరులేగవేఁగబులి * తండమునెత్తుటిజొత్తుకైహలా। హలిమెయిరాఁగ రాఁగలయు*నంటివృకంబులుకొంబొదల్ రొదల్ । చిలుకుచునీఁగనీఁగలును* జీమలుదొంతరలై పయింబయిం।బిలబిలమూఁగమూఁగవలె* బెగ్గిలిపల్కఁగ లేకవేదనన్॥ ౨౯౭

యక్షశబ్దమునకు.

సూ॥ఆదేర్యోజః ॥వృ ॥ అదేర్యస్యజస్స్యాత్ ॥ఆదేః- శబ్దాదిస్థుండెడు. యఃయకారమునకు.జః.జకారము.స్యాత్ అవును ॥ దీనను మొదలియకారమునకుజకారమురాఁగా॥జక్షఃఅనియుండెను॥సూ॥క్షః॥వృ ॥ క్షఇత్యస్య - జిహ్వామూలీయః-స్యాత్ ॥క్షఇత్యస్య-క్షయనునక్షరమునకు - జిహ్వామూలీయః-జిహ్వామూలీయము-స్యాత్ -అగును-పాణినీయవ్యాకరణమునందు ఁకఁ ఇతిజిహ్వామూలీయః-అన్నందుచేత-జిహ్వామూలీయమునఁగాఁదాపలివిస

ర్గమునుగలకకారమునకుఁబేరు-గానర్గక అనునదిరాఁగా-జఃక యనినిలిచెను-మునుపుచెప్పిన-అధోక్షజఫక్కి-కావచనమువలన- జాఃరముదంత్యమాయె ను-ఆంధ్రమునందు-విసర్జనీయములేదుగాన-నదిలోపింపఁగాజక్క-అనియుండె-అదితత్సమముచేయఁగాజక్కులు-ఆయెను-ఇదిమాగధీభాషనైనతద్భవము॥

౩౦౨॥సీ॥కుక్క గోలెముబవి*కూళగుండముకంతిగుజ్జుకరాటంబు*గజ్జికట్టెసిక చేతచిక్కంబు* చిన్నెసింగముసెజ్జలక్కలచనసుద్ది*లయ్యలాగు।ప్రోడపొత్త మువోఁక*పుడిమిబన్నముబూదిబీరంబుబికిరము*పిట్టుపుటము।వదినెవెన్నుఁ డువంక*వడుగుపీడెమువన్నెరక్కసిరవనంబు*రిక్కపగ్గ॥౩౦౩॥తే॥పీటదయ్య ముతోరంబు*పెట్టెమట్టి। బత్తిజతనముజాతర * ముత్తియంబు।దాదికుప్పసె మిటికెని*ద్దంబుపెరిమె।యిఁవముకెసడిగ్గియనఁగఁద* ద్భవములయ్యె ॥ ౩౦౪

దీనికివివరము.

కుర్కురశబ్దమునకు - కుక్క-గోళశబ్దమునకుగోలెము-అవిశబ్దమునకు- బవి-క్రూరశబ్దమునకు-కూళ-కుండశబ్దమునకు-గుండము-గ్రంథిశబ్దమునకు-కంతి-కుబ్జశబ్దమునకు-గుజ్జు- కరండశబ్దమునకు-కరాలము-ఖర్జూశబ్దమునకు-గజ్జి కాష్ఠశబ్దమునకు-కట్టె-శిఖాశబ్దమునకు-సిక-చేష్టాశబ్దమునకు-చేఁత-చిక్యశబ్దమునకు-చిక్కము-చిహ్నశబ్దమునకు - చిన్నె-సింహాశబ్దమునకు-సింగము-శయ్యకు-సెజ్జ-లాక్షకు-లక్క-లాంఛనకు-లచన-నూక్తికి-సుద్దిఅంబకు-లయ్య లంఘకు-లాగు-ప్రౌఢకు-ప్రోడ-పుస్తకమునకు-పొత్తము-పూగకు-పోఁక-పృథివికి-పుడమి-భగ్నమునకు-బన్నముభూతికి-బూదివీరశబ్దమునకు-బీరము-భిక్షకు-బికిరముపిష్టమునకు-పిట్టు- స్ఫుటకు-పుటము-వధూనికి-వదినె-విష్ణునకు వెన్నుఁడు-వక్రకు-వంక-వటునకు-వడుగు- పీఠికిపీడెము - వర్ణమునకు- వన్నె రక్షశ్శబ్దమునకు-రక్కసి-రమ్యకు-రవణము-ఋక్షమునకు-రిక్క-ప్రజ్ఞకు-పగ్గె విష్టరమునకు-పీట-దైవమునకు-దయ్యము-స్థూలమునకు-తోరము-పేటికి-పెట్టె-మృత్తికకు-మట్టి-భక్తికి-బత్తి-యత్నశబ్దములకు-జతనము- యాత్రకు-జాతర-మౌక్తికమునకు-ముత్తియము-ధాత్రికి-దాది-కూర్పాసకు-కుప్పసము-ఇష్టికకు-ఇటిక-స్నిగ్ధకు-నిద్దము-ప్రేమకు- పెరిమిహిమమునకు - ఇగము॥సూ॥ వాస్యాత్కృచిద్వకారోనాదిగతస్యాద్యవర్గసరళస్య॥అనియెడునీయాంధ్రశ బ్దచింతామణిసూత్రమువలనఁగకారమునకు-వకారముఁరాఁగా-ఇవమనియు నవమ్ము-దిశకు-దెస-ఢిక్కకు-డిగ్గి॥ఇట్టివిలోకంబునననేకములుగలిగియుండు

నవియెల్లఁ బ్రాకృతవ్యాకరణమువలనను - సంస్కృతాదిభాషాపుస్తకంబున-
నుద్భవించి-తద్భవముల వెలయు- తెలుఁగుపలుకులని తెలియవలయు॥ ౩౧౧

త్రిలింగదేశతద్భవము.

క॥ శ్రీక్షితిధరకాళేశ । ద్రాక్షారామంబుల నఁగఁ * దనరారెడునీ।
త్రిక్షేత్రంబులలింగము । లీక్షితిని త్రిలింగసంజ్ఞ * నెన్నికకెక్కెన్ ॥౩౧౨॥
తే-గీ॥ తత్త్రిలింగనివాసమై * తనరుకతన । నాంధ్రదేశంబు దాఁ త్రిలిం*గా
ఖ్యమయ్యెఁ । దెలుఁగగుచుఁ దద్భవము దాని*వలనఁ బొడమె। వెనుకఁ గొంద
ఱు దానినె* తెనుఁగునండ్రు॥ ౩౧౩

ఆంధ్రభాషాభేద చతుష్టయము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

తజ్జాసమాచదేశ్యాగ్రామ్యాజేయంచతుర్విధాభవతి

తే-గీ॥ ద్రైత్యదమనతత్సమమనఁ * దద్భవమన। దేశ్యమన గ్రామ్యభాష
నాఁ* దెనుఁగునాల్గు । విధములగునందుఁ దత్సమ* విడిచిమూఁడు। నాంధ్ర
ములెయెందునందు గ్రా* మ్యంబుదిరుగు॥ ౩౧౪

తజ్జలక్షణము.

ప్రకృతిద్వయజాతజ్జా

తే-గీ॥ వఱలుసిద్ధాక్షరములలో*వర్ణసమితి। దూలఁబోఁ బల్కనర్థంబు*
దొడరుకొనుచు । సంస్కృతప్రాకృతాఖ్యభా * షాద్వయమున । నుద్భవిం
చిన తెలుఁగులు* తద్భవములు॥ ౩౧౫

దేశ్యలక్షణములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రవాహినీదేశ్యా

క॥ ఏదేశము మానవులకు। నాదేశము భాష దేశ్య*మయ్యెగరుత్మ। త్సా
దిజనవ్యవహారము। చేదానినెఱుంగికృతులఁ* జెప్పఁగనొప్పన్॥ ౩౧౬

ఆంధ్రదేశ్యభేదంబులు.

క॥ జలశయనయాంధ్రదేశ్యం । బులు రెండు దెఱంగులయ్యె * భువిశు
ద్ధాంధ్రం । బులు నన్యదేశజాంధ్రం । బులు నాఁగా మెపలినామ* పురవరధా
మా॥౩౧౭॥ తే॥ఆంధ్రదేశపురస్థాయు* లైన సకల। జనములకునుమఱుఁగు దే*
శ్యంబులేక। తేట తెల్లమిగాఁ బల్క * మాటలెల్ల। నవనిశుద్ధాంధ్రదేశ్యంబు*

లనఁగఁబడును॥౩౧౮॥క॥ బాలును బెరుగును నేయుని। వాలాయంబుట్టెఁబట్టి*
వంచుకొ్రత్తాగెన్ । బోలెక్కనీబిడ్డఁడు । జోలెడీదేమమ్మయనఁగ*శుద్ధాం
ధ్రింబుల్॥౩౧౯॥క॥ కేశవయాంధ్రులునానా । దేశంబులయందునిలిచి* తె
లుఁగులెత్తద్దేశోక్తులంటబలికిన। నాశబ్దములన్యదేశ*జాంధ్రములయ్యెన్॥
౩౨౦॥సీ॥ ఆలంబుచివ్వకయ్యముపోరుబవరంబుదురమనియొంటరి * దొమ్మి
కలను। వెలఁదియింతిపడంతి*యెలనాగచెలిబోటిపొలఁతితొయ్యలినాతి*కొం
లఁతనెలఁత। మేనువేసవిమోవి*గౌనుడెందంబల్కుపీనులుల్లముకేలు* వెన్ను
మొసలు। వావిరియేత్తైలు* వలులుటకోలలుటనలినెుగిమొగిఁబర్వి *నలువుపొ
లుపు॥౩౨౧॥తే-గీ॥నెలతునుకవాఁకవలవంత*నెమ్మినెలకు । లారజముసోయ
గముగోన*యంబుచిలువ।పొల్లచెచ్చెరమక్కువ* తెల్లమియనఁ । దనరునిటు
లన్యదేశజాం* ధ్రములుపెక్కు ॥౩౨౨॥క॥ నెలకొనుసంస్కృతతత్సమ ।ము
లుదారలకతజ్జదేశ్య* ములమూటనుసం । ధిలికేవలాంధ్రములునా।నెలరుఁ
గృతులనచ్చతెనుఁగు* లంద్రుతెలుఁగునన్॥౩౨౩॥క॥ తెలుఁగుమాలుంగులు
ప్రాఁదెనుఁ। గులుతద్భవదేశ్యములును* గూర్చిమృదుపదం।బులుగాఁగనచ్చ
తెనుఁగులు। మెలఁకువతోఁజెప్పఁదగుశ*మీప్రాంతగృహా॥౩౨౪॥తే-గీ॥అబ్ధి
మేఖలకుదయించి* నట్టిసీతఁ । జేకొనియురాఘవుండని*చెప్పచోటఁ। గడలి
మొలనూలిచేడియ*గనినపడుచుఁ। దెచ్చుకొనెరాముఁడనఁగను*దెనుఁగుమా
టుఁగు॥౩౨౫॥క॥తొల్లింటికవులవాక్యము।లెల్లనుప్రాఁదెనుఁగులయ్యె*నిప్ప
టివారల్।చెల్లుబడివాడునవియే। దెల్లమిగానింకఁబ్రాఁత* తెలుఁగులనృహా
రీ॥౩౨౬॥క॥పుడమియుసిరియునుబడఁతులు।వెడవిలుతుఁడుపసిఁడికడుపు* వే
ల్పునుగొడుకుల్ ।గడలివిడిమట్టుపాములు।నడఁచుగులముసామికనఁగ*నచ్చతె
నుంగుల్॥౩౨౭॥క॥ కేశవయాంధ్రులునానా । దేశంబులయందునిలిచి* తెలుఁ
గులెత్తద్దేశోక్తులంటబలికిన । యాశబ్దములన్యదేశ* జాంధ్రములయ్యెన్॥
౩౨౮॥క॥ కవులకుదేశ్యములోక।వ్యవహారమువలనఁదెలియ* నగునాలోక।
వ్యవహారమునిత్యంబును।భువినిజదేశమునయోగ్య*మునునగుఁగృష్ణా॥౩౨౯
॥తే-గీ॥అవనియందులోకవ్యవహారమనఁగ । నాత్మదేశంబులనుబెద్ద*లైనవా
రలాడుభాషావిశేషవా * క్యములలోన । వాడుకకువచ్చునవిదుగ్ధ * వార్ధి
శయన॥౩౩౦॥వ॥ అవియెయ్యవియనిన॥సీ॥ మదిరాక్షిచెవులుతో * మ్మిదితె
క్కలనరాదుముద్దియకనులుత ।మ్మిలనరాదు । శుకవాణిబుగ్గలు* ముకురం
బులనరాదుచెలిపండ్లుమల్లెమొ గ్గలనరాదు। గజయానచన్నులుబం*గరుకుండ

లనరాదుసతిబొడ్డుసుడినిమె*చ్చదనరాదు। సరసిజాననముడ్డి * సైకతంబన
రాదుహరిమధ్యకాళ్లిగు* ళ్లనఁగరాదు॥౩౩౧॥ తే-గీ॥ క్రమతపినికిపీనులు * క
న్నుదోయి। చెక్కులునుజలువరుసలు*నిక్కుజన్ను। గవయుఁబొక్కిలిపిఱుదుచో*
క్కఁపుటడుగు। లనుచుమునువాడిరవియ చే*కొనఁగవలయు॥ తే-గీ॥ రణము
వర్ణించుచోవీర * రసమునందు। యుద్ధపంచకమునఁ ద్రొక్కు * యొజ్జసారె। గా
ళ్లటంచురచించుటఁ గాంచికవులు। చెప్పకొనిరిఁమీఁగాళ్లని * చెలఁగికృతుల॥

సారంగధరచరిత్రమునందుసీసపాదము

ఉష్మొత్తపువ్వునా*నొకపై నిగుచ్ఛిళ్లు చెలఁగిమీఁగాళ్లపై*చిందులాడ॥

గ్రామ్యపదలక్షణము

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సంస్కారార్థోనియమోనియమాద్గ్రామ్యంహియత్త్వపభ్రంశః।

తే-గీ॥ ఉక్తలక్షణవంతమై*యుండునట్టి। కావ్యములనెఱుఁగవలయుసం*
స్కారమనుచు। హీనలక్షణకావ్యంబు*నెఱుఁగవలయు। గ్రామ్యమనుచునప
భ్రంశ*కంబుననుచు॥౩౩౪॥ క॥ లక్షణవిరహితకావ్యము। పక్షిగమనగ్రామ్య
మనఁగ*బడునదిపెద్దల్। వీక్షింపరులక్షణయుత। మీక్షితిన గ్రామ్యమనిగ్ర*
హింతురుప్రీతిన్॥౩౩౫॥ తే-గీ॥ క్షితినపభ్రంశపదములు* కృతులయందుఁ। గ
మలలోచనచెప్పనర్హములుగావు। గానసాంధ్రకవీంద్రులు*వానిదెలియవ। ల
యునీశాస్త్రమునఁదమ *తలఁపునిలిపి॥౩౩౬॥ తే-గీ॥ చులుకగాగ్రామ్యజనము
లు*వలుకునట్టి। తెనుఁగుమాటలు గ్రామ్యంబు*లనఁగఁబడియె। వర్ణలోపంబు
నొందికా * వ్యములఁజొరవు। పరులఁదెగడెడుచోనొప్పు*పాలదొంగ॥౩౩౭॥
తే-గీ॥ అక్షరవిలోపమైయుండు * నట్టిపలుకు గ్రామ్యమననొప్పనదియప *
భ్రంశకంబు। ననఁగఁబడ్డునునాకడకాడ*యనుచుమఱియు। నడుమనున్నకకా
రంబు*నుడువకున్న॥ క॥ వస్తాఁడాహరిసామ్ములు। దెస్తాఁడా గొల్లడంట * దిట్టక
కరుణన్। జూస్తాఁడాకౌఁగిలినేఁ। డిస్తాఁడాచెప్పుమన్న* నివిగ్రామ్యోక్తుల్॥

అగ్రామ్యపదలక్షణము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

విరళాన్ పేచోషాదికశబ్దాన్ ప్రవ్యాహన్తుశబ్దజ్ఞాః।
ఇహతుప్రవ్యాహార్యంసజ్కేతి తసుప్రసిద్ధమేవపదమ్॥

సీ॥ ధరణిపైఁబుట్టిమ * ధ్యమపురుషంబునబహువచనంబునఁ * బరగు
చుండునట్టిపేచోషశ*బ్దాదులుకడునప్రసిద్ధంబులగునై * వశేషశయన। వేదం

బునందువా*విరించిప్రయోగంబులుగలవునవా_ర్తికం*బులునునోధ|నాస్త్యప్ర
యు_క్తయ*టంచుమహాభాష్యమునఁబతంజలియుక్త*ములెయటంచుఁ॥౩౮౦॥
॥తే-గీ॥బలుకుటనుసంస్కృతమునశ* బ్దజ్ఞులప్రసిద్ధశబ్దంబులనుగూర్చి*చెప్ప
చుందు| రాంధ్రమునసుప్రసిద్ధంబు*లైనపూర్వ | కవిసమయసిద్ధపదములు*
గానిచోరవు॥౩౮౧॥వ॥పేచయనుటకుధాతువు॥ డుపచిప్పా కేయనునది ॥ ఊశ
షయనుటకుధాతువు॥వసనివాసేయనునది ॥ఆ ॥ గ్రామ్యమైననాంధ్ర * కవు
లుసంకేతిత|సుప్రసిద్ధమనుచు*సూత్రమునను|గలిమిపూర్వసుకవి *కావ్యో
_క్తములుప్రసిద్ధంబులైనఁగూర్పఁ* దలతుఁరెపుడు॥౩౮౨॥వ॥అదియెట్లనినఁ
గనియెననవలసిన భూతార్థక్రియాపదైకవచనంబునందు వర్ణలోపము చేసి
కనెనటయని గ్రామ్యపదముగావాగనుశాసనులుప్రయోగించిరిగాన నదిసా
ధకముచేసికొనియాంధ్రకవితాపితామహుఁ డుకొనియెననుటకుఁగొనెనని
చెప్పె-నవియెవ్వియనిన॥ ౩౮౩

ఆదిపర్వమునందు.

క॥వనకన్యకయఁటనేనఁట|వనమునగాంధర్వమునవి*వాహంబఁటనఁ|డె
నుఁగనెనటమఱచితివనట|వినఁగూడునెయిట్టిభంగి*విపరీతో_క్తుల్॥ ౩౮౪

విష్ణుచి_త్తీయమునందు.

ఉ॥ పూనిముకుందునాజ్ఞఁగను*బొమ్మనెగ్గొంచియజాండభాండముల్ |
వానునుమీఁదఁబోవనడువం*గొనెదన్ననగ్రనిశ్చల| త్వానచలత్వనిష్టలెన*
మ_స్తజగంబులజాడ్యచేతనల్ | గానుతికెక్కు_సైన్యపతి * కాంచనవేత్రము
నాశ్రయించెదన్॥ ౩౮౫

కందగీతిగర్భచంపకమాల.

చ॥నరహరికేశవావనజ * నాభరమాధవవంశహ_స్తబం| ధురసుగుణాక
రాదురిత * దూరజనార్దనదోర్బలాఢ్యగి| ర్వరగిరిజస్తుతామురహ * రాసుర
పూజితముఖ్యపాదసుం| దరపురుషాగ్రణీభుజగ * తల్పశచీపతిపుత్రరక్షణా-

గర్భకందము.

క॥ హరికేశవావనజనా | భరమాధవవంశహ_స్త* బంధురసుగుణా|గిరి
శస్తుతామురహరాసురపూజితముఖ్యపాద * సుందరపురుషా॥ ౩౮౭

గర్భగీతము.

తే-గీ॥వనజనాభరమాధవ*వంశహ_స్త* దురితదూరజనార్దన * దోర్బలాఢ్య
స్తుతామురహరాసురపూజిత*ముఖ్యపాద|భుజగతల్పశచీపతిపుత్రరక్ష॥ ౩౮౮

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

వ॥ శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర-భారద్వాజసగోత్ర-కామెపల్లిపురమందిర నందనందనచరణారవిందవందనాభిలాషమనిషాప్రభావ - వెంగనార్యతనూభవ-విద్యావిశేషసురాచార్య- కాకునూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైన- యాంధ్రశబ్దచింతామణియనువ్యాకరణశాస్త్రంబునందు - గోవింద-కౌస్తుభ-వైజయంతీ-శ్రీవత్స - మురళీపంచాయుధపీతాంబరబర్హిబర్హలక్ష్మీక్షమానంతగరుడవిష్వక్సేనమారుతి పరమభాగవతకవిధాతృశారదాశివభవానీ గణేశగుహాలోకపాలగ్రహపురాతన వర్తమానభావికవిగురు నమస్కారంబును-స్వప్నప్రకారంబును-భగవద్వాక్యంబును - గ్రంథప్రభావంబును-కర్తృవంశావతారంబును-కవివిచారంబును-ప్రబంధమహిమయు - కావ్యభేదంబులును-శబ్దార్థలక్షణాలంకారదోషంబులును కవితాప్రశంసయు - దేశభాషావిశేషంబులును-భాషాష్టకోత్పత్తివివరణంబులును- ప్రకృతివికృతిభేదంబులును-తత్ఫలంబులును- ఆంధ్రభాషాభేదచతుష్టయంబును- పూర్వకవి సమయసిద్ధపదంబులును - గ్రామ్యాగ్రామ్యంబులునుగల- భాషాపరిచ్ఛేదంబను॥

అప్పకవీయము-ప్రథమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

అప్పకవీయము - ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీమహితకొండవీటి । నామకరమ్యగిరిదుర్గ* నగరాభిమత।
శ్రీమకరవాహనహరి।ద్వామిస్థితకామెపల్లి*పురవరశరణా॥

క॥ అవధారుశబ్దశాసనుఁ । డవనిఁగలియుగమునకాది*నారాజమహేం।
ద్రవరంబునఁజెప్పినయాం। ధ్రవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁదెనుఁగింతున్॥

క॥ శిష్టార్యావింశతివి । స్పష్టముగానక్షరప్ర * పంచములోకో । త్కృష్టుఁ
డునన్నయసుకవుల । కిష్టాపత్తిగవచించె * నెంతయుఁబ్రీతిన్॥

వర్ణపరిచ్ఛేదమూలసూత్రంబులు–ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

ప్రాణాస్సమాసతో చోబిందురనుస్వార ఏవథోవక్రః । వక్రతమవిజ్ఝల
స్స్యస్సమాసతః ॥ ప్రాణినోద్రుతాఖ్యోనః॥ ౧॥ కచటతపాః పరుషాఖ్యాస్తే
జడదబా స్తుసరళాఃస్థిరాఇతరే । ఏతాస్సంజ్ఞాస్స్వార్వజ్ఞాత్వా పశ్చాత్ప్రవ
ర్తయేదత్ర॥ ౨॥ బాలేందుపరిధి శృంగావర్తకుశగ్రంథిదాత్ర పరశుసమాఃఆ
ద్యాఇభకరతుల్యా స్తద్దీర్ఘాశ్శ్యాలసన్నిభావన్త్యౌ ॥ ౩॥ సిద్ధస్సాధ్యశ్చానుస్వా
రః పూర్ణార్ధభేదతోద్వివిధః । హ్రస్వాత్పూర్ణోపిభవే ద్దీర్ఘాచ్ఛేత్తిండఏవసజ్ఞే
యః॥ ౪॥ దరశాఙ్గపిప్పలదళాంకుశపన్నగసన్నిభాఃక్రమాత్పరుషాః । స్తం
భవిరేఖాధిక్యై స్తఏవవర్గద్వితీయవర్ణాద్యాః॥ ౫॥ కీరతరిహస్తిమస్తకశక్తితు
లాసనవితర్దిసీరసమాః । అంతస్థాశ్చోష్మాణోదంత్యాచజౌ గురురలౌచబిందు
యుతౌ ॥ ౬॥ ఆద్యాయాఃపఞ్చాశద్వర్ణాః ప్రకృతేస్తుతేద శోనాస్స్యుః । స
ప్తత్రింశదిహాన్యేచానుప్రవిశంతిశబ్దయోగవశాత్ ॥ ౭॥ ద్వివిధాదిదుదేదో
తోచోవక్రతమావనుస్వారౌ। కగచజయుగటడణతదనపబమయరయుగల
యుగవసహాశ్చహలః॥ ౮॥ వికృతిష్వా ప్రమా స్తత్రతృతీయానునాసికౌన
స్తః। అయిగవుగాదేశా స్తఃక్ర మే ... క్రతమయోర్వా॥ ౯॥ వాస్యా
త్క్వచిద్వకారోనాదిగత స్యాద్యవర్ణ ... । అర్ధస్త్వస్తాలవ్యశ్చుర్వక్రః
స్యాన్మిథస్సవర్ణశ్చ ॥ ౧౦॥ లఘుప్రాలఘువశ్చేతి ద్వేధా స్తస్థాన్వేద న్తిశాస్త్రారః।
అన్యేన్యవ్యాకరణస్పష్టార స్త్వత్రగృహ్యతేద్వివిధః ॥ ౧౧॥ అద్య॥ క్రియాసు
భూతాద్యర్థసముద్యోతినంవినాసర్వః।యత్రశుతిమార్యాలఘుయంప్రవదన్తి
ప్రాణాతఃపరంప్రాణమ్ ॥ ౧౨॥ క్వచిదపిన స్తఉదోతౌదంతోష్ఠభవస్యవికృతి

శబ్దాదౌ। నాన్యేషాం వై ధర్మ్యం లఘ్వలఘూనాం రయోస్తు నిత్యం స్యాత్ ॥౧౩
శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దా యే చ శుభగణాస్త ఏవ కావ్యాదౌ। గ్రహ్యాః పురాస్త్ర
శరగిరిరుద్రేష్వక చటతపానింద్యాః ॥౧౪॥ ఆద్యో వళిర్ద్వితీయో వర్ణః ప్రాసో
త్ర పాదపాదేషు। స్వస్వచరణేషు పూర్వః ప్రాసస్సర్వేషు చైక ఏవ స్యాత్ ॥
౧౫॥ వృత్తం జాతిశ్చేతి ద్వివిధం పద్యం గణైర్నిసర్గాఖ్యైః। సంబద్ధం వృత్తం
స్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితా జాతిః॥౧౬॥ శాస్త్రార ఏకమాత్రాం లఘోర్ద్వి
మాత్రే గురోరితి వదన్తి। గౌలౌ గగలలసంజ్ఞౌ గో హగణో లఘుగురూ లగో
వగణః ॥౧౭॥ గత్రితయం లత్రితయం మనసంజ్ఞా వాద్యమధ్యమాంత్యార్ణాః।
గురవశ్చేద్భజసగణా లఘవో యదియరతసంజ్ఞికాః క్రమతః॥౧౮॥ మిత్రౌ నగ
లావింద్రా నలనగసలభరతాశ్చంద్రా మలఘుః। రలరగతలతగనవనహా భల
భగసలలనలలనగగసవసహాః ॥ ౧౯ ॥ దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణానుస్వార
పూర్వవర్ణశ్చ। ఏతే గురవశ్శేషాస్సర్వే లఘవ ఇతి జ్ఞేయాః॥ ౨౦

ఇతి శ్రీసకలభాషావాగనుశాసన

నన్నయభట్టవిరచితాన్ధ్రశబ్దచిన్తామణౌ వర్ణపరిచ్ఛేదో ద్వితీయః.

వ॥ ఈశ్లోకంబులిరువదియును నలుబదిరెండు సూత్రములయ్యె నవి యెల్లనింపు వివరించెద॥ తే-గీ॥ కాంచనాంబరకవితా ప్ర*పంచమెల్ల । వర్ణరూపంబుగా ననా*వర్ణములకుఁ । గలుగు భేదంబు లెఱుఁగక* కవితవలుక । వలనుగామి వచించెద* వానినెల్ల ॥

క॥ మాతృకలు వర్ణములు మఱి । భూతలమున వర్ణములు లి*పులు వ్రాలు ననఁ । దైతేయవిభంజనవి । ఖ్యాతములగు నక్షరాహ్వ*యములీ యైదుఁ ॥
౨౧॥ సీ॥ ఆదులు పదియాఱు* నచ్చులు స్వరములు* ముప్పది మూఁడు కా* మొదలు గాఁగ । నవని హల్లులు* వ్యంజనములు నయ్యె నీవ్యంజనములలో * నిరువదేను । స్పర్శముల్మొదలి య* క్షరములు పయి నాల్గు నంతస్థములు యకా * రాదికములు । పిదప శవర్ణంబు* మొదలు గా నూష్మంబులయ్యె నాస్పర్శంబు * లైదునైదు॥ తే-గీ॥ వర్ణములు గూడ నొక్కొక్క* వర్గమగును । వర్గవర్గంబు తుదలేను । వర్ణములును । ధరణి ననునాసికములనఁ*బరఁగుచుండు । జమ్మికడ కామెపలి నున్న* చక్రపాణి ॥ సీ॥ అత్వంబ కారంబు* ననఁ దలకట్టు నిక్కము దాని దీర్ఘమా* కారమయ్యె । నిత్వంబి కారంబు* నిడిపిల్ల గుడికిఁ బేరీకారమనఁ గుడి* నెసఁగు దీర్ఘమమరు నుత్వము నుకా*రము ననఁగు నుఁ చకొమ్మూకారమన దీర్ఘ * యుక్తశృంగ । మొనరు ఋత్వము బుత్వ*ము ను ౠకారము నన దీని జాపిన బుత్వదీర్ఘమం

తే-గీ॥ నేత్వమేకారమైకార*మైత్వమయ్యె । నోత్వమోకారమౌకార*మౌ త్వమయ్యె । వసుధఁ బ్రత్యేకతలిపులైన *వ్యంజనముల । పైనఁగూడిననిమ్మాద్కి-ఁ*బలుకఁబడును॥౯॥ తే-గీ॥ అత్తునాత్తునుమఱియిత్తు*నీత్తునిత్తు।నూత్తు నేత్తునువెసనైత్తు*నొత్తునౌత్తు । వరుసతోనివిపదియును*స్వరములయ్యె । ముంగలఁ బ్రయోగములఁదెలి*యంగవలయు॥౧౦॥ క॥ నిడుదలునెఱయక్కరములు।పొడవులుచాఁపులునుదీర్ఘ*ములుననొకకై । వడిఁ బ్రాలుకులుచలలరును।గిడుసులుగుజ్జులుననంగ*క్షితిఁ బ్రహ్వస్వలిభుల్॥౧౧॥ క॥ సున్న యనబొట్టనంగా। నెన్ననునుస్వారసంజ్ఞ*లీవలపలరెం। డున్నవివిసర్గమనఁజనుఁ । బన్నగపతిశయనధవళ*పంకజనయనా॥౧౨॥ ఆ॥ గజడదబలుమొదలు* గావర్గవర్గంబునందుమూఁడుమూఁడు*హయొకండు । యాదిలిపులునాల్గు*నన్యవర్ణయుతంబు।లై నశసలుఘోష*లనఁగఁదనరు॥౧౩॥ తే-గీ॥ ఒత్తుజడ్డయుద్విత్వసం* యుక్తములును। మహినిసంయోగవర్ణనా*మంబులయ్యెఁ । బైస్వరములేకకడుఁ దేలఁ*బలుకఁబడిన । వ్యంజనంబులుపొల్లుల*నంజెలంగు॥ ౧౪

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రాణాస్సమాసతో౽చో బిన్దురనుస్వారపజథో వక్రః । వక్రతమ ఐజ్ఝ్లన్స్యాస్సమాసతః ప్రాణినో ద్రుతాఖ్యోనః ॥ కచటతపాః పరుషాఖ్యాగజడదబాస్తు సరళాస్థ్సిరా ఇతరే । ఏతాస్సంజ్ఞాస్సర్వా జ్ఞాత్వా పశ్చాత్ప్రవర్తయేదత్ర ॥౨॥ సీ॥ అచ్చులుప్రాణంబు*లనిచెప్పఁబడుననుస్వారంబుబిందుప్రవ*ర్తిఁగాంచు । నేత్వంబునోత్వంబు* నెసఁగువక్రములనవానిమీఁదివిరెండు*వక్రతమము। లిలఁ బ్రాణులనుపేర*నేపారుహల్లులుద్రుతమనంగనకార* మతిశయిల్లు । వర్గాదులనుగల*వర్ణంబులైదునుబరుషనామంబులై *ప్రణుతికెక్కు॥౧౫॥ బంచవర్గతృతీయముల్*పరమపురుష । సరళములుశేషహల్లులు*స్థిరములయ్యె । శబ్దశాస్త్రంబుగానని*సంజ్ఞలెల్లఁ । దెలిసియాగ్రంథమునఁబ్రవ*ర్తించుటొప్పు॥ ౧౬

వర్ణోత్పత్తిస్థానంబులు.

క॥ ఇమ్మహిద్విస్థానోద్భూ। తమ్ములుఋమ్వ్రకవక్ర * తమయుగ్మవకా । రమ్ములుమఱియేకస్థల । మ్ములితరవర్ణములు * భుజంగశయానా ॥౧౭॥ ఉదయించునత్వంబు * మొదలుగారెండురెండచ్చులువరుసతో*నలుతఁదాలువులనోష్ఠములనవు*దలదంతములఁగంఠతాలువులగళోష్ఠ*తలములందు।బోట్లనాసనుగళం*బునవిసర్గంబునుగాదివర్ణములైదు*నైదుగూడి॥తగఁగంఠతా

లుమ * స్తకరదోష్ఠములనంతస్థముల్తాలుమ * స్తకరదముల॥ తే-గీ॥నూర్ధ్వ
దంతాధరంబుల * నూష్మలిపులు। గ్రమతఁదాలుశిరో దంత* కంఠములను।
బలువు(వ్రాయిశిరంబున*బండినరాకు। స్థానభేదంబు లేమదం*తములఁజజలు॥
వ॥ బలువు(వ్రాయియనఁగాదొడ్డళకారమనుట ।తే॥ అలఘురలదంత్యచజ
లకు * హ్రస్వవక్ర। ములకునిందుఁబ్రత్యేకించి*పలుకనియెడఁ।గ్రమతఁదత్త
త్ప్రిధానవ * ర్ణములకెవ్వి। యవియెవానికినని తెలి * యంగవలయు ॥ ౨౦॥
తే॥ అచ్చులొకవర్గ మయ్యెస్ప* ర్శాక్షరంబు। లయిదువర్గం బులయ్యెయా।
ద్యష్టకంబు । దలఁపనొకవర్గమిందుగొం * దఱమతంబు ॥నూష్మములునొక
వర్గమై * యొప్పచుండు॥ ౨౧

శుద్ధాంధ్రిలిపులు–వీనికిలేఖనక్రమము.

క॥ మొదలనకారాద్యచ్చులు।పదియాఱునువానిపిఱుఁద*బాణాసురదు।
ర్మదహరకాదిలిపులుము । ప్పదిమూఁడునుబుట్టివాక్ప్రి* పంచంబయ్యెన్॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బాలేందుపరిధిశృంగావ ర్తకుగ్రంధిదాత్రపరశుసమాః ।
ఆద్యాఇభకరతుల్యా స్తద్దీర్ఘాశ్చాలసన్నిభావన్యా॥

సీ॥విదియచంద్రునిమాడ్కి–వెలయునత్వముదానికుడివంకశృంగంబుకొ
నగుణింపఁ।బ్రభవించుఁదక్కినప్రాణంబులెల్లనునడిమికిగుడివట్టివిడువనిత్తు।
కుడినొవుకొమ్ముకై వడిబ్రాయచుత్వంబు క్రిందనునుడినిల్పబుత్వమయ్యె ।వ
లపలమీఁదికిమెలిగొన్న ఇస్వరమెడమనెత్వంబొప్పఁగొడవలిక్రియ ॥ తే॥
యామ్యమునగంద్రగొడ్డలియట్లొనర్పఁ। గ్రాలునోత్వమిన్నిటిదీర్ఘములుకు
డిని।గరికరాకృతినిలుపంగ వరుసఁదనరు। నమరునైత్వౌత్వములుత్రిశూల

వీనికి రూపములు.

ᑌ-ఇది * అకారము § ᑌా - ఇది * ఆకారము § ఌ - ఇది * ఇకారము § ఈ - ఇది * ఈకారము § ఌ - ఇది * ఉకారము * ఊ - ఇది * ఊకారము § ౠ - ఇది * ఋకారము § ౡ - ఇది * ౠకారము§ ఌ - ఇది * ఌకారము § ౡ - ఇది * ౡకారము § చె - ఇది* ఎకారము § చా - ఇది * ఏకారము § ౘ - ఇది- ఐకారము § కి- ఇది ఒకారము § కీ - ఇది * ఓకారము § చో - ఇది * ఔకారము § అనుక్త మన్యవత్ - అనున్యాయముచేత నీశబ్దానుశాసన సూత్రమునందుఁజెప్పిన యనుస్వారమును-విసర్జనీయమును-సకలదేశప్రశస్తమైననాగరలిపియందు లెటువలెనో యటులఁ దెలిసికొనునది-తత్స్వరూపంబులు - ᑌం-అం-ఇది* పూర్ణానుస్వారము§ ᑌః - అః - ఇది*విసర్జనీయము§ఇవియచ్చులనంబడు॥

అనుస్వారనిర్ణయము—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సిద్ధస్సాధ్యశ్చానుస్వారః పూర్ణార్ధభేదతో ద్వివిధః।
హ్రస్వాత్పూర్ణోఽపి భవేద్దీర్ఘాచ్ఛేత్ఖండ ఏవ సంజ్ఞేయః॥

శీ॥ హ్రసఁగదీర్ఘాఖండ *పూర్ణంబులనుపదంబులుసంజ్ఞలాఁగట్టి * బొట్టులకును। హ్రస్వఖండార్థంబు*లనుశబ్దములుమూఁడునరసున్నలకుబేరు*లగుచునుండు।శబ్దంబుతోడనె*జనియించుబిందువుసిద్ధంబునాఁగఁబ * సిద్ధమగును। బుధమిన కారంబు * చెడిపైనయాయనుస్వారంబుసాధ్యసం *జ్ఞముగ వెలయు॥ ౨౭॥ తే-గీ॥ నిక్కమీసిద్ధసాధ్యంబు *లొక్కటొకటిఖండపూర్ణంబులనద్విప్రకారమయ్యెనవియెక్రమ్మఱహ్రస్వదీ* ర్ఘాక్షరముల । మీఁదరెండుదెఱంగులై *వెలయుఁగృష్ణ॥ ౨౮॥ఆ॥ వెలఁదిచెలఁగునిన్ను* దలఁచినననసిద్ధ। ఖండబిందువయ్యె * గమలనాభ। హొంకమైనయింతి * పొందుసొంపగునవసిద్ధపూర్ణబిందు* విద్ధచరిత॥ ౨౯॥క॥ భువిఁగొలిచెదఁగాళిందీ । ధవునను

చునువికృతులనుౘ్రదు *తంబులుచెడిబిం।దువులైనవెల్లసాధ్యో।ద్భవఖండము
లయ్యెఁగామె * పల్లినివేశా ॥౩౦॥క॥ కెందమ్మిలుచెంగలువలు । ముందర
చెంగావిచీర * ముంగోంగనసీ ॥ చందములెల్లనునందిత। బృందారకసాధ్య
పూర్ణ * బిందువులయ్యె॥ ౩౧

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

హ్రస్వాత్పూర్ణోపిభవేద్దీర్ఘాచ్ఛేత్ఖండఏవసఙ్జ్ఞేయః॥

తే-గీ॥ జగతిపై సిద్ధసాధ్యసం * జ్ఞలఁబొసఁగు । ఖండములుహ్రస్వలిఫుల
పై * నుండెనేని। వానిబూర్ణంబులనుజేయ* వచ్చుఁగృతులఁ।బూర్ణములుఖం
డములుసేయఁ * బొసఁగవెందు ॥౩౨॥క॥ కొలఁకులకుఁగొలంకులనాఁ। దలఁ
పులకుఁదలంపులిట్లు * తగసిద్ధములై । కలవందుఁజిఱుతసున్నలు। వెలయును
బూర్ణంబులగుచు * విషధరతల్పా ॥౩౩॥క॥ జలజాక్షుఁగొలుతుననుచో । జల
జాక్షుంగొలుతుననుచు * సాధ్యార్థముభూ ।తలముననెరసున్నియునై ।చెలు
వగుఁగామెపలివాస * సిద్ధోల్లాసా ॥౩౪॥తే-గీ॥ నిడుదలగుక్కారములపై*
నిలిచినట్టి । యర్ధబిందువులన్నియు*నరసిచూడ । ధరణిసిద్ధంబులైనసా*ధ్యం
బులైన।ఖండములెకానిపూర్ణముల్ * గావుసుమ్ము ॥౩౫॥ఆ॥ లోఁగవించు
కైన* ఱాఁగతనంబున । దోఁచివలువల్లెల * దాఁచినావు । గీఁజుపోరకిమ్ము*
నేఁజననలెనన్న।నిడుదమీఁదసున్న *నిలుచునగము॥౩౬॥ తే-గీ॥హల్లులనుబం
చవర్గంబు*లందుమొదలి । వర్ణములకునుమూఁడవ * వర్ణములకుఁ।దక్కనిత
రాక్షరములకు * దాపలికడ । నాంధ్రపదమధ్యమునఁబుట్ట * దయెబొటు॥
౩౭॥సీ॥కొంకకవేఁకమై * కొమ్మతోఁజనుదెంచిముంగలనాగిన * ముదువధిం
చె॥మించిచెయ్యాఁచక*మేదినీసుతుఁద్రుంచినెంజలిరోఁజుకన్ని * యలఁగొని
యె।మింటితోఁటనుగల *మేటివృక్షముదెచ్చిమెండుగావేడిన* మెలఁతకిచ్చె।
వింతసేఁతలగోప * కాంతలవలపించిబొందూదిబహువిధం * బులరమించె॥
౩౮ ॥ తే ॥ కంపుతూపులుగలవన్నె * కానిఁగాంచెఁగంబమునఁబుట్టెఁ దాఁ
చేటి*కరణినొప్పె । నౌరహరియనఁబూర్ణంబు * లర్థములును। బరుససరళా
దులనుగను*పట్టునిట్టు॥౩౯॥ తే ॥ నగముజాబిల్లివల్రవ్రాయ * నగమునున్న ।
నిండుజాబిల్లివలెవ్రాయ*నిండుసున్న॥యయ్యెనీభేదములులెఱింగి*యాంధ్ర
కృతుల।వ్రాయఁదగుబిందువులుపాండ*వేయపక్ష॥ ౪౦

వ॥–ఇదియర్ధబిందువు-ం-ఇదిపూర్ణబిందువు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ధరశార్ఙ్గపిప్పలదళాంకుశపన్నగసన్నిభాః క్రమాత్స్వరూపాః।
స్తంభ ఇవ రేఖాద్వికైస్తపవర్గద్వితీయవర్ణాద్యాః॥ * *

సీ॥ శంఖశార్ఙ్గద్విపా * శనదళాంకుశపన్నగాకృతులనుమీఁద * నడ్డ రేఖ। వలపలనొక్కటి * నిలుపంగ బరుషంబులై మునువరుసఁజె * న్నారుచుండుఁ। గ్రిందఁగంబముపోల్కి * గీటొక్కటిడిననాద్యములు రెండవలిపు* లై పొసంగు। పైనున్న గీటులి * బ్బడి సేయఁ బ్రథమాక్షరంబులు సరళవ* ర్ణంబులగును॥ తే-గీ॥ గంబమొక్కటి రేఖాయు*గంబు క్రింద। వ్రాసినఁదృతీయముచతు * ర్థంబునగును। నిలువుగీటులు రెండునుం * గలసితమ్ముఁ। గదియఁ ద్రొల్లి టివనునాసి * కంబులగును॥

హల్లులకురూపంబులు.

క-ఇది * క్ కారము § ఖ-ఇది * ఖ్ కారము § గ-ఇది * గ్ కారము § ఘ - ఇది * ఘ్ కారము § ఙ - ఇది * ఙ్ కారము § చ - ఇది * చ్ కారము § ఛ-ఇది * ఛ్ కారము § జ - ఇది * జ్ కారము § ఝ - ఇది * ఝ్ కారము § ఞ - ఇది * ఞ్ కారము § ట - ఇది * ట్ కారము § ఠ - ఇది * ఠ్ కారము § డ - ఇది * డ్ కారము § ఢ - ఇది * ఢ్ కారము § ణ - ఇది * ణ్ కారము § త - ఇది * త్ కారము § థ - ఇది * థ్ కారము * ద - ఇది * ద్ కారము § ధ - ఇది * ధ్ కారము § న - ఇది * న్ కారము § ప - ఇది * ప్ కారము § ఫ - ఇది * ఫ్ కారము § బ - బ్ కారము § భ - ఇది * భ్ కారము § మ - ఇది * మ్ కారము॥

ఇవిస్పర్శములనంబడు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కీలనాహస్తిమస్తకశుక్తితలాసనవితర్దిసీరసమాః.

అంతస్థాశ్చోష్మాణోదంత్యచజౌగురురలౌచబిందుయుతౌ.

తే-గీ॥ శుకతరిమతంగభవకుంభ * శుక్తిసన్ని । భంబులంతస్థములు తులా*భద్రపీఠ । వేదికాహాలనిభములు * శాదివిపులు । దంత్యచజగురురల లకుఁ * దనరుబొట్లు ॥౪౭॥ య - ఇది * య్ కారము § ర - ఇది * ర్ కారము § లో - ఇది * ల్ కారము § ళో - ఇది*ళ్ కారము § వా-ఇది*వ్ కారము § ఇవి యంతస్థములనంబడు. శ్రీ - ఇది * శ్ వర్ణము § షా - ఇది * ష్ కారము § సో - ఇది * స్ కారము § హ - ఇది * హ్ కారము § ళ - ఇది * ళ్ కారము § ఇవి యూష్మములనంబడు.

క॥ పొల్లులయితాముపుట్టియు। హల్లులుప్రాణములతోడ*నంబుధితనయా। వల్లభకూడికదాతల । ముల్లుగుడులుశృంగములును*మొదలుగఁదాల్చున్॥

వ॥ అదియెట్లనిన — క-క్ § కు-క § కూ-కా § కి - కి § కీ-కీ § కు - కు § కూ - కూ § కృ - కృ § కౄ - కౄ § క్లృ - క్లృ § క్లౄ - క్లౄ § కె - కె § కే-కే § కై - కై § కొ - కొ § కో - కో § కౌ - కౌ § కం - కం § కః - కః § ...ఇటులహల్లులకెల్లవ్రాయునది.

ఇదిస్వరగుణితము.

తే-గీ॥ ఎన్నిహల్లులుజడ్డలై * యున్ననేమి। పొల్లులకుమీఁదనుండెడు* హల్లులెల్లఁ। గడపటనువ్రాయుద్విత్వమొ*క్కటియెతాల్చు। దానిమొదలైనతలకట్లు*వానినెల్ల॥ ౫౩

ప్రద్యుమ్నుఁడు. — బ్రాౖ క్ర్య-ఙ్ బ్రా ౯ ఙ్ ఁ ట=ఙ్

ఇటువలెఁక్రిందను వ్రాసినయొత్తులకేతలకట్లుమొదలైనవివ్రాయునది, యీలిఖియందు రేఫమునకునొత్తులు వ్రాయునదిగాని వలపలగిలక లేదు- అదియెట్లనిన॥ ౫౪

తే-గీ॥ మొదలరేఫాక్షరంబునా * పిదపదాని। జడ్డయునుగూర్చియొక టిగాఁ*జమవుకొనుచు। ముందుజడ్డయువెసరేఫ*మునకుబదులు। గిలుకవిభ జించియులిఖింతు * రలఘుమతులు॥ ౫౫

వ॥ స్వర్గమనుటకు —౽ ౽ — క ఞ బ్రా ఙ్ ౯ యిటుల

వ్రాయునది ॥క॥ పద్యాదిప్రాణంబుల। నాద్యంతస్థములుగాను* నజ్ఞులుకౄ తులం।జైద్యహరవ్రాయుదురుతము।విద్యాధికులెల్లఁజూచి-వికవికనవ్వ౯॥

ఈ ప్రాఁతలిపులు ప్రతిపుస్తకమున వేఱువేఱుగానుం

డుటంజేసిపీనికుగిరిక చక్కఁగాఁదెలియఁబడదయ్యె.

క॥ ఇరులీఁగలుడతలూౘ్లి। వ్వరునేమిటికొక్కఁడోపు*వానికినమసీ।కర ణిపదంబులమొదలివి। స్వరములనుచుఁదెలిసివ్రాయఁ * జనుఁబద్యాది౯॥ ౫౬॥ క॥ వలబొట్టులపైవర్ణం। బులక్రిందటనవియెమరల * మూఢమతులు జ।డ్డలుచేసివ్రాయుచుందురు। విలిఖింపరువానినెందు* ద్విత్వములార్యుల్॥ ఆ॥ హల్లుమీఁదనున్న*హల్లుదానికిద్విత్వ।మొందుగానివేఱె-యొకటిగాదు। సంధివేళననివి * చారించివ్రాయుచోఁ। బాపరెందుదాని*బ్రాజ్ఞులెల్ల॥ ౫౭

పంచాశద్వర్ణనిర్ణయము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆద్యాయాఃపంచాశద్వర్ణాః ప్రకృతేస్తుతేదశోనాస్స్యుః। షట్త్రింశద త్రతేన్యేచానుప్రవిశంతిశబ్దయోగవశాత్ ॥ తే-గీ॥ అయిదుపదులగుసుర

భాష*కక్షరమ్ము । లందుఁబడి ప్రాకృతమునకు* నడఁగిపోవుదొల్లఁగిచనుఁబడి మూఁడు * దెలుఁగుబాస । కెసఁగుఁదత్సమపదముల * నేఁబడియును॥

వ ర గు చి వ చ న ము.

ద్విధాకపచోనుస్వారో విసర్గష్షోడశస్వరాః । స్పర్శా అంతస్థళోష్మాణశ్చ తుస్త్రింశద్ధలస్స్మృతాః ॥టీక॥ ద్విధా-రెండువిధములైన-అకః-అక్ప్రత్యాహారంబును-అక్కులనఁగా- అ ఇ ఉ ఋ ఌ - ఈ యయిదక్షరములకుఁ బేరు - ఆదియెట్లనఁగా - పాణినీయసూత్రములు॥ హలన్త్యమ్ - ఉపదేశే న్త్యంహలిత్స్యాత్ ॥ఉపదేశే - సూత్రమునందు - అంత్యం-కడపటిదైన-హల్ -వ్యంజనాక్షరము-ఇత్ - ఇత్తనుసంజ్ఞ గలది-స్యాత్-అగును. ఇందుచేతని త్తనఁగసూత్రముకొననున్న పొల్లనుట॥ ఆదిరంత్యేనసహేతా॥ అంత్యేనఇతాసహితఃఆదిఃమధ్యగానాంస్వస్వచసంజ్ఞాస్యాత్ - అంత్యేన - కడపటనున్న ఇతా - ఇత్తుతోడ-సహితః-కూడుకొనిన-ఆదిః-మొదటి అక్షరము-మధ్యగానాం - నడుమనుండెడునక్షరములకును - స్వస్యచ-తనకును - సంజ్ఞా స్యాత్-పేరగును॥ కడపటనున్న యిత్తుతోఁగూడుకొనిన మొదటి అక్షరము నడుమనుండెడు నక్షరములకునుదనకును పేరగును- అన్నందుచేతఁదుదనున్న నకారమునకుఁబొల్లు పనిలేదాయె - గనుక - తస్యలోపః - తస్యేతోలోపస్స్యాత్-దానికొననున్న యిత్తునకులోపమవును-ఇందున్న కవర్ణము పొల్లులోపింపఁగాఁ జిక్కినయయిదక్షరములును హ్రస్వములుగానుదీర్ఘములుగాను నుచ్చరింపఁగా అఆ - ఇఈ - ఉఊ - ఋౠ - ఌౡ - అని పదియక్షరంబులయ్యెను-ఏచః- ఏ ఓ ఐ ఔ జ్-అనునేచ్ ప్రత్యాహారమునందు మును పటివలెఁగొననున్న చకారము లోపింపఁగా మిగిలినవి నాలుగాయెను ॥ ఏచ్ హ్రస్వోనాస్తి॥ అనుసూత్రముచేతనియేచ్చునకు హ్రస్వము లేదుగాన ఏకారములు గీర్వాణభాషయందుఁ గుఱుచలు లేవు- అనుస్వారః - పూర్ణబిందువొకటి - సంస్కృతమునందు హ్రస్వానుస్వారము లేదు - విసర్గః - విసర్జనీయమొకటి ఇవన్నియుఁగూడఁగా స్వరాః- అచ్చులు - షోడశ-పదియాఱు స్పర్శాః స్పర్శములు-ఇరువదియైదు - అంతస్థళోష్మాణః - అంతస్థములు నాలుగును దొడ్డళకారమును-ఊష్మములు నాలుగును హలః - వ్యంజనములు-చతుస్త్రింశత్ ముప్పదినాలుగు - అచ్చులు పదునాఱు - హల్లులు ముప్పదినాలుగు - ఉభయములుగూడఁ నేఁబది-వర్ణములాయెను॥

తే-గీ॥ అచ్చులొకపదియాఱును*వ్యంజనములు । పొందుపుత్రసహాయ

ము * ష్పదియుమూఁడుఁదొడ్డళాయందులోపల * దొరలనయ్యె । నమరభా
షకు*నేఁబది*యక్షరములు॥౬౬॥సీ॥ ఏకనీళము దేవ* హేళనంబునటంచుయా
జుషామ్నాయంబు *నందులేదొ । కాళనాళవ్యాళ * గోళహింతాళంబులను
చుసంస్కృతభాష * యందులేదొ । గయ్యాళిత్రుళ్లున * గళ్లువజ్రపుతళ్కు
తాళికినంచునాం * ధ్రిమునలేదొ । పాళంబెఱుంగని * కూళవిరాళివిసాళిం
చుననియఁ దే*శ్యమునలేదొ ॥తే-గీ॥ యాగమజ్ఞులుదొడ్డబీ*జాక్షరంబు । లం
దులేకున్కి-నన్నంబు * నదియుఁగూడ । నొకటిగాఁజేసిబీజోప * యోగిగాన
తానుజేకొనిరదిశబ్ద*సరణిగాదు॥ ౬౭

వ॥ ఆగమజ్ఞులు పంచాశద్వర్ణంబులలోనున్న క్షకారమును
గూర్చుకొన్నందుననుమహావిద్యలోనిశ్లోకంబులు॥

శ్లో॥ మూలాధారంగుదస్థానం స్వాధిష్ఠానంతు మేహనం-నాభిస్తుమణి
పూరాఖ్యంహృదయాబ్జమనాహతం॥ తాలుమూలంవిశుద్ధాఖ్యమాజ్ఞాఖ్యం
నిటలాంబుజం ।సహస్రారంబ్రహ్మరంధ్రమిత్యాగమవిదోవిదుః॥ శ్లో॥ ఆధార
స్తుచతుర్దళోరుణరుచిర్వాసాంతవర్ణాశ్రయః । స్వాధిష్ఠానమనేకవైద్యుతని
భంబాలాంతషట్పత్రకం।రత్నాభంమణిపూరకందశదళండాద్యంఫకారాం
తకం । పత్రైర్ద్వాదశభిస్త్వనాహతపురీహైమీకఠాంతాన్వితా ॥శ్లో॥ దృ
ష్ట్వారంస్వరషోడశైశ్చసహితంజ్యోతిర్విశుద్ధాంబుజం । హంక్షేత్యక్షరపద్మ
పత్రయుగళంరక్తోపమాజ్ఞాపురీ । తస్మాదూర్ధ్వమధోముఖం వికసితంప
ద్మంసహస్రచ్ఛదం। నిత్యానందమయీసదాసివపురీశక్తేనమశ్శాశ్వతం॥ తే-
గీ॥ కామషాజడ్డయైక్ష*కారమగుట । దలపకేఁబదిలిపులలోఁ*దానిఁగూర్చి ।
తొలుతభిన్నాక్షరంబైన * దొడ్డళాను । విడిచిపెట్టెననంతుండు*వెఱ్ఱిగాఁడె ॥
౬౮ ॥వ॥ ఛందమునందుననంతుఁడుచెప్పినవిధము॥క॥ యరలవలంతస్థలునాఁ।
బరగుశషసహలు దేట*పడనూష్మలనా ।సొరిదిక్షకారముగూడుక।సరినేఁ
బదియయ్యెవర్ణ * సంఖ్యధరిత్రిన్ ॥౭౦॥ క॥ ళళలకుభేదములేదను । పలుకున
శాడాఁ జాగియైన * పదులగువర్ణం । బులుసంస్కృతభాషకుమఱి । తెలుఁ
గునఱాళలనఁగ రెండ*ధికమగుఁగృష్ణా॥ ౭౧

ప్రాకృతోనాక్షరపరిగణన- హేమచంద్రాచార్యసచనము.

ఋౠవర్ణాహ్రస్వదీర్ఘావైజాద్యావనునాసికా । శషౌచదశతేన్యా
న్నాప్రకృతోక్తిషుసర్వతః ॥టీక॥ హ్రస్వదీర్ఘా- హ్రస్వదీర్ఘములైన - ఋౠ
వర్ణా-ఋకారౠకారములును-అనఁగాఋఋౠౠ అనునవియును . ఐచ్

ఐఔలును-ఆద్యా-మొదటివైన-అనునాసికౌ-అనునాసికములును-అనఁగా-మొదటియనునాసికములైన జకారఞకారములనువవి-శషౌచ - శవర్ణషకారములును- తేదశ_ఆపదివర్ణములును-ప్రాకృతోక్తిషు - ప్రాకృతవచనముల యందు-న్యూనాః - తక్కువ॥ అనఁగాసంస్కృతభాషకుఁజెప్పినయేఁబదివర్ణములలో- ఋఋూఌౡఐఔఙఞశష - అనుపదివర్ణములు ప్రాకృతభాషకుఁదక్కువయగుచున్నవనుట॥౨౩॥ తే-గీ॥సప్తమస్వరముఖచతుష్టయము ద్వాద । శస్వరంబునులోకసం* ఖ్యాస్వరంబు । నుర్వినాద్యనునాసిక * యుగ ముశషలు । ప్రాకృతంబుననిక్కమీ*పదియులేవు॥౨౪॥ వ॥లోకసంఖ్యాస్వర మనఁగాగణితశాస్త్రోక్తసంఖ్యను జతుర్దశలోకములుగనుక పదునాలవస్వర మనుట - అనఁగా ఔకారము.

ఆంధ్రభాషావర్ణసంఖ్య శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్వివిధాదిషుదేవోతోచోవక్రతమాంనుస్వారా । కగచజయుగ టడణ తదస పబమయరలవసహాళంతుహల్వర్గః॥ సీ॥ అచ్చులలోసప్త* మాక్షరం బాదిగానరుసనాల్గునుదుది* వర్ణమొకఁడు । స్పర్శాక్షరములందుఁ * బంచవర్గములనుసమములై యుండున*క్షరములుపది। మొదలివ్యంజనవర్గ*ములను రెంటనుదుదిగనువట్టుననునాసి* కద్వయంబు । నూష్మవర్ణములన*నొప్పునాల్గిటిలోనఁబ్రథమద్వితీయాక్ష*రములురెండు॥ తే-గీ॥ నెన్నసీయెంచుకడమ గా*నిరువదియును । జగతిశుద్ధాంధ్రదేశ్యభా * షాపదముల । వెదకినునులేవు తత్సమ * పదములందుఁ । దనరునిన్నియునదిసంస్కృ * తంబుగాన ॥౨౭॥ క॥ తుదలనువికృతివిభక్తులు । గదియుటచేఁదెలుఁగులందుఁ * గలసెనుగాకో । యనువరతత్సమపదములు। మొదలాద్యప్రకృతిశబ్ద*ములుదెలుఁగగునే॥౨౮॥ సీ॥ దేవతాభాషను*దీర్ఘంలులేకానికలనైనఁగుఋచలు* గాకయుండు । హా రవిశ్వదివసనం * ఖ్యాచ్చులుదెలుఁగులఁ * గదుహ్రస్వములునుదీ* ర్ఘములు నగును । సంస్కృతంబునఁదాలు* జననమాత్రమెకానిజగతినస్వస్థాన* సంభ వంబు । చర్చింపనెఱుఁగని * చజలాంధ్రమునఁదాలుజాతంబులునుదంత * జ ములునగును॥ తే-గీ॥ దలఁపనేకప్రకారమై* దైవతోక్త । లంఘుభేదంబులేని రే*ఫాక్షరంబు । రేఫముఱకారమునన* రెండుదెఱఁగు । లగుచువికృతులఁద నరుమ * గ్ధాబ్ధిశయన ॥౨౯॥ వ॥ హారవిశ్వదిపససంఖ్యాచ్చులనఁగాగణితశాస్త్రోక్తసంజ్ఞనుహారయనఁబదునొకొండవయచ్చు ఎకారము - విశ్వమనఁగా

బదమూఁడవయచ్చు-ఒకారయు- దివసమనఁగాఁబదిహేనవయచ్చు - అః అనునది-యీమూఁడచ్చులకుఁ దెలుఁగున హ్రస్వమ్మును దీర్ఘంబును గలవనుట అం అనుదానికి దీర్ఘము రాఁగా-ఆం-ఆయెను ఇంతమాత్రమున కచ్చుల మొదల నకారంబును ఆకారంబును రెండునున్నవి - దానికిం జెప్పరాదా దీనికిఁ జెప్పవలెనా యనఁగా- ఇవియాకారమునకుఁ జెప్పుటగాదు - అనుస్వారము ప్రత్యేకముచ్చరింపశక్యముకానుగాన పాణిన్యాచార్యులు వ్యాకరణమునందు-అం ఇత్యనుస్వారః-అని అకారముతోఁ గూర్చి చెప్పెనుగాన అం అనఁగా బిందువునకు సంజ్ఞ-ఆ బిందువునకు హ్రస్వదీర్ఘము లెటులఁ గలుగుననఁగా వక్ష్యమాణ పద్యముచేతఁ దెలిసికొనవచ్చును॥౨౩॥ ఆ॥ బిందువునకు రెండు* భేదంబులగు హ్రస్వ। దీర్ఘరూపములను * దెలుఁగులందు । హ్రస్వమనఁగ నొప్పు * నర్ధ బిందువు దీర్ఘ । మనఁగఁ బూర్ణబిందు * వయ్యెఁ గృష్ణ ॥౨౪॥ క॥ తక్కువ పదియును దొమ్మిది । యెక్కువలిపులాఱునయ్యె * నేఁబదిలోనే । లెక్కను ముప్పదియును నే । డక్కరములు నిలిచె శుద్ధ* ముగు నాంధ్రమునన్ ॥౨౫॥

వ॥ తత్తద్వర్ణభేదాభేదంబు లెఱింగించెద ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వికృతిపదాదా ప్రథమాంతస్థతృతీయానునాసికౌనస్తః ॥

క॥ తెలుఁగున యణకారంబులు। గలుగవు శబ్దాదులను యకారము వగిదిన్। బలుకఁబడునవి స్వరములగు। ఖలపూర్వామరవినాశ * కామెపలీశా॥

కొమ్ము క్రాఁతలు.

సీ॥ క్రుక్క్రుధక్రూపశి * గ్రుక్రుతివిక్రుతశుక్రూపవిస్రుతి * స్రుక్స్రువములు । భ్రూణభ్రుకుంశబ * భ్రుభ్రువాణంబులు భ్రుకుటితభ్రూలతా * ప్రకటితములు । గద్రువద్రుపదద్రు * మద్రుహిణద్రుహిసౌరద్రువిద్రుమ * శత్రువులును । ధ్రువమును ద్రుతమును * భువిఁ గ్రారకొమ్ములై దనరారుఁగాని బుఋ * త్వములుగావు ॥ తే-గీ॥ వట్టువలు లేవు తెనుఁగున * వాని పగిదిఁ । బలుకు లిపులెల్లఁ గ్రారకొ * మ్ములు నిజంబు । దనుము నిందాకచైద్యుఁడు * ద్రుమ్మెననఁగ । రోహిణీభర్తచరమాద్రి * గ్రుంకెననఁగ ॥ ౨౬

నృసింహపురాణమునందు సీసపాదము.

క్రూరకిల్బిషశైల * కులిశనిపాతంబు ఘనకలుషాగిర * గరుడమూర్తి ॥

చ॥ శ్రుతిమతధర్మయోగములు * చోద్యపుమూల్యములప్పరంబునన్ । జతుతఁ బుణ్యావస్తువులు * పారవిముక్తిపదంబులమ్మువా । శతులితవిష్ణుశాసనస*

మాహితులైనమహాత్ములంచితో । ద్ధతిఁగొనువారుమీసువిహితవ్రతపార
గులైన బోధనుల్॥ ౮౮

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

క॥ భావమెయించుకనదనా । వ్యావర్తితవికాసమైన * హావముశృంగా ।
రావిర్భావనిదానము। భూవల్లిమదంచసంబుఁమునునెఱుఁగఁబడున్॥ ౮౯

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునంది సీసపాదము.

సురటిచేకొనిభద్ర * శుభ్రశోభాంగనావింద॥

ఆ॥ అద్రుమవిద్రుమవసనుగ్గి * యాపదంబులఁ।గలిగివద్రుమనుడుల * గతినియుం
డు। ప్రాలుతేలఁబల్కుఁ * గారకొమ్ముగాని । వద్రుమనుడులుగావు * వనజనాభ॥

ఋత్వాదికంబులు.

సీ॥ ఋష్యమూకాద్రియు * ఋష్యశృంగుండును ఋతుపర్ణరేంద్రుం
డు * ఋతుపదము । ఋతముఋత్విక్కున్న * ఋణిఋతుమత్కామ ఋతుసం
ర్ణభూపతి * ఋతుమతియును । ఋషభవాహనుఁడును * ఋషియు ఋగ్వే
దంబు ఋభుజరాజుఋణమును * ఋద్ధిఋజువు । ననుపదంబుల * నాదివర్ణం
బులన ప్తమస్వరములై * జగతిఁబరగుఁ ॥ తే-గీ॥ గృష్ణనృత్తారిహృషీ * కేశ
మదన । జనకపృథ్వీకుమారభం * జనయుటంచు। హల్లులందునుమిశ్రువ * లమ
రియుండు । సంస్కృతంబునయదువంశ * సార్వభౌమ॥ ౯౧

వక్రభేదంబులు.

ఆ॥ ఏకమోకమిట్లు * లేత్వంబోత్వంబు । నమరభాషనిడుద * లగును
గాని। హ్రస్వలిపులుగావు * హల్లుపై నట్లన । యగునిలగిరికొకి * లాలయనఁగ॥
౯౨॥ ఆ॥ పెక్కులేలకృష్ణుఁ * డొక్కఁడో పఁడెపని । నెలవునేలయరసి * పొ
లమువ్రోవననఁగనిట్లు దెనుఁగు * లందువక్రయుగంబు । హ్రస్వములునునిడు
ద * వ్రాలునగును॥ ౯౩

వ్యంజనలోపము.

ఆ॥ పూనెనెగసెఁబొదవెఁ * బొనరెఁబొందెనటన్న । పలుకులందుమొ
దలఁ * గలుగునట్టి । వ్యంజనంబులడఁగి * వానిపై స్వరములు । నిలుచువలసిన
పుడు * నీరజాక్ష॥ ౯౪

పూనెననుటకు విన్నుచిత్రీయమునందలి.

ఉ॥ పూనిముకుందునాజ్ఞఁగను * బొమ్మనెకాంచియజాండభాండముల్ । వా
నరుమీఁదఁబ్రోవనడు * వంగొనెదన్ననన గ్రనిశ్చల। త్వానచలత్వనిష్ఠలలెన

మస్తజగంబులజాడ్యచేతనల్ । గానుతికెక్కు సైన్యపతి * కాంచనవేత్రము నాశ్రయించెదన్॥ ౯౫

హల్లులోపమై-ఊనెననుటకు-పారిజాతాపహరణమున.

క॥ మానవతియిట్లుమానని । మానక్రోధములచేత*మరలిచిచింతా । దీనగతినుండమగిలో । నూనినప్రేమమునవంబు * జోడఁరుడనియెన్॥

నెగసెననుటకు-ఆదిపర్వమునందు.

ఆ॥ కర్మబంధములను * గ్రక్కునబాయుడుఁ।బుణ్యగతికినెగయు * పురుషునట్లు। బంధనంబులెల్ల *బాయుడుభీముఁడు । నీరిలోననుండి*నెగయుదెంచె॥

విరాటపర్వమునందు సీసపాదము.

నెగసినకొనలతో* నింగియంతంతకునవలఁబోవఁగఁదన* రారుదాని॥

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ ఎఱకలువిచ్చుచుఁనుండము। దెఱచుచుప్రేగడఁచిసాగసి * త్రెళ్లివివశుఁడై । యఱచిననోడకుమనిహరి। నెఱిచక్కఁగద్రోచియెత్తె* నెగఁయఁగఁగృపతోన్॥ ౯౯

వ్యంజనలోపమైనందులకుశృంగారనైషధమునందుసీసపాదము.

సీ॥ ఒంటికాలుననిల్చి*యూర్మిమారుతములఁజిగురురెక్కలకేఁకు* లెగయుచుండ॥

పొదవెననుటకు నృసింహపురాణమున.

తే-గీ అదరిపాటునవెసవిచ్చి * పొదవికొనినఁ । దొలఁగిపోవఁగూడక * మలయపవనుఁ।డిందుఁదలదూర్చుకొనియెనో* యిప్పుడనఁగ । నమరుఁదాళవృంతములమం * దానిలంబు॥౧౦౧॥ తే-గీ॥ పొదవియొండొండదివియును * భువియుదెసలు । బొదవికొనియుండుచీఁకటి * ప్రోవువలన। మిక్కుటంబుగ। గాటుక * గ్రుక్కినట్లు। కరవటంబనజగదండ*ఖండమమరె ॥౧౦౨॥ క॥ అదియట్లకాదెసిప్పునఁ।జెదలంటునెదేవదేవు*శ్రీరమణీశున్ । మదినుంచుకొన్నవానిని । బొదవునెయాపదలురవిని * బొందునెతమముల్ ౧౦౩

హాలోపమునకుఁ జిత్రభారతమున.

క॥ తదనంతరంబగ్రమ్మఱ । యదువిభుఁడుకృపావిధేయు * డై వాణీశ । [illegible]లకాశ్చర్యం । బొదవమనిచెమభయసైన్య*యోధులనెల్లన్ ॥౧౦౪

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ పదపడిదుస్తరమగునీ। పదుమూఁడవయేఁడుగడవఁ * బడుటయరిదిద మ్మెదురెఱుఁగకుండనాపద । లొదవఁగసైరించిరిట్టి । యునికియుగలదే॥

పొనరెననుటకునుద్యోగపర్వమునందు.

క॥ ధనమునువిద్యయువంశం। బునుదుర్మదులకుమదంబుఁ * బొనరించునుస। జ్జనులైనవారికఁడకున। యునువినయమునివియతెచ్చు * నుర్వీనాథా॥ ౧౦౬

మ॥ అనినిన్మెచ్చివృకోదరుండతఁడుకా * ర్యంబింతతెల్లంబుగాఁ। బొసరంబల్కునెయంచుఁబేరెలుఁగుసొం * పుంజెందవక్త్రంబుపొ। ల్పునదర్పంబెలయంగనంగమలుకం * బొంగారఁదద్భ్రంహితధ్వనిమ్రోయించుమహా। గ్రసింధురముచం * దంబొందిపొల్చెందగన్॥ ౧౦౭

హల్లోపమునకుఁబ్రబంధపరమే

శ్వరుఁడుచెప్పినయమహాబలమాహాత్మ్యమున.

క॥ నినునాశ్రయించియునునే। ననఘాకడలేనివసట * యనువననిధిలో। మునుఁగుదునెప్రతీకారం। బొనరింపఁగదయ్యదీని * కూహించికృపన్॥ ౧౦౮

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందు.

చ॥ ధనదునిపుష్పకంబునకుఁ * దానెనవచ్చునటంచులోకముల్। వినుతియొనర్పఁబొల్పెసఁగి * విద్రుమమౌక్తికవజ్రనీలకాం। చనయుతమున్నువేగహయ * సంఘటితంబునునైనతేరుపెం। పొనరఁగనెక్కిమిక్కిలిస * ముత్సుకతంబురబాహ్యవీథులన్॥ ౧౦౯

పొందెననుటకుశంభుదాసుని

లక్ష్మీనృసింహకథయందు.

ఉ॥ పొందవుదుఃఖముల్భయము * పొందదుపొందదుదైన్యమెన్నెయిం। బొందవుతీవ్రదుర్దశలు * పొందుప్రియంబులుపొందుసంపదల్। పొందుసమగ్రసౌఖ్యములుఁ * బొందుసమున్నతకీర్తులెందుగో। విందపదారవిందపద * వీపరిణద్ధగరిష్ఠచిత్తులన్॥ ౧౧౦

ఓదాదేశహ్రస్వంబులు.

తే॥ కాంచుహ్రస్వద్వితీయవ * ర్ణంబునంద। ఱొక్కడనువీనిరెండవ * యక్కరంబు। హ్రస్వమగుఁజోటనుపదంబు * నందుమొదలి। వర్ణమునుశబ్ద ములనుగా * వలసినపుడు॥ ౧౧౧

అప్పకవీయము.

అందొఱుఅనుటకాదిపర్వమున.

క॥ గిఱిపునెడనేయునెడవడిఁ। బఱపునెడంబెనఁగునెడన * పారబలంబుల్।
మెఱయునెడభీమునకునం। దొఱుఁగీడ్వడఁదొడఁగిరుద్ధతులురాజసుతుల్॥

అరణ్యపర్వమునందుసీసపాదము.

శూరులుధృతరాష్ట్ర * సుతులుదుర్యోధనాదు
లుమరాధర్షులం * దొఱనుమనకు॥

ఓత్వమురామికివిరాటపర్వమునందు.

క॥ ఎఱుకగలవారికైనను ।గఱపకదక్కరుచితప్ర* కారముశుభముల్।
గొఱలుహితులట్లగుటనం । దఱకును జెప్పంగవలయుఁ * దగియెడుబుద్ధుల్॥

ఒక్కొయనుటకుఁ గర్ణపర్వమునందు.

మ॥ సమదాటోపతవాయునందనుఁడుదృ । ష్టద్యుమ్నుసైనేయులే।కమ
నోవృత్తిగడంగితొనడువదో*ర్గర్వంబుశోభిల్లశౌ।ర్యముసాంపారనిలింప
కోటివొగడన్ * రారాజుసైన్యంబులొ । క్కొమొగింబెల్లగిలంగబెట్టదిమె
న*తొక్కొ। ధాంతరంగంబునన్॥ ౧౧౫

మనుచరిత్రమునందు.

క॥ ఇటనన్వరూధినియునొ। క్కొటఁగతిపయసఖులుదన్నుఁ * గొలిచినడువఁ
గాఁ। గటకఝుళంఝుళరవపద । కటకసమాకృష్టకేళి * కలహంసికయై॥

రాఘవపాండవీయమునందు.

స్రగ్ధర॥ ఆరాజన్యోత్తముండి * ట్లనుదితరభసుం * డైభవత్సత్వరవ్యా।
హారంబిట్లొర్చియుంట * న్యముగఁగొనకుమా* త్మాంగనాశుల్కతోద్వృ।క్సా
రోద్రేకవ్యాసమట్ల * శ్రమజితమగుబెం * చంగనాచేతికాటం । గ్రూరేష్వా
సంబులేదొ * క్కొడుగలుగునెమ* ద్ఘోరయుద్ధంబుసైపన్॥ ౧౧౬

ఓకారమురానందముఃకుఁగాశీఖండమున॥

ఉ॥ కంటికినిద్రవచ్చునెను * ఖంబగునేరతికేళిజిహ్వకున్। వంటకమిందు
నేయితర * వైభవముల్పదివేలుమానసం। బంటునెమానుషంబుగల యట్టి
మనుష్యునకెంతవానికిన్। గంటకుఁడైనశాత్రవుఁడొకండుతనంతటివాఁడు
గల్గినన్॥ ౧౧౭

విరాటపర్వమునందు-సీసపాదము.

శక్రాదిసురలతో * సంగ్రామమొనరించి * ఖాండవంబేర్చెనొ*
క్కరుఁడుగాఁడె॥

చాటనుటకు ద్రోణపర్వమునందు:

క॥ కటకట పేరిన పెన్నె । త్తుటజూ త్రిలియున్న మోము * తోడనుగొడుకె । చ్చుటఁబడియున్నాఁడోయ । చ్చాటుఁజూ పెదువారు లేరె * చూచెద వానిన్ ॥

విష్ణుచిత్తీయమునందు.

చ॥ స్ఫుటభూయోహ్పృతిశంక వార్ధిరవిర * శ్మ్యల్లిన్నుఁజేర్పందటి । చ్ఛట గార్యంబుగఁగాలుకొంచుఘనమై * ఝ్మాధీరవర్షింపన । చ్చాటునుంద్రోచిగ్ర సింపఁబోలుఁగలసీ * సూనుండుగాకున్న నె । క్కొటదారాగ్రహాభాష్క రేందుమణిశు * క్తుల్ వ్యక్తమైతోఁచునే॥ ౧౧౯

హ్రస్వముగానందుకుమనుచరిత్రమున.

ఉ॥ పాటునకింతులోర్తురెక్క * పారహితాత్మకసీవుద్రోయని । చ్చోట భవన్నఖాంకురము * సోఁకెఁగనుంగొనుమంచుఁజూపియ । ప్పాటలగంధివే దననెపంబిడియేడ్చెఁగలస్వనంబునన్ । మీటినవిచ్చుగబ్బిచను*మిట్టలనశ్రు లుచిందువందఁగాన్ ॥

వక్రభేదంబులు-పాణినీయసూత్రము.

తద్ధితేష్వచామాదేః ॥ ఇతిణితిచతద్ధితేపరేఅచామాదేరచోవృద్ధిస్స్యాత్ ॥ క ॥ హైయంగవీనమునకున్ । నైయంకవశబ్దమునకు * నైయగ్రోధ । నైర్యయకృతంబులకాదిని । వ్రాయంగావలయుఁబ్రథమ* వక్రతమంబుల్ ॥ క॥ వైయర్థత్రైయంబక । వైయాకరణాగ్రగణ్యవైయాధ్రపదీ । వైయా త్యంబులమొదలను । వ్రాయందగుబుధులుప్రథమ*వక్రతమంబుల్ ॥ ౧౨౨

పాణినీయసూత్రము.

తద్ధితేష్వచామాదేః॥ ఇతిణితిచతద్ధితేపరే అచామాదేరచోవృద్ధిస్స్యాత్ ॥క॥ యౌవనయౌవతకౌస్తుభ । సౌవర్ణకయౌవరాజ్య * సౌవీరమహీ । దౌవారికశబ్దంబులఁ । దావుకొనుద్వితీయవక్రతమములుమొదలన్ ॥౧౨౩ క॥ సౌవగ్రామికశౌవన । సౌవర్చనసౌవిదల్ల*సౌదశ్వలసత్ । స్వరశబ్దముల మొదల । వావిరినిలుచున్ ద్వితీయ * వక్రతమంబుల్ ॥

నృసింహపురాణమునందు.

ఉ॥ శ్రీస్తనకుంకుమద్రవని * షిక్తభుజాంతరభాగవిస్ఫుర । త్కౌస్తుభ నూతనార్కరుచి * గర్వితనాభిసరోజసౌరభ ప్రస్తుతమత్తభృంగరవ * రా కరసోల్బణభోగిభోగత । ల్పాస్తరణుండలంచుసుకృ * తాత్ములపాస్తసము

స్తకల్మషుల్॥క॥ మెచ్చులగుకబ్బములలో । నచ్చతెనుఁగుపల్కులంగు*నై
త్త్వోత్వంబుల్ ।వచ్చినమొండగు రెండగు ।విచ్చలవిడివలసెనేని*విబుధస్తుత్యా॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అయిగవుగాదేశౌ స్తః క్రమేణసర్వత్రవక్రతమయోర్వా.

క॥ క్రమమునవక్రతమములకు । నమరునయిక్కునవుక్కు*ననియెడు
నాదే । శములువికల్పంబునదై । త్యమదాపహయాంధ్రభాష*యందల్లెడ
లల్ ॥౧౨౮॥ ఆ॥ లోకహితముకొఱకుఁ*బైకొనిదుష్టుల ।లయమొనర్చిశిష్టు*
లయినసృపుల । నేలయేలనిలిపెఁ * గొలిచ్చినలుదెసఁ । దవిలికృష్ణరా*
యఁడవురయనఁగ॥ ౧౨౯

కవర్గాక్షరభేదంబులు. శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాస్యాత్క్వచిద్వకారో నాదిగతస్యాద్యవర్గసరళస్య.

సీ॥ పరుగులుపరువులు * పగడంబుపవడంబు పగలుటపవలుట * పగలు
పవలు । నగుబాటునవ్వుబాటు*నలుగురునలువురు తగులాటతవులాట*తొఁగ
లుతొవలు।త్రాగుటత్రావుట*ప్రేగులుప్రేవులుప్రోగులుప్రోవులు * సోఁగ
సోవ। యిగమివమగునవ్వు*నిగురాకులివురాకు లీగులీవులుభ్రమాని*చేగచేవ।
తే.గీ॥ తీగియలుతీవియలుపైఁదిగిచెఁదివిచె । ననుచునిబ్బంగిసెుకవేళ*నాది
వర్ణ । ములకుఁదక్కంగగొన్నిమా*టలనుగృతులఁ । బ్రథమసరళంబులకు
వకా * రములువచ్చు॥ ౧౩౦

పూర్వనైషధమునందు.

మ॥ పవిసంగంబునఁదాపమొందినశచీ * ప్రాణేశుకెంగేలికిం । జివురుం
గైదువజోదువల్లనుపదే* శించె రహస్యంబుగా । నవనీహారపయోమిళన్న
లయుజ * స్నానార్ద్రపర్యంతమై । యువతాళించువిదర్భరాజతనయా * హృ
ద్యస్తనద్వంద్వముల్॥ ౧౩౧

శాంతిపర్వమునందు.

చ॥ వినుమునచేంద్రదవిప్రుఁడలి*వెఱజమదగ్నిసుతుండుశాపమి । చ్చెన
మారథ ర్తపంచనము*చేసెవరంబనికోరిగొంతిమా ।న్చెనలుకభీష్ముఁడర్థరథుఁ*
జేసియులంచెఁగలంచెమద్రరా । జనుచితమాడిశౌరివిధి * యుయ్యోనంరుడనిఁ
జంపెఁగర్ణుని॥ ౧౩౨

మార్కండేయపురాణమునందు.

చ॥ ఘననిబిడాంధకారరిపు * ఖండనచండమయూఖరాజిచే। ననుదిన
ముం బ్రభాతముల * యందమృతాంశుమరీచులేగఁగా।వనజములుల్లసిల్లఁగ
దో*వల్మెడుఁగం బ్రథమాద్రిఁబొల్చున। ద్దినమణికిన్నభోమణికి * దేవశిరో
మణికేను మ్రొక్కెదన్ ॥౧౩౩॥ తే-గీ॥ ఆఁగెలోఁగెనువీఁగెను* డాఁగెనీఁగె।
వాఁగెననునివి మొదలగు*వాక్యములను। బొదలునక్షరములుచిన్న*బొట్లపై
గ।కారములుగానియనునాసి*కములుగావు॥ ౧౩౪

చవర్గాక్షరభేదంబులు_ శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అద్దంత్యాస్తాలవ్యశ్చుర్వక్రస్యాన్మిథస్సవర్ణశ్చ

ఆ॥ ధరణిదంత్యములును * దాలవ్యములునన। వికృతిచజలు రెండు*విధ
ములయ్యె।వీని దెలియకున్న *విశ్రమభంగంబు। దొడరికావ్యములను * దోష
మొదవు॥౧౩౫॥ఆ॥దంతజంబులెల్లఁ* దలకట్టులును వాని। యందుదీర్ఘములు
ను* బొందియుండుఁ। దాలుజాక్షరములు* దనరారుహ్రస్వాది। వక్రయుత
ములగుచు*వనజనాభ॥౧౩౬॥ ఆ॥చలముమానికుడువు * చట్టకేశవప్రొద్దు।
చాలనయ్యెఁ బ్రశుద్ధ*జంబు వెడలె।జతలుగూడివచ్చి*సఖులుజీఱెద రేల। జా
గనంగ దంత*జంబులయ్యె॥ ౧౩౭॥ ఆ॥ చెప్పరానిక్రొవ్వు*చేఁగంనుపంపునఁ।
జెలఁగికొనుచుఁదన్నుఁ* జేరిపెనఁగఁ। జెట్టిమట్టుబెట్టుఁ* జిఱుతయేనందుని।
పట్టియనఁగఁదాలు*భవములయ్యె॥ ౧౩౮॥ ఆ॥ చేతచీరలైదు*చేరెడువరహా
లు। చేసెదంతజిత్తు*చేకటాకటి। చేముకొనియెగృష్ణుఁ * జేర్చుక యనవిట్లు।
వఱలుఁగొన్నిదీర్ఘ* వక్రలిపులు ॥౧౩౯॥ తే-గీ॥ దంత్యములనరవంకలు*దై
వభాష। గనము దాలవ్యములఁదల*కట్లులేవు। ప్రాకృతమునందుఁదద్భవ*ప
దమునందు।దంత్యములె కాని తాలుజా*తములు లేవు॥౧౪౦॥వ॥ వక్రమునకుఁ
దద్భము -వంకలు - అగవంకలనఁగాఁగుఱుచయెత్వములు - దీర్ఘమునకుఁద
ద్భవములుతీగలు॥ఆ॥ చందమామగాయఁ* జక్కెరవిలుకాఁడు। జాజిపువ్వు
టంప*జల్లుగురియఁ। జామకాకకోర్వఁ* జాలకహారివచ్చు। దనకబడలెననఁ
గ*దంత్యచజలు॥౧౪౧॥వ॥చంద్రమశ్శబ్దతద్భవంబు చందమామ-జాతికి_జా
జి-శామ్యకు- చామ- శర్కరకు-చక్కెర- జలమునకు- లళయోరభేదః- అను
సూత్రముచేత-జళము-దానికిలడయోరభేదః-అనుదానిచేత_జడమాయెను_
అది ప్రాకృతముచేసిననాదివర్ణము దంత్యమాయెను. అదితద్భవముచేసినజ

ల్లు॥౧౪౨॥ క॥ తోడరుజటాశబ్దమునకు। జడయనుసదితద్భవంబు* చదలును జానుం। గడునచ్చ తెనుఁగులివిపద। పడిమూఁడునుదంత్యములుఁగ * బలుక దగుహరీ॥౧౪౩॥ వ॥ జటాశబ్దతద్భవముజడ॥ ఆ॥జడలుమెఱయవచ్చి*సంయమిశ్రేష్ఠుఁడు। చదలుగ్రమానిపువ్వు*శౌరికిచ్చె। సరసనున్నదనుచు* జానొప్ప భీష్మక।తనయకిచ్చెనతఁడు*దగవెఱుంగి॥ ౧౪౪

పారిజాతాపహరణమునందుసీసగీతి.

తే-గీ॥ దేహకాంతులుబాలచం*ద్రికలనీన।
జడలుమోతుద్రుపల్లవ*శంకఁజేయ॥

నైషధమునందుసీసపాదము.

చదలేటిబంగారు*జలరుహంబులతూండ్లు।
భోజనంబులుమాకుఁ*బువ్వుబోఁడి॥

అనంతునిఛందమునందుపజాతి.

పినాకికోదండము*బిట్టుద్రుంచెన్। జానొప్పగెలిచె*న్జమదగ్నిసూనున్। ఘనుండితండుర్విన* నంగరెంటన్। జానైనవృత్తంబుప * జాతియయ్యెన్॥ ౧౪౬॥ క॥ భూమినిమింటనుజంచ। త్వామరజాతీయయనుట*పరికించిబుధ। గ్రామణులుచంచులనివెస। దామేత్వంబిడరుపదిరి * తలకట్టగుటన్॥౧౪౭॥ తే_గీ॥ ప్రాసములరెండునొకటిగాఁ* బలుకవచ్చు। వడికిస్వరమైత్రిలేకున్న* నుడుగరాదు।పొట్టిరెత్వములకుదంత్య* ములకుఁదక్క। భేదములులేవుచజలకు*వేదవేద్య॥ ౧౪౮॥ ఆ॥ రాచనెలఁతలందు* నీచెలియకుభోజ। రాజతనయవంటి*రాజగలదె। చక్కఁదనముగాక* సద్గుణంబునుగాంచెఁ। జెఱకు గోలఫలముఁ*జెందినట్లు॥ ౧౪౯॥ తే-గీ॥ దంత్యతాలవ్యచజలకు * ధరణిద్రావయు।తఱినిశుద్ధాంధ్రలిపినిభే*దంబుకలిమి। వ్యర్థకృతులనుదలకట్టు*లనుచునొకటి।నిదియునొకదానసదియును*నిడఁగరాదు॥ ౧౫౦

రాఘవపాండవీయమునందు.

ఆ॥ ఏంచువేఁటరారె * యితరులేమనసుతో। దారసంగసుఖము*తప్పఁద్రోచి। తకటపాండురాజ*యశమెన్నవైతతి। క్రూరదశరథేశ * కులముగోయ॥౧౫౧॥వ॥ఈపద్యములో - రామాయణార్థమున - అజయశమని సమాసముచేసిపలుక - జకారముతాలవ్యంబయ్యె- భారతార్థమున - పాండురాజయనిసంబుద్ధిగాఁబలుక-నావర్ణమేమరలదంత్యంబయ్యె- ఇటువలెనే- యాదిమహాకవిప్రయోగంబులుండఁదాలవ్యమర్థాంతరంబున- దంత్యముగాఁజెప్ప

కాదని—యేలపలికితివనఁగానాద్యప్రకృతిని-దంత్యచజలు లేవుగాన-శుద్ధసంస్కృతమైనపాండురాజశబ్దంబునంగల - జకారముతాలవ్యమేకాని - దంత్యముకానేరదు—ఇది తెలియక—కేవలాంధ్రులు దంత్యాక్షరముగానుచ్చరింతురది-లాక్షణికమతముకాదు—అట్లగుటంజేసి- కవితాప్రవర్తకులైన - సూరపరాజుగారు-ఇంతవట్టునువిచారించిప్రయోగించిరి॥ ౧౫౪

పాణినీయసూత్రము.

సూ॥ ఛేచ॥వృ॥ హ్రస్వస్య- ఛేపరేతుగాగమస్యాత్సంహితాయాంవిషయే॥ హలంత్యమితిసూత్రేణకకారస్యఇత్సంజ్ఞా॥తస్యలోపఇతిలోపః—తుఉపదేశేజనునాసికఇతిఉల్లోపః॥స్తోశ్చునాచ్చుః॥ స్తోస్సకారతవర్గయోః —శకారచవర్గాభ్యాంయోగేశకారచవర్గౌస్తః॥ శివచ్ఛాయా ॥సూ॥ ఆఙ్మాఙోశ్చ॥వృ॥ఏతయోశ్ఛేపరేతుగాగమస్స్యాత్॥ఆచ్ఛాదయతి-మాచ్ఛిదత్॥పదాంతాద్వేతివికల్పాపవాదః॥సూ॥ దీర్ఘాచ్ఛేపరేతుక్స్యాత్॥ హ్రీచ్ఛతి-మ్లేచ్ఛతి॥సూ॥ పదాంతాద్వా॥ దీర్ఘాత్పదాందాచ్ఛేపరేతుగ్వాస్యాత్। లక్ష్మీచ్ఛాయా-లక్ష్మీఛాయా ॥సీ॥ ఛాగపుచ్ఛచ్ఛటా॰ చ్ఛందోయదృచ్ఛాసితచ్ఛత్రపద్మచ్ఛ॰దచలాచ్ఛ।విచ్ఛిత్తికచ్ఛాప॰కచ్ఛపరిచ్ఛేదపృచ్ఛాచ్ఛవిచ్ఛిర॰తుచ్ఛగుచ్ఛ।పదములు మొదలైన॰త్రిదశభాషాశబ్దములనాదిమధ్యాంత॰ ములనుగలుగు। సప్తమవ్యంజనా॰క్షరముహ్రస్వముమీఁదఁదనక్రిందఁజానద్వి॰త్వమగుచుండు॥ తే॥ నిడుదలగునక్కరంబుల॰కుడిననిలుచు। నప్పుడవికల్పకంబున॰నట్లనయగు। బంధురవిలాసచంద్రికా॰భదరహాస। భర్మమయవాసశ్రీకామె * పలినివాస॥

టవర్గాక్షరభేదంబులు.

ఆ॥ ఠవరఠీవిఠేవ॰ఠావునుఢాకయు। మొదలుగాద్వితీయ॰ములుచతుర్థ।వర్ణములునుగలుగు॰వాక్యంబులునుస్వదేశ్యములుగానివైకృ॰తములుగావు

విజయవిలాసమునందు.

క॥ కొమ్మపయినీవుపక్షము। లిమ్మోయినెరపుదువిదేల * యేచెదవకటా।కమ్మఁగనవాతుచక్కెర। గ్రమ్మఁగమాటాడుఠవరఠలకంఠరవా॥ ౧౫౫

మనుచరిత్రమునందు.

క॥ దివిబిసరుహబాంధవసైం। ధవసంఘంబెంతదవ్వు॰ దగలేకరుగుఁగా।భువిసంతదవ్వమేమును।ఠవఠవలేకరుగుదుముఠాఉటాఠాఉటినడలన్ ॥౧౫౬

పాండురంగమాహాత్మ్యమునందుసీసగీతి.

తే-గీ॥ సఖులుపరిహాసకులు వేఁట*జనకయువతి । భుక్తనిర్ముక్తపరిధాన* యుక్తుఁడగుచు । ననుచుఘంటాపథంబున* నగుచుఁదిరుగు । నెఱపుగలతీవి జాతిమా* త్రోపజీవి॥ ౧౬౧

రామాభ్యుదయమునందుసీసపాదము.

లేవమీఱంగఁద*టిన్నటిప్రేరేచి।
క్రొవ్వుగామెఱపులు*గొనగఁజేసి॥

సుభద్రాపరిణయమునందు.

శా॥ దేవబ్రాహ్మణభక్తిప్రోవుప్రియవ * క్తృత్వంబుకాణాచివి। ద్యావైశేష్యముదిక్కు-ధర్మమునకుం*దార్కాణమర్యాదకున్ । తావౌచిత్యము జీవగఱ్ఱహితశి * ష్టవ్రాతసంతోషణ । శ్రీవజ్రాంగియజాతశత్రుఁడుమహీ* భృన్మాత్రుఁడేచూడఁగన్॥

శశిబిందుచరిత్రమునందు.

క॥ నాకౌకసులైననునీ । ఛాకకునిల్చెదరెకటక * టామముఁబోట్లం। జే కొనిసంరక్షింపక । నీకిటులుచితంబెయురవ*ణింపనరేంద్రా ॥సీ॥ ఝ్వేళంబు ఝ్వేడంబు* చోళుఁడుచోడుఁడు తాళంబుతాడంబు*దళముదడము । క్రోళంబుక్రోడంబు*నాళంబునాడంబుసీళంబుసీడంబు*గాళిగాడి । వ్యాళంబువ్యాడంబు*చూళికచూడిక వళివడి హేళిస*ర్వజ్ఞ హేడి। జలకేళిజడకేడి-వెలలఁడు *వెడలఁడు కేళంబు కేడంబు * పాళిపాడి ॥తే॥ నేవళము నేవడంబిట్లు* నిర్జరాంధ్ర।భాషలను రెండుగొన్నిశ*బ్దంబులందు।నరయలడఘోరభేదయ*టన్నసూత్ర।మునళకారంబునకుడత్వ*ములుఘటించు ॥౧౬౨॥సీ॥డిండీరదీప్తిపోఁ*డిమిమీఱునీకీర్తిదిండీరపాండిమఁ*దెగడునవ్వు। డంభమిచ్చటనుగూ*ఢదుకృష్ణ నీవేగిగంభంబుమిత్రవిం*దకడఁజేయు।డాడిమీఫలమియ్యె*డకునేలకొనిపొమ్ముదాడిమీఫలముసు*దంతికిమ్ము। డోలికనూగువేఁ*డుకనీకుగల్గినదోళికలక్షణ*తోడనెక్కు ॥తే॥మనుచునీపద్యమునఁజర*ణాదులందు । నిలుపుపదములమొదలను*గలుగుప్రాలు। డత్వదత్వంబులందురెం*టనుబొసంగు। శాబ్దికమతంబుననువన*జాతనయన ॥౧౬౩॥తే॥ డంభడిండీరడోలికా* డాడిమాది। శబ్దములకాదివర్ణము*ల్సంస్కృతమున। నుపరివర్గతృతీయమై* యొప్పునట్లు। దెనుగునడకారముదన్నవ* మొనరుచుండు॥౧౬౪॥తే॥ దాకదగ్గరదిగ్గియ*దాయబోయి । దాపలనుదిగ్గుమనువైకృతములమొదల । డాకడగ్గరడిగ్గియ*

డాయఁబోయి। డాపలనుడిగ్గుమనిడాక*డంగినిలుచు॥ ౧౬౯

రాజశేఖరచరిత్రమునందు.

శా॥ డాకేలన్నిజకన్యకామణులుకం * ఠశ్రీలుగీలించి పీ। ఠాకంజాతము లాత్మ హేలనఖరే * ఖండార్చిసంగీతవి। ద్యాకౌశల్యముఁగానరామదికిన" * హ్లాదంబుసంధిల్లగా।రికల్యాణముబాడిరప్పుడుపురం*ధ్రీరత్నముల్ నేడుకన్॥

ద్రోణపర్వమునందు.

చ॥ డిగరుఁడువాహనంబులుగ*డిందిమగంటిమిగోలుపోవమీ। నుగడఁక దక్కిపెట్టరుఁడు* రూపఱనాయుధముల్మహాస్త్రిశ। క్తిగలుతునేసమత్కలి శ*తీవ్రశరంబులవై భవంబుభూ। రిగదవిహారభంగిరయుని*రిపుకరంబులుపి చ్చలింపఁగన్ ౧౭౧

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥ దక్కెనురాజ్యమంచునక * టాయిటుతమ్మునిభాగమీకసి। వెక్కటి ప్రమింగఁజూచెదవ*దెల్లరుగున్ వినుమీనులోలతన్। గ్రక్కునసామిషంబుచ వి*గాలముప్రమింగినమాడ్కినువ్వోయి।ట్లుక్కపుఁడై ననీకొడుకు * నుల్లమునిన్నిటులాడఁగూడునె॥ ౧౭౨

వైజయంతీవిలాసమునందు.

తే.గీ॥ డొంగవలెవచ్చియిక్కడ*డొంగినావ। దేమయాబావ। గారుసు* ద్దామెకోప।గించినందులకాబళా * మంచివాఁడ। వేమసంమనుముసలాసు* యేవివేకి॥౧౭౩॥వ॥డంభడిండీరాదిశబ్దములవలెనేయున్నందుచేతను రెంపుగ లవుగనుకదకారమునకునారణ్యపర్వమునందు॥క॥జగములనెల్లనునిండినపా గద్దకనువెలితిజేసి*పొలయొడలికినై। తగునేజన్మవ్రతములు। దగివిడువఁగని పుడునాకుఁ*ద్రిభువనదీపా॥ ౧౭౪

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ తగనీలోనూహింపుము। దిగవిడువకుధర్మతనయు*దృఢమతివై పొం। దగుచందముకొడుకులకును। బెగడలకును జెప్పి తేర్పు* పెంపేర్పడఁగన్॥

పారిజాతాపహరణమునందు.

ఉ॥ తామరడోయలోదవిలి*దాఁచెడుతేఁటులుపూలెఁబెన్నరుల్। నేమ ఱుఁజేతులంబిడిచి * విప్పివిదిర్చినఖాంతరంబులన్। గోమలలీలదువ్వితెలి* గొజ్జఁగినీరట్టుచల్లి చల్లిగం। ధామలకంబువెట్టెనుక*యంగనకాళియనాగభే దికిన్॥ ౧౭౬॥ తే.గీ॥ పడతుఁకవడంకగుబ్బలి*పడకుచెంత। గడమిప్రమాఁకు

లకడనుండుఁ*గడఁకతోడ। వేఁడుకొనఁదగునాపువ్వు*బోఁడినసఁగ। గదలీ
ఫలుగావునరళము*ల్గానికృష్ణ॥ ౧౭౭

నృసింహపురాణమునందు సీసపాదము.

వడిగాలిసుడిసిన*మిడుఁగురులందందఁబొదలినతాలిమి*వదలసీక

చ॥ కడిఁదివరంబువారిరుహ* గర్భునిచేఁగొనినాఁడువాఁడుమీ।యెడన
నిశంబుపెన్పగయు*నీసునుకోపమునెమ్మనంబులో। జడిగొనియుండుఁగావు
నన*సాధ్యుఁడవధ్యుఁడుదైత్యనాథుఁడే। వడువునఁబౌరుషంబుగొని* వానిజ
యించుటప్రవేఁగుచూడఁగన్॥ ౧౭౮

రాఘవపాండవీయమునందు సీసపాదము.

పుడమితేఁడీరీతిఁ * గడఁగిడెందముమృగవ్యాపారఖేలన * మభిలషింప।

తే-గీ॥పోఁడిమియునురువడియును* నాడెమునను। పలుకులఁదృతీయసర
ళముల్*వలసినపుడు।భువిస్వకీయానునాసికం* బులునుగాఁగఁ। బలుకఁబడు
నాదికవులక*బ్బములకలిమి॥ ౧౭౯

రంగనాథునిరామాయణమునందు ద్విపదము.

రాణివానద్రోహి* రావణుఁబట్టి।పోఁణిమిచెఱుపవా*బుధులునుతింప

రాఘవపాండవీయమునందు-ద్విరదగతి-రగడము.

పోఁణిమిగవకుళజ*పూగములపూగముల।

రాణఁదనరారి * నవరాగములరాగముల॥

కర్ణపర్వమునందు.

తే-గీ॥ సారవంతమైకర్ణుని*సైన్యమురవ। ణించుఁగాకేమిటికినిల్చి*నృప
వరేణ్య। పూనినేయంగఁదగనది*దానవారి। మతనిసమయించుటయునా
కు*నతిభరంబె॥ ౧౮౦

శాంతిపర్వమునందు.

చ॥ యజనముదానకర్మములు*నధ్యయనంబుదపస్సహింసయున్।ప్రజ
కనురాగమైనపరి * పాలనశాంతియుసంగరంబున। న్విజితవిభీతమైయురవ*
ణించుటయన్నియుధర్మముల్సురు। వ్రజతిలకాయమానసమ*రంబునుధర్మ
ముఖీనిలోపలన్॥ ౧౮౧

చంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ నాణెముసూడనున్నదితి*నందనులందఱునొక్కరాశిదు।ప్రాణుడు
...కందునొక*రాశియజుండుజగంబుగాల్పఁగ। ల్యాణవిదూరులౌకడమ*

యందఱుపుణ్యజనాఖ్యలున్నగ। త్వాగిణసమాఖ్యుడీకలుఁడు*నై రిసుఁడీవిపరీతలక్షణుల్॥ ౧౮౪

తవర్గాక్షరభేదంబులు.

ఆ॥ నెతకివానికతికె * జతికిలఁబడియావు। బితుకచీరలుతికె * గొతికెనను చుఁ। బలుకుచోఁదకార * ములదకారములును। వలసెనేనినిలుప * వచ్చుఁగృతుల॥ ౧౮౫

కవిగజాంకుశమునందు.

క॥ బదుగుచులక్షణమెఱుఁగక। గొదుగుచుఁబ్రాసంబునడియుఁ*గుఁదకమిదుఁల్। వెసుకుచుఁబదసంధులుచెడ। నదుకుచువెడగవితచెప్ప* నతఁడుంగవియే॥ ౧౮౬

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ కదళిగభీరపుష్పపుటి * కాచ్చటఁజేతులనిప్పపిండిస్రుక్‌। గుమగుంగనిల్పి మోపుగతి*గూనలనూన్నియనించి త్రాటముల। న్నదికిసశాటిక్రేలసది* నిక్కటగ్రుంకిడివత్తు రెందజే। వదలకయాతనింటశని * నాగముసంబరదేశ్వనిన్నపుల్॥

చిత్రభారతమునందు.

చ॥ చదివినవారికిన్వినిన*సభ్యులకున్నవివాంఛసేయుబ। ల్లిదులగుఁగల్గువిప్రులకు*లేఁగలతోఁగనుపట్టులక్ష। పిస్మదపులనిచ్చునట్టిఫల*మున్హాయమేధముసేయుపుణ్యముఁ। గొదకకథాత్రియంతయున * గుంతితదాసమొనర్చుశ్రేయముఁ॥ ౧౮౭

కళాపూర్ణోదయమునందు.

చ॥ అదిశతతాశదఘ్నమను*సార్థకనామముతోఁదనుత్తమ। ప్రాడిపుల గోఁబొగడ్తఁగని। సట్టిదియుండునబట్టి వారికిఁ*బ్రబుకులెయంచు।

వశిష్ఠరామాయణమునందు.

చ॥ కదిసిననూరపొంపుదుడు*కబ్బపుదొంతులసత్పదార్థముల్। గదుగుచు కట్టివారిఁబొడ * గన్నసుగుణ్ణనిస్నేహసౌఖ్యముల్। మదికినవ్యామొహనక*మార్గమునంజరియింపుచున్నదు। వ్వధకవులెల్లమత్కవిత * తప్పులుపట్టకమూరకుండుడీ॥ ౧౯౦

అంతస్థభేదంబులు. శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లఘుప్రాలఘువశ్చేతిద్వేధాన్తస్థాన్విదస్త్రిశాస్త్రారః॥
అన్యోన్యవ్యాకరణస్పష్టారస్త్వత్రగృహ్యతేద్వివిధః॥

క॥ అలఘులఘునామకంబుల। నలరునిరుదెఱంగులగుచు * నంతస్థములో। తెలుఁగుననయ్యేసు రేఫను। యలవలు సెప్పఁబడియుండు * వ్యాకరణములన్ ॥

క॥ ఆద్యంతాంతస్థంబులు। చోద్యంబగుపాణినీయ * సూత్రమువలనన్। హృద్యములై యాగమసం। వేద్యాలఘులఘువులనఁగ * ద్వివిధములయ్యెన్ ॥

వ॥ యవలు రెండువిధములయినందనకు॥

పాణినీయసూత్రము. సూ॥ హలిసర్వేషామ్॥

క॥ పలుకులఁ బ్రాకృతసూత్రము * వలనను ద్వివిధంబులగుచు * వసుమతిలోన। న్వెలయు ద్వితీయాంతస్థము। వలమునుగొంచెం బనంగ * వనజదళాక్షా ॥

లకారము రెండువిధములైనందునకు — వాల్మీకిసూత్రము.

లోళః పైశాచ్యాం ॥ లకారస్యళస్స్యాత్ ॥ ముకులస్య-ముకుళః·గలస్య గళః ప్రలయస్య-ప్రళయః॥ క॥ అంతస్థంబులలోపల। వంతునకసఁగా ద్వితీయ * వర్ణంబిగ్రం। థాంతరముననిరుదెఱఁగగుఁ। గంతుజనక రేఫమునుఱ * కారం బనఁగన్ ॥ ౧౫

రేఫద్వివిధమైనందునకు — శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

రస్త్వత్రగృహ్యతేద్వివిధః ॥ టీ ॥ రస్తు — రేఫమయితే-అత్ర-ఈయాంధ్రభాషయందు-ద్వివిధః-రెండువిధములుగా-గృహ్యతే-గ్రహింపబడుచున్నది.

యకారభేదంబులకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అద్యః క్రియానుభూతాద్యర్థసముద్యోతినమాద్యగంవినాసర్వః॥

సీ॥ ఆంధ్రోక్తి మొదలనా * ద్యంతస్థముండదు ప్రాణమైయదిగను * పట్టుగాని। నుడుగులనడుమను * గడనుయాంకెందునుదలకట్టుదక్కనె * త్వంబులేదు। యాకుభూతాదిక్రి * యాద్యోతితములఁజూపట్టునత్వములదల * కట్టుగాదు। తలకట్టువక్రము * ల్దాల్చునీరెండునలఘుయకారంబు * లనఁగఁబరగు ॥ నిప్పుడీవంకఁగనుగొంటి * నింతలోన। నెచ్చటికినేగననఁగనా * ద్యచ్చులయ్యెఁ। గయ్యమైననుగానిమ్ము * గాయకమునఁ। గాయవలెశౌరిననఁదల * కట్టులయ్యె ॥ ౧౬ ॥ సీ॥ ఎక్కడగనఁబడి * యెడుఁజక్రిచెలులారయింకనెవ్వరుచని * యెదరువెదుక। నీవేళనెటకుఁబో * యెతవన్నమిన్నక నేగెనన్నేమని * యెదరుమీరు। హేమాంగదములిడి * యెదఁజెప్పరేవాని నేరీతిఁబొడగని * యెదముమనము। హితములఁబడా * యెనునన్నుఁగనినగియెడుసవతులకిది * హేతువయ్యె॥ తే॥ ననుచునిట్టుభూతాదిక్రి * యాపదాంత। ములవిశేషణపదక్రి *

యలనుదక్క మొదలియంతస్థమున కేత్వ*ములు త్రిలింగ । దేశభాషనుబుట్టి
వు* దితిజభేది॥ ౧౯౯

ఆదియకారంబునకునుద్యోగపర్వమునందు.

తే॥ కొంచెమైననుదగఁబంచి * కుడువమేలు । పనులయెడదుఃఖమోర్చి
యల్పంబుసుఖము । ననుభవించుటహితముశ*త్రునకునైన । నిచ్చుటయె
లెన్నయడిగిన*యెడనృపాల॥ ౨౦౦

మధ్యయకారమునకురుక్మాంగదచరిత్రమునందు.

మ॥ ధననాథప్రియకంఠకాళిమముమో * దంబొప్పవీక్షించివ । య్యాస
జంబూఫలమంచుదానినిజ * హస్తాగ్రంబువేచాఁచియే । పునఁబల్మాఱునుబ
ట్టిరాఁదిగుచువే * ల్పుంబ్రోడ విఘ్నేశ్వరుం । డనుమోదంబునఁ జేయుమ
త్కృతికిన * త్యంతంబునిర్విఘ్నముౘ్॥ ౨౦౧

విజయవిలాసమునందు.

మ॥ అనినన్నీమదిలోఁదలంచునదిమే*లాసిద్ధసంకల్పుల్। రనియావేళనాచి
త్రవాహనుఁడుకో* ర్కెవ్వియుండఁగాఁబోయియా । యనరారమ్మనిగారవిం
చిసుముఖుం*డై రాజుగారిప్పుడే। మనినారెయ్యెవివార్తలంచుఁబయినై*నా
సక్తితోఁబల్కఁగౘ్॥ ౨౦౨

వ॥ భూతాదిక్రియార్థంబులుదెలుపనికడపటియకారమునకు.

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ స్వాంతముబాహుగర్వఘన* సంతమసాంధముగాఁగశంకయా । వం
తయులేకకీచకుఁడ * హంకృతిముంగలినాఁగమంటపా । భ్యంతరసీమ్నఁజొచ్చి
దరి * యంజనియారసిసెజ్జగాంచియ । త్యంతమదాపహంబగుచు * సందుర
యంబునఁగేలుసాఁపఁగాౘ్॥ ౨౦౩

చమత్కారమంజరియందు.

మ॥ ధరలోనంద్విజరాజనామమునస*త్సంగంబునసత్కళా। నిరతిన్మిం
చియునుత్పలప్రియుఁడన*న్నిత్యంబురాజీవసం। హరణంబేకరజాలముల్ సొ
నిపినే * యంబూనునీచంద్రుతోఁ। ధరణీపీనికిసెంతఁజేసినదయా*దాక్షిణ్య
ముల్ గల్గునే॥ ౨౦౪

క్రియాపదాంతయకారమునకుశృంగారనైషధమున.

చ॥ అడిగితినొక్కనాఁడుకమ*లాసనుతేరికివారువంబనై । నడుచుచునా

ర్వేలో నిషధ*నాథునకెవ్వతెయొక్క-భార్యయ । య్యెడునని చక్రఘోషము న*నించుక యించుకగాని యెంతయే।ప్పడవిననైతి నీవనుచుఁ* బల్కెనచందము దోఁచె మానినీ॥ ౨౦౫॥ తే॥ ధరణి నుయ్యాల పయ్యెద*తాయెతులను । గలయ కారంబులకు వక్ర*ములు నిజంబు।ముద్దరాజు రామనవాని*మూఁటనివద ।మ ధ్యయాలని చెప్పెని * మ్మాటమిథ్య ॥౨౦౬॥ తే॥ ఊచు నేల కాక గుట చేత*ను య్యాలయ్యెఁ । బయినిమొదకున్క-వక్రోక్తిఁ * బయ్యెదయ్యెఁ।దల్లి కాపున కై కట్టఁ*దగిన సరులు । తేలఁ బల్కంగఁ దాయెతు*ల్దేశ్యమునను ॥ ౨౦౭॥ వ॥ హే లాశబ్దమునకుఁ దద్భవము యేల-అదికుఱుచ కాకు చేహ్రస్వము గాఁ బలుకఁగా యేల అయినది ఊచెడు నేల గనుక-ఉయ్యాల-హృదయశబ్దమునకుఁ దద్భవము యెద ఆయెను॥ దానికిఁ బై నుండెడిది గనుక వక్రసమాసమునఁ బయ్యెదయాయె ను । యెత్తులనఁగా దక్షిణదేశీయము నదంపలకుఁ బేరు - దానిజడ్డను తేలఁ బ లికిన - యెతులాయెను - తాయియనఁగాఁ దల్లి ఆతాయి శిశువులకు శరీ రరక్ష గాఁగట్టునది యెతులుగనుక తాయెతులు- అటుగనుక-శబ్దాదినున్న అ చ్చులుగాని హల్లులుగావు సంధిచేత నులఘుయకారములైనవి-ఇవిమూఁడును ప్రత్యేకపదములుగాని యేకపదములుగావు-వీనిని దెలియక ముద్దరాజు రామ నకవిలోకసంజీవనియందుఁ జెప్పికొనిన పద్యము॥ తే॥ తాయెతులును య్యాల యుఁ బయ్యె*దయును దక్క । గలుగదెత్వంబు మధ్యయ*కారమునకుఁ ।దు ది నిగ్రియఁ దక్క-నెత్వంబు*గదియదాది। నత్వమొందదు దెనుఁగున* నబ్జనాభ॥

ఉయ్యాలకు నరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ కలిదమయంతి బాపసమ * కట్టపొరింబోఁ బాయనోపఁడా।లలనను దీర్ఘసౌహృదబ*లంబున నిట్టులు రెంటియందు న।న్నలుఁడు విమోహరజ్జులు బె* నంగగ తాఁగత కారియైనను । య్యాలయును బోలెనూఁ అడక * యెంతయుఁ బ్రో ద్దువినిశ్చితాత్ముఁడై ॥ ౨౧౧

పయ్యెదకు యయాతిచరిత్రమున సీసపాదము.

వలఁ బడ్డ జక్కవల్ *వలెనున్న జిలుగు
పయ్యెదలోనిగుబ్బపా*లిండ్లు మెఱయ।
తాయెతులకుఁ జంద్రభానుచరిత్రమునందు సీసపాదము.
ఒకయింతి యొరఁగిన*సికమీఁదముడిపువ్వ
కెత్తులుదోరయు తా*యెతులు చుట్టి॥

లఘుయకారమునకు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

యశ్శ్రుతిమార్యాలఘుయం ప్రవదన్తి ప్రాణతః పరం ప్రాణమ్॥

తే-తొలిపదముతుదివర్ణంబు*తోడఁదమకు।సంధిలేనిపదాదిగ*స్వర
ములెల్ల।లఘుయకారంబులై భూత* లమునవెలయు।దేవకీపుత్రజాంబవ*తీ
కళత్ర॥౨౧౨॥క॥సురసదియాత్మజకాకో।దరపతియాసనముమరుఁడు * తన
యుఁడురతిసుం।దరియున్ననుఁగుకోడలు। సిరయబ్ధియునాలుఁబరఁపు* శ్రీహ
రికెప్పుడుఁ॥ ౨౧౩

రేఫభేదంబులు.

తే॥ రేఫముఱకారమునునన*రెండుదెఱఁగు। లగుచువికృతిపదంబుల*స
మరియుండు।వానిసంస్కారపూర్వకా * వ్యప్రయోగ।సరణులనెఱుంగవల
యుసజ్జనవిధేయ॥౨౧౪॥వ॥ సంస్కారమనఁగాలక్షణసంతమనుట — ఇందు
లోనేభాషాపరిచ్ఛేదమునందుఁజెప్పియున్నది॥ తే॥ ప్రకృతిశబ్దానుశాసనో*
భయకవిసఖ। శంభుసేవకసోమభాస్కరులచేత। భారతాదులవిభజింపఁ *
బడియెఁదొల్లి।కరివరదరేఫములునుఱ*కారములును॥ ౨౧౫

రేఫాక్షరసీసమాలిక.

శ్రీకామెపల్లిపు * రీగోపికాజారయసురసంహారసీ* కంకితముగ। నాదిశ
పేంద్రకా*వ్యములెల్లశోధించిక్రమతహ్రస్వములుదీ*ర్ఘములునైన।యచ్చు
లమీఁదను*హల్లులమీఁదనుగలుగురేఫరకార*ములువచింతుఁదాళ్లపాకా
న్వయో*దధిపూర్ణదనశదీక్షితివేదతిరుమల*దేశికుండు।మొదలైనవారలుము
నుపురచించినయవియెల్లఁజాలవాయనఁగవలదు। వెండియునొకకొన్ని*వెద
కకూర్చితిఁగవిరాజులుమేలని।ప్రస్తుతింపనిట్టివెట్టియనని * యిట్టుక్రిందనుజ
స్థలుండెడులిపులెల్ల*బండితాలు। వీనిద్విత్వములోక * వేళబోయినఁబోవ్రజె
తిపోఁతుకటిమెక*గోఱియయనఁగఁ। జనిరికాంచితిరిచే * కోనియెదరనిరు
సునవిమొదలైనక్రి*యాపదముల।తుదలనుసంస్కృత*పదములందునుదద్భ
వములయందునుఱకా*రములులేవు।క్రొచ్చుఱబ్రతుకుట*గ్రాలుట మొదలగు
రకారముశ్రేఫవ * ర్ణములెయగును। జేకూఱెననుటకుఁ జేకుఱెననియిట్లుపొ
సఁగులెల్లనుహ్రస్వ*ములుగచేసి।పలికెడువేళరే* ఫములునుఱాలునుమునుప
తెలియట్లన*తనర్చుచుండు। రాదక్కసకలాక్ష * రములమీఁదనుగ్రారకదియన
కారక్ష*కారములన।నటరవర్ణమునకొ*క్కటికిని పైనిఘయునినిల్చుటను రేఫ

మసఁగఁబరగె।నరదంబుసేనాంగ*మరుగుటపోవుటయరికప్పమరసగ * మరు
దువింత।యరయుటవెదకుట * యిరవొందుటమరుటయిరుపదంబుయుగార్థ*
మిరువునెళవు।కలనబెట్టురుముట * గద్దికసేయుటయురణించుటురులొడ్డు *
టురులఁద్రోయు।టురువడించుటవీఁక* నుత్తుటయురువడియురియాడుటయు
డెందము*మురియఁజేయు।పెరగలిచిచ్చు మెఁ* కెరువెరుమానుటయొరగాఁగభో
జనంబిడియొరియుట। యొరులొండురులసొమ్ము * లొరయుటయొరిమెకేకరి
వాఁడితూపులు*కరిసెముకృషి।కరువలిపుత్తడి * కరఁగియాకరణినిగరుగున
బోసియె*క్కరుఁడుచేసెఁ।గరవాలుముక్కర*కరకరల్కరకరిగొరుటలుకని*
కరమువాన।గురియుటతొలుకరి* కొరబాణములుకరకరగ్రాలికరమొప్ప *
గెరలిపడుట।గరితబంగరుమేను * గరుదాల్చెగరిచెలిగరిగెచేఁబట్టుట* గరు
వతనము।గిరిగిరవాయవే * గిరపడిజేగురుకొండపైగురుపోతు * గురుసుపట్టి।
గురువులుబారుచు * గురువుగాగురుగాకుఁగురుగులబెట్టిము * గ్గురునువండి।చె
రుచుటయునుమరి*చెచ్చెరచేటనుజెఃగుటచెరువులోఁ * జొరువఁజేసి। దొర
కయుచ్చెరువుగా* చిరుగనికోకలచెరఁగులుచించుట * చెరగుమనుట। తరచి
యాడుటయుచి* త్తరుబొమ్మతరఁగలుతరిచినమజ్జిగ* తరముబలతతరముశక్య
ముమూఁడు*తరములచుట్టంబుతరలబారుటతర*తరదిరుగుట। తిరిసినకూడు
నూత్తురమేనినెత్తురుతెరలగాఁగిననెయ్యి * తెరువుదారి। తెరతెరవచ్చుట*
తెరలుగట్టుటరెండుతెరఁగులవారిలో*దొరలుకొనుట * తొరితొరిచేరుట *
దొరగుటబెదరుటదరిద్రొక్కిజూదరి*దరికొలుపుట। దురముసేయుటదుర *
మురబోయికుమరుటదొరయుటసరియాట * దొరకొనుటయు। దొరరాజు
దొరకోలు * దొరుసుటబొసఁగుటనరవెండ్రుకలుపెద్ద * నరమునురుగు। నెర
యఁగాఁజల్లుట * నెరసులుపరుసంబుపరువులుపెట్టుట*పరపునిడుపు। పరిచ
నుదెంచుట*పరిగొనిపరిపరిపరపుటనించుట*పరువడియునఁ। బరిమారుచుట
పెరు* పరిసేరుపరిదొడ్డపరిచప్పరంబుదె* ప్పరముపరగఁ। బరికింపపరసుబొర*
పిరివొవబరికొనిపురపురబొక్కుట * పరుగుపెరడు। పెరతేనెపొరిపొరి * పొ
రుగునబొరిగొనిపొరిగడుగుటపొర * పొచ్చెముపొర। పొరలుటచీపురు* పొర
కలుబరికట్టెబరబులుగజ్జలు*బరవసంబు। బరులుబ్బఁగానాన * వాలుద్రావ
టబరిమేనుగంధపుచెక్క*మీఁదిబరడు।బిరుదులుబ్బరముగొ *బ్బరకాయబ
రయుటబురబురబొంగుట*బురదనేల॥ మరులుమోహపుబుద్ధి*మరుపుటత
మరమరియాదక్రమ్మర*మరలిచనుట।మిరియంబుమురిపెంబు* మ్మురియులత

నియలుమురముఱలాడుట* మొఱయుటయును। మొఱపనేలయు తేంట్లు మొఱ
యుట మొఱడునుఱమ్మనిపిలుచుట*ఱచ్చరంగుఱం కెలుఱజ్జులు* ఱమణ ఱక్క—సి
రహిఁదిచ్చలురిత్తయు* రెట్టరెండు। దేవరవివరంబు * తెరువరితలవరియెవ్వగుని
వ్వారు*నవ్వరనఁగ। వరిచేనువరుజులు * వరుసయువరపునునోవరివిరవిర * బో
వుటనఁగవిరిసినవిరులెల్ల*విరియజల్లుటకాలువురుపలువురునలు* వురుపదుపు
రు। వెరువరిపెరువాడ * వెరుసుదూసరియొడ్లుసరములమ్ముటసరి* సరకుకోస
ము।సిరికినై సురియల*సురుగుటనెరబడిసొరదివోహరములు* హారువుగోను
ట। మొదలుగానొకకొన్ని * పదముల హ్రస్వాక్షరములపై రేఫంబు * లమరి
యుండు।నారెకుల్తలవరు*లారాటమారటమారఁగూరినశోక * మారఁగాఁ
గినట్టిపాలారని * యనలమారఁగధర్మమారసెఁ దనకన్ను * లారఁజూచె।
శ్రమమారెఁబొంగారెఁ * జల్లారెఁదనరారెసిరి కెలెత్తుట* యిగురువెట్టు। టీ
రేడుజగములీ* రెలుఁగుహీనస్వరమారననిమ్ము పేరూరుపల్లె। యూరార్చుటూ
రట*యూరకుండుటదొంగ తేరియనుటయుది* యేరికనుట । యోరోరియను
మాటకోరుచుకొనుటయునోరవ్రాయినగోనె*కోరసిలుట। కారులుకల్లలు*
కారుమెఱుంగులుపటుకారుముక్కారు*పంటరివులు। గారుకారించుట*కిడు
నొప్పిపెట్టుటకారాకుకారాట కారియంబు । కూరుటపోరుట * కూరుకునిద్ర
చేఁగూరుటకూరిమి* కూరదినుట। యెమ్ములుగూరగా*నేయుటగాతంబుగూ
రుటదానికిగూరుతునన । కొంగికెగోరుట* కోరప్పనముపందికోరాజెకోరుడే*
కొరగిన్నె । గారెలుభక్ష్యముల్ * గారాముబంగారుగోరుగారాబంబు * గా
రవంబు।చీరికిగొన్నకైదు*చీరలుగోరుటచేరువచెంతల * చేరఁడసఁగా । జీరుట
పిలుచుట*చూరనఁగాబొడిచారుద్రావుటచిన్ని* చూరుకత్తి। తారెల్లనేగిరి *
తీరనికిసుకతోదూరువునాటికి* తేరులెక్క। తేరెదమనుచునే * తేరతేరకుతేర
తేరోరిపొమ్ములు* తోరముగను। దూరులుబలుకుట *నాగచీరలువింటినారి
విన్నారుక*న్నార్చుమనఁగ।నీరుద్రావుటపోర * నీరయిపోవుటనేరపునేరేడు *
నోరువవుట । పూరేడుజగడంబుపేరుటపేరాఖ్యపేరిసనేతులు * పేరురంబు।
పోరామిపోరచీ * పోరోరియనుటయుపోరుటపోరాట * పోరితంబు । బారుగ
ట్టుటదైత్యు*బారికిదప్పుటబారెడుబీరంబు*బూరటిలుట। బూరుగుచెట్లలో
బూరుగలూదుటబూరెలుబేరంబు*బేరజంబు * బోరనిమోగ్రియుట * బోగు
గొండలనఁగబోరలుక్రిందుగా * బోరగిలుట।మారటమూర్తియై* మారిమ
సంగటుమారేడువేమారు*మారుతురన।మీరలుమేరలు * మేరతోపులసంగ

రాయంచరాచూలి * రాయడిపడిరాణరాణించుట * రారాయరాణువరా బోడిరాముల్కు*రానురావి। రాచుటరాజుట * రాయుటరాలుటరావిల్లుట యునురా-రాయనుటయు । రాముపొమ్మనుటయు * రారాపువలను బోరావి నురాయేల* రాచలంబు।రీతిగాదనకనీ* రీతిరూపించుటరూపుటరూపరి * రూపురూక । రేయుగేదంగిపూ * రేకులరేయెండరో(జురోకలిరోలు * రోవె లంది।ఘనులారబాలుర*కాలారిజాలారి తేరుకోలారితలారికాం(డు । వారు వమశ్వంబు*వారనికోపంబువారించుకొనుటయు* వారనులును।వారకవారతె*వ్వారును తెలియనివారుగారిదియెల్ల * వారకంబు । వీరలసాటిరే * రీరాజ్యము ననసారెలజూదంబు* సారెసారె । సైరణలేకవే * సారుటసూరెలు సోరణగండ్లును*సేరుపసుపు॥ తే॥సారుసారంబునోడజే* హారివింత । హొరయనునిటనాదిగా*నుక్కుకొన్ని । తెలుఁగుపలుకులలోపల * దీర్ఘలిపుల। పై నిదసరారుచుండురే*ఫములుగృతుల॥ ౨౩౯

హ్రస్వాక్షరములమీఁదిరేఫములకుదాహరణములు.

అరుగుట...పోవుట	ఇరువురు...ఇద్దఱు
అరియనఁగాఁ దనకన్న దొడ్డరాజునకుం బెట్టెడుపన్ను	ఇరువాయి...రెండునోరులు
అరసగము...దీనికిలక్ష్యము	ఇరుగేలు...రెండుచేతులు
అరగంటఁజూచుటఁ-సగముకంటఁజూచుట	ఇరుమేను
అరవాయి...సగమునోరు	ఇవి మొదలయినవి
అరగొంత...సగముతక్కు-వ-ఇవి మొదలైనవి	ఇరునెళవు
అరుదు...వింత	ఉరుముట * జగడమునగద్దించుట
అరయుట...పరామృశించుట	ఉరులొడ్డుట...వేఁటకానిపని
ఇరవొందుట...అమరుట	ఉరులఁద్రోయుట...కోటలుమొదలయినవిపడఁగొట్టుట
ఇరు...అనఁగా రెండుదీనికిలక్ష్యములు	ఊగువడి...బిగ్గర
ఇరువాగు	ఉరియాడుట
ఇరువంక	ఉండమురియఁజేయుట
	ఎరగలిచిచ్చు
	మేఁకెరువు-మేఁకపెంట్రుకలు
	ఎరమానుట...ఎరపరికముపిడుచుట

ఎరగానాహారముఁ బెట్టుట
ఎరియుట
ఒరులు...అన్యులు
ఒండొరులు...ఒకరికొకరు
సొమ్ములొరయుట...ఒరగంటను
వ్రాయుట
ఒరిమె...కలిపికొలుతనము
ఒరిమియనియుంగలదు
కేకరి...వాఁడితూపులు
కరిసెము...కృషి
కరువలి...గాలి
పుత్తడికరఁగుట... కంసాలవానిపని
ఈకరణిని...ఈరీతిని
కరుగునఁబోయుటపోఁతఁబోయుట
ఒక్కరుఁడు
కరవాలు...ఖడ్గము
ముక్కరముత్తెము
కరకరలు
కరకరి
కరిగొరుట
కనికరముపాడి
వానగురియుట
తొలకరివానలు
కరకగ్రాలుట
కరమొప్పుట...మిక్కిలియొప్పుట
కెరలుట
గరిత...పతివ్రత
బంగరు...పైఁడి
మేనుగరుదాల్చుట...గగురుపొడుచుట
గరిచెడి

గరిగె-పెండ్లిలోఁజేతఁబట్టుకొని
యుండెడుముంత
గురుగులు-పిడతలు
ముగ్గురు
గిరగిరవ్రాయుట
వేగిరపడుట
జేగురుకొండ
గురుపోతు
గురుసులవరపుగురుసులు
గరువతనము ... సరకుసేయకపోవుట
గురువులుబారుట... గమనవిశేషము
గురువుగాను...దొడ్డగాననుట
గురుగాకు...గురుగుకూర
చెరుచుట
చెచ్చెరచేటనుచెరుగుట
చెరువు...తటాకము
చొరవఁజేసికొనుట
చొరకపోవుట
అచ్చెరువందుట
చిరుగనికొకలు
చెరఁగులంచులు
అచ్చరయము
తరచియాడుట
చిత్తరువుబొమ్మ
తరఁగలుకరళ్లు
తరచినమజ్జిగె
తరముబడిత
తరముగాదంటెను...శక్యముగాదనుట
మూఁడుతరములచుట్టము
దేహముతరలఁబాఁగుట

ద్వితీయాశ్వాసము.

పొరిగొనుట
పొరిగడుగుట
పొరపొచ్చెము
పొర
పొరలుట
చీపురు
పొరకలు
బరిగెట్టె
బరజలు...గజ్జెలు
బరవసము
బరులు...వళులు
బరిమేను...దిసమొల
గంధపుచెక్కమీఁదిబరడుతాఁట
బిరుసులు
అబ్బురము
కొబ్బెరకాయ
పెరయుట
బురబురఁబొంగుట
బుసదనేల
మరులు...మోహము
బుద్ధిమరుపుట
తామరపువ్వు
మరియాద
క్రమ్మర
మరలిచనుట
మిరియము
ముఱిపెము
ముఱియలు...తునియలు
కోపముముఱముఱలాడుట
మదిలోమెరమెర
మొరపనేల
తేఁట్లుమొరయుట...కూఁ
మోటు...మొరడు
ఱమ్మనిపిలుచుట
రచ్చరంగు
రంకెలువైచుట
రజ్జులాఁడి
రమణ
రక్కసి
రహి
రిచ్చపడుట
రిత్తకురిత్త
రెట్టవడుట
రెండుచేతులు
దేవర
వివరము
తెరువరి
తలవరి—తలారి
ఇవ్వరుదానమివ్వగు
నవ్వరు
వరిచేను
వరుజులుగట్టుట
వరుపువానలేకుంట
వరుస
ఓవరి
విరవిరఁబోవుట
విరియుట...విప్పవుట
విరులు...పువ్వులు

విరియజల్లుట
కాలువురు...కాల్బలము
పలువురు
నలువురు
పదువురు
వెరవరి
వెరవాక
వెరుసులు వేయుట
దూసరివడ్లు
కేసరులు
దినసరులు మొదలయినవన్నియు
సరకుఅమ్ముట
సరి
సరకుకోనమి
పరవసేయకపోవుట
సిరి...లక్ష్మి
మరియలు...చూరుకత్తులు
సురుగుటవచ్చుట
సిరిబడి
సొరది...చాలు
మోహరము దండునకుఁబెద్దమొన
హరువు...ఉపాయము
ఇవి హ్రస్వాక్షరముల మీఁది
రేఫములు

దీర్ఘాక్షరములమీఁది
రేఫములకురూపములు
ఆరెకులు...తలవరులు
ఆరాటము
ఆరటము
ఆరఁగూరినశోకము...తీరినాడిన [దుఃఖము
ఆరఁగాఁగినపాలు
ఆరనియనలము...శమింపనియగ్ని
ఆరగధర్మము
ఆరయుటపరామర్శించుట
తనకన్నులారఁజూచుటకన్నులనిండఁ
గఁజూచుట
శ్రమమారుటబడలికదీరుట
పొంగారుటపొంగుదీరుట
చల్లారుటచల్లఁదనమునిండుట
తనరారుట
ఈరికలెత్తుట...ఇగురువెట్టుట
ఈరేడుజగములు
ఈరెలుఁగు...హీనస్వరము
ఈరు...అనఁగా...ఇమ్ము
ఊరుగ్రామము
ఊరార్చుట...దుఃఖముడుపుట
ఊరకుండుటచాలించుట
దొంగలేరనియడుగుట
ఇదియేరికి...యెవ్వరికనుట
ఓరియనిపిలుచుట
ఓరుచుకొనుట
ఓరవ్రాయినగోనెలు
ఓరసిలిపోవుట
కారులుకల్లలు
కారుమెఱుంగులు
పటుకారు
ముక్కారుపంట
రిపులుగారించుటనొప్పిఁజేయుట
కారాకులు

కారాటము
కారియము...కర్జము
కూరుటపొరలుట
కూరుకుటనిద్రవ్రొవ్వుట
చేకూరుట
కూరిమి
కూరదినుట [కలునాటనేయుట
ఎమ్ములుగూరగానేయుట యెము
గాతముకూరుటనాటుట
దానిఁగూరుతుననుట
కోరిక
కోరుఅప్పనము
మదికోరాడుట
గారాము
బంగారు
గోరు-నఖము
గారాబము
గారవము
చీరికిఁగొనక
అయిదుచీరలు*కోకలు
చేరుట
చేగువ...సమీపము
తీరనికినుక...శమింపనికోపము
తూరుపునాఁడు
తేరులురథములు
తేరెదముఅనుట
ఏ తేరినవచ్చితేనిఅనుట
తేరకుతేర
తేరయనియుంగలదు
తోరిసమ్ములుతేరోరి

యనుట
తోరము
దూరులుపలుకుట
నారచీరలు
వింటినారి
విన్నారు
కన్నారము
నీరుద్రావుట
పోరనీరయిపోవుటచచ్చుట
నేరుపు
నోరువడుట
పూరేడుపిట్ట
జగడముపేరుట
పేరు...నామము
పేరిననేతులు
పేరురము...పెద్దఱొమ్ము
పేరాముదపుగింజలు మొదలయినవి
పోరామి
పోరటికూర
పోరోరి పోరామోరియనుట
పోరు
పోరాట
పోరితము
బారుకట్టుట
వానిబారికిఁదప్పుట
బారెడు
బీరము
బూరటిలుట
బూరుగుచెట్టు
పెద్దబూరుగయూడుట

బూరెలుపిండివంటలు
ఓడబేరము
బేరజము
బోరనిద్రమోయుట
బోరుగొంకలు
బోరలుద్రింపుగాను
బోరగిలుట
మారాటమూర్తి
మారిమసంగుట
మారేడు
మారుట
మారుతురుపగవారు
మీరలు
మీరును
మేరలు
మోరత్రోపు
రాయంచ
రాచూలి
రాయిడిపడి
రాణ
రాణించుట
రాయలు
రాణువ
రాపాడి...రాచినపాడి
రాములకపండు
రాను-యధార్థము
రావిచెట్టు
రాచుట
రాజుట
రాయుట

రాలుట
రాగిల్లుట
రారాయనిపిలుచుట
రానుపొమ్మనుట
రారాపు
పోవద్దురా
పోరా
వినురా
ఏలరాచలము
రీతిగామునడితిగాదు
ఈరీతినిరూపించుట
రూపుటఒకరిని తెలుపుట
రూపరి
రూపుచెడుట
బంగారురూక
రేయిరాత్రి
గేదంగిపూరేకులు
రేయెండ-వెన్నెల
రోజుపుట్టుట
రోకలి
రోలు
రోవెలది-లంజ
ఘనులారసంబుద్ధి
బాలురప్రథమాబహువచనము
కాలారి
జాలారి
వేరు
కోలారివాడు
తలారివాడు

వారువముగుఱ్ఱము
వారనికోపము... శమింపనికోపము
వారించుకొనుట
వారకలు
వారక
వారలు
ఎవ్వారు
తెలియనివారుగారు
వారకము
వారలు

వీరలు
సాటిలేరు
సారెలఁజూదము
సారెసారె
సైరణలేక
వేసారుట
సారు
ఓడబేహారి
వింతహొయారలు

ఇవి దీర్ఘాక్షరముల మీఁది రేఫములు..

అకారసీసమాలిక.

అవఱలనఁదని * యలునోటనఱచుటయఱిముఱియఱగోఱ*లఱముట బ్బ।టఱకడఁబెట్టుట*యఱచేతనఱకాలనఱవలు।ద్రావిడు*లఱపుడఱిసె। బరిగి పోపుటకోంచె*మఱుటఱమఱ సేయుటఱలేక చనుటఱు*గఱపుకొనుట। అఱువదిగోట్లఱ * పౌరడుగుజ్జుక్కఱిరూపఱిపొలపఱి*యేపఱచుట । పెంపఱిసిగ్గఱికి*బిట్టఱఁబెల్లఱనఱయిట్లు।కచ్చఱ*యక్కఱపడి। యఱకమ్మట మఱంటు*లఱడఱకంబిఱియుటక దియుటయిఱి * యుటయునునన।నిఱులుచీఁకటిబండి*యిఱును।కిక్కిఱియుటయిఱుకడంబిఱుకన్న*మిఁఱిసిచెడుట ॥యుఱఁడుగ్గై క్రొవ్వఁడేఱి*నుఱుకుట వేచనుటఱపదంబెల్లెడ* నుఱుతరార్థ । ముఱువన్నలావను*టఱిదిబెట్టెదమయ్యోనుఱకమానక మొగు*లొడ్డియుఱిమె।నుఱుకఱిబలిముఱి*యుఱియనిల్లుఱియుటయుఱనిరోషంబున * నుఱుతబట్టి । రొఱపఱికంబున*నెఱగుట।మ్రొగ్గుటరొఱపుకెంపెఱుకువాఁ*డెఱుకఁజెప్ప । ఱెఱకలునాఱెక్క * లెఱుఁగుట తెలియుటరొఱ।వుసొమ్మొకరిది*రొఱచిమాంస। మోఁఱలుటవిలపించు*టొఱవదేహంబొఱగాలనుండుటయొఱ*కత్తిమూఁత । యొఱకటంబునబోవు * టొఱపులునాఁడెక్కులొఱుగుబిళ్లతలాడ*యొఱుగువంక ।కఱపుటనేర్పుట* కఱదలుపోకిళ్లుకఱపులుబుద్ధులు*కఱపుమంకు । కఱుకుకాఠిన్యంబు*కఱపుదుర్భిక్షంబుకఱకప్పమేకములఁ*గఱచుఁగుక్క। కిఱపుట కెఱయుము*క్కెఱయఁబక్కెఱయునుగుఱుమాపుకుఱుగండ్ల*కుఱుచకుఱులు।కుఱువలిగొనుటయుఁ*గుఱుకుఱుకుఱకలుకుఱుగొనికుఱఁగలి*కుఱుపు।వణము

కొఱకొఱలాడుట*కొఱతతక్కువపండ్లగొఱుకుటకోపంబు*కొఱడువడుట।కొ
ఱయనఁగాఁబని। కొఱలుటనిండుటకొఱవిఁజూడుటసొమ్ము * కొఱకుననుట।గ
ఱికనట్టులుగఱ * గఱికలుగఱుగులుగఱినెడగ్గరనంప*గఱివగఱులు । గిఱిగొ
నుటయుమోట*గిఱిసేయుగిఱుపిట్లుగిఱులువ్రాయుటయును* గిఱుపుటయు
ను।గుఱకవెట్టుటగుఱ* గుఱగుఱవెట్టుటగుఱుకొనిగుఱిగుఱు*కొండగుఱుతు*
గుఱుములుగింజలు*గొఱుగుటవపనంబుగొఱవంకపిట్టలు*గొఱకకట్టె ।వాచ
ఱుచుటగోడ*వలికాఁచిచఱుచుటకరమునఁజఱుచుట*గట్టుచఱులు । చిచ్చఱపిడు
గులు*చిఱుతయుఁజిఱునవ్వుచిఱికొట్టిచిఱిమిము* చ్చిఱితనమునఁ। జుఱుకువు
ట్టఁగమేను*చుఱచుఱఁగాల్చుటచెఱువునభుజియించి * చఱుకబిట్టు।చెరలాట
చెఱగుట*చఱుముట చెఱుచుట చెఱసాల చెఱుకులు*చెఱిసగంబు।జఱిజఱిప్రా
జఱి * జాజఱిజఱిగొనిజఱపుటజఱజఱ*జఱిగెననుట । చేతులవిసఱుట * జి
ఱజిఱద్రిప్పుటజుంజుఱువెంద్రుకల్*జొఱజొఱయనఁ। దఱుగుటవెలితియుఁ*
దక్కువయునుగొనివైచుటయునగు*వలసినపుడు।తఱుగఱిబేహారి*తఱుగ
నిసంపదతఱిగొలుపుటలుము* త్తఱులుతఱుచు।తఱివేళపయనంబు*దఱలుట
పుచ్చినతఱకలుశత్రులు*దఱియఁజొచ్చెఁ। దఱుముకవచ్చుట* తఱిగొనినడ
చుటతిఱుగరెండవపారి*తిఱిబెనుచుట*తుఱుఁగలితుఱువా* తెఱవోవిఱే
త్తెఱ తెఱలినవాసన* తెఱకొనుటయుఁ। దెఱపిసేయుటకన్ను* దెఱచుటపావు
ట తెఱవలు తెఱకువ* తెఱఁగువిధము। తెఱలుటకలయుట*తొఱగుటనందొ
ఱునందఱునెందఱు*కొందఱిందఱు।ఇద్దఱుపదఱుచుఁ* బెద్దఱికంబునగద్దఱియద్ది
ఱకట్టెనుఱుము।నఱుకుకొంచెముద్రమాను*నఱుకుటనిఱువేదనుఱుముగానుఱు
పుట* నేఱిపుబాడవు।నెఱయనగాబాగు*నెఱదొడ్డుగొప్పయునగునెఱియనఁగ
ను*ఱంగులననుట।నీటులనెఱపుట*నెఱలేనిమిత్రుఁడునెఱనుటనిండుట*నిఱికి
కొనుట।నెఱుకులాయంబులు*నెఱులు కేశంబులుపఱపఱజించుట*పఱసదన
ముఁ।పఱుచుటసేయుట*ప్రవహించుటయువేగనుఱుకుట *యునునగు* నుచిత
భంగిఁ।బఱికెలుపఱియలు*పఱిబోవుటంపఱవఱతెంచిపఱిగొని* పఱపఱియ
ఱపఱువైనవువ్వచా*పఱబరిమార్చుట తెంపఱిపెంపఱి।*దెప్పిరిలుట ।పిఱు
దనువెనుకను*పిఱుదునితంబంబుపిఱుసనుటయుదొడ్డ*పిఱికితనము ।పుఱియ
కపాలంబు*పెఱికెలుగొనెలుపెఱిగినమీసముల్*పెఱికికొనుట।పెఱయితరా
ర్థంబు*పెఱసనిపోవుట*బఱబఱనీడ్చెద*బ్బఱపలుకుట। బిఱబిఱద్రిప్పుట*బిఱు
సులుబఱుజాఱుమఱనమ్మదాండంబు*మఱుఁగుచాటు।మఱచుటమఱునాఁ

డు* మఱఁదలు మఱఁదియు మఱియు నేమఱుట ప* ల్లఱు మఱుగుట। మఱుపడి క్ర
మ్మఱ* మఱలేక క్రమ్మఱి పడమఱ మఱుఁగాలు* పెడమఱలుట। మిఱిచూపు మిఱి
మిట్లు* ముఱిముఱి చీకఁటి ముఱి మొండె మఱిముఱి* మొఱనులిడుట। మొఱుపు
లు మెఱయుట* మెఱఁగులీనుట కనుట మొఱఁగుట* దాఁగుట మొఱకవెలితి। మొ
ఱలు పెట్టుట మొఱ* మొఱలుగా మొఱనుట మొఱగుడుకుక్కలు* మొఱకుతన
ము। ఱట్టు ఱంపిల్లుట* ఱవఱంకు ఱవికలు ఱన ఱవల్ ఱంపము* ఱంతు ఱవిసి। ఱెక్క
న వైచుట ఱివ్వన ఱువ్వుట ఱెక్క ఱెప్పను ఱెల్లు* ఱెమ్ము ఱొమ్ము। వఱతయు వఱద
యు* వఱుదుగూయు దువంగ వఱుగులు వఱలుట* విఱిగిచనుట। విఱిచోటు విఱి
గాలి* విఱివిడి కంబము విఱుగుట వెఱబొమ్మ* వెఱచఱుచుట। వెఱచుట వెఱఁగు
ని* వ్రెఱనుఱస్రుక్కుటయు నుఱుసు ఱనుటివి* యాదిగాఁగ। గొన్ని తెనుఁగు
బ* ల్కుల హ్రస్వముల మీఁదఁ దప్పక బండిఱా* లొప్పుచుండు। వెల్లంకితతా
న* బొల్లెను బండిఱా నిడుద పైఁ గలుగదు* నిక్కమనుచుఁ। గావున నేను దీ*ర్ఘము
ల పైఁ గల పెద్దఱా లొకకొన్ని యే* ర్పఱతు నింక। నాఱు సంఖ్యాపద* మూఁఱ
డి యూఁటికపంట చిచ్చాఱెఁ బా*పంబులాఱె। నాఱఁని తేజము* లాఱినము త్తెం
బు తడియాఱె శ్రమమాఱెఁ* దాపమాఱె। నాఱ పులాడెనో* టాఱె దేహం
బెల్ల నూఁఱడి చాలించు* టూఱుగాయ। లుదకంబులూఱుట* యూఁక పండ్లేఱు
క యేఱు వశీమలో* నేఱు దాఁటి। కాఱు పోతులు హొంత* కాఱి కాఱడవులు
కాఱియ బెట్టుట* గాసిలుటయుఁ। గాఱుట జాఱుట* కోఱలు పండ్లు గీఱుట నాఱు
టయును దీ*ఱుటయును వ్యాఁ* జేఱెడు మాడలు* చీఱుట రెండుగాఁ జేయుటయు
వ్యాల* జేఱుటనఁగఁ। జూఱ యెల్ల రనుదోఁ* చుట చొఱమీనులు చాఱల బెబ్బు
లి* చాఱపప్పు। జాఱుపయ్యెదలబ। జాఱికన్నియలు హజారంబులో నదు* జా
ఱులనగఁ। దాఱు మెకంబులీ* తీఱునదితీఱిమ దీఱుట పొదలలో* దూఱుటయును
దేఱి చూచుట గడి* దేఱుట ధర్మంబు దేఱుటయింతకు* దేఱుదురన। సొన్నాఱి
నాఱు వై*చుట నాఱు విడుచుట నీఱు నిప్పుల మీఁది* నిండు బూఁది। పసపునూ
ఱుట నూఱు* పసులు నన్నూఱు మున్నూఱు అనవెసదొమ్మ* న్నూఱు నను ననఁ। బా
ఱుఁడు బ్రాహ్మణుఁ* డేఱు బాఱుటయింక। బాఱుట వెన్నిచ్చి* పాఱుటయును। బ
డఁతి దేహము గఱు* పాఱుట పేఱుట చీఱుట పోఱడు* చిన్నవాఁడు। బీఱు ప్రా
వకయును* మాఱు మాఱుమగుట మాఱిమసంగుట* మాఱుపడుట। మాఱు
మాటాడుట* మాఱు మొగంబు వేమాఱు పెద్దలమాట* మీఱిచనుట। ఱాచు
నీలవు ఱాయి* ఱాఁగ వెన్నెల తేఁకు తేనె తేనెనగంగ* ఱేవు ఱెప్ప। ఱేఁచుకుక్క

లు తేల* తేఁగుఁ బ్రేతేఁచుట లోయుట వెదకుట * లోఁతవడుట॥ తే-గీ॥ వెల వడుటయు పీటిఁడి * వేలొకటియు । నాదిగాఁగొన్ని యాంధ్రివా* క్యము యందుఁ। బాదుకొను దీర్ఘముల మీఁద* బండిఱాలు। వీని నెఱుఁగక కృతి సేయు వెఱ్ఱిగలఁడె॥ ౨౬

కుఱు చల మీఁది ఱ కారములకు రూపములు.

అఱవటులు-తునకలు	యేపఱచుట
నోటనఱచుట-కూయుట	పెంపఱి
అఱిముఱి-బడిబడియనుట	సిగ్గఱి
అఱగొఱలు	బిట్టఱి
అఱుముట-అబ్బుట	పెల్లఱి
అఱకడ బెట్టుకొనుట-పొదిగిట బెట్టు కొనుట	అఱమూఁతయిల్లు చింత్యము
అఱచేయి	క్రచ్చఱ
అఱకాలు	అక్కఱపడి
అఱవలు ద్రావిడులు-చింత్యము	ఆఱకమ్మట
అఱువుడు కుప్పసము	అఱకంబములుచింత్యము
అఱసెలు-అప్పములు	అఱదులు...స్త్రీలు మెడనుగట్టు కొనెడుపూసలుచింత్యము
అఱిగిపోవుట-తక్కువయిపోవుట చింత్యము	అఱకము..అన్న మఱుగకుండుట చింత్యము
అఱమఱ సేయుటచింత్యము	ఇఱియుట...కదియుటదీనికిలక్ష్య ములు
అఱలేకిచనుట – ఆపోహము లేకపో వుట	ఇఱిచనుచిన్న చనుగవ
పెండ్లియఱుగు-చింత్యము	ఇఱికికొనిపోవుట...కదియించు కొనిపోవుట ...ఇవి మొదలైనవి
అఱువుకొనుట-దక్కించుకొనుట చింత్యము	ఇఱియుట..నలిగిపోవుట..చిం త్యము
అఱువదిగోట్లు	ఇఱులు-చీకటులు
అఱపోఱఁడు-పొట్టివాఁడు	బండియిఱుసు-చింత్యము
ంబుఱలంబుకు	క్రిక్కిఱియుట-మిక్కిలిక్రిదియుట
ర్థంబు* పెఱసస్	ఇఱకటము-కుసిలి
నులుబఱుజాఱుమ.	

పక్కె—అచింత్యము
కుఱుమాపుచీర...కొంతమాత్రము
మాసినచీర
కుఱు...కంటు
కుఱుచ...కొంచెము
కుఱులు...వెండ్రుకలుచింత్యము
కుఱువలిగొనుట
కుఱుకుఱ
కుఱులు
కుఱుకొని
కుఱుగడ
కుఱుపువ్రణముచింత్యము
కొఱకొఱలాడుటచింత్యము
కొఱంతతక్కువ
పండ్లుగొఱుకుట
గుబ్బపుకొఱడ
కొఱడు...ఆకాశమునబొడుచునది
కొఱ...పని...దీనికిలక్ష్యములు
కొఱగామి
కొఱగాఁడు
కొఱమాటలు
కొఱ...అవుట
కొఱగలవాఁడు...ఇవిమొదలైనవి
కొఱలుటపూర్ణమవుట
కొఱవినిగాల్చుట
వానికొఱకుచతుర్థి
గఱికెసట్టులుచింత్యము
గఱుగుకాయలుచింత్యము
గఱిసె
డగ్గఱ...సమీపము

అంపగఱి
పగఱ...పగవాఁడు
గిఱికొనుట...కుప్పవడుట
మోటగిఱుక...చింత్యము
గిఱుకమెట్లు
గిఱుకచెప్పులు
గెఱలువ్రాయుటచింత్యము
గెఱపుట
గుఱుకపెట్టుటనిద్రావికారము
గుఱగుఱ
గుఱపెట్టుట
గుఱకొని
గుఱిగడచుటమేరదప్పుట
గుఱుకొండి
గుఱుతు
గుఱుములుగింజలు
తలఁగొఱుగుటచింత్యము
గొఱవంకపిట్టలుచింత్యము
గొఱకకట్టె
వాచఱచుట
కొండవలికాఁచిచఱచుట }
అడచుటదీనికిలక్ష్యములు }
చేతఁజఱచుట
వీఁపుజఱచుట
నేలఁజఱచుట
గోడసున్నముఱుచుట ఇవిమొద [లైనవి
కొండచఱులు
చిచ్చఱ...ఇంగలము—దీనికిలక్ష్య [ములు
చిచ్చఱపిడుగు
చిచ్చఱకన్ను

చిచ్చఱకోల-అగ్నేయాస్త్రము
ఇవిమొదలైనవి
చిఱుతకొంచము-దీనికిలక్ష్యములు
చిఱుతపాయము
చిఱుతనడుము
చిఱుతగండు-ఇవిమొదలైనవి
చిఱుపిన్నయిండులకులక్ష్యములు
చిఱునవ్వు
చిఱుచెమట
చిఱుదోడ
చిఱుపులి
చిటికోట్టి
చిటిమి
ముచ్చిటితనము
చుఱుకుపుట్టుట
మేనుచుఱచుఱఁగాల్చుట
చెఱువుబ్రాహ్మణభోజనము
చెఱగబట్టుట
చెఱలాడుట
చెఱుచుట
చెఱుముటరాచుట
చెఱసాల
ల్లచెఱుకుగోలలు
చెటిసగము
టిజటి
గ్రాజటి
ాజిటి
టిగొని
ఱిపుట-ఆలస్యముసేయుట
జఱ

జఱుగుటపోవుట
చేతులచేఁజఱచుట
జిఱజిఱంద్రిప్పుట
జుంజుఱువెండ్రుకలు
జోఱజోఱ
తఱుగుట-వెలితియగుట-దీనికిల
నెయ్యితఱుగుట [క్ష్యములు
మఱియుఁదఱుగుట-తక్కువగుట
దీనికిలక్ష్యములు
ధారణతఱుగుట
కాంతితఱుగుట-ఇవిమొదలైనవి
కొన్నిచోట్లతఱుగుటయనఁగా
[గోసివైచుటదీనికిలక్ష్యము
తలతఱుగుట
కూరతఱుగుట-ఇవిమొదలైనవి
తఱగటిక్రయమునిర్ణయించువాఁడు
తఱగనిసంపద
తటిగోలుపుట
ముత్తఱులువళులు
తఱుచుదట్టము
తటివేళ
పైనంబుదఱులుట
పుచ్చినతఱకలు
శత్రులదటియఁజొచ్చుట
తఱుముకపోవుట
తటిగొనినడచుట
తిఱుగారెండోపారి
తిటివెనుచుట
తిఱుగలి
తుఱుముపేనవి

వాతెఱమోవి
ఎడ్డెఱ
తెఱలినవాసన
తెఱకొలుపుట
తెఱపిసేయుట
కన్నుదెఱచుట-పాపుటదీనికిలక్ష్య
నోరుదెఱచుట [ములు
తలుపుదెఱచుట-ఇవిమొదలైనవి
తెఱవలుస్త్రీలు
తెఱువ
తెఱఁగుక్రమముదీనికిలక్ష్యములు
తెఱఁగట్టిడకోయనుట
తెఱగొప్ప
తెఱఁగులేమి
ఇత్తెఱఁగున-ఇవిమొదలైనవి
తొఱలుటకలయుట
తొఱగుట
ముందఱను
కొందఱు
అందఱు
అందోఱు
ఇందఱు
ఎందఱు
ఇద్దఱు
పదఱుట
పెద్దఱికము
గద్దఱికాఁడు
ఆద్దిఱ
కట్టెదుఱు
నఱుజుకొంచెము-దీనికిలక్ష్యములు

నఱుజుపేలు
నఱుజుముత్తెములు
మ్రానునఱుకుట
నిఱుపేద
నుఱుమునుగ్గు
ధాన్యమునుఱుపుట
కోకనెఱవుపాదవు
నెఱ-బాగుదీనికిలక్ష్యములు
నెఱదప్పివడుట
నెఱిచెడుట
నెఱిబడుట
నెఱిమొగము
నెఱికుఱులు
నెఱినొచ్చుట
నెఱిద్రోవ
నెఱిచక్కఁద్రోచుట-ఇవిమొదలైనవి
నెఱయనఁగాదొడ్డదీనికిలక్ష్యములు
నెఱతనము
నెఱకూఱుటదొడ్డనాటుట
నెఱనారసము
నెఱసతి
నెఱవాదులు
నెఱదాతలు
నెఱబిరుదులు
నెఱపంటలు
నెఱచందురుఁడు-ఇవిమొదలైనవి
మఱియునెఱయనఁగాగొప్పదీనికిల
క్ష్యములు
నెఱమంట
నెఱదెవ్వులు

మఱువ...మంటికొండ
మగులు...చాటు... దీనికిలక్ష్యములు
మాటమఱుఁగుపెట్టుట
కనుమఱుఁగుచోటు
బలవంతునిమఱుఁగుఁజొచ్చుట
మైమఱుఁగు...కవచము
కొందఱుమఱు అనియనిరి...ఇవి
మఱచిపోవుట [మొదలైనవి
మఱునాఁడు
మఱఁదలు
మఱఁది
మఱియు
ఏమఱిపాటు
పలుమఱు
మఱుగుట మచ్చికలౌట
మఱుపడి
క్రమ్మఱతిరుగ
మఱులేకమఱుఁగులేక
క్రమ్మఱుటతిరుగుట
మడమఱ...దిక్కు
మఱగాలు
పెడమఱలుట
మిఱిచూపుట
మిఱుమిట్లుగొనుట
ముఱిముఱిఁచీకటి
ముఱి...మొండెములు
ముఱిముఱి...బడిబడి
పిల్లమెఱములువైచుట
మెఱుపులుమెఱయుట
మెఱుఁగులీనుట

కనుమొఱఁగుటదాఁగుట
మొఱకవెలితి
మొఱపెట్టుట
మొఱమొఱలాడుట
మొఱనుటకోపవికారము
కుక్కలుమొఱగుట
మొఱకుతనము
ఱట్టువొందుట
ఱంపిల్లుట
వజ్రపుఱవలు
ఱంకువ్రావుట
పట్టుఱవిక
ఱవఱవలుకోపము
ఱంపము
ఱంతు
ఱవళి
ఱిక్కవైచుట
ఱివ్వననెగయుట
ఱాళ్లనుఱువ్వుట
చిలుకఱెక్కలు
కనుఱెప్పలు
ఱెల్లుగడ్డి
పూఱెమ్మలు
పూఱె
బలుఱొమ్ము
వఱదవెల్లి
ఏఱివఱద
వఱుదుగూయుట
కాసఱవఱుగు
వఱలుట

తేఱకొనచూచుట
గడిదేఱుట
ధర్మముదేఱుట
ఇంతకుందేఱుదురు
సొన్నాఱి-అగసాలవాఁడు
వంగనాఱువైచుట
నీఱు-అనఁగానిప్పుపైఁగప్పియుండెడుబూడిద
పసపునూఱుట
నూఱుపదులు
పాఱుఁడుబ్రాహ్మణుఁడు
పఱుబాఱుట
ఇంకఁబాఱుట
వెన్నిచ్చిపాఱుట
దేహముగఱుపాఱుట
పీఱుటచినుగుట
పోఱఁడుచిన్నవాఁడు
బీఱువ్రావుట
ఇనుమాఱు
మాఱడుగుట
మాఱెమసంగుట గావుపట్టుట
నీలపుఱాయి
వెన్నెలఱేఁడు-చంద్రుడు
ఱేసి
ఱేనున
గంగఱేవున
ఱేవు
ఱేఁచుకుక్కలు
ఱేల
ఱేఁగు
ప్రేఱేమట

ఱోయుట-వెదకుట
ఱోఁతపడుట
వేఱుపడుట
పిఱేఁడి
వేఱొకటి

ఇవినిడుదలమీఁదబండిఱాలు
ఉభయరేఫలు

అరుగుటపోవుట
చెఱుచుట
తఱఁగులు
తొఱలుట
తొఱఁగుట
నెరసుటవిస్తరించుట
పరిగొనుట
పరిచనుదెంచుట
పరిమెయిపరవకటి
పరిమార్చుట
పెరుగుట
క్రమర్మ
మరలుట

ఇవికుఱుచలమీఁదిరేఫఱకార
ములురెండునగును

ఆరుటశమించుట
తీరనికినుక
తీరుట
పోరసీరయిపోవుట
మారిమొసంగుట
వేమారు

ఇవిదీర్ఘములమీఁదిరేఫఱ-
కారములు

కుఱుచలమీఁది రేఫఱకారములు రెండునయినం మనకులక్ష్యము.

అఱుగుటపోవుటకు, మౌసలపర్వమునందు.

క॥మఱునాఁడయుగుటలెస్సగ। నఱిగెనినుండపుడు వేఁడి*యడరినదీప్తుల్ తుఱఁగలిగొనిపశ్చిమగిరి। చఱికిననతిదూరుఁడై వి*శదుఁడై తోఁచెన్॥ ౧౬౩

చెఱుచుటకు-సభాపర్వమునందు.

క॥వెఱచఱువనింతకంటెను। దఱుచుగ బాణంబులేసి* తడయకపగరం। జెఱుతుననియిసుముఁజల్లుచు।నుఱక ధనంజయుఁడురణజ*యోన్నతినరిగెన్

తెఱఁగునకుం-గవిజనాశ్రయమునందు.

క॥నెఱయంగానీఛందము। తెఱఁగెఱుఁగక కవితఁజెప్ప*దివురునతఁడుద। బ్బఱచీకుచీకుగుఱ్ఱముఁ। బఱపినగతినిఖిలహాస్య* పదనిఱతుఁడగున్॥ ౧౬౪

తొరగుట-నృసింహపురాణమునసీసపాదము.

పరమాత్తుపదములఁ* దొరగిపాఱెడునేటితరఁగలపై నీలదాఁటిదాఁటి॥

నెరయుట.

తే-గీ॥పొగడ బ్రమాఁకులమొదలను*బుష్పరసము। తొరగినెత్తావియందు న*నెరయనుప్పెఁ। బూచుకొఱకునుమున్నునిం * పులిఁదలిర్పఁ। గడఁగివనలక్ష్మియుమిసిన*కళ్లయనఁగ॥ ౧౬౫

పరిగొనుట-పరిచనుదెంచుటకు-విరాటపర్వమునందు.

చ॥ పరిచనుదెంచెగోగణము*పట్టైననన్వినిపిన్నగానమీఁ। దరయకరాజనందనుఁడ*హంకృతితోఁబఱతెంచిసైన్యవి। స్ఫురణముఁజూచిభీతిఁదన బుద్ధిగలంగినఁబాఱఁజొచ్చెనీ। పురుషునిశౌర్యసంపదయు * భూరిబలంబునెఱుంగఁడేమియున్॥ ౧౬౬

పరిమెయిఁయన్నందునకు-శాంతిపర్వమునందు.

చ॥పరిమెయిఁబాఱివారుగని* పట్టివెసంబెడకేలుగట్టితె। చ్చిరసురభర్తయిట్లుదగఁ*జేరఁగ దేవలదీకృతఘ్నునిం। బొరిగొనివేతినుండనినఁ *బోకడమాలినవారమయ్యెయి। ద్దురితశరీరముందినఁగ*దోసముమాకనివారలొల్ల [౧౬౭॥

పెరుగుటకు-స్త్రీపర్వమునందు.

క॥ పెరుగుట ప్రస్గగఁజవ్వులం। బొరయుటయురుచంబుగాఁగఁ * బుట్టుటసావం। బెరయుటపాయఁబదార్థో। త్కరములనై జమదియెట్లు*దప్పింపనగున్

బ్రమ్మఱకారణ్యపర్వమునందు.

మ॥ పఱచుందవ్వుగఁజేయులంతినిలుచుం*బట్టీకయాసాసలం। బెఱ

వ్రం బోదలం బడిందుఁ బోడముం * బిట్టులిక్కి వేఁదాటుఁ గ్రమ్మఱిచూచుం జెవి
దార్చి నిబ్బుమలయు*న్నట్టాడుఁగోరాడునే । మఱినట్లుండుఁ దృనంబు మేయు
మల యుర్ *మాయామృగంబిమ్ములన్ ॥ ౨౧౯

మఱఁదలనుటకు-భాస్కరరామాయణమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగి యెఱింగి యున్నతఁ డె*య్యెగ్గొనరింపఁడె దానికై కదా । చెఱఁ
గొనివచ్చి తింబిదప * సీతవృథాకథలింక నేల పెం । పఱ బ్రతుకింతదీయ నెఖ ।
రాదులచావున కేమిచింతని। మఱఁదలిబన్న మేపగిది* మానినియాగుదుసంధి
చేసినన్ ॥ ౨౨౦

నెరసెననుటకు-నృసింహపురాణమునందు.

మ॥ ధరణీమండలిదిర్ది రందిరిగెఁ బా * తాళంబుఘూర్ణిల్లెని । ర్జరనాథప్ర
ముఖాఖిలామర నివా*స శ్రేణులందోలిమై। నెరయం బంకజసంభవాలయము
న * న్నిండా రెనవేళ శ్రీ। కరదై తేయతనూభవ ప్రాద్భవకథా * కల్యాణముద్ఘో
షమై॥ ౨౨౧

నిడుదలమీఁది రేఫఱకారములు రెండును-అయినవానికిలక్ష్యములు
అరుటకు శాంతిపర్వమునందు.

క॥ కౌరవులు సేయునవమతికారణముగఁ గోపమెత్తెఁ * గర్ణునివదనాం ।
భోరుహముగనుగొనఁగ శ్రమ। మారున్నా వశముగాక *యాతనిబుద్ధిన్ ॥

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ కాఱడవిఁ బఱచుమృగముల । నూఱడకందిగిచిడస్సి * యున్నతనిశ్ర
మం। బాఱంగ నెదఁ దాపము। దీఱఁగ బై వీచెనన్న *దీపవనంబుల్ ॥ ౨౨౩

కాఱులకునుద్యోగపర్వమునందు,

ఉ॥ ఆఱడిపోక యున్నఫలము*నందుట యుంగని పల్కనేరమి । న్నాఱటనోరి
దానయు* మాటలుచిత్తమునందునిల్పకేఁ। గాఱులు ప్రేలెదన్వినుఁడు*కర్జ
మునెగ్గునుగాననల్కమై। పేఱెఁడయైనమానిసికి * వెండివివేకముగల్గ నేర్చునే ॥

తీఱుటకు-రామాయణమునందు.

ఉ॥ మీఱినకోఱలున్నిగిలి*మింటికిఁ బర్విన పల్ల నెంద్రుకల్ । తీఱినమిట్ట గ్రు
ల్లునతి*తిగ్మతరంబగునట్టిసాహసం। బాఱని తేజమున్దిశల *నంటినచేతులులో
కరాజిలో। నేఱిన మేటిరూపముల* నెంతయునేర్చిరిరాక్షసుల్వడిన్ । ౨౨౫

తేఱుటకు-యుద్ధకాండమునందు.

క॥ తేఱుచు రిపులనక్కఱ। మీఱుదురును నిపుడుమూర్ఛ * మెయినిట్లు

న్నా । రాజని తేజంబులతో । నీఱుపయింగ విసియున్న * నిప్పులు వ్రాలెన్. ॥ ౨౭౬

త్రిపురాంతక దేవుని యుదాహరణమునందు.

ఉ॥ ఆఱడి యాసనీరసధ * నాధిపలోక మునిండ్ల వాకిళుల్ । దూఱుట మాని శ్రీనగము * తూరపు వాకిట దూఱి పాపముల్ । నీఱుగఁ జేసి గంధవతి * నీళ్లను గ్రుంకి మనంబులోని చిచ్చాఱఁగఁ జేయుటొప్పుఁ ద్రిపు * రాంతక దేవునకై కి మస్కృతుల్ ॥ ౨౭౭

మాఱియనుటకుఁ గర్ణపర్వమునందు.

ఉ॥ పాఱినఁ జూచి కౌరవనృ * పాలుఁడు సగ్గాతతసూజుతోడ నీ । కాఱియ మద్భలంబునకుఁ * గాదగు నే వివిధాస్త్రసంపద । న్మీఱిననీవు గల్గఁగ న * మేయ పరాక్రమ నీకుఁ బాండవు । ల్మాఱితలంప నీదగుబ * లంబును జేవయుఁ జూపుమిత్తఱిన్ ॥

వేమాఱనుటకు — నృసింహపురాణమునందు.

క॥ మీఱిన మానులకినుకకు । మాఱులుగకయున్న మీస * మగ్గ కుమవే । మాఱుగొని యాడఁగాఁ దగు । గీఱునె సాత్వికుల బుద్ధిఁ * గిల్బిష చయముల్

క॥ తెలిపితి నన్నయభట్టా । దుల కావ్యములందు నాకు * దొరకిన రేఫం । బులు ఱాలు మఱియు నెందులఁ । గలిగినఁ దగ వనకనవియుఁ * గైకొనుటొప్పున్ ॥

క॥ తొలుతటి వారలు వాడని । తెలుఁగుల పలుకులను గల ద్వి * తీయాంతస్థం । బులు గూర్పరు తద్భేదం । బులు దెలియ మి బుధులు ప్రాస * ములకు యతులకున్ ॥

లకార భేదంబులు.

తే-గీ॥ దురితసంహారనిర్జరో * క్తులనె కాదు । వెలయు దోడ్డళకారంబు * వికృతియందు । నెళవు దళవాయి మేళంబు * నీళ్ల నంగ । బల్లెరంబన గ్రక్కుల * కల్లె మనఁగ ॥ ౨౮౧

వకార భేదంబులు

ఆ॥ ప్రథమ మీఁద నుండు * పంచమవర్గాది । వర్గమునకుఁ బదులు * వచ్చి నిలుచు । లాఁతియను వకార * మాఁత్రమై తెలుఁగునఁ । బరువు వెట్టి చిక్కు * వడియె ననఁగ ॥

శబ్దానుశాసనమహాలసూత్రము.

క్వచిదపి నస్తఉదూతౌదంతోష్ఠభవస్య వికృతిశబ్దాదా.

సీ॥ జాతి వాగలవ్రాఢ్ప * శబ్దమొక్కటిదక్క సంస్కృతాంధ్రములము * జగములందు । శబ్దంబు మొదల ని * శ్చయముగాఁ గొమ్ములు నొత్వంబులును గల్గ ప్రకటితైన । పాకుశృంగములకై * వడి నోత్వముల భంగి శబ్దాదిగల యవి * స్వరములగును । రెండును లాఁతులు * నుండు గృష్ణుఁడు గిన్క వుట్టమోదినఁ జెట్టు * వ్రెలిసెననఁగ ॥ తే-గీ॥ నడుమ గొమ్ములు సంస్కృతాం * ధ్రముల రెంట । బలసిజ

త్యక్షరముల కే*గలిగియుండు।భావుకమునీవుభవుకంబు*భవుఁడు సంగ। బొడ్డు
వుదీవులుసవురంబు*పువ్వులనఁగ॥ ౨౮౫

లఘ్వలఘుభేదంబులకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నాన్యేషాంవై ధర్మ్యంలఘ్వలఘూనాంరయోస్తునిత్యంస్యాత్.

క॥ వైకృతకావ్యంబులలోఁ। గాకోదరశయనలఘుయ * కారముహల్లై
గైకొనఁదగుఁబ్రాసములకు। జోకయొస్వరహయులువడికిఁ*జొప్పడుటనుదే॥
తే-గీ॥ ప్రియుఁడురాఁడాయెసత్యభా* మయెడఁగాఁగ। నెన్నిమాయలుపన్నె
నో * యెఱుఁగరాదు। గాయఁగాఁజొచ్చెశశిమింట * నాయనంగుఁ। డేయఁ
గాఁజొచ్చెసఖచక్రి*యేడియనఁగ॥ ౨౮౬

క॥ రెండర్థంబులపద్యము।లుండెడిచోనొకటియచ్చు*నొకయర్థమునన్।
నిండారుహల్లునగుమరి।ఖండనవలసినులఘుయ*కారముకృతులన్॥ ౨౮౭

రాఘవపాండవీయమునందు.

క॥వినియతనిందనపైనిడు।కొనియేఁగినియమికిఁదగని*ఘనోరార్తియొన।
ర్చినవాఁడమీఁకుదండ్యుఁడ।ననితనుఁదెలుపుచునువారి*కప్పనఁజేసెన్ ౨౮౮

సీ॥త్రైయతకుపానీయ*పీయూషమైయాత్యహేయంగవీనవై * యాసికత్వదీ
యస్వకీయాస్య*దీయమదీయప్రభృతులనుగియ్యలు* పట్టరాదు। తుయ్యజ
య్యన్యాయ్య*సాహాయ్యసన్నయ్యధాయ్యహేయ్యములని* కాయ్యముల
ను।గయ్యశబ్దమునను*గియ్యలుగలవని తెలిసిప్రాసములకు*నిలుపవలయు॥
తే-గీ॥ పైయెదసయాటయునెయారి * బలుగయాని। యనుపదంబులఁ
గొన్నిటి*నరసిమాడఁ। దొలఁగునిలుచునుగియ్యలు*దెలుగులందు। సత్యభా
మాముఖాంభోజ*చంచరీక॥ ౨౮౯

శశిబిందుచరిత్రమునందు.

ఉ॥ పయ్యెదఁబాపిగుబ్బలను*బాహులఁబట్టఁగనిచ్చిమోవిపైఁ। దియ్య
నిమోవియున్ననను*దీరఁగఁగ్రోలఁగనిచ్చియిప్పుడో। త్రొయ్యలిసీవిముట్టిన
ను*ద్రోచెదవేనుఁగునిచ్చియంకుశం। బియ్యకకయ్యమాడఁదగు * నేననుసీగ
తినేచఁబాడియే॥ ౨౯౦

చిత్రభారతమునందు.

ఉ॥ఆయమరాచలంబుధను*వైవిలసిల్లఁగవిష్ణుఁడమ్ముగా।వేయువిధంబులం
బరిఢ*విల్లెడుశింజినిగూర్చినట్టిశూ।లాయుధుల్లోక్కమాత్రమున*నంగముద్రవ
యొప్పఁగమోదిమించితెఁ।దీయనివింటనేవెనుక*తీయనిబీరమునన నోభవా॥

రేఫమునకు.

తే-గీ॥ క్షితి సహస్రంబునొందిద్రా * సంబులందు | విశ్రమములందుఁ బమ
లోస * వెలుఁగలిగి | దేవదాసప్రలట్లను * తెనుఁగులందు | మించి రేఫరకారము
ల్ * మెలఁగుఁగృష్ణ॥ ౨౯౪॥ క॥ ధరిమయక రేఫములకు రే | ఫములను ఱాలకు
నుఱాలుఁ * బ్రాసములనువి | శ్రమములను జెప్పఁదగును | క్రమమొప్పఁగ శ
రెండునుంగు * కవిగాఁడిప్పఁ గృతిన్ ॥ ౨౯౫ ॥ ఆ ॥ నాదిభోజకస్య * సరదంబు
పైనిడి | రేయు దెప్పునంగ * రేఫమయ్యె | మఱఁటియునక సిగ్గు * సంతొచిరుక్కని
జాల | అట్టుచేసననఁగ * ...ముకుంద ॥ ౨౯౬॥ తే-గీ॥ చెల్లుసనిముందుభీ
మన * చెప్పెసను నిఁగలుపుమను రేఫములును * ఱాగములును | సుష్టకవులవి
యొకటైనట్టి ఇంటి పద్దు | లందఱును నెలవిభవింతు * నని తెలియదు ॥ ౨౯౭ ॥
క॥ వలసిన రేఫఱకారము | లలవడుఁదా మొకటికొక్క * టనిభీమనయే | పలు
కటగలిగిసనాతఁడు | గలసినలక్ష్య ముకటైనఁ * గనఁబడకున్నే॥ ౨౯౮ ॥ ఉ॥ బమ్మె
రపోతరాజకృత * భాగవతంబునలక్షణంబుగా | కిమ్మహినేమిటంగొదువ *
యొంతయునారసిచూడఁగాను రే | ఫమ్ములు ఱాలునుంగలసి * ప్రాసములై నక
తంబుసంగదా | యిమ్ములనాదిలాక్షణికు * లెల్లనుమానిరుదాహరింపఁగన్ ॥

శారదార్పణమునందు.

తే-గీ॥ చఘజఝులను మొదలియూ * ష్మములుమూఁడు | సరిసవడినిల్పఁ
గానేక * జాతిదైన | బంధులోఁగూడు రేఫమునడి * సుందరాది | ప్రాసవర్ణంబులకుఁ
గూర్ప * రాదుగాని॥ 300

అసంతునిషంధమునందు.

కం॥ ధరనెక్కటివళులై తగు | లరమఱవలుదానితోఁ దో * లంగకలాకు
న్నరిళాయనివిశ్రమవేళ | రమాధన గెండునుంగ * లసినవర్తించున్॥
ఆ॥ మరుని తండ్రిలోక * మహితుండు యాదవ | రాజసింహమూర్తి * రక్షి
కుండు | ఱాఁగ వెలుపసఁగ * అంపిల్లునెక్కటి | వళ్లినాఁగనిల్లు * వనజనాథ ॥

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

కం॥ రలమఱవలెకతరవళు | లరయుఁగఁదమతిమ గోవుల * యనుమతివ
ళులై | పరగుఁ బదాంతము శారము | పొరినూదినదూరిచనిన * బుధులుభా
వలగున్॥ 301

లక్ష్యము.

ఆ॥ అజ్జులాడియోగి * యాపడిసభలోన । తేనిపోరిలోన*దెచ్చబోరసి । తెన్నముసుగుపుడమి * తేండ్లనేలనుతింప । మనకువిశ్వనాథుఁ * డానరి యుండు॥ ౩౦౫

సర్వలక్షణసారసంగ్రహమునందు.

తే – గీ ॥ మహిమనెక్కుటివఖిలస * మరపటలలు । రహినిదమతమ కయియేగు * రమ్యచరిత । వనధిగంభీరసద్గుణ*వాసయనఁగ । భంజితాసు రసముదయ*యాంజనేయ ॥ ౩౦౬

రేఫలోపము.

కం॥ నేరుపనునట్టిలపితము । లోరేఫంబచ్చుతోడ * లోపంబగురా।ధా రమణవలసినప్పుడు।భారతమునసోమయాజి పలుకుటవలనన్ ౩౦౭

విరాటపర్వమునందు.

క॥ద్యూతక్రీడకుఁగొండొక। నేతుంగపటమునమెప్ప * నిజనంబులునా। చేతిధనమెల్లఁగొనిపరి।భూతియొనర్చెసవిరక్తి*పోడమివెడలితిన్ ॥ ౩౦౮

మౌసలపర్వమునందు.

కం ॥ కాచికొనివచ్చితగనా । నేచినయట్లచటనిచట * నిలిపితిమునినా।ధా చేటునుభంగంబులు॥నా చిత్తముశోకమునకు*నగ్గంబయ్యెన్। ౩౦౯

లోపమురామికిరాజశేఖరచరిత్రమునందు.

క॥ఏరికిబుద్ధిబలంబులు।గారణములుగావునువ్వె*కలరేధరిత్రిన్ । నేరిచి బ్రతికినవారలు।నేరకచెడ్డట్టివారు*నీరజనేత్రా॥ ౩౧౦

ఱకారవడులకు.

తే॥క్రిందఁగ్రద్దయుఁద్రోవయుఁ* ద్రిమ్మటయుఁ బ్రోచుటయుఁబ్రతికిం చుట*మ్రొక్కుటయును।వ్రేలుటయుస్రుక్కుటయునన*వీనిమొదలిప్రాలి ట్టులఁగొన్నిటనుగ్రార*వడులుచెందు॥ ౩౧౧

లకారమునకు.

క॥విరమనములకును బ్రాసా । కరములకునులళలుదొడ్డ* సన్నములును మాచ్చరములెఱుంగకచెల్లును।హరనుతలళయొరభేద*యనుసూత్రమునన్॥

ఆ॥గంగకొడుకుమాట * గాదనిసభనుబె । ళ్లుపడనెల్లనృపుల * లోనహా రినిఁగొల్లఁడనుచుఁజాల*ద్రుళ్ళిచేదివిభుండు। పులిసెఁబఱచిబలము * నెళ్లిపుచ్చెరఁ ౩౧౨

నకారమునకు.

తే-గీ॥ పాలుపడినిల్చులోఁతివా * ప్రాసమునకు । జాతివానికిసవర్ణమై * శంకలేక । యతికిఁబంచమవర్గాద్య* మగుటఁజేసి । చెల్లదునకారమునకుల* శ్రీభుజంగ॥ ౩౧౪ ॥ తే-గీ॥ అవనితనయునిచేతఁబ*ట్టువడియున్న।పడుచుకొమ్మలహారిచిట్టి* నట్టిపోలెఁ । దపిలిపడియాలువేప్రా*దమకుఁదామె । సేలు వాఁడనితనునిచ్చ* మెచ్చుకొనఁగ॥౩౧౫॥ తే-గీ॥ లోఁతిజాతికివడికిని*ల్పఁదగ దనుచు।సూత్రమునఁజెప్పలేదని* చూడవలదు । నన్నయార్యాదులపంచమా* మ్నాయమునను।నిలుపులక్ష్యంబులకుమాఱు*వలుకవశమె॥ ౩౧౬

ఆనుపర్వమునందు.

ఉ॥ భూనుతకీర్తిబ్రాహ్మణుఁడు * పుట్టఁగఁదోడనపుట్టును త్తమ । జ్ఞానమునర్వభూతహిత * సమ్మతబుద్ధియుఁజిత్తశాంతియు । స్నానమదప్రహారము న*మత్వమునంతతవేదవిద్యయు । స్థానమునత్యవాక్యముద్ర - డవ్రతముంగ రుణాపరత్వముఙ్ ॥ క॥ నానునుస్వనూపునూఁబు । వ్వనఁదెవ్వాఁదెవ్వఁడేవఁ* డీతఁడనంగాఁ । బుపుపుప్వపూనునూమొ । గ్గపురాపిని సించెనఁగ * నగుసల యునెడఙ్ ౩౧౭

నూవనుటకు శశిబిందుచరిత్రమునందు.

క॥ నూన్రంబున్వనునంపెఁగ।పూన్రగెలిచిబిరుదుముత్తే * పుంజల్లిదగ । ద్దావై చెననఁగముంగర । తోవసరుమానిత్రనానతులలీకొన్నాఙ్ ॥ ౩౧౮

ఏవాఁడనుటకు శాంతిపర్వమునందు.

క॥ నీవ్రుకతేవేలయిలఁబడి।వేవునసేవలచిపట్టి*వెదకినసడ్డం । బై వచ్చిన లదువానిం । దేవాఁడుమగండులేమి*నెఱుఁగవుకంటే॥ ౩౨౦

శాంతిపర్వమునందు.

క॥ ఏవానిబంధుపుత్రులు।జీవధనంబులునుడప్పెఁ*జెంమనుగ్రశునిం।గా వానినెన్నఁగాదగుఁ।గేదలతనుకార్శ్యయుతుఁడు*గ్రశుఁడెనరేంద్రా॥

పూనన్నంబులకాము క్తమాల్యదయందు.

సీ॥ వేవినమేడపై వలభి * వేణికఁజంటవహించివిప్పఁగాఁ । బూవులుగోళ్లమీటుతటిఁ*బోయెడుతేటులమ్రోఁతకామిశం । కానహోమూర్ప్రిశాఖ్యననతోటనుదంతపుమెట్లవెంబడిం।జేవడివీణమీటుటయుఁ* దొక్కుడకొంచుట యుఙ్ శరింబడఙ్॥ ౩౨౨

తే॥ తక్కినవిప్రసిద్ధంబులగుంటజేసి యిందుప్రాయఁబడనయ్యెః

సకారభేదంబులు.

క॥ శసలెఱుఁగక చదువంగాఁ । బొసఁగద దెల్లనిన శకల * ముసకృత్తను
చో । వసుధ సకలము శకృత్తన । రసికులు నవ్వుదురు గాన * రాక్షసవైరీ॥ ౩౨౩
సీ॥ వికృతి పదాదిని * వెలయు నాఱవహల్లు మొదలి విభక్తిపైఁ * గదిసె నేని।
యరయఁ దృతీయోష్మ * మగు శౌరి సీరలు దాఁచి గోపస్త్రీల * నేఁచెననఁగ॥ ప్ర
థమోష్మవర్ణంబుఁ * బరికింపఁ దద్భవాద్యంధ్రిదేశోక్తుల * యందు లేదు । సిం
గంబు సింగిణి * సెనమును సెలగోలవీ సెఁడు పసిగొనఁ * జేసిరనఁగ॥ ౩౨౪
తే-గీ॥ భీష్మసన్నుతయు విత్పృతీ * యోష్మలిపులు। గాని ప్రథమోష్మవర్ణము * ల్గావు వీనిఁ । దెలియక రచించు కృతులు ధా * త్రీతలమునఁ । బ్రాసభంగంబులైనగు * బాటు జెందు ॥ ౩౨౫॥ క॥ తెలుఁగు పదంబుల నేత్వము । గలమూఁడవయూష్మమును శ * కారముఁ గాఁగం। బలుకుదు రజ్ఞజనంబులు। సెలగోలలు సెనగలాఁఱు * సేరులు ననుచోఁ॥ ౩౨౬

హకారవివేకము.

సీ॥ బహ్వర్థ విహ్వల * జిహ్వాహ్వలాహ్వనగహ్వరోపహ్వర * ప్రహ్వకహ్వ। శబ్దంబులు వకార * సహితంబులగు గాని బిందుపూర్వములు దా * మొందఁ గావు। సంహాతి సంహూత * సంహితా సంహార సంహననాం హోహూన్ప * సింహ రంహ। బృంహణ పదములు * బిందుపూర్వకములు గాని వకారయు * క్తములు గావు ॥ తే-గీ॥ మాముదునిల్పు బ్రహ్మ జి * హ్మగ పదములఁ । జిహ్మమనుచోట నాముషిఁ * జెందియుండుఁ। గియ్యలగు లేహ్య గుహ్య ప్ర * గుహ్యములను । బ్రాసముల వీని నెఱిఁగి చె * ప్పంగవలయు॥ ౩౨౭

కావ్యాది గ్రాహ్యవర్ణంబులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయేచ శుభగణాస్త ఏవ కావ్యాదౌ గ్రాహ్యాః

తే-గీ॥ లిపులకధిదైవతంబులు * లింగములును । ప్రాణగతిఫలబీజంబు * లాసనములు । నమృతములు విషములును ద * గ్ధాదిభములు । దెలిసి కావ్యము ఖంబున * నిలుపవలయు ॥ ౩౨౯॥ క॥ జడ్డలుగల మాతృక తొలి । నిడ్డసిధో వర్ణములకు * నేటికి మీఁదన్। దొడ్డదొర బిడ్డకైవడి । నొడ్డలకనుపడ్డ వ్రాయఁ * కూహింపఁదగున్॥ ౩౩౦

వర్ణాదిదైవతంబులు.

తే-గీ॥ హరిధరలు కంతురమలంబి * కామరాంబ । లలకుమారవరాహశ * క్తులు వసు త్రి । దివ భిషక్కులు మధుచిత్త * భవులు కాళి । కాల్యులు హ

రాభవ్యులుపతు * లచ్చులకును ॥ ౩౩౧ ॥ సీ॥ స్పర్శవర్గములకుఁ * జతురాస్య
పవమానకరిముఖగణపతి * నరమృగేంద్రు । లింద్రావరజగుహా * దీంద్రజా
ఖైరవజినులంతకాస్రప * శివమహేశ।వాణులుఫణినాథ * వాసుకినందికేశ్వ
రపద్మమిత్రశశం*కరులువీర । భద్రకేశవదస్ర* భద్రకాళిశూలధారులునింక
వం * తస్థములకు॥ ౩౩౨॥ ఆ॥ మారుతాగ్నిపూర్వ * మాతంగవరుణులు ।
శాదివర్ణములకు * శ్రీదినేశ । వాక్పినాకధరులు* వలమైనళాకుభూ । తములు
నాగమో క్త*దై వతములు ॥౩౩౩॥ తే-గీ॥ కృతిముఖాక్షర దేవత * పతికినుక
వి । వరునకును లేఖకునకును*వాచకునకు । శ్రోతృజనములకునుశుభా* శుభఫ
లంబు। లెలమిఁగల్పించుచుండుమ*హీస్థలమున॥ ౩౩౪

వర్ణలింగంబులు.

క॥ పుల్లింగంబులుప్రాణము।లెల్లనుస్త్రీలింగములుమ*హానిస్వరముల
తో।హల్లులునపుంసకంబులు।పొల్లలగుఁగకారముఖ్య*ములునలినాక్షా॥

క॥ చిరవిభూతిపతికి * స్త్రీలింగలిపులిచ్చు । భంగపఱచుషండ * లింగలి
పులు। భూరివైభవంబుఁ * బొందించుబుల్లింగ । లిపులుతొలుతనిలిచి * లేఖ
నుత॥ ౩౩౬

వర్ణంబులకునల్పప్రాణమహాప్రాణంబులు.

ఆ॥ స్పర్శవర్గజాత * సమలిపులాఁడవ । వర్గమునసువిషమ * వర్ణములు
వ । నాలుగూష్మములును*నలిమహాప్రాణ।మల్పసంజ్ఞకంబు*లన్యలిపులు॥

క॥ తొలుతమహాప్రాణంబులు । నిలిచినఁగృతినాయకుండు*నీల్గునుసేల
పలనల్పప్రాణాక్షర । ములుగూర్చినఁబెక్కువర్ష*ములుజీవించుక ॥

వర్ణంబులకుదేవమనుష్య తిర్యగ్గోరసగతులు.

సీ॥ ప్రాణవర్ణములును * బదియూఱుపంచమాక్షరములఁబొసిన * స్పర్శ
ములునా । హ్రస్వంబులగుతట* నాదిత్యగతులగుఁజాపులై నవుదుభూ* జనగ

తులగుఁ । జింతింపవనునాసి* కాంతస్థవర్ణంబులరయునెప్పుడునది * ర్యగ్గతుల
గుశషసహాక్షరచగు*ష్టయమునుదొడ్డశక్కరంబునుగూడరా* రవగతులగుఁ॥
తే-గీ॥ కృతిమొదలనిల్పినురగతు* ల్గీర్తిసేయు। మనుజగతులువిరోధినా*శవ
ముఁజేయుఁ । గినిసితిర్యగ్గతులుచాలఁ*గీడుసేయుఁ । బతికిరౌరవగతులుపా*
పంబుజేయు॥ ౩౮౦

వర్ణంబులకుఁబ్రత్యేకఫలంబులు.

ఆ॥ శుభకరంబులాఱు * విభవనాశదములు* నాల్గుకీర్తిదములు * నాల్గు
హానిదములు రెండువరుస* దప్పకకావ్యంబు । మొదలనిలుపఁబ్రాణ* ములు
మకరంద ॥ ౩౮౧॥ సీ॥ ధనధాన్యసుతరాజ్య * కనకంబులునుయశోనాశనా
రోగ్యదై *న్యప్రతాప। మరణంబులునుక్షుత్ * మానభంగప్రదవ్యాధిభ్రమ
ములును*భోగయుద్ధ। ధైర్యతేజఃపగి * తాపంబులునుశౌర్యభీతినిరోగసం*
ప్రీతివంశ।నాశనంబులునుమా* నకకాదివర్ణంబులైదునొసంగుక*ల్యాణదా
హా॥ తే-గీ॥ ఖేదదీర్ఘాయువులుయుకా* రాదులిచ్చు। జయభయశ్రీసుఖంబు
లూష్మములొసంగు। నాయువల్పంబుగాదొడ్డ * శౌర్యమొసఁగుఁ। గవికిఁబతికిని
బద్ధాదిఁ*గదియునపుడు॥ ౩౮౨

వర్ణంబులకుబీజచక్రము.

సీ॥ నిలువుగీటులుపది*నిలిపిరేఖామక్కమడ్డంబుగాగీచి* యాదిలిపులు।
తొలిదొంతిక్రిందుక్రిం * దులరెండురెండిడిరెండవదాననుం*దొండుగూర్చి।
కడపలిప్రాణంబు * కడగమున్నులిఖించిహెచ్చులాదానిపై * యింటనిలిపి।
తరువాతిదొంతుల*ధామంబులనుగాదులొక్కటొక్కటిక్రమ* మొప్పవ్రా
సి।యుద్ధమునగజాడనయ్యెవా* తాగ్నిభూమి। జలఖబీజంబులివికావ్య* ములు
కుమొదల।నిలుపఖేదార్తిధనహార్ని*నిరసంబు। లొసఁగుఁగర్తకుభర్తకు*నుడు
ఫలయన॥ ౩౮౩

బీజాక్షరచక్రము.

అఆ	ఏ	క	చ	ట	త	ప	య	ష	ఇవి ౧౦ యు	వాయుబీజాక్షరములు పద్యాదిని నిలిపిన ఖేదము
ఇఈ	ఐ	ఖ	ఛ	ఠ	థ	ఫ	ర	స	ఇవి ౧౦ యు	అగ్ని బీజాక్షరములు పద్యాదిని నిలిపిన ఆర్తి
ఉఊ	ఒ	గ	జ	డ	ద	బ	ల	హ	ఇవి ౧౦ యు	భూమి బీజాక్షరములు పద్యాదిని నిల్పిన ధనము
ఋౠ	ఓ	ఘ	ఝ	ఢ	ధ	భ	వ	ళ	ఇవి ౧౦ యు	జల బీజాక్షరములు పద్యాదిని నిలిపిన హర్షము
ఌౡ	అం	ఙ	ఞ	ణ	న	మ	శ	అః	ఇవి ౧౦ యు	గగన బీజాక్షరములు పద్యాదిని నిలిపిన నిర్ధనము

స్నిగ్ధరూక్షాక్షరంబులు.

ఆ॥ అధిపుకులము వ్రాయి*యల్పాసువై నను।స్నిగ్ధమయ్యె నాది*సిరుల
నంగు। నన్యజాతిలిఖిమ*హాప్రాణమైరూక్ష। మనఁగ మొదలనిలిచి*యునికిఁ
బాపు॥ ౩౭౮

అక్షరచక్రకూటము.

సీ॥ అయిదూర్ధ్వరేఖల*యందుఁదిర్యగ్రేఖలైదిడియిండ్లుప*దాఱుఁజేసి।
యధిపనామాద్యక్ష*రాదిగానచ్చులుహల్లులుగురుళకా*రాంతములుగ। నా
ద్యగ్నిహరనిధి*హస్తవేదాదిత్యదిగ్గసకరిస్పృష*తిమునుబాణ। శైలవాసరవి
శ్వ*సంఖ్యాలయంబులలిఖియించి యామీఁది*లిపులుమరల॥ ౩౭౯

తే-గీ॥ వెనుకటట్టులనిలిపిత*క్కినవిరెండు। పదియుమూఁడవతావునఁ*
గుదురుపఱచి। జగతినరివర్ణశోధన*చక్రమిట్లు। వ్రాయఁగాఁదగునేఁబది*వర్ణ
ములను॥౩౮౦॥ సీ॥నాల్గిండ్లపై నిగ్గిం*దనుబదక్షిణముగాజతగూడిరొక్కొ
క్క*చవుకమయ్యె। నట్టిచౌకములునా*ల్గవిక్రమంబునసిద్ధసాధ్యసుసిద్ధారి*
సంజ్ఞములగు। నవిగాకయొక్కొక్క*చవుకంబుననుగల్గునిరవులునాల్గునున*వ
రుసతోడ। క్షితిసిద్ధసాధ్యసు*సిద్ధారులనమెప్పఁగావునఁగడచవు*కంబునం
దు॥౩౮౧॥ తే-గీ॥గలగృహంబులునాల్గింటఁ*గడమమూఁడు। చవుకములయందుఁగడపలి*సదనములను।బద్యముఖవర్ణములుగను*పట్టెనేని। పతికినెం
టువంటిహితుఁడైనఁ*బగరయగును॥ ౩౮౨

అరివర్ణచక్రోద్ధారణము.

౧ ఎటర	౨ అం షణ	౩ ఐఠల	౪ అఃతస
౫ ఛబఊ	౬ గధఅ	౭ జభఉ	౮ ఘనఆ
౯ ఔఢళ	౧౦ ఖదళ	౧౧ ఓడవ	౧౨ కథహ
౧౩ ఇయఋౠ ఙఞ	౧౪ చఫఈ	౧౫ ఝమఋ	౧౬ జపఇ

వ॥ ఎఱ్ఱాప్రగడతనకును-ఆరణ్యపర్వశేషము మొదలిపద్యమునకును-అక్షరచక్రముచూచుకొనినందునకుఁదెలివిడి- తెనుఁగునశబ్దాదినియకారము లేమిగనుకయెఱ్ఱాప్రగడనామాద్యక్షరమచ్చుగాన-ఎకారముఅదిమొదలుకొనిప్రాయఁగాఁబద్యాదివర్ణము-స్ఫురదరుణాంశు-అన్నాఁడుగానద్విత్వాక్షరమునందుమీఁదటియక్షరమేకారణముగనుక సకారముసాధ్యపుచొకమునందుసాధ్యపునింటనిలిచెఁగానసాధ్యసాధ్యమూమంచిది- యెవరికిఁజూచినను నిటుపలెనే.

క॥ ఆరయనామాద్యక్షర। తారగణమునుదదీశ*తారాగణముల్। వైరము నొందినభర్తకు। ఘోరార్తిఘటించుమైత్రిఁ*గూడిననొప్పుల్॥ ౩౮౪

తే-గీ॥ అధిపతికినేండ్లుముప్పది * యైనదనుక। నతఁడుపుట్టినరిక్కయు* నంతనుండి। నామధేయంబుమొదలివ*ర్ణమునకైన। చుక్కయునుజేకొనిబలంబుఁ*జూడవలయు॥ ౩౮౫॥ క॥ జనియించినతారయొఱుం। గనిజనులకునామతార* కయచేకొనఁగాఁ। జనునవిసంహితలోపల। నని యెవశిష్టుండుగోచ*రాధ్యాయమునన్॥ ౩౮౬॥ సీ॥ నవతారలొక్కగ* ణంబగునట్టిగణంబులు మూఁడువి*ధములయ్యె। హయమృగాదితిపుష్య * హస్తమారుతమైత్ర దేవతీశ్రవణముల్ * దేవగణము। లగ్నింద్రవరుణచి*త్రాహిమూలమువిశాఖావసుమఖలురా * క్షసగణములు। పూర్వత్రయవిరించి*శరోత్తరత్రయయామ్యముల్ నృగణంబు * లనఁగఁజెలఁగు॥ తే-గీ॥ నుత్తమము రెండుగణములు* నొకటియైన। మధ్యమమునురనరగణా*హ్వయములైన। నధమమాదిత్యగణముదై*త్యంబునైన। నాశమునుదానవంబుమా*నవమునైన॥ ౩౮౭

యోనినిర్ణయము

ఆ॥ మురవిభేదికావ్య*ముఖవర్ణతారకా। యోనినాయకర్క్ష *యోనితోడఁ। బొందుగూడెనేని*పూర్ణాయువగువైర। మొందెనేనిహాని*చెందుబతికి॥

సీ॥ వాజిశతోడుల* శ్వములుయామ్యాంత్యభంబులుకరులగ్నిజ్యే*ములుగొఱియలు। బ్రహ్మేంద్రులహులస*ర్పపునర్వసులుపిల్లులిలమఘాఫల్గును* లెలికకూన। లుత్తరాహిర్బుధ్న్య* లూహింపగోవులువాయుహస్తంబులు* వాహరిపులు। దలఁపనింద్రాగ్నిచి* త్రలుపులులింద్రానురాధలేణంబులు* రాక్షసాద్ధ్రి॥ తే-గీ॥ లడవినక్కలుజలభంబు*హరియుఁగపులు। విశ్వతారాభిజిత్తులు*వేఁటముంగి। లజపదంబుధనిష్ఠయునరసిచూడ। బాలకంఠీరవ

బులు*పద్మనాభ॥౩౯౧॥ఆ॥ఏకయోనులైన*నెంతయుమంచిది। కొంత మేలుభి
న్న*జంతులైన*వైరజాతులైనవర్జనీయమువాని। తెలుఁగుగౌరవంబు*దెలియ
వలయు॥౩౯౨॥ సీ॥ అశ్వంబునకుహరి*వ్యాఘ్రిసైరిభములుకరటికిశార్దూల*
తురగహరులు। మేఁకకుఁగరిపుండ*రీకహర్యక్షంబులురగంబునకుఁబిల్లి*యు
నునకులము।మార్జారమునకుసిం*హవ్యాఘ్రశునకంబులాఖువునకుబిడా*లా
హిబభ్రు। లర్వగోకాసరై*ణాలికిఁగేసరిద్వీపులుపులికిహా*స్తిద్వీపంబు॥
తే-గీ॥ సుక్కలేటికిసింగంబు*గోల్పులియును। బభ్రికపులకుశునకడిం*
భంబునరులు। గట్టితనమునమృగరాజుఁ*బట్టునట్టి। జంతువులు లేవుదానిచే*
సమయుఁగాని॥ క॥ ఇభరాజభయనివారణ। ప్రభుతారాలింగమునుప్ర*
బంధాదిమవర్ణభలింగంబునుగలసియు। శుభదంబులుగాఁగసుకవి* చూడఁ
గవలయుఁ॥ ౩౯౫

లింగనిర్ణయము.

ఆ॥ ప్రథమయోనిపురుష * భంబొక్కటైనను। యువతిభంబుమిథున*
యోగమైన।నుత్తమంబుస్త్రీభ*యుగమైనమధ్యంబు।పురుషభద్వయమునఁ*
బోరువుట్టు॥౩౯౬॥క॥నెలఁతలకుఁబురుషతారలు। తలఁపఁగఁబురుషులకుయు
వతి*తారలునైసం।ధిలునపుడులింగదోషం। బులుపనిలేదనిరికశ్య*పుండును
భృగువుఁ॥ ౩౯౭

అక్షరనక్షత్రదూరము.

ఆ॥ కృతిముఖంబువ్రాయి*రిక్కకువిభుతార। పదియుమూఁటిమీఁదఁ*
బొదలునేని। భర్తవర్షశతము*బ్రతుకులోపలనున్న। నల్పకాలమునఁగృ*
తాంతుఁగాంచు॥ ౩౯౮

అక్షరరాశికూటము.

క॥ అక్కజమగుకబ్బముతొలి। యక్కరపుంజుక్కరాశి*యారభ్యము
గా। లెక్కింపనధిపురాశికి। నిక్కశుభాశుభములెఱిఁగి* నిలుపఁగవలయుఁ॥

రాశినిర్ణయము.

తే॥ క్రమతఁగావ్యాదినుండున*క్షత్రరాశి। నుండిలెక్కింపభూరామ*
యుగశరాద్రి।కరితపనసంఖ్యలనుగృతీ*శ్వరునినామ।రాశిదనరిననతులసా*
మ్రాజ్య మొదవు॥ తే-గీ॥ మేషమునకువృశ్చికమును*మిథునమునకు।నక్రము
నసింహమునకుమీ*నంబునహితు। లెనిమిదవయవిశుభదంబు*లనుచుపీని*
గైకొనుటగూడదనిచెప్పెఁ*గశ్యపుండు॥౪౦౧॥తే-గీ॥ విదితముగరెండునాఱు

తో*మ్మిదియుఁబదియుఁ। బదునొకొండునై పదిరాశి * పరగునేని । నిర్ధనంబు గళత్రహా*నియునపత్య।నాశనంబుదుఃఖంబుదై * న్యంబుగలుగు॥౮౦౨॥ఆ॥క న్యకాకుళీర*కార్పిజలగ్రహా । వృషతిమింగలంబు *లెంచునపుడు ।షష్ఠరాను లైన* జాయకుదీర్ఘాయు । వనుచునకుపాదుఁ*డానతిచ్చె॥౮౦౩॥ తే-గీ॥ రాశి యొకటిరెండుతా*రకలునైన।రాముగతిగ్రృతిపతిశత్రు * రాజినడఁచు।రిక్క యొకటియురాసులు* రెండునైన।రిపులచేఁగ్రృతిపతిసంహా * రింప ఁ బడును॥

క॥మునుదూషించిన రాసులుగనుగొననేకాధిపత్య * ఖగమైత్రములోఁ। దినదద్దోషములెల్లను । జనుననినారదుఁడుసెప్పె * సంహితలోనఁ॥ ౮౦౫

అక్షరగ్రహకూటము.

ఆ॥కర్తృరాశిపతికి* గావ్యాదివర్ణము । రాశికీశుఁడైన * గ్రహమునకు ను।నూఁడుగలుగఁజెప్పు*వాఁడుకాలయముండు । గానికవివరుండు * గాఁడు పతికి॥ ౮౦౬

క॥ ధరణీసుతభృగుబుధశశి । సరసిజహితసౌమ్యకవిర * సాభవసుమ నో। గురుమందపంగుజీవులు । తిరుముగ మేషాదిరాశ్య * ధిపతులవరుసఁ॥

వ॥ మఱియునొక్కవిధంబు॥ చం॥ హరిపదిహేళికర్కివరుఁ। డంబుజశత్రుఁడజాళికర్తగ।హ్వారితనయుండుయుగ్మవని * తాధిపుడిందుసుతుండుచాపమ। త్స్యరమణుఁడింద్రమంత్రివృష * తాలివిభుండుశనుండునక్రపు। మ్మకరధరరాశివల్లభుఁడు * సారసబంధుకుమారుఁడచ్యుతా॥ ౮౦౮॥క॥జ్యోతిశ్శాస్త్రిముగాదని ।మాతృకలకుభైరవుండు* మఱియొకచందం। బైతనరఁజెప్పె గ్రహసంఘాతమురాశిపతిదక్క* గ్రహమొరుఁడగునే॥ ౮౦౯॥తే-గీ॥ అధిపతులకంఠగణములకర్ణములకు।గ్రహములేబలవంతులౌ*మహిమగాదె।యు డుగుడాకినఁగవిభానుఁ*డలిగిమూఁడు । గడియలకుఁదొల్లిశిలపొడి * గాఁగఁ దిట్టె॥

గ్రహమైత్రినిర్ణయము.

సీ॥భానునకాప్తులు*భౌమేజ్యసోములుశత్రులుభృగుపుత్ర*శనులుశశికి। సఖులు బుధార్కులు* శతుఁడొక్కఁడును లేఁడు కుజునకుఁజుట్టలు*గురురవీం దు।లరిరౌహిణేయుఁడు * హరిణాంకగురునకు హితులుభార్గవమందు * లీసు తంద్రి। గురునకుఁజెలులుభా* స్కరచంద్రకుజులువైరులుకావ్యసౌమ్యులు* బలిగురునకు॥౮౧౧॥ తే-గీ॥ బంధులినతనయజ్ఞులు*పరులుమిహిర । తుహినకిరణులుశనికివిం*దులుకవిజ్ఞ।లహితులౌరార్కతారేశు*లందఱకును । సము లుతక్కినహరిపద*చారులెల్ల॥౮౧౨॥క॥సమమిత్రములైననుభద్రము సే

బతికిసుహృద*రాతి। గ్రహముల్ ।సమకూడిసభయమొదవును । సమశాత్రవు లైనఁగీడు*చాలఘటించుః॥౪౧౩॥ తే-గీ॥ ఈశుఁడొకఁడైననిద్దఱ*కిష్టమైన।మం చిదిసమత్వమైనను*మధ్యమంబు । వైరమైననువర్జింప*వలయుఁ గాని। తగదు సేకొనవియొఁబి*తామహుండు ॥౪౧౪॥ తే-గీ॥ రవియుతుఁడునీచగతుఁడుం ప. రాజితుండు । సహితరాశిస్థితుండునై * యప్పుడుండు। గ్రహమువర్ణం బుగణమును * కావ్యమునకు । నాదినుండినలేవుశు * భాశుభములు॥౪౧౫॥ ॥తే-గీ॥ శారదాదర్పణంబున* జ్యోతిషంబుఁ । బట్టిగ్రహమైత్రిమాత్రంబు* వలుకఁబడియె। దానిగనివిస్తరించిరి*తద్విధంబ । భైరవాదులు తెనుఁగునఁ* బనికిమాలి॥ ౪౧౬

కృత్త్యాదివర్ణద్వయయోగఫలంబు.

ఆ॥ గరిమయోనిలింగ*గణతారకాదూర । రాశిఖేటతత్త్వ* కాశబీజ।చ క్రకూటములవి * చారించికావ్యాది । వర్ణయుగమునిలుప*వలయుసుకవి॥ ౪౧౭॥ తే-గీ॥ఆదిలిఖికన్యయునుద్వితీ*యాక్షరంబు। పతియుగాఁజేసియీరెం డు*వర్ణములకు।నిపుడుచెప్పినకూటంబు*లెల్లనరసి। కూర్చినప్రబంధమునిలిం ప*కుటముపతికి॥౪౧౮॥క॥ మొదలనుసంయుక్తార్ణము । గదిసినసీరెంటికినిస* కలకూటంబుల్ ।పదిలముగఁజూడవలయును। బదరకయామీఁదిలిఖికిఁ*బని లేమహారీ॥౪౧౯॥క॥ క్రింపనుజడ్డక్కరములుఁజెందనిలిపులాదినున్న *సిద్ధము గాఁజూ।డంపగుఁగూటములెల్లను।బొంపుగఁబ్రథమద్వితీయ*ములకునుకుం డా॥౪౨౦॥ తే-గీ॥ త్రిదశనుతయోనిలింగంబు*మొదలుగాఁగ।నాలుమును జె ప్పఁబడియుండు*నవలిఖేట। కాంతికూటము మొదలుగాఁ*గ్రమతమూఁడు। దెలియఁబలికెదనికఁదేట * తెల్లగాఁగ॥ ౪౨౧

గ్రహకాంతికూటము.

క॥ మొదనున్నమాత్రకాద్వయ।మునకున్గణయు గ్మమునకు*మును చెప్పి నచో।ప్పనసైనఖేచరంబుల।తనుకాంతులవలనఁదెలియ*దగుఁదత్ఫలముల్॥

గ్రహవర్ణంబులు.

క॥ రవిభౌములురక్తాంగులు । కవిజైవాత్రకులుధవళ * కాయులుసౌ మ్యా।ద్యవగురులుపీతగాత్రులు। దివాకరసుతుండునీల * దేహుండరయఁ॥ తే-గీ॥ పాంపుకేతాంగులెల్లకు * భగ్రహములు। రక్తమైనకళనులుక్రూర*గ్ర గ్రహములు।పద్మహితుఁగూడిశశియును*బాపియగును।గ్రూరసంగతిబుధుఁ డును* గ్రూరుఁడగును॥౪౨౨॥ తే-గీ॥ రెండునుఖిలగ్రహములైన * మృతుల్య

వగును। సౌమ్యుఁడునొకండునైననుశర్మమగును। బాపశుభఖేచరములైన
బవరమగును।శోభనక్రూరులైననుశోకమగును॥౨౫॥ ఆ॥ జేనినామమున
కు౹గ్రిందివంకనుమీఁది।వంకయుందునుండు*వర్ణములకు।గణములకును బాప
ఖచరంబులైయున్నఁ।జెడకయుండువాఁడు*శివ్రుఁడోహరిరమో॥ ౨౬

క॥ కమలాప్రమదాప్రియకావ్యముఖంబుననుండు రెండు* ప్రావాలకునగు
బీజములు క్తక్రమమునమి। త్రములైననుబతికిశుభము*వార్కొనుటరుదే॥

బీజమైత్రీనిర్ణయము.

తే-గీ॥ చదలుగాడ్పులముంగల*జగతిపుడమి। సరసనేలయునీరును* జల
మమీఁద। క్షితియునప్పునునిప్పును*జిచ్చుచెంత*నుదకమునుగృతిముఖము
న*నున్న మైత్రి॥౨౭॥ఆ॥కీలిమీఁదిగాలి*కృతిముఖంబుననిల్చి। యేటిలోన*
బోత్త*మెల్ల గాల్చు। గాలిమీఁదికీలి*కర్తమందిరంబెల్ల। నిర్దహించునాఁడుఁ
నెలలలోన॥ ౨౮

అరివర్ణశోధనచక్రకూటము.

క॥ నిక్కముమొనలిఖి రెండవ। యక్కరమునకరిగృహంబు*నందుండిన
యా। వెక్కురుకబ్బంబాడయని। జిక్కువడఁగఁజేయుఁబగర*చేరణభూమిన్॥

ప్రశస్తకూటంబులు.

తే-గీ॥ క్షితిసురుల కాబుధారుణి * పతులకైదు। వైశ్యులకునాల్గుశూ
ద్రాంత్య*వర్ణజులకు। మూఁడురెండునుశుభకరం * బులయియున్నఁ। జాలు
ననియొసంహితలోన*శౌనకుండు॥ ౨౩౦॥ తే-గీ॥ విప్రులకుగ్రహమైత్రియ్యము*
క్ష్మాపతులకు।గణవిధమువైశ్యులకురాశి*గణనశూద్ర। నీచులకుయోనితార
లి*న్నింటిలోనఁ।గడుఁబ్రశస్తంబులిదివృద్ధ*గర్గమతము॥౨౩౨॥ క॥కూటము
లెఱుఁగవ్రమాతో। సాటికిఁబద్యములుచెప్పి*చదివెదవిదిబల్। చేటుసుమీ
యనిపెద్దలు।నేటించినగుకవికడుగి*నిసిజగడించున్॥ ౨౩౩

సంయుతాక్షరవిశేషము.

సీ॥ హారహారిద్రాదార* జంబులుగూడఁగఁదమశుభ్రపీతవర్ణములువిడిచి।
రక్తవర్ణంబులై*రాణించుచాడ్పుననశుభప్రదంబులై*నట్టివ్రాలు। జగతిపై
సంయుతా*క్షరములైకనుపట్టినిజదుష్టఫలములి*న్నియునుబాని। సకలసం
పత్ప్రదా। యకములైతనరారుపంచదారయూనా*వాలుగలసి॥ ౨౩౪॥ తే-
గీ॥తొంటికంటెనుమిగులమా*ధుర్యరుచుల।నొప్పుగతిశుద్ధలిపులుసం* యుత

ములగుచు నధికమంగళకరములై * యమరుననుచుఁ బ్రమథపతిమాతృకాని ధా*నమునఁ జెప్పె॥ ౪౩౫

శ్రీకారప్రభావము.

తే-గీ॥ వేదముల కెల్లనోంకార*మాదియైన । కరణిఁ గృతులకుఁ నెల్ల శ్రీ*కారమాది। గానఁ గవివరు లెల్లను*దాని దక్క। నితరవర్ణంబు లిడరు స*త్కృతుల మొదల॥ ౪౩౬॥ క॥ ఎంతయు శ్రీకారము లా। ద్యంతంబుల నుంచి లేఖ*లంపిన నగునా। శ్రాంతంబు గార్యసిద్ధము। రాంతక కావ్యాదిఁ గూర్ప*నరుదె శుభంబుల్ ॥ ౪౩౭॥ క॥ పదపడి శ్రీకారము కృతి। మొదల నిలిచి దోషపుంజ* మును డంచి శుభం।బొదవించుఁ బసమినుమును। గదిసి సువర్ణంబు సేయు*కరణిఁ ధరణిన్ ॥ ౪౩౮॥ క॥ శుభదేవతాత్రయంబును। శుభఖచరత్రయము గలిగి * శుభవాచకమై। యభినుతిగాంచిన కతమున। శుభములు శ్రీకారమునను * జొప్పడుటరుదే॥ ౪౩౯॥ వ॥ దీని తాత్పర్యము—శవర్ణంబును రేఫము—ఈకారస్వరమును—ఈమూఁడునుగూడఁగా శ్రీకారమయ్యెను—అందులో శవర్ణంబునకు—ఈకారంబునకు—అధిదేవత లక్ష్మీదేవి—రేఫమునకగ్ని దేవుఁడుగావున శ్రియమిచ్ఛేద్ధుతాశనాత్ అనిపురాణవచనము—గలుగుటం జేసి—అతఁడును లక్ష్మీప్రదుండుగాన మూఁడు వర్ణములకును శుభదేవతలైరి—మొదలి శవర్ణమునకు గ్రహము గురుఁడు రేఫమునకును—ఈయనుస్వరమునకును శుక్రుఁడొక్కఁడే గాన మూఁటికిని శుభగ్రహము లేయయ్యె—కమలా శ్రీర్హరిప్రియా—అని లక్ష్మీనామమగుటఁ జేసి శుభవాచకమయినది—అదిగానఁ గృతిముఖమునందుఁ బ్రయోగించిన శ్రీకారమువలనఁ శుభము గలుగుట యాశ్చర్యము గాదు నిశ్చయమే ననుట ౪౪౧॥ సీ॥ మొదలి తాలుభవ బ్రాహ్మ*ములకు నభోభీజకారవగతి మహా*ప్రాణములును। దిగువ రేఫమునకుఁ*దిరశ్చగమన దాహ ఫలవీతిహోత్రాధి*పత్యములును। గనుగొననా రెంటి*కి నిమర్త్య దానవగణ బృహస్పతి శుక్ర*ఖచరములును। బ్రథమాక్షరమునకుఁ*బతికిని వైశ్యబాహుజకులగో వ్యాఘ్రి*యోనిభములు॥ ౪౪౨॥ తే-గీ॥ నగుకతంబున శ్రీయను*నక్షరమున । నిండియుండు దోషంబు లి*న్నియు నెఱింగి। సంయుతంబనియును శుభ* శబ్దమనియు । నదియ నిలిపె నన్నయభార * తాదియందు॥ ౪౪౩

కృతిముఖప్రశస్తంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయేచశుభగణాస్త ఏవ కావ్యాదౌ గ్రాహ్యాః॥

తే-గీ॥అమరవాచకములుమంగ*ళార్థవాచ|కములునైనశబ్దములుకా * వ్యముల మొదల|నిలిచిసర్వర్ణదోషము*ల్దొలఁగఁద్రోచి|కర్తకునుభర్తకును భావు* కంబుఁజేయు॥ ౭౪౮॥ క॥ శ్రీవాణీకీర్తిసతీ|జైవాతృకహర్షమేఘ * సాగరధరణీ|భావుకనీరోగాయు। ర్గావాఖ్యానములుశుభక * రములాదినిడన్॥ ౭౪౯॥క॥మోదంబుననత్కవి|ప్రతి|పాదింపఁగవలయుశుభముఁ * బడయుట కైకా|వ్యాదినివరుసకునాశీ|ర్వాదమయినదేవతాభి*వాదనమైనన్ ॥౭౫౦॥ క॥ గాయకపుకవులుకొందఱు। నాయకకల్యాణగుణగ*ణములొండెనభీప్స్తా యతవస్తువులొండెను । బాయకకీర్తింపుదురుప్ర* బంధము మొదలన్॥

వ॥అమరవాచకంబులకునేకాసఖియందు-ప్రాలేయాచలకన్యక యనియును కల్పితకల్పవల్లి యందు-హేరంబమవలంబేయనియును-రామాయణమునం దు-రామునిశుభచరితమ్ములు—అనియును-మంగళార్థవాచకంబులకుశ్యామ లాదండకంబునందు-జయమాతంగతనయేయనియును-త్రిస్థలీదండకమునం దు-విజయనగరహేమకూటంబులన్నిల్చియనియును-ఆశీర్వాదంబునకుఁగృ ష్ణవిజయంబునందుపాయాదపాయాత్తలియును - సాహసాంకంబునందు అ వ్యాత్సన్వాయనియును- దేవతాభివాదంబునకు ఛప్పనంబునందు-ప్రణమ్య లోకకర్తారమనియును- నాయకగుణంబులకు - నైషధమునందు - సువర్ణద ణ్డైకసితాతపత్రితజ్వలత్ప్రతాపావళి కీర్తిమండల యనియును - అభీష్టవస్తు వులకువృత్తరత్నాకరమునందు - సుఖసంతానసిధ్యర్థమనియునులక్ష్యంబు లుగలిగియుండును॥౭౫౧॥తే-గీ॥క్లిబలింగశబ్దంబులు*కృతికిమొదలఁ। గూర్ప నాయకుధనమెల్లఁ * గొల్లపోవు । సరవిస్త్రీలింగపుల్లింగ*శబ్దములిడ । సం పదలువైభవంబులు * చాలఁ గలుగు॥౭౫౨॥క ॥ అతిశుభదపదయుగాంత ర్గతమైపతిపేరుకృతిని * గనుపట్టిననీ । క్షితివజ్రపంజరాంత । ర్గతుమాడ్కిన భేద్యుఁడగున*రాతులకెల్లన్॥ ౭౫౩

తత్తత్స్థానప్రయోగనిషిద్ధాక్షరంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పురాస్త్రరసగిరిరుద్రేష్వకచటతపామాతృకానింద్యాః

క॥ఆదిస్వరమునుప్రథమై। కాదశమష్టాదశములుక * కారాదులలో । నా దటదంతోష్ఠ్యములిడ । రాదుపురశరర్తుగిరిహ * గస్థానములన్॥ ౭౫౪॥క॥ మూఁడవ|త్రావున మొదలిటి। మూఁడుసరళవర్గములును * మూఁడవస్వర

ము॥ మూఁడవయూష్మాక్షరమును। గూడదుకదియింపనెట్టి* కూళకునై నన్॥ ౨౫౨॥ తే-గీ॥ వ్యంజనాహ్వాయమున నొప్పు*వ్రాలిలోన। షోడశాక్షర మాజవ*చోటనిలిపి। మచ్చరంబునఁదనుఁజంప*వచ్చినట్టి। చెడుగునకునైనఁబద్యంబు*నుసుగవలదు॥ ౨౫౩॥ సీ॥ గడియలోపలమూఁడు *కంద్రికలైత్రాడుధరఁగూలఁదిట్టెమే*ధావిభట్టు। కినిసియొక్కముహూర్త *మునబ్రహ్మదండిముండ్లెల్లనుల్లఁగఁదిట్టె* మల్లఘనుఁడు। మూఁడునాడికలకు * ముట్టడివైచినమారనభీమన * మడియఁదిట్టె। నరజామునకుఁజేలు* వంతయునింకఁగఁదిట్టెనుబడబాగ్ని*భట్టసుకవి॥ తే-గీ॥ వాసరత్రయమునకుఁజా * వంగఁదిట్టె। శ్రీనగముదోఁచుతుక్కని*శేషమంత్రి। తురగచోరకుఁబడఁదిట్టెఁ* దినుమలయ్య। పద్యగతదుష్టవర్ణప్రభావములను॥ ౨౫౪

వీరలు చెప్పినలక్ష్యంబులెవ్వియనిన-మేధావిభట్టు-ఆఱవచోటఁ దకారమునిలిపిగడియకుఁద్రాటిచెట్టువిఱుగఁదిట్టినచాటుధార.

క॥ సాళువపెదతిమ్మనుహీఁపాలవరుఁడువీఁడెవచ్చెఁ* బద్యముఁవ్రాయన్ గేలనులేదాకొకటియుఁ। దాళమనుత్తునియలగుచు*ధరపైఁబడుమా॥

ప్రౌఢకవిమల్లన మూఁడవచోట అకారమునిలిపి రెండుగడియల కుబ్రహ్మదండిచెట్టుముండ్లురాలదిట్టినచాటుధార,

క॥ గుడియున్నస్మవతిఁబొడగన। నడవంగాఁగొండపల్లి*నగరిపడమటం। గుడియెడమమడమగాడిన। చెట్టుముండులుబ్రహ్మదండి*చెట్లునడుల్లున్॥

వేములవాడభీమకవి పదునొకొండవచోట హకారంబునిలిపి మూఁడుగడియలకు రామగిరిదుర్గమునమత్తికదిగినమారనిచావఁ దిట్టినచాటుధార.

ఉ॥ చక్కదనంబుకేవియగు * సాహిణిమారఁడుమారుకైవడిన్। జొక్కపడంగలందుజల* పుష్పలముంగలయీచళుక్యపుం। జొక్కనృపాలుఁడుగ్రుడయి*మాట్కలమంటలురాలఁజూచినన్। మిక్కిలిరాజశేఖరుని * మీఁదికివచ్చినరిత్తవోవునే॥ ౨౬౩

బడబానలభట్టు పదవచోటఁడకారంబిడిత్రిపురాంతకమునుంచిశ్రీశైలమునకుంబోవ్వుడు తెరువునందెలుఁగురాయఁడుగట్టించినచెఱువు పొన్నెన్నియునాలుగుగడియలకునింకిపోవునటులఁదిట్టినచాటుధార

క॥ బడబానలభట్టారకు। కుడిచేయుంగరమురవికి *గొప్పనసర్ప్యం। బిడువేళనూడ్పిలోఁ। బడిమోఁదటాకంబనీరిఁ*బాయుము వేగన్॥ ౨౬౨

ఏలూరిమంత్రియైదవచోటఁగకారమునిలిపిశ్రీశైలముంద్రోచిన
తుక్కరుసునుమూఁడుదినములకుంజావందిట్టినచాటుధార.

చ॥ మునుపాకకేలరావణుడు * మోదమునత్రనజతాద్రియెత్తినం । తనె
హారుఁడప్పుడేతనప* దంబునఁద్రొక్కిమదంబడంచెఁగా । వనమయుగారితు
క్కసచి*వాయలశ్రీగిరిగడ్డపారలఁ । గనలుచుఁద్రవ్విసర్వమును * గైకొను
నీకిపుడాతఁడోపఁడే ॥ ౪౬౫

రెల్లూరితిరుమలయ్యఆఱవచోటందకారంబునిలిపి తనగుఱ్ఱమునుదొంగి
లినశ్రీపతిరాజుపోతరాజును నేడుదినములకుంజావఁదిట్టినచాటుధార.

చ॥ హయమదిసీతపోతవను * ధాధిపుఁడారయరావణుండుని । శ్చయ
ముగనేనురాఘవుఁడ * సహ్యజవారిధిమారుఁడంజనా । ప్రియతనయుండుల
చ్చనవి*భీషణుఁడాగుడిమెట్టలంకనా । జయమునుబోతరక్కసుని * చావును
నేడవనాఁడుసూడుఁడీ॥ ౪౬౭

మఱియునుగొన్నియుదాహరణంబులెడపల్లిపర్వతన్నపంచమస్థానం
బుననుహకారముగూర్చిచెప్పినపద్యము.

క॥ అంగజసంహారుండగు । సంగరభీముండుప్రళయ*సమయోగ్రుండై ।
యింగలపుకంటఁజూచిన।బంగరుకామయ్యమేను * భస్మంబయ్యెన్ ॥ ౪౬౮

పింగలిరామరాజుపంచమస్థానంబున హకారంబునుషష్ఠస్థానంబునం
జకారంబునుగూర్చిచెప్పినపద్యము.

ఉ॥ పింగలియేకచక్రపురి * పెంపుగనందువసించియున్నయా । తంగెడ
కొండఁడేబకుఁడు* తథ్యమమూనవులారవానిబా । ధంగడముట్టఁజేసెమును
*ధర్మజుతమ్ముఁడుభీముఁడిప్పుడీ । యెంగలిముచ్చుఁజంపుటకు * నీశ్వరువేడుఁ
డుభీముఁడయ్యెడిన్ ॥ ౪౬౯

తెనాలరామకృష్ణుపంచమస్థానంబునఁగకారంబునుసప్తమం
బునండకారంబునుగూర్చిచెప్పినపద్యము.

క॥ బసవనకుఁబుట్టినప్పుడె । పసరముగోవిందరాజు*పసరంబైనం । గసవే
టికిఁదినఁడనఁగాఁ।గసవుందినుశత్రులాజిఁ*గదిసినవేళన్॥ ౪౭౦

వ॥రంగరాజులింగయతృతీయస్థానమునందుంగకారముగూర్చి
గూఢముగాఁదిట్టినచాటుధారపద్యము.

క॥ రవికోటిధామమయమై । నవకాంచనయుతమునగుచు * నానాటికొ

గీ॥ భువినిశివాన్వితమగునీ। భవనముజూపల్లిలింగ * భవగుణసంగా॥ తే॥ ఆదిపర్వంబుమొదలిప*ద్యంబునందు। సప్తమస్థానమునశబ్ద * శాసనుండు। జమిలియక్కరమునువిశే * షముదలంచి। పాదుకొలిపెఁజవర్ణంబు * భయముదక్క॥ ౪౭౨

దోషప్రభావము.

క॥ ఇప్పటినియమములన్నియు। నెప్పఁగఁగావ్యంబుమొదల * నొకపద్యముదాఁ। జెప్పినసుజాలునవతలఁదప్పినదోషంబులేదు * దర్పకజనకా॥ ౪౭౩॥ క॥ గట్టిగదోషముతెలియఁగక తిట్టినదదిదీవనయగు * దీవించినచోఁ।దిట్టగునదితెలిసియుమఱి।తిట్టినదీవించినసుబ * తికినిక్కమగుఁ॥ ౪౭౪ క॥ గుడ్డియగునెద్దుజొన్నను। బడ్డపగిదిలక్షణంబు * పథమెఱుఁగనియా। యెడ్డెకవిత్వముఁజెప్పిన।నడ్డంబై బుధులదల్ప*నదియేమగునో॥ ౪౭౫

గుణావగుణబాహుళ్యవిశేషంబులు.

తే-గీ॥ ఇపుడుచెప్పినదోషంబు* లెల్లమాని। గుణములన్నియుఁగలుగంగఁ * గూర్పనగునె। స్పష్టకైనసుస్వల్పదో * షంబునధిక। గుణములగుననిదానిచేఁ కొనఁగవలయు॥ ౪౭౬॥ క॥ ఇలసద్గుణనికరములో। పలనొకదోషంబడంగుఁబదియాఅమృతాం। శులలోననొకకళంకము। జలజారికినెన్నఁబడని*చందమునహరీ॥ ౪౭౭॥ తే-గీ॥ విఫలమునకంటకంబును * విషధరాశ్రయంబువక్రంబుబంకభ* వంబునైన। మొగలిపరిమళమునయోగ్య* మగుతెఱఁగున। సద్గుణంబొక్కటియదోష * సమితిఁజెఱుచు॥ ౪౭౮॥కం॥ తెలియఁగనీశుభలక్షణ। ములుకురుకురుకవులకావ్యములలేవుసుమీ। తొలుతమహాకవివర్యులు। పలికినసత్కృతులఁదక్కఁ * బన్నగశయనా॥ ౪౭౯॥

మాతృకార్చనావిధానము.

వ॥చమత్కారచంద్రికాయాం॥ శ్లో॥ అకారాదిక్షకారాంతవర్ణాస్స్యుర్మాతృకాహ్వయాః। సాహిత్యరత్నాకరే॥శ్లో॥ ప్రభూనుద్దిశ్యపద్యంవాప్రబంధంవాకదాచన। నవక్తవ్యంనవక్తవ్యంమాతృకాపూజనంవినా॥ లక్షణదీపికాయాం॥ శ్లో॥ నాయకేనప్రయుక్తస్సన్ దంతధావనపూర్వకం। పుణ్యైర్నిర్మలతోయేనమంగళ స్నానమాచరేత్। శుచిర్ధౌతాంబరధరో గంధమాల్యైరలంకృతః। పూజాగృహంవ్రజేన్మానిర్గీతవాద్యాదినిస్వనైః॥ శుభాసనేసుఖాసీనఃప్రాఙ్ముఖోన్యాసపూర్వకం। విప్రాదిమాతృకాస్తత్తద్వర్ణద్రవ్యైశ్చప్ర

పూజయేత్ ॥౭౮౧॥ఆ॥ కవులు మొదలమాతృ * కాపూజసలుపక । కావ్య మొండెజాటు* కామ్యమొండె। జెప్పిరేనితమకుఁ* దప్పగుఁబతికిని । హాని వచ్చుఁగృతియుఁ* నడఁగిపోవు॥ ౭౮౨

సీ॥ ప్లక్షకాష్ఠంబునఁ* బలుదోమిమంగళస్నాతుఁడైశుభ్రభవ * స్త్రము లుకట్టిమలయజకర్దమం*బలఁదిభూషణములు మైదాల్చికుసుమధా*మము లుచుట్టి। కవిలాక్షణికలేఖ* కగ్రంథవాచకశాబ్దికతార్కి-క* సహితముగను। గానతతాసద్ధ * ఘనసుషిరస్వనంబులుసర్వదిక్కు-ల * భోరుకలుగ॥ తే॥ వచ్చి దక్షిణపాదపూ * ర్వకముగాఁగ । మాతృమైమాతృకార్చన । మందిరంబుఁ। జొచ్చిపూర్వాభిముఖముగా* సుకవివరుఁడు । చిత్రకంబళములసుఖా*సీనుఁ డగుచుఁ ౭౮౪

శ్లో॥ విఘ్నరాజనమస్తుభ్యంలమ్బోదరగజానన।
నిర్విఘ్నంకురు మే దేవసర్వకార్యేషుసర్వదా॥

క॥ ఈమంత్రంబునుమున్నగ । సామజముఖునేకదంతుఁ*జామరకర్ణుఁ। ధూమధ్వజుఁబ్రమథగణ । స్వామినిబూజించిసుకవి* సమధికభక్తిఁ ॥౭౮౫

సీ॥ జ్యోతిర్విదుక్తము* హూర్తకాలంబునఁ బ్రస్థపంచకసగాత్ర * పాం డుశాలి। తండులంబులుసుహ * సద్ద్వయవిస్తారసమచతురశ్రక * స్థండిలం బు। గావించినాల్గుచో* కపుటింద్లురచియించివామదేవునిమూల * గీమునం దు।విప్రమాతృకలను*వీతిహోత్రునితావుమందిరంబునరాజ*మాతృకల ను॥౭౮౬॥ ఆ॥ దనుజుచాయభవన* మునవైశ్యమాతృక। లనుసమీరభాగ* మునను గలుగు। సదనమునను శూద్ర* జాతిమాతృకలను। వరుసదప్పకుండ* వ్రాయవలయు॥ ౭౮౭

మాతృకానిర్ణయము.

శారదాదర్పణే । స్వరాః కచటవర్గాశ్చ ధరణీసురమాతృకాః । తపవ ర్గాసమాంతస్థా బాహుసంభవమాతృకాః॥ అఆఇఈఉఊఋౠఌౡ ఏఐఓఔఅంఅః। ఈస్వరములుపదియారును— కఖగఘఙచఛజఝఞటఠడఢ ణ-ఈకచటవర్గాక్షరములుపదునేనును— గూడముప్పదియొకటియు విప్రమా తృకలు ఇవియీశాన్యమూలయింటవ్రాయవలపినది—తథదధనపఫబభమ- యీతపవర్గాక్షరములుపదియు — అంతస్థములలోనసరియక్షరములైనరేఫ వకారములురెండును గూడఁగాబంౘెండును రాజమాతృకలు — ఇవియా

గ్నేయదిక్కుననుంచవలసినది- యవర్ణ లవర్ణ ములు రెండును శషసహాలు నాల్గునుగూడనాఱును వైశ్యమాతృకలు-ఇవినిరృతిభాగముననిలిపియుంచవలసినది దంత్యచజలు రెండును-ఱకారళకారములు రెండును గూడనాలుగును శూద్రమాతృకలు-ఇవివాయవ్యకోణమున లిఖించునది॥సీ॥ అస్వరమవుదల* యాఘాలమిద్వయి శ్రవణయుగ్మంబుకా * రములురెండు। గన్నులుఋత్వయుఃగంబుచెక్కులువర్ణద్వంద్వముభయదం * తచ్ఛదములు। వక్త్రముల్ భుజములు* వక్రతమాక్షరంబులు కక్షములుసున్న* లలితగళము।పటువిసర్గములుకో* భవసూచకంబులు కచవర్గములుపాణి* కరరుహములు॥ ౮౯౧॥ తే-గీ॥టాదులై దునుగూడఁబృ*ష్ఠముజతుర్థ।వర్గముదరంబుబంచమవర్గజములు। జఘనమంతస్థలిపులునూ * ష్మములుసంధ్రము। లేవధూమణికటివా* గ్దేవిఁగొలుతు॥౮౯౨॥క॥ ఆనివారిజాతసంభవు। వనితకుఁబ్రణమిల్లి సుకవిఁవరుఁడీపద్యం। బునజెప్పినట్లున్యాసము। తనకుడికడమొదలుగాఁబి*దపఁజేయనగుఁ॥ ౮౯౩

న్యాసప్రకారము.

అంశిరసి - ఆంలలాటే - ఇందక్షిణకర్ణే - ఈంవామకర్ణే- ఉందక్షిణనేత్రే- ఊంవామనేత్రే-ఋందక్షిణకపోలే ౠంవామకపోలే- ఌంఊర్ధ్వోష్ఠే। ౡంఅధరోష్ఠే - ఏందక్షిణభుజే - ఓంవామభుజే - ఐందక్షిణకక్షే ఔంవామకక్షే- అంగళే-అఃదక్షిణోత్తరస్తనాగ్రయోః - కంఖంగంఘంఙం దక్షిణహస్తాంగుళీషు చంఛంజంఝంఞం వామహస్తాంగుళీషు - టంఠండం ఢంణంపృష్ఠే-తంథందంధంనంఉదరే- పంఫంబంభంమంజఘనే - యంరం లంవందక్షిణపాదే - శంషంసంహంవామపాదేవిన్యసేత్ - విప్రమాతృకా పూజామంత్రః- విధిప్రదీపికాయాం॥శ్లో॥ శ్వేతమాల్యాంబరధరాం శ్వేతరత్నవిభూషితాం శ్వేతాబ్జవాసినీం విప్రమాతృకాం పూజయామ్యహం ॥ఆనేనవాగీశ్వరీధ్యానముక్తం॥ తల్లక్షణం మంత్రరహస్యేద్రష్టవ్యం - అకారముమొదలు ముప్పదియొక్కమాతృకలనునీమంత్రముచేత వేఱువేఱఁబూజించునది॥

సీ॥ వెలిపట్టుపుట్టంబు* మలయజగంధంబు మౌక్తికామలవజ్ర*మయములైన। భూషణంబులునెల్ల* పువ్వులుకర్పూరధూళిధూపంబుమ*ధూకతైల। నీరాంజనంబును * క్షీరపాత్రంబుసమన్వితశర్కరా * మసృణధేను।

దుగ్ధాన్నమునుభక్తి* తోసమర్పణచేసి శ్వేతాబ్జకర్ణికా * విష్టరస్థ॥ తే॥గీ॥ తా రకాకుందమందార * ధవళదేహ । పుస్తకసువర్ణవల్లకీ * హస్తవిప్ర । మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త* మార్గమునను॥ గొలువఁజతురవచోలబ్ధి* గలుగుట సుదె॥

రాజమాతృకార్చనమంత్రః.

శ్లో॥ రక్తమాల్యాంబరధరాంరక్తరత్న విభూషితాం । రక్తాబ్జవాసినీం రాజమాతృకాంపూజయామ్యహమ్॥ అనేనవశ్యముఖధ్యానముక్తం॥తల్లక్షణంప్రపంచసారేద్రష్టవ్యం॥ ఈమంత్రముచేతఁబండ్రెండు మాతృకలను బూజించునది॥ కవిగజాంకుశే॥సీ॥ జిలుగుచందురుకావి* చీరయుఁగుంకుమ గంధంబుపద్మరా* గప్రవాళ । ఖచితంబులగుసరి * ప్పాఁరంబులును గెంపు వన్నియగలపరు* వంపుపువ్వు। ప్రస్తుతాలక్తధూ* పంబుల్ తిలబీజ తైలదీపికయును * ద్రాక్షచషక । పూరితగోఘృతా * హారంబుభక్తితోనర్పించిర క్తతో * యజనవిష్ట॥తే॥ కోకనదనిభలోహిత* కోమలాంగి॥ ప్రసవబాణేక్షుకోదండ * పాణిరాజ । మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త*మార్గమునను। గొలువఁజతురవచోలబ్ధి* గలుగటరుదె॥ ౫౦౧

వైశజాతిమాతృకారాధనమంత్రః

పీతమాలాంబరధరాం పీతరత్నవిభూషితామ్।
పీతాబ్జవాసినీంవైశ్యమాతృకాం పూజాయామ్యహమ్

అనేనసిద్ధలక్ష్మీధ్యానముక్తం ॥ తల్లక్షణంమంత్రార్ణవేద్రష్టవ్యం॥ ప్రతిమాతృకారాధనమునీమంత్రముచదువుచునుజేయునది॥సీ॥ఆతతబహుమాల్య*పీతకౌశేయంబునవహరిద్రాలేప* నంబుపుష్య । రాగగారుత్మత * రత్నకీలితమండనంబులుపచ్చక్రో*న్నలసములు । సాంద్రసౌరభహారి * చందన ధూపంబుబస్తాజ్యసహితదీ * పంబురీతిఘటపరిపూరిత * క్షౌద్రోపహారం బుగదుభక్తినర్పించి*కనకనలిన॥ తే॥గీ॥ కర్ణికాపీఠికాసీన *గౌరగాత్ర । వనజకుట్మలాన్వితకర*ద్వంద్వవైశ్య। మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త * మార్గమునను।గొలువఁజతురవచోలబ్ధి*గలుగుటరుదె॥

శూద్రమాతృకారాధనమంత్రః.

శ్లో॥నీలాంమాల్యాంబరధరాం। నీలరత్నవిభూషితాం । నీలాబ్జవాసినీం శూద్రమాతృకాంపూజాయామ్యహం॥అనేనత్వరితాధ్యానముక్తంతల్లక్ష

ణంమంత్రదర్పణే ద్రష్టవ్యం॥ శూద్రమాతృకలనన్నిటినిబూజించునపుడీమంత్రమును జెప్పవలసినది॥ ౫౦౫॥ సీ॥ నీలవర్ణదుకూల* చేలంబునులవంగమృగమదగంధంబు * నగవిరోధి। రత్నవిభూషణ * రాజియుఁగృష్ణ పుష్పములు కాలాగురు * సాలమూల। రచితధూపంబునే * రండబీజస్నేహ నీరాంజనంబును * జారుకాంస్య। మయచషకాన్విత * మద్యనైవేద్యంబు నొసఁగిసద్భక్తిపెం*పొందిమదిని॥ తే-గీ॥ శ్యామపద్మనివిష్టమే * చకశరీర। శరధనుఃకాండధృతపంచ*శాఖశూద్ర। మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త * మార్గమునను। గొలువఁజతురవచోలబ్ధి *గలుగుటఋదె॥ ౫౦౭॥ వ॥ ఇది ప్రబంధోపక్రమంబింకనాశుధారాకవిత్వమున కెట్లనిన॥ తే-గీ॥ సభలనుసమస్యలొసఁగిన * సమయమునను। మాతృకాపూజకవుల కే*రీతినబ్బు। నపుడువాగ్దేవతాధ్యాన*మాత్మజేసి। యాశువుగఁజెప్ప నొప్పప*ద్యంబులెల్ల॥

వాగ్దేవతాధ్యానము క్తం.

సీ॥ త్రయివేణిమీమాంస * తలవైద్యశాస్త్రంబునుపరాగమంబుక * న్బొమలనడుము। కడపలిప్రా। బల్కు*కణతలుశ్రౌతంబుతళుకుజెక్కులునిరు*క్తంబుశ్రుతులు। న్యాయంబుచుబుకంబు*జ్యోతిషంబక్షులుశిక్షగంధవహంబు* స్మృతిరదములు। కావ్యంబుజిహ్వావ్యా * కరణంబు పెదవులుగీతంబుగళమలం*కృతికుచంబు॥ తే-గీ॥ లలపురాణంబునడుమితి * హాసమక్కకల్పముకరద్వయముర తి*కళజఘనము। ఛందమూరులునాట్యాల*క్షణాపదము। లేవధూమణికట్టి వా*గ్దేవిఁగొలుతు॥ ౫౧౦॥ ఆ॥ అనుచుశారదాంబ*నధరనిర్జితబింబ। భ్రమరవేణిపద్మ*భవునిరాణి। సుకవిరాజకీర * సురమహీరుహమాలతఁ। గొలిచియాశుకవితఁ*గూర్పవలయు॥

ప్రబంధోపక్రమశుభకాలంబులు.

క॥ వెసనయనమాసపక్షది। వసవారభయోగకరణ*వర్జవిలగ్నా। భ్రసరేక్షణములరసినద। వసరమునను మొదలుసేయ*వలయుఁగృతికిఁ॥ ౫౧౨ తే-గీ॥ సింహమునగురుఁడున్న రా*జీవబంధుఁ। డార్ద్రిమొదలుగఁబదితార*లందునడువ। జీవకవుల స్తమయమును*జెందియున్నఁ। గావ్యసముపక్రమము సేయఁ*గాదుపతికి॥ ౫౧౩॥ సీ॥ అబ్దంబు మొదలిది॥ నాష్టకంబ। యనస్తమాసాదులనుబంచ*వాసరములు। కవిబృహస్పతులుగ్రం*కరముందుఁబొడిచిన వెనుకనుముప్పొద్దు*మనుయుగాదు। లగుదినములుసంక్ర* మాదిరెండుపగళ్లు

గ్రహణంబుతొలునాఁడు*కామదహన।మునకుమీఁదనుమూఁడు*దినములు
తిథ్యాదిఘటికాత్రయంబుబు*క్షుంబు మొదల॥గీ॥ నాడికాయుగ్మమునువిల*
గ్నమునకాది।వెలసిననవాంశ మొకటియు*విడిచిపెట్టి। చిక్కనప్పుడుశుభము
లు*సేయవలయు । ననుచుయవనుఁడుసంహిత *యందుఁజెప్పె॥ ౫౧౫॥ సీ॥
షష్ఠ్యంతముననొక్క* సంవత్సరముహాయనాంతంబునను బక్ష * మయనము
నకుఁ।గడపలదివనాష్ట*కముబుతుమాసావసానంబుననుదివ* సంబులైదు ।
రవిశశిగ్రహణాది*వివిధమహోత్పాతముల కెల్లఁదరువాత*మూఁడునాళ్లు।
సంక్రమాంతమునవా*సరముతిథ్యంతంబునందునాడీత్రితయంబురిక్క॥ తే-
గీ॥కొననుబదిగడియలులగ్న*మునకుఁదుదిని । గదయుసార్ధనవాంశంబు*వద
లికావ్య।మునకుఁదొలుతటిపద్యంబు*మొగిరచింప । వలయుసత్కవితక్కన*
వానియందు॥ క॥ ఉదగయనంబునఁజెప్పిన। సదమలకావ్యంబుపతికి*సంపద
లిచ్చుఁ।బదబడియామ్యాయనమున। మొదలుకొనినఁబ్రాణమునకు*మో
సముఁదెచ్చుఁ॥ ౫౧౮

తే-గీ॥శ్రావణజ్యేష్ఠకార్తిక*చైత్రమాఘ। మార్గశీర్షకఫాల్గున*మాధవముల।
సకలశుభకర్మములుసల్పఁ*జనునటంచు॥ । జెప్పిరిపరాశరాత్రివ*సిష్ఠముని
లు॥౫౧౯॥తే-గీ॥ నింద్యములుభాద్రపదమను*నెలయుశుచియు।సరవిఝష
చైత్రకర్కట*శ్రావణములు। నధికమాసంబుబుష్యంబు*నాశ్వయుజముఁ ।
గార్తికాదినేకాదశ*ఘస్రములును॥ క॥ కావ్యమునకునారంభము।గావ్యుఁడు
సితపక్షమునను*గావించిననా।ధివ్యాధులడఁగువిభునకు । ద్రవ్యక్షయమగుసి
తేత*రంబుననైనఁ॥౫౨౧॥క॥దశమీద్వాదశ్యకా। దసులనుబంచమినివిది
య*తదియలహిమధా।మశశాంకసుతబృహస్ప।త్యుశనోవారములఁగావ్య*
మొనరింపదగుఁ॥౫౨౨॥ తే-గీ॥ఉభయపక్షములందుఁద్ర*యోదశియును।స
ప్తమియుదిననాథవా*సరమునంత। రాయమొనరించుఁగృతిసమా*రంభము
నకు।నితరతిథివారములుగూడ*వెంచిచూడ॥౫౨౩॥క॥లిపులనుబూర్వాహ్ణం
బుల । నుపక్రమించినశుభంబు*లొసఁగునుగావ్యం । బపరాహ్ణంబులసంధ్య
ల।క్షపలనుదొరకొనినసాధ్వ*సంబొనరించుఁ॥౫౨౪॥ సీ॥నందయుభద్రది*
నంబునుజయయురిక్తయును । బూర్ణయునన*గ్రమతనైదు । భంగులదివస
ముల్*వదియేనునొప్పారుభూమి । బీజాక్షరం*బులకునంద । వసబీజలిపుల కె*
ల్లనుభద్రదశిఖబీజ।రాజికిజయవాయు * బీజములకురిక్తనభోబీజ*రేఖకుంబూ

ర్ణయు నాదిగాఁ బంచసం * ఖ్యాస్వరములు॥ తే-గీ॥ ఱెండుదిన మొక్కటొక్క టి*శిశుకుమార| రాజ్యవృద్ధమృతాఖ్యలఁ*బ్రమదవిత్త|విజయభయలయదం బులై *వీని నెఱుఁగ|వలయుఁగృతిపతినామాది*వర్ణమునను॥ ౫౨౬
క॥ బాలాదిస్వరములకును|గాలమునా జేసినాడి*కలుచేసికృతుల్ |వాలాయ మునందాదుల| మేలగు వేళలనుపక్ర * మింపఁదగుఁగృతుల్ ॥౫౨౭॥ సీ॥ వరుస భూజలవహ్ని*వాయునభస్తత్వములుదంతిగతశాస్త్రి* భూతశైల | పరిమిత ఘటికలఁ* బగలును రేయును దినమునకినుమాఱు*దిరుగుచుండు | సూరేందు భౌమజ్ఞ*వారంబులనుధరాంభోగ్ని వాతములాది-యగుఁగ్రమమున | గురు శుక్రమందవా*సరముల నాకాశతత్వంబు మొదలుగాఁ * దనరునైదు॥ తే-గీ॥ కావ్యములఁదత్వమునుపక్రమముసేయ | ధనముదకతత్వమునసుఖ*మన లతత్వ|మునభయంబు మరుత్తత్వ*మునగదార్తి| గగనతత్వంబునమృతంబు* గలుగుఁబతికి॥౫౨౮॥ సీ॥ నాడికాత్రయము వి*నాడికావింశతిమాత్రకాలము లఁగ్ర*మంబుతోడ|సత్వరజస్తమ * స్సంజ్ఞలవేళలుత్రివిధంబులై పద్మ*రిపు సురేజ్య| దినములసత్వాఖ్య*యును భౌమభృగువారములరజోవేళయు* జల జమిత్రబుధమందవాసరం*బులఁదమోవేళయునాదిగాసూర్యోద * యము ననుంచి॥ తే-గీ॥ పదియు నెనిమిదిమాఱులు*ప్రతిదినంబుఁ | దిరుగుఁగావునవివి యెల్లఁ* దెలిసికవులు|భర్తరాశికిమైత్రి-చో*ప్పదని వేళఁ | జెప్పుదురుకబ్బము లువానిఁ* జెఱుచుకొనకు॥౫౩౧॥ తే-గీ॥ పత్వపరిపంథులుగుళీర * చాపమీన| కన్యలురజోభియాతులు*కార్పివృషభ| మేషతులలుతమోరులు* మిథునసిం హ|ఘటమృగంబులుచుట్టలు*కడములెల్ల॥౫౩౨॥ తే-గీ॥ వైష్టవత్రయమునను బూ*ర్వత్రయమున|మిత్రపూషాశ్వినులభాస్క * రత్రయమున | ధాతృష ట్కనిశాచర*తారకలను | గావ్యసముప్రక్రమముఁజేయఁగలుగుశుభము॥ ౫౩౩॥ తే-గీ॥ వజ్రశూలవ్యతీపాత * వైధృతులను| గండపరిఘాతిగండవి * ష్కంధములను|బదియుమూఁడవదానను * బ్రతుకునాస | సేయువారుశు భంబులు*చేయఁబోకు॥౫౩౪॥ క॥ బవ మొదలగునాఱింటను | గవికబ్బముప క్రమింప*ఘనతరవిభవం|బవుభద్రాదుల నేనిటఁ| దివిరి మొదలు సేయదోడ్డ *తెవులుజనించుఁ॥౫౩౫॥ తే-గీ॥ వ్యత్రపలత్తలుగ్రాంతయో * గావయోగ| దుర్ముహూర్తములును ద్యాజ్య*దోషములును | దుష్టచంద్రోపబలములు* దొరలునపుడు | గృతికిదొరఁకొనునట్టిదు * ర్గతియుఁగలఁడె॥౫౩౬॥ తే-గీ॥

తనకుభర్తకునష్టమ * ద్వాదశారి । జన్మములుగానిశుభఖేట*సదనములను।
మొదలుసేయఁగఁదగుఁగబ్బ * మునకుగ్రహములష్టమంబున లేకుండ*నరసి
సుకవి॥ ౫౩౭॥ తే-గీ॥పాపులాఱింటమూఁటను * బదునొకొంట । సౌమ్యులు
ధరాగ్నగతిదిశా* జలజగర్భ।మునిగ్రహంబులనుండఁగ*మొదలుకొనినఁ।గ
బ్బములుగడ తేఱువిఘ్నములు లేక॥ ౫౩౮॥క॥బుధుఁడినుఁగూడనివేళల।బుధ
దినమునబుధవిలగ్న*మునబుధదృష్టిఁ।బుధహోరనుగావ్యములకు।బుధవ
ర్యులుపక్రమింపఁ*బూనుదురెప్పుడుఁ॥ ౫౩౯

సారస్వతౌషధంబులు.

తే-గీ॥ బ్రాహ్మిబోడతరంబుపి * ప్పలియువసయు । శుంఠియుసమంబు
లుగఁదూచి * చూర్ణఁజేసి । ప్రతిదినము రేపకడసగ*బాలుతేనె। గలిపిరూకె
త్తు దినినసూ*క్తులుఘటించు॥ ౫౪౦

బ్రాహ్మియనమండూకబ్రహ్మి పేరు.

సీ॥ కరకకాయలమీఁదఁ*గలుగుబబ్బరయునుబిప్పలిమూలంబు*తిప్పతీ
గ।వాయువిళంగంబు*లాయష్టిమధుకంబుసన్నపిప్పలియున * చ్చపుసముద్ర।
పాడవిత్తనంబులు*బోడతరంబునువలమూటితుంగము*స్తలునువసయు॥ తే॥
గీ॥సమములుగఁదూచిపొడిచేసి*సంతతంబు।ప్రొద్దుననులేచినేతితో*ముద్దఁజే
సి।కర్షమాత్రంబుభక్షింపఁ * గలిగెనేని।గడియకొకపద్యశతకంబు * నుడువు
టరుదె॥ ౫౪౨॥సీ॥చెంగల్వకోష్టును * జిఱుతపిప్పలియునుమంచిదూమపుబో
ట్లు * మానిపసపు। మైపూఁతపసపును*మధుకంబుసైంధవలవణంబుచిత్ర
మూ * లంబుబరడు। జీలకఱ్ఱయుశుద్ధి*చేసినశుంఠియుసమభాగములుగాఁగ*
సంతరించి। చూర్ణంబుగావించి * శుభ్రపటంబుపైరాచియూర్కిందను * రాలి
నట్టి॥ ౫౪౩॥ తే-గీ॥పొడుమునూతనఘటములో * నిడిప్రభాత। సమయమునఁ
బ్రత్యహంబునా*జ్యమునమెదిపి। వేసరకచిన్నమెత్తుసే*వించునరుని। నాలు
కనుగాపురంబుండు*నలువచెలువ॥ ౫౪౪

కందద్వయరుగ్మవతీకమలవిలసితగర్భక్రౌంచపదవృత్తము.

ద్వారవతీనా*థాసదుదారా। తరుణధవళకర * ధరనుతనామా । మా
రమణీధా*మాసుకుమారా । మరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశంబా॥ ౫౪౫॥సార
సనేత్రా*సత్యవిచారా । శరరుహభవముఖ * సకలసురేశా । శూరకులాతే*
జోజితసూరా।సురవరమణినిభ*సురుచిరదేహా॥ ౫౪౬

గర్భప్రథమకందము.

క॥ ద్వారవతీనాథాసమ । దారాతరుణధవళకర * ధరనుతనామా । మా
రమణీధామాసుకు। మారామరుదధిపతిరిపు* మదగిరిశంబా ॥౫౪౭॥

ద్వితీయకందము

క॥ సారసనేత్రాసత్యవి। చారాశరరుహభవముఖ * సకలసురేశా । శూ
రకులాతేజోజిత। సూరాసురవరమణినిభ * సురుచిరదేహా॥ ౫౪౮

గర్భరుగ్మవతీవృత్తము.

ద్వారవతీనా * థాసముదారా । మారమణీధా * మాసుకుమారా। సార
సనేత్రా* సత్యవిచారా। శూరకులాతే* జోజితసూరా॥ ౫౪౯

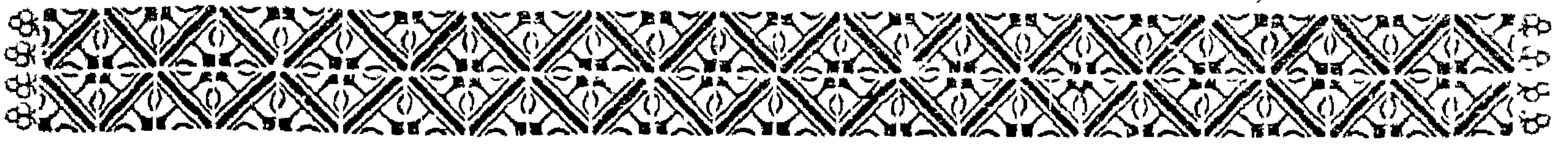
గర్భకమలవిలసితవృత్తము.

తరుణధవలకర * ధరనుతనామా । మరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశమ్బా। శర
రుహభవముఖ* సకలసురేశా। సురవరమణినిభ* సురుచిరదేహా॥ ౫౫౦

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపురమందిరనం దనందన చరణారవింద వందనాభిలాష మనీష ప్రాభవ వెంగనార్యతనూ భవవిద్యావిశేషసురాచార్య కాకునూర్యప్పకవి విరచితంబైన యాంధ్ర శబ్దచింతామణియనువ్యాకరణసూత్రంబులను-వర్ణసంజ్ఞలును-వర్ణవృత్తిస్థా నంబులునుశుద్ధాంధ్రకలిపివిలేఖనక్రమంబులును-పంచాశద్వర్ణనిర్ణయంబును ప్రాకృతోనాక్షరపరిగణనయు-నాంధ్రభాషావర్ణసంఖ్యయు - తత్తద్వర్ణభే దంబులును-కావ్యాదిగ్రాహ్యవర్ణంబులును-నాయకాక్షరకూటంబులును- కృత్యాది వర్ణద్వయయోగఫలంబును - సంయుతాక్షర విశేషంబును శ్రీ కారప్రభావంబును. కృతిముఖప్రశస్తంబులును - తత్తత్స్థానప్రయోగనిషి ద్ధాక్షరంబులును।దోషప్రభావంబునుగుణావగుణబాహుళ్యబలంబును-మా తృకార్చనవిధానంబునుశుభకాలంబులును- సారస్వతౌషధంబులును-గలవ ర్ణపరిచ్ఛేదంబనుద్వితీయాశ్వాసము॥

శ్రీ ర స్తు.

అప్పకవీయము - తృతీయాశ్వాసము.

క॥ శ్రీశైలభ్రమరాంబా । ధీశేశాసీవిదిజ్మ*గీతలవిలస । త్కాశీసమ తంగెడనగ। రీశమనాశానివేశ*రిపుజననాశా॥ అవధారుశబ్దశాసను । డవనిఁ గలియుగమునకాది * నారాజమహేంం । ద్రవరంబునఁజెప్పిన యాంధ్రివచో వ్యాకరణసూత్ర*తతి దెనుఁగింతుఁ॥ ౨॥ క॥ ఇమ్ముగవర్ణపరిచ్ఛే । దమ్మునఁజె ప్పంగఁబడియెఁ * దగనేకశ్లో । కమ్మునముఖ్యవళిప్రా । సమ్ములుసంక్షేపము లుగ*సామజవరదా॥ 3

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము-ఆర్యావృత్తశ్లోకము.

ఆద్యోవళిర్ద్వితీయోవర్ణః ప్రాసోత్రపాదపాదేషు । స్వస్వచరణేషుపూ ర్వఃప్రాసస్సర్వేషుచైకఏవస్యాత్॥

ఈశ్లోకంబొక్కటియొకసూత్రంబయ్యె నదియెల్ల నిందువివరించెద.

క॥ చరణచరణమునకాద్య।క్షరములువళులయ్యెనవియెఁ క్రమ్మఱఁద త్త। చ్చరణములలోనఁజెప్పిన । యిరవులఁబొందింపవలయు*నెల్లఁగృతులలోఁ॥ ౬॥గీ॥విరతివిశ్రాంతివిశ్రామ*విశ్రమములు। శ్రాంతివిరమణవిరమవి*రామ యతులు।ననఁగనివితొమ్మిదియువళి*కాఖ్యలయ్యె। భవ్యసత్ఫలాయామ్య* భాగగేహ ॥౭॥ క॥ భీమనపదిచెప్పెననం। తామాత్యుఁడుచేసెవెనుక*యతు లిరువదినాల్గామీఁదఁగొందఱుకవి । గ్రామణులిరువదియునేడు*గావించిరొ గిఁ॥౮॥ఆ॥పూర్వకవులలక్ష్య*ములుగూర్చిసత్క వి।జనములవునటంచు*సమ్మ తింప। విశ్రమంబులేను । విరచింతునాలుగు । పదులమీఁదనొకటివిదితము గను॥ ౯

యతిభేదములు.

క॥స్వరయతులువ్యంజనాక్షర।విరతులుభయవళులుప్రాస*విశ్రాంతులు నాఁ।బరికింపనాల్గుదెఱఁగుల। విరమణములువఱలుచుండు*విహగతురంగా॥

అందుస్వరవళులెట్టివనిన.

గీ॥రసనుస్వరమైత్రివళులుస్వ*రప్రధాన। వళులులుప్తవిసర్గక*స్వరవళు లును। ఋవళిఋత్వసంబంధంబు * ఋత్వసామ్య ।వృద్ధులనస్వరవళులేడు* గసులనా॥

స్వరమైత్రివళులు.

గీ॥ అద్వయమునకువక్రత*మద్వయంబు। నిద్వయమునకుఋయుగంబు * నెద్వయంబు। నుద్వయమునకునంత్యవ*క్రద్వయంబుఁ। జెల్లుస్వరమైత్రివళులన* శేషశయన॥ ౧౨

అకారయతులు.

ఆ॥ అబ్జపత్రనేత్ర*యార్తావనచరిత్ర। యాతతాయిజైత్ర*యైంద్రమిత్ర। యైందవప్రగోత్ర*యౌర్వశేయస్తోత్ర। యనుచుఁజెప్పనొప్పు*యతులుగృష్ణ॥

ఇత్వవళులు.

ఆ॥ ఇందువంశసోమ * యీశ్వరీనుతనామ । యీడితాంగధామ*ఋషభభీమ । ఋక్షజాభిరామ * యెటులైనమాభామ । యెడఁగటాక్షముంచి * యేలుమనఁగ॥ ౧౪

ఉద్విరామము.

ఆ॥ ఉరగరాజశాయి*యూర్ధ్వవిష్టపదాయి। యార్జితోరుకీర్తి*యొడలికార్తి। యొదవకుండఁబ్రోచి*యోలిదాసునిగాచి । చేరికనకకశిపుఁజీరితనఁగ॥ ౧౫

సర్వప్రధానవళులు.

క॥ తెలిసిపదాంతగతాక్షర । ములతోఁబైశబ్దములకు * మొదలఁగలుగునచ్చులుగూర్చినసంధులక । వ్వలస్వరములెనిలుచునుభయ* వళులనుదక్కఁ॥౧౬॥ గీ॥ అతులగుణధామభానువం. శాబ్ధిసోమ। యినతనూభవమిత్రలం*కేశజైత్ర । ఉరుగుణకలాపశకలీకృ * తోగ్రచాప । నాఁగనిట్లుస్వరప్రధా*నవళులొప్ప॥ ౧౭

లుప్తవిసర్గస్వరవళులు.

గీ॥ దైవభాషనదంతసాం*తములమీఁద। నత్తుమొదలనుగలశబ్ద*మతుకువేళ । నమరునోత్వంబునకుఁజెల్లు*నయహాలిఫులు । జగతిలుప్తవిసర్గక*స్వరవళులన॥ ౧౮॥ గీ॥ అంబుదశ్యామతవకింక*రోహమనఁగ । యామినీచరగర్వత*మోర్కయనఁగ। హరినుతుండనునీవున * న్యోన్యమిత్రు । లయిప్రవర్తింతురనఁగల*ఖ్యంబులయ్యె॥ ౧౯

మదన్నందనశతకమునందు.

శా॥ కోపాటోపముగుప్పిగంతులునిజా * కుంభీభవచ్చోర్యరే । ఖాపాంఓత్యమయారెనీకునునమ * స్కారంబులంకాపురీ । పాపగ్రంథికులాంగనా

కుచతటీ * పై తాపతద్గాత్రిహబా । హా పా టచ్చరరామదాసతవదా * సోహ
మ్మరున్నందనా॥ ౨౦

సుభద్రాపరిణయమునందు.

శా॥ తాసై రింపకపర్ణయుండఁగభవ * ద్గర్భంబునందాల్చితే । జోస
హ్యూర్క శరజన్ముఁగాంచియలనీ * హారక్షమాభృత్కుమా । రీసాపత్న్యము
గన్న మోహపుపురం * ద్రీరత్నమున్నీవకా । దేసర్వజ్ఞునకేలనిన్నుఁదలపై *
నెక్కించుకోజాహ్నవీ॥ ౨౧

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥ దైన్యముదక్కిదూతయుచి * తంబుగఁబాండునృపాలుపాలురా । జ
న్యవరుండుధర్మజుఁడు* సమ్మతివేడెడినన్నలోకసా । మాన్యవిధిందగంగరి*
మంబుననిచ్చినఁబుచ్చికొండమ । న్యాన్యవిరుద్ధభాషణము * లాడినఁదత్ఫల
మాతఁడందెడిన్ ॥ ౨౨

ఋ వ ళి.

క॥ ఇత్తె త్వంబులఁగలయక।ఋత్వంబునుఋవళియనఁగ * రేఫముతో
మి।త్రత్వంబునెఱపునెట్టిమ । హత్వమొయట్లనగుఁగాదు*లందున్నపుడున్ ॥
౨౩॥ క॥ రతివల్లభజనకవిని । ర్జితకనకవిలోచనాఖ్య*ఋగ్యజురాది । శ్రుతిచ
యగోచరవాహా।కృతఖేచరకులలలామ*రిపుజనభీమా॥ ౨౪

సభాపర్వమునందుసీసపాదము.

ఋత్విజుండనివిచా * రించిపూజించితేద్వైపాయనుండుండ - ధర్మయుక్తి॥

విజయవిలాసమునందు

ఉ॥ ఆణిమెఱుంగుముత్తెపుటొ * యారపుముగ్గులురత్నదీపికా । శ్రే
ణులుధూపవాసనలు * హృద్యనిరంతరవాద్యఘోషము।లాణఁబొస * గఁ
బ్రోలుమిగు*లంగనువిందొనరించునిత్యక।ళ్యాణముఁబచ్చతోరణము*నై జ
నులందఱునుల్లసిల్లఁగాన్॥ ౨౫

ఋత్వసంబంధవళులు.

తే-గీ॥ సొరిదిఁగాములఁగలవట్రు * సుడులకెల్ల । ఋత్వమిత్రంబులగున
చ్చు*లెనయనైదుఁ ।జెల్లుహాయలుపుస్వరమైత్రిఁ*జెందునపుడు । వెలయుని
విఋత్వసంబంధ * వళులనంగ॥ ౨౬॥ ఆ॥ ఇనతనూభవుండు* వృషదశ్వతన
యునేసె । ఋభునదీసుతుండు*గృష్ణునేసె । నేమిచెప్పనపుడు *.దృఢశక్తిశ
ల్యుండు।హీనబరునిఁజేసె*వృష్ణికులుని ॥ ౨౭

జైమినీభారతమునందుసీసగీతి.

తే-గీ॥ తం(డ్రితరమునఁబెనిమిటి * తరమునందు । వీసమంతయుఁబుణ్యం బుఁ*జేసియెఱుఁగ । వార్థకంబుననింకేల * వట్టితొడసు । కృష్ణుదర్శింపకున్న నా*కేమిచిక్కు ॥ ౨౮

మనుచరిత్రమునందు.

సీ॥ తీర్థసంవాసులే * తెంచినారనివిన్న నెదురుగానేగుద * వ్వింతయైన । నేగితత్పదములఁ*కెరఁగియింటికిఁ దెచ్చుఁ దెచ్చిసద్భక్తినా*తిథ్యమిచ్చు । నిచ్చి యిష్టాన్నసం * తృప్తులఁగాఁజేయుఁ జేసికూర్చున్నచోఁ * జేరవచ్చు । వచ్చి యిద్ధరఁగల్గు*వనధిపర్వతసరిత్తీర్థమాహాత్మ్యము*ల్దెలియనడుగు॥

నృసింహపురాణమునసీసపాదము.

ఏ దేవులీలలై *మెసఁగుజగంబులుసృష్టిరక్షాసమా*నేకుఁబరగు ॥

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ హితులుభిషగ్రహజ్ఞబుధ * బృందకవీంద్రపురోహితుల్ హితా । హితులుధనార్జనాదినృప* కృత్యనియుక్తులువెండికేవలా । హితులుదశాద శాశ్రితస*మృద్ధరమాదరణేచ్చులౌటనా । హితమునునట్టుకాఁజతుర*వృత్తిఁ జరించుటనీతిజేనికిన్ ॥ ౩౦

సుభద్రాపరిణయమునందు.

తే-గీ॥ చెఱకువిలుకానిబారికి* వెఱచినేను । మఱుఁగుఁజొచ్చితిఁజేపట్టి* మనుపునన్నుఁ । ప్రాణదానంబుకన్నను*వ్రతముగలదె । యెఱుఁగవేధర్మప రుఁడవు*నృపకుమార॥ ౩౧

ఎడపల్లిపర్వతన్నచాటుధార.

మ॥ రణరంగంబుననీశితాసియరినో* రంబూరిగ్రైక్కొన్నఁదా । నణుమా త్రంబునువానిపైనిదెగదా* హాచిత్రమూహింపఁగాఁదృణమేకావలెదారిక ట్టుమొనక * ట్టిద్ధారుణీమండలిన్ । ప్రణుతప్రాభవకందనోలిపురగో * పా లాఖ్యమావల్లభా ॥ ౩౨

ఋత్వసామ్యవళులు.

గీ॥ వట్రువలుచెందితమలోన * వ్యంజనంబు । లన్నియునుగూడుఋత్వ సా*మ్యవళులనఁగ । వృష్ణివంశాబ్ధిసోముఁడై * పృథివిఁబుట్టె । మృతునిఁగా వించెఁగంసునిఁ*గృష్ణుఁడనఁగ ॥ ౩౩

విష్ణుచి త్తీయమునందుసీసగీతి.

తే॥గీ॥తిరుగుమరయారెసురపురి * సురలమరిగి। బహుళహాలహాలభతరి క * ల్బరిగనగర । సగరపురవరపరివృఢ* జవనయువన।పృతనభవదసిననిఁదె గి * కృష్ణరాయ॥౩౪॥మ ॥ గృహసమ్మార్జనమోజలాహరణమో * శృంగార పల్యంకికా।వహనంబోవనమాలికాకరణమో*వాల్లభ్యలభ్యధ్వజ।గ్రహణం బోవ్యజనాతపత్రధృతియో * ద్రాగ్దీపికారోపమో । నృహరీవాదములేల లేరెయితరుల్*నీలీలకుంబాత్రముల్॥ ౩౫

వృద్ధివళులు.

కం ॥ తలకట్టులపై సంస్కృత । ములఁగదియుపదాదివక్ర*ములకువరు సతో। నెలకొనువక్రతమంబుల।కిలనుభయముఁజెల్లుచుండు*వృద్ధివళులనన్ గీ ॥ ఇభభయవిదారసర్వలో * కైకవీర। అఖిలభువనప్రశ స్తజి*తైణహ స్త। ఉదధిజాశ్రితవక్షుభ*క్త్యాఘరక్ష।హతపరానీకనందవ్ర*జౌకయనఁగ॥ ౩౬

ఏత్వమునకువిష్ణుచి త్తీయమునందు.

మ ॥ గురుగుంజెంచలితుమ్మిలేఁదగిరిసా * కుందింత్రిణీపల్లవ్యా । త్కర ముంగూడఁబోరంటెనూనియలతోఁ* గట్టావికట్టారిగో।గిరముల్మెక్కితమిం బనుల్సోలమువ్రా*గ్రేపుల్ మెయిన్నాకమే। కెరువుంగుంపటిమంచమెక్కిరి ప్రభు*త్వైకాప్తిరెడ్లజ్జడిన్ ౩౭

ఐత్వమునకువిరాటపర్వమునందు.

ఉ ॥ ఆకమలాక్షిరూపమహి*మాతిశయంబుమనోహరంబుభో।గైకప రాయణుల్పురుషులం * గజుఁడప్రతిమానచేష్టిత । సీకృతలోకుఁడట్లగుటఁ * జేటుపురంబునవారికెమ్మెయిన్ । గాకెటులుండునిట్టియవ * గాఢపుపొత్తుమ నంగవచ్చునే॥ ౩౮

ఓకారమునకుభాస్కరరామాయణమునందు.

శా ॥ నీకంఠార్పితకాలపాశముశిరో * నీర్ఘాతపాతంబులం । కౌకస్సంచ యాకాళరాత్రిగళబ*ద్ధోదగ్రకాలాహిక। న్యాకారాగదమృత్యువీజనకక* న్యస్వేగనొప్పించిలో। కైకత్రాణునిరామునింగనుమునీ*కీబుద్ధిగాకుండినన్॥

ఔకారమునకయ్యరాజురామభద్రునిచాటుధార.

క ॥ రాజమనోజావిద్యా । భోజాదీనార్థికల్ప * భూజారిపుసం। జ్ఞాజా వైభవవిజితబి।డౌజారవితేజగుత్తి*యప్పలరాజా॥

ఇవియేడనుస్వరయతిభేదంబులు.

వ్యంజనాక్షరవిరతులెట్టివనిన.

సీ॥ క్రమమున బ్రాణివ * ర్గజబిందుతత్సవవ్యాజవిశేషస * మాహ్వయములు । మహినసుస్వారసం * బంధానునాసికాక్షరమువిభక్తిము*కార యతులు। మొగిసవర్ణవిరామ*ములుఋజుప్రత్యేకభిన్నైకతరముల*భేదవి రతు।లోలినభేదవ * ర్గోష్మవిశ్రాంతులుసరససంయుక్తవి *శ్రామములును। గరిమనంతోష్మసంధివి * కల్పసంధి । విరమములునాఁగవ్యంజనా* క్షరవిర తులు। నిఖిలసుకవిప్రయోగము* లైమికిచూడ । నేకవింశతిభేదంబు*లెఱుఁ గవలయు॥ ౪౩

ప్రాణివిరామము

తే॥గీ॥ ప్రాణములునాఁగస్వరసమా * హ్వయములయ్యె। నవికలిమిఁజే సిహల్లులు * ప్రాణులయ్యెఁ । బొల్లుహల్లులనచ్చులు*బొందకునికిఁ।బ్రాణు లనిపల్కఁగూడదు * వానినెందు ॥౪౪॥ తే॥గీ॥వ్యంజనంబులుస్వరమైత్రి*వల నఁదమకుఁ । దాముప్రాణివిరామాభి * ధానములను ।జెందిమూఁడు తెఱం గులై * చెల్లుచుండు । వానినెఱుఁగకకృతిసేయ * వలనుగాదు॥క॥చెలులుత లకట్టులుచా। పులునైత్వోత్వములుమిత్ర*ములుగుడిగవయుఁ ।సుళిగవయు నేత్వయుగమును । జెలువగుఁజుట్టములుద్వివిధ *శృంగాత్వమ్ముల్॥సీ॥కలశా బ్ధిగంభీర * కాంచనాచలధీరకాళిరహోరగవైరి*కైటభారికైలాసపతిమిత్ర* కౌశికస్తుతిపాత్రకిల్బిషాద్రిసురేంద్ర * కీర్తిసాంద్ర।కీలాలరుహనాభ *కృష్ణ జీమూతాభకృతవర్మతోనేగి * కెలఁకులాగి। కెరలిచైద్యుఁడుసూడఁ *గేక యుల్గొనియాడఁగుండినేశునిపట్టిఁ*గూడముట్టి॥ ౪౫

తే॥గీ॥కూర్మివలకేలసింగంపు * గొదమలీలఁ ।గొనితతాంగంబుపైనుం చి * కోర్కిమించి । ద్వారకకువచ్చునీవైభ *వంబుఁబొగడ।శక్యమేయనఁ గల*త్ర్యంబులయ్యె॥ ౪౬

వర్గయతులు.

తే॥గీ॥శబ్దసూత్రములను * జగతినేకస్థాన । సంభవంబులగుచు * సంధి వేళఁగలసవర్ణసంజ్ఞఁ * దలపోసియతులకుఁ।గూర్పవచ్చుమఱియుఁ*గొన్నికృ తుల॥౪౭॥క॥తమతమయనునాసికవర్ణములువిడిచివెనుకలిపులుఁ*నాల్గునుద మలోఁ ।దమకునరలేకనిలిచిన।నమరాహితదమనవర్గ*యతులనఁబరఁగున్॥

ఆ॥ కంధిమధ్యగేహ*ఖండితారినమూహ।ఖంజనాభదేహ*గానమోహ।గ

రుడపక్షివాహా*ఘనవాహజస్నేహా। భర్గవినుతయనిన*వర్గయతులు॥ ౫౧

వ॥ తక్కిననాలుగువర్ణములకునీతీరుననేయని తెలిసికొనునది॥

బిందుయతులు.

క॥ పనిఁబూనినిలుచుఁదమతమ । యనునాసికములకుబిందు* యతులను వెనుకటి । గనుపట్టునాల్గులిపులను । బెనుసున్నలుడాసితమకుఁ*బిఱుఁదఁగఁది యుచోటి॥ శ్లో॥ జ్ఞానవేద్యాయతత్త్వకాం * చనవిభూష । ణాయమేచకవర్ణ కం * శ్రప్రియాయ । నగధరాయనమోస్తుసాం *దర్యవిజిత।మనసిజాతాయ గోపడిం*భాయయనఁగ॥ ౫౩

తద్భవవ్యాజవిశ్రమములు.

సీ॥ విజ్ఞానమునకుభా * వింపవిన్నాణంబువిజ్ఞాపనమునకు * విన్నపంబు సంజ్ఞకుసన్నయ * జ్ఞమునకుజన్నంబునాజ్ఞప్తికానతి *యాజ్ఞ కాన।యనియి ట్లునంస్కృత * వ్యవహారమధ్యావసానంబులద్వితీయ * సరళమునకు।నడుఁగు నఁగలతాలు * జానునాసికములుతద్భవంబునద్రుత * త్వంబుగాంచి॥ తే-గీ॥ వెలయుటనుదద్భవవ్యాజ * విశ్రమమున । జరిగిననణలకురెంటికి * జ్ఞాతన ర్చ । జ్ఞానిచేతోంబుజాతశో * ణకరయనఁగ । జ్ఞాతివిద్వేషినృపనాశ*నకర యనఁగ॥ ౫౫

గణితమునందు-పావులూరిమల్లన్న.

ఉ॥ శ్రీనిధియైనశివ్వనను * జిమ్మననుంమణిసూర్యదేవునిన్ ।ధీనిధిఁబోల నాఖ్యలను * దేజమునన్ రవితుల్యులై నయా।సూనులనల్వురంబడ సె*సూ రిజనస్తుతసత్యభారతీ । జ్ఞానులఁబద్మగర్భవద * నంబులునాలుగుఁబోలువా రిలోన్॥ ౫౬

విశేషవళులు.

తే-గీ॥ ప్రౌఢకవులుకొందఱుజ్ఞకా * రంబునకును। ప్రథమవర్గంబుతొలి యక్క * రములునాల్గు।నిడుమరుప్రబంధములనొక్క* యడవిశేష।వళుల నుచుసోమయాజులు*వాడుకతన॥ ౫౭

శాంతిపర్వమునందు.

క॥ జ్ఞానముకేవలకృపన । జ్ఞానికినుపదేశవిధిఁబ్ర * కాశముసేయం । గా నదిసకలధరిత్రీ। దానంబునకంటెనధిక*తరఫలదమగున్॥ ౫౮

అనుస్వారసంబంధయతులు.

ఆ॥ ఆదిపూర్ణయుతము*లై టతవర్గాక్షు। రములుతుదనుగలుగు*వ్రాలు

దక్కఁ । బొసఁగు నొకటికొకటి * భువిననుస్వారసం । బంధయుతులునాఁ బ్ర*బంధములను॥ ౫౯

మనుచరిత్రమునందు.

శా॥ శీలంబుం గులమున్ శమంబు దమముం * జెల్వంబు లేఁబ్రాయముం । బోలంజూచి యితండు పాత్రుఁ డని యే* భూపాలుఁ డీవచ్చినన్ । సాలగ్రామము మున్నుగాఁ గొనఁడు మా * న్యక్షేత్రముల్వేఁడఁడే । కాలంబందు నొకప్పుడుం దరుఁగదిం*టం బాడియుంబంటయున్॥ ౬౦

రావిపాటితిప్పరాజుచాటుధార.

మ॥ సంధ్యైసెరిపుడేల భాస్కరులు భా * షానాథపుత్రా వసుం । ధరయందొక్కఁడు మంత్రియయ్యె నిఁకఁగొం * డ్రామయ్య యామాత్య భా । స్కరుఁడో యౌనయినన్ సహస్రకరశా * ఖల్లేవదేయున్న వే । తిర మైదానము సేయుఁజో రిపుల హే*తి న్వేయుచోఁ ద్రావయుఁజో॥ ౬౧

ఆముక్తమాల్యదయందు.

మ॥ దవధూమంపుతమంబులోఁ దమరస* ద్రవ్యంబు పంకేజబాం । ధవభానుప్రతతుల్ స్ఫురింపఁగు యివె* ట్టన్వెళ్లి శూన్యోర్వరుకూ । పవిత్రానంబులఁ జూడఁ జూడఁ బుడమిం * బాటిల్లి పై విప్పులై । యవసంబంచుల నాడఁగా నెగసె వా* త్యాళీప్రజశ్చక్రముల్॥ ౬౨

అనునాసికాక్షరయతులు.

తే-గీ॥ అలప్రమతంబునకును మధ్య* మానునాసి । కమునకును జెల్లు ననునాసి * కయతులనఁగ । డాపలను బూర్ణములు గల్గు*టరడఢలును । తథదధలును గ్రమంబున* దానవారి॥ ౬౩॥ క॥ మనుసంతతిమండనభం । డననిర్జితకార్తవీర్య* నరనాయకఖం । డనపక్షస్యందనసం * దనచందన శక్రవార * ణలసత్కీర్తీ॥ ౬౪

కిష్కింధాకాండమునందు.

క॥ బలవంతుఁడై నవాలికిఁ । దలఁకుచుఁ గిష్కింధ వెడలి*త్వరతోఁ నలుది । క్కులకుం బాఱి మహీమం । డల మెల్లను జూచినాఁడ*నాఁడు నరేంద్రా॥ ౬౫

రాజశేఖరచరిత్రమునందు.

మ॥ కలమాన్నంబు ఘృతంబుఁ బాయసము శా*కవ్రాతముల్ పిండివం । టలు బాత్రైనియజున్న వెన్న యుడియా*నాలుక్కెరల్చక్కెరల్ । ఫలముల్ పానక ముల్ రసాయనములం*బళ్లారుబిండ్లారుగా । యలుబజ్జల్ దధిపిండఖండములు

నం*దావిర్భవించెన్వెనక॥ ౬౬

పరమయోగివిలాసమునందుసీసపాదము.

నిగమచోరకునిఖం*డించినయలతయోయబ్ధిలోగిరిమోచి*నట్టియలతొ

చిత్రభారతమునందు.

తే-గీ॥ నకులసహదేవులారభం * డనపటిష్ఠు । లారసౌందర్యలక్ష్మీకు* మారులార।పోయితిరెమీరునేడునా*పొందువిడిచి। యనుచువిలపించునలు దిక్కు*లాలకించు॥ ౬౭

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందుసీసపాదము.

పల్లవారుణజటా*పటలభారముతోడ నవ్యపలాశదం*డంబుతోడ

మువిభక్తియతులు.

తే-గీ॥ పున్నపుంసకతత్సమం* బులకడపలఁ।దత్సమానాంధ్రదేశ్యశ* బ్దములతుదలఁ। గదిసినమకారశృంగముల్*కావ్యములను । బొసఁగుమువిభక్తియతులన * పుఫుబుభులకు ॥౬౮॥ తే-గీ॥ పుష్కరముసూత్తుమధ్యమ*ముగనొనర్చె । ఫుల్లపంకేరుహముపక్త్రి* ముగనొనర్చె । బొండుమల్లెలుదరహాస (ముగనొనర్చె। భోజసృపనందనకునిక*ముగనజుండు॥

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ ఎట్టివిశిష్టకులంబునఁ । బుట్టినసదసద్వివేక*ములుగలిగినఁదాఁ। గట్టినకర్మఫలంబులు । నెట్టనభోగింపకుండ* నేర్తురెమనుజుల్. ౭౦

ముకారయతుల.

క॥ హెచ్చరికనుపుఫుబుభులకు। నచ్చపుమాకొమ్ములేమ * ఘోకవులాదిక మెచ్చులుగనిలిపిరచ్చట । నచ్చటనుముకారయతుల * టంచునుగృతులక॥

వసంతవిలాసమునందు.

క॥ అత్తఱివిటనాగరికులు । చిత్తమునవసంతకేళి * చిగురొత్తంగా। మొత్తములుగట్టితెచ్చిరి।ముత్తెపుగుబ్బిరులతోడి*బుట్టటక్లొమ్ముల్॥ ౭౨

శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు.

చ॥ పరిచరుఁగాఁగనేలెనిర* పాయచరిత్రునిఁబాపకాననస్ఫురదురువీతిహోత్రునిన*ముజ్జ్వలమేరుసమానగాత్రునిక। బరమపవిత్రునిక మునిసు*పర్వవరస్తుతిపాత్రునిన్మనో।హరఫలశేముషీకబళి * తాంబుజమిత్రుని వాయుపుత్రునిక ॥

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానంబునద్విపదము

ముంపుమీఱెటేఁగిన*భూతలాధీశు। లంపురాజ్యంబుబో*నాడిక్రమ్మఱను

మవర్ణవిరామములు.

సీ॥ మర్దితదైతేయసం* యమిమనోజ్ఞాదిత్యమహితమేఘాభసం * రక్షితేభ
మాయాప్రవర్తిసం*లబ్ధనిర్మలకీర్తిమణీహారసురవశం*వదవిహార। మందర
ధైర్యవం*శనినాదచాతుర్యమాభూషయువతివుం * షండరూప। మంజుల
స్వాంతకం * సధరాధరకృతాంతస్మరహారారాధ్యసిం * హనిభమధ్యయను
చుఁజరమానునాసికం* బునకునిట్లు। గ్రాలుకృతులమవర్ణవి*రామములన।
దండిసున్నలుడాపల * నుండెనేని। పెలుచనంతస్థములునూష్మ * ములు
నుగృష్ణ॥ ౭౫

భీమనచాటుధార.

చ॥ గరళపుముద్దలోహమువ * గాథమహాశనికోట్లుసమ్మెటల్। హరున
యనాగ్నికొల్మియుఁగ * గాధిపుకోరలుపట్టుకార్లుది। క్కరటిశిరంబుడాయి
లయ*కాలుఁడుసకమ్మరిసైరిపేరసం। హరణగుణాభిరాముఁడగు*మైలముభీమ
నఖడ్గసృష్టికిన్॥ ౭౬

అనంతునిఛందమునందు.

తే-గీ॥ యరలవలుశషసహలును*నాదిబిందు। యుతములైమకారవిరా
మ* యుక్తిఁదనరు। మారుతాత్మజుఁడరిదసం*యమిఁయనంగ। మదనజనకుఁ
డుదనుజసం* హరుఁడనఁగ॥ ౭౭

ఋజుయతులు.

తే-గీ॥ మొదలియంతస్థవర్ణంబు * తుదినిబొదలు। నూష్మమునుఋజు
సంజ్ఞచే*నొకటికొకటి। యతులగునపారశూరసం* హరయనఁగ। హరము
ఖార్చితపాదతో * యజయనంగ॥ ౭౮

ప్రత్యేకయతులు.

తే-గీ॥ ఉత్తరపదాద్యలిఖిలోప*మొదవకుండు।తఱినిబ్రత్యేకయతినాఁ
గఁ * దనరుచుండు। నరయశార్ఙ్గంబుహరిచేతి* యదియునాఁగ।దివ్యచాపం
బుశూలిచే*తిదియనంగ॥ ౭౯

భిన్నయతులు.

తే-గీ॥ గుడుసుపైఁగ్రియనఘమనా * గుడుసువచ్చి। భిన్నయతియగురా
నిచోఁ * బెఱయతియగు। నెదనులచ్చినిహరిధరి * యించెననఁగ। రిపులనెల్ల
నుబోరహ* రించెననఁగ॥ ౮౦

విజయవిలాసమునందు.

ఉ॥ చిత్తజుఁడల్గితూపు మొనఁ * జేసినఁ జేయఁగనిమ్ము పైధ్వజం। బెత్తిన నెత్తనిమ్ము వచి * యించెదఁ గల్గినమాట గట్టిగా। నత్తరళాయతేక్షణక * టాక్షవిలాసరసప్రవాహముల్। కుత్తుకబంటి తామరల * కుందలమున్కలు గండుమీలకున్॥ ౮౧॥ ఉ॥ చెట్టతనంబునం జనకు * జీవనమంతయు వెల్లిపుచ్చి తోఁ। బుట్టినయాపె ముల్వ్రిటిచి * పుట్టినబిడ్డనికింబ గైనసీ। యెట్టిని శాటకృత్యమున * కెవ్వఁడు కోయక సమ్మతించునీ। వెట్టిప్రదోషవేళజని * యించినవాఁడవు గాకచంద్రమా॥ ౮౨

ఆగమమురానందులకు శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు.

ఉ॥ గంధపుగొండ నెత్తముల * కందువనేలిమి తీవయిండ్లలోఁ। గెందలిరాకుపాన్పునను * ఖించిని తాంతరతిశ్రమంబునుం। జెందినచెంచుగుబ్బెతల * చెక్కులఁ జిమ్ముజవాదివాసనల్। వింపులు సేయుచున్నెలఁగు * వేఁకువఁ గోమలగంధవాహముల్॥ ౮౩

ఏకతరయతులు.

తే-గీ॥ మహి నిరేఫాక్షరంబును * మఱి శతాంగ। నామకరకారమును సవ * ర్ణంబులయ్యెఁ। గావ్యములయందు నొకటికొ * క్కటిగలయక। దమకుఁదామయగునేక * తరయతులన॥౮౪॥ ఆ॥ రారబాలకృష్ణ * రచ్చలగమిఁగూడి। ఆఁగయనుచునిన్ను * అవ్వబెట్టు। వాండ్రయిండ్ల కేగి * వాదేల దెచ్చెదవనిన నేకతరము * లై పొసంగు॥ ౮౫

అభేదవిరతులు.

తే-గీ॥ వేదముఖమునవబయోర * భేదమనుట। వలనవబలొక్కటొక్కటి * నిలుచువిరతి। కవనిలడలకులళలకు * నట్లుకలిమిఁ। జేసితమలోననివియును * జెల్లుచుండు॥ ౮౬॥ ఆ॥ వసుమతీకళత్ర * బకజైత్రగానక। ళాలసత్కలాప * డంబగోప। లలితదేహపింగ * ళపురదక్షిణగేహ। యనసభేదవిరతు * లప్రమేయ॥ ౮౭

ఆదిపర్వమునందు.

చ॥ నుతజలపూరితంబులగు * నూతులునూఱిటికంటె నూనృతవ్రత యొకబావి మేలు మఱి * బావులునూఱిటికంటె నొక్కసత్క్రతువది మేలు తత్క్రతుశ * తంబునకంటె సుతుండు మేలు తత్సుతశతకంబుకంటె నొకసూనృతవాక్యము మేలు చూడఁగన్॥ ౮౮

అరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ప్రతిబలదర్పభంజనుఁడు * పార్థుఁడుదారుణబాణవర్షము । న్నతినతి
ధీరుఁడై యురసి*నంబరముం డుమహాంబుసృష్టిప। ర్వతముగ్రహించునట్లుతన*
బాహులవానిగ్రహించివీరన । సుతతనుఁడయ్యెవానినతి* గర్వితుఁబార్థుఁ
డుచూచియాత్మలోఁ॥ ౮౯

భీమనచాటుధార.

చ॥ బిసరుహగర్భుబ్రాఁతయును* విష్ణునిచక్రమువజ్రివజ్రముల్। దెసల
సురాముబాణముయు * క్షిప్తిరుకోపముఁగాలుదండముల్ । మసకపుపాము
కాటునుగు*మారునిశక్తియుమానిరోషముల్। బసవనిగాతుశూలమును*
బండితవాక్యమురిత్తవ్రాఁవునే॥౯౦॥ చ॥ బిసరుహగర్భుబ్రాఁతయును*విష్ణునిచ
క్రమువజ్రివజ్రముల్ । దశరథసూనుబాణమును*ధర్మజుకోపమునానిశాప
ముల్ । మసకపుపాముకాటునుగు* మారునిశక్తియుఁగాలదండముల్।బళు
పతికంటిమంటయును*బండితవాక్యమురిత్తవ్రాఁవునే॥ ౯౦

చమత్కారమంజరియందు.

ఉ॥ బంగరుముప్పటంబువలె *వాటుగనొప్పహాసమ్ముఖాబ్జుఁడై । రింగున
నారిగోలనమ*రించితటాలునఁద్రుంచెనాధను । శ్చంగుఁడుగోపయావతభు*
జంగుఁడువోచితసంగుఁడుంగృపా । పాంగుఁడుదృప్తదర్పబల * భంజన
యంత్రమమత్స్యయంత్రముల్ ॥౯౧॥ తే-గీ॥ పెద్దళాకునుదనకున * భేదమగు
ట । లళలకునభేదమట్లన * కలుగుకతన। క్షితినిమూఁడనసరళంబు*యతులఁ
బ్రాసములనులఘ్వలఘులకార*ములకునిలుచు॥ ౯౨

అనంతునిఛందమునందు.

క॥ కారుస్వరయుతియగునిత । డేకదలకజలధిఁబవ్వ * ళించెననఁగఁబ్ర।
శ్నాకలితదీర్ఘమునవితఁ।డేకవ్వడిరథముఁగడిపె*నిమ్ములననఁగన్॥ ౯౩

లళలకునాదిపర్వమునందు.

చ ॥ అలసతనూరఁగాఁదరుణి* యమ్మినిపుంగవుబ్రమోాలనున్నయా । మిళి
తసుగంధబంధురస * మీరవశంబునఁదూలిశాలపై । వలువెడలన్బయల్పడి
యె * వల్లగుచంబులుగళుయుగ్మము । స్ఖలితకృశోదరంబుతర*ళత్రివళీయుత
రోమరాజియున్ ॥ ౯౪

ఉత్తరరామాయణమునందు.

శా॥ చేసేతంబృథివీశులందుకొనఁగ * శ్రీపుణ్యతోయంబునన్ జేసెన్।

స్వజనముంగుటంబునహా * సించె బల్లవ్యార్వీశును। ల్లాసంబై దగఁ(ఫాలలో
చనములీ * లంగట్టెఁగా వేరివే । లాసాధ్యాఖిలదిఙ్ముఖుండుకలికా * శత్స్మావి
భుండల్పుఁడే ॥ ౯౫

పారిజాతాపహరణమునందు.

మ॥ అలినీలాలకనీవునీపతిరహా*స్యక్రీడనర్తించువే । శలతాంతాయుధు
సంగరంబునకును *ల్లాసంబుగల్పించును । జ్వలదీపాంకురమైరతిశ్రమతనూ
*సంజాతధారాశేషు । ర్మలవంబుల్ దొలఁగింపఁగాసురటియై * రంజిల్లునిచ్చా
[రతిన్

అభేదవర్గయతులు.

క॥ తనకరలేనిభకారం। బునకుస్వవర్గజములైన* మొదలిలిపుల రెం।టను
పైలిపినొకటనువా।యనుద్రాయియభేదవర్గ*యతినానెనయున్ ॥ ౯౬

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ ప్రల్లదుఁడై నయొక్కకుల * పాంసనుచేసినదానఁదత్కులం । బెల్ల
నుదూషితంబగుట * యేమియపూర్వముకావునన్మహీ । వల్లభతక్షకాధము
నె*పంబునసర్పములెల్లనగ్నిలోఁ । ద్రెళ్లఁగసర్పయాగమతి * ధీయుతసేయు
ముద్విప్రసమ్మతిన్॥౯౭॥క॥ఉరగకళేబరమంసాం । తరమునఁబడిద్రేలుచునికిఁ
దలఁపకనచల । స్థిరుఁడై పరమధ్యానా । పరతేంద్రియవృత్తినున్న వానిశ
మీకున్॥ ౯౯

ఆరణ్యపర్వమునందు.

క॥ కోరియనేకయుగంబుల । పారతపోయుక్తులైన * వారికిఁబడయన్ ।
దూరమునీసభమేదిని। కారుణ్యమునంతకంటెఁ*గడుదవ్వెందున్ ॥ ౧౦౦

ఘకారమునకుసాంబోపాఖ్యానమునందు.

క॥ మురసంహారునాటోప । స్ఫురణమునకునసదాశి* వుండైనరణ । స్థిర
నిలువఁగలఁడెబాణా।సురునకుఁదోడుపడవచ్చి*సొలయుటవిసరే ॥ ౧౦౧

ఆదిపర్వమునందు.

మత్తకోకిల॥ ధీరులీధృతరాష్ట్రపాండుల * తిప్రశస్తగుణుల్ప్రసి । ద్దో
రుకీర్తులునాకునిద్దఱు * నొక్కరూపతలంపఁగా । వీరువారనునట్టిబుద్ధివి*భేద
మెన్నఁడులేదుగాం। ధారిపుత్రశతంబునందుఁబృ*థాతనూజులయందునున్॥
తే-గీ॥అంత్యవర్ణంబుఁబాసియూ* ష్మాక్షరంబు । లూష్మవిశ్రాంతులనఁజెల్లు*
నొకటికొకటి । శతమఘోపలభూషాను * షంగయనఁగ । షడ్జయుతవేణు
నాదప్ర*సంగయనఁగ॥ ౧౦౩॥ క॥ హాయులత్వమునకుశషసలు । నయవర్తన

చఛజఝులకు*నలిమధ్యమవ|ర్గయుతానునాసికముని|శ్చయముగ|ద్రుతమున కుఁజెల్లు* సరసవళులనరా||౧౦౮|| తే-గీ|| హరిహయాదిసురారాధ్యయః *యంబుజాక్ష | యతిజనమనోంబుజవిహార*యఘవిదూర | నరకదైత్యవిరోధిఘృ* ణాపయోధి| యనఁగనరసాఖ్యవళ్యుదా*హరణములగు|| ౧౦౫|| తే-గీ ||శకటదానవసంహారి*చక్రధారి | షట్పదశ్యామమూర్తిస్వే * చ్ఛాప్రవర్తిస్వర్ణపటపరిధాయిభు* జంగశాయి| కరుణననుఁబ్రోవుమననయ్యె * సరసవళులు ౧౦౬|| ఆ|| ఒకటిరెండుజడ్డ* లుండెడువర్ణంబు|విశ్రమస్థలమున *వెలసెనేని యవలదానికెద్దిః * యైనసంయుక్తవి | శ్రామసంజ్ఞచేఁబొ * సంగుచుండు || ౧౦౭|| తే-గీ|| త్ర్యాధరంబాతపత్రంబు * గాధరించె | త్ర్యాకుమారునిబోరను* సంహరించె | త్ర్యారుహంబునకైనిలిం * పపతినెంచెఁ| జక్రియనినసంయుక్తవి*శ్రామములగు||౧౦౮||క||ఏకపదంబునవిరతుల | నేకంబులుగలిగియుండునేనిపదాదిం | జేకొన్న లిపియెయన్నిటఁ | బ్రాకటముగనిలుచుసీస * పదములఁదక్కన్|| ౧౦౯|| ఆ|| ఒక్కపదములోనఁ*బెక్కువిశ్రమములు| జఱుగుచోటమొదల * జడ్డలున్న| నడుగువెడలుదనుక*నందొక్కటియెకాని | యుండదొకటనదియు* నొకటనిదియు|| ౧౧౦

జయభద్రరగడ.

త్ర్యాపుత్రికాలోల*కమనీయగుణజాల | ఘననీలయనిచెప్పఁ*గాబహువిరతులొప్పు | త్ర్యాపాలకలలామ*కంధిగర్వవిరామ | సంగ్రామభీమయన* మహిఁ నిరెంటికిఁదప్పు||౧౧౧|| తే-గీ|| ఒంటియడుగునబహుయతు* లుండునపుడు | నడుమనొకదానజమిలివ * ర్ణంబుగదియు | నందుఁజరణాదికిసవర్ణ* మయ్యెనెద్ది| దానికయనిల్చువిరతిముం *దరనుగృతుల|| ౧౧౨

విజయమంగళరగడ.

వైరిమదతమఃపతంగ * స్వజనపోషితాంతరంగ | వ్రజవధూభుజంగయనఁగ * వలయుఁబెక్కువడులయెడల | వారితక్షమాకుమార*ద్వారకాపురివిహార| వ్యాపసన్నుతప్రచార *యనఁగఁదప్పకడకువెడల|| ౧౧౩

పాణినీయసూత్రము.

ఝయోహోన్యతరస్యామ్వృ| ఝయఃపరస్యహస్యపూర్వసవర్ణోవాస్యాత్||వాక్ హరిః - ఘోషవత్త్వాదిగుణవతోహస్య వర్గచతుర్థః పూర్వ స్వవర్ణస్స్యాత్ ||వాఘ్ఘరిః||సీ|| కైరవకామధు*గ్ఘరవాహకవిమందహైరణ్యగర్భవా* ఘ్ఘరిసబృంద| డిండీరభోగిరా* డ్ఢిమశైలకైలాసహారిధవళాంబురు *డ్ఢరినివాస

దేవాశ్వసురసరి * ద్ధీరముక్తాకాశహరిచంద నైణభృ*ద్ధాత్రిదినీశ । పారదప్రా
కృ—కు* బ్భస్త్రికంబుక్షీరహాలధరశారదా * బ్భయపటీర ॥ తే-గీ॥ పొందుస
త్కృ—త్తియనియిట్లు*వర్గహల్లు । పొల్లులకుఁబై హకారంబు*పొందునపుడు। కం
ధిబంధనయంతొ్వృష్మ*సంధివిరమ । ణాఖ్యచేదానికెయ్యేది*ద్యైనఁజెల్లు॥

పాణినీయసూత్రము.

యరోనునాసికేనునాసికోవా॥ వృ॥ యరఃపదాన్తస్యానునాసికేపరేఽను
నాసికోవాస్యాత్ ।ఏతన్మురారిః-ఏతద్మురారిః-మ్రయటినిత్యంవాచ్యమ్।చిన్మ
యః॥ తే-గీ॥ వ్యాకరణసూత్రములసంధు లతుకునపుడు। రెండువిధములరూ
పంబు*లుండెనేని। వసుధనయ్యక్క—రములక*వ్వలవికల్ప । సంధివిరమణమన
రెండు* సాగుచుండు॥౧౧౮॥ తే-గీ॥ నందసుకుమారగూఢపా* న్మదవిహార।
దళితశిశుపాలగోత్రభి* న్మణివిసీల । నాగపర్యంకశాయిస * న్మార్గయాయి।
ధాతృనుతనామయోగిహృ * న్మధ్యధామ॥ ౧౧౯

ఆదిపురాణమునందు.

మ॥ ఒకనాఁడిందుధరుండుఁబార్వతియులీ*లోద్యానకేళీసరి। ల్నికటానేకవన
ప్రదేశములదై *తేయేంద్రకన్యాప్సరో। నికురుంబంబులుపారిజాతకుసుమా*
నీకంబుపైఁజల్లద।ర్పకబాణంబులకెల్లనెల్లయగుసౌ*భాగ్యంబుశోభిల్లఁగాఁ॥

మనుచరిత్రమునందు.

మ॥ అకలంకౌషధసత్త్వముం దెలియమా*యాద్వారకావంతికా। శికురు
క్షేత్రగయాప్రయాగములనే*సేవింపకుద్దండగం। డకవేదండవరాహవాహ
రిపుఖ*డ్గవ్యాఘ్రిమిమ్మంచుకోం। డకురాఁజెల్లునెబుద్ధిజాడ్యజనితో*న్మాదుల్గ
దాశ్రోత్రియుల్॥ తే-గీ॥ హలధరానుజమయటని* త్యమ్మటంచుఁబలుకువా
క్యంబుచేమయ*పదముగూడు।నప్పుడనునాసికంబెని* త్యమయినిల్చు।నలిన
లోచనుమేనుచి* న్మయమనంగ॥ ౧౨౦

ఇవివ్యంజనాక్షరవిరతిభేదంబులు.

ఇఁకనుభయవళులెట్టివనినవివరించెద.

సీ॥ సర్వేశయుష్మద*స్మచ్ఛబ్దయతులునుబరరూపవిరతులు* ప్రాదియతు
లు। వెండినిత్యసమాస * విశ్రాంతిదేశ్యనిత్యసమాసనిత్యాభి*ధానములును
రాగమసంధివి*భాగనామకఖండపంచమీవికృతివిభక్తియతులు।కాకుస్వర
ప్లుతా*క్షరయుగవిశ్రామములుననుభయాఖ్య * వెలయువళులు॥ తే-గీ॥క్ర

మతశబ్దానుశాసన*ప్రభృతిపూర్వ|కవిజనంబులకృతులల*క్ష్యములకలిమిఁ| బదియురెండువిధంబులై *పరగుచుండుఁ|దద్విధంబులు దెలియంగఁ *దగుము కుంద||౧౨౪||క|| క్షితినస్మద్యుష్మత్పద|యుతులనఁగావ్యములయుష్మ*దస్మచ్ఛబ్ద| ద్వితయమునకుఁబై ప్రాణము| లతికినసుభయంబుఁజెల్లు*సభయవిహారా||*

సాంబోపాఖ్యానమునందు.

క|| చతురాననవందనది|వ్యతపోధనవర్యయుష్మ*దాగమనమునన్|కృత కృత్యుఁడనై తినినే|నతిపావనమయ్యెనస్మ* దన్వయమెల్లన్|| ౧౨౫

అధర్వణాచార్యులవిరాటపర్వమునందు

ఆ||ధర్మతనయయుష్మ*దాజ్ఞానిగళవిని | బద్ధమగుచుఁజిక్కువడియెఁగా క|విజయమత్తగజము*విడివడ్డచోనడ్డ| పాటుగలదెవిష్ట*పత్రయమున||

ఆదిపర్వమునందు.

క|| ప్రస్తుతఫణిపత్రభయ | త్రస్తాత్ములమైనయస్మ* దాదులకెల్లన్ |స్వ స్తియనిపలుకనవసర|మస్తికునకయ్యెనిప్పు*డంబుజనేత్రా|| ౧౨౬

వ్యాకరణసూత్రము.

సూ|| అచోన్త్యాదిటి||వృ|| అన్త్యాచ్ప్రభృతిశబ్దష్టిసంజ్ఞస్స్యాత్|| శకంధ్వాదిషు టేః|పరరూపంవాచ్యమ్||శ్లో|| శకంధురథకర్కంధూః కుద్దాలోల క్తపర్కటీ|| లాంగలీషాహలీషాచమనీషాచపతంజలిః | కుల్కులోక్షీ షమంజీర మస్తిష్కకులటాదయః || తథావృకంధుసీమన్తొశకంధ్వాదిగణోస్మృతాః ||

శకానాం దేశానామంధుః కూపః శకంధుః | శకంధువనఁగా | శకదేశ మందున్నబావి|కర్కస్యాంధూః | కర్కంధూర్బదరీకోలీత్యమరః|కర్కంధు వనఁగారేఁగుచెట్టు|కంశిరః| ఉష్ణవీర్యత్వాదుద్దాలయతీతికుద్దాలకః |కుంభూమిముద్దాలయతీతివా| దళవిశరణే | ఉదిత్యుపసర్గః|| కుద్దాలోబహువారక ఇత్యమరః|| కుద్దాలమనఁగావిరిగిచెట్టు| పాదమలతీత్యలక్తః| అలభూషణే| యావ్రాలక్తోద్రుమామయఇత్యమరః|అలక్తమనఁగాలత్తుకపేరు| పర్చ్యతే పరస్పరంస్పృజ్యత ఇతిపర్కటీ | పృచిసంపర్కే || ప్లక్షో జటీపర్కటీస్యాదిత్యమరః||పర్కటియనఁగా | జువ్విచెట్టు|లాంగలస్యేషాలాంగలీషా| ఈషాలాంగలదండస్స్యాదిత్యమరః|| హలస్యేషాహలీషా| ఈరెండునువడికోలపేళ్లు|మ ననఈషాలాంగలదండవత్సంబద్ధామనీషా|| బుద్ధిర్మనీషాధిషణేత్యమరః ||మనీషయనఁగాబుద్ధిపేరు | పతత్ అంజలిఃపతంజలిః పతంజలియనఁగావ్యాకరణమునకుమహాభాష్యముచేసిననాగముపేరు| కోర్మ్యాపేరుల్కులః| కుల్కులః||

అగకుత్కీలజీమూతసానుమన్నగపర్వతాఇత్యమరః॥కుత్కీలమనఁగా। గట్టు పేరు।ఉష్ణస్య ఈషః।ఉష్ణిషః॥ఉష్ణీషశ్శిరోవేష్టకిరీటయోరితినానార్థే॥ ఉష్ణీష మనఁగాఁదలపాగపేరు।మంజుగుచ్ఛ్యమానంయతేతిమంజీరః-ఈరస్వనే॥ మంజీరో నూపురోస్త్రియామిత్యమరః॥ మంజీరమనఁగాఁగాలిగజ్జె॥ మ స్తంశిరఇష్యతి ప్రాప్నోతీతిమస్తిష్కం। ఇషగతౌ॥తిలకంక్లోమమస్తిష్కమిత్యమరః। మస్తి ష్కమనఁగా।దలమెదడుపేరు।కులంవిహాయకులమటతీతికులటా।అటగతౌ॥అసతీ కులటేత్వరీత్యమరః॥ కులటయనఁగా- లంజెపేరుఆదిశబ్దముచేతవేదండసా రంగములు-మొదలైనవిమఱికొన్నిగలవు-వేదఃసామవేదః-అండఃజననకా రణంయస్యసః।వేదండః।సామోద్భవఇతిప్రసిద్ధిః॥ సామజస్సింధురోపిసఇత్య మరః॥ వేదండమనఁగా నేనుఁగుపేరు । సారాణ్యంగానియస్యసః సారంగః సారంగశ్చాతకేభృంగేకురంగేచమతంగజఇత్యమరః॥ సారంగమనఁగా ।జా తకాదులపేరు।వృకస్యఅంధుః-వృకంధుః-వృకంధువనఁగా- వృకదేశమందు న్నబావిపేరు। సీమస్యఅంతః-సీమంతః- సీమంతమనఁగాఁబాపటపేరు- ఇవి శకంధుశబ్దముమొదలుగాఁగలవిగాప్రుసశకంధ్వాదిగణమనఁబడును॥ ౧౩౬

క॥ విరతికివ్యాకరణమునను। వరరుచిచేఁజెప్పఁబడిన*వాక్యమువలనన్।బర రూపమునిత్యంబై।పరగుశకంధ్వాదులకును*భయముంజెల్లున్॥ ౧౩౭

వేదండశబ్దమునకునాదిపర్వమునందు.

మత్తకోకిల॥దండితాహితవీరసూరిని*ధానదానవినోదకో । దండపార్థ పరాక్రమప్రియ*ధామదిక్పరిపూరితా। ఖండపాండుయశోనిధీపర*గండభై రవవైరివే। దండమండలచండతుండవి*దారణాసిభుజార్గళా॥ ౧౩౮

భీష్మపర్వమునందు.

ఉ॥ పాండునృపాలనందనులు * పావనిముస్నగనేచియుద్ధభీ । ష్మండుగ డంకవైనడుచు * -చోటికిఁజక్కటిగాఁగఁద్రోచియొం । డొండగడంగిసేనత మ* యుబ్బునకుబ్బగనన్యసైన్యవే।దండముఖాంగముల్తృణవి*తానముఁగాఁ గొనినిర్వికారులై॥ ౧౩౯

సారంగశబ్దమునకుఁజంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ జంగమరోహణాద్రిసదృ*శంబులుతత్పురిఁగల్గుభద్రసా । రంగవరే ణ్యముల్ప్రయుక్త*హస్తములించుకసాఁచియువ్వీయ ।ద్గాంగఝరంబుపీల్చిమఱి* తత్స్వమధుప్రకరంబుదప్పిన్రా । యంగనెసంగురంగుగని * జాఖ్యవహించిన చాతకాలికిన్॥ ౧౪౦

ద్రోణపర్వమునందు.

ఉ॥ అంగదనాథుఁ ద్రుంగినవృ* కావలిదన్వెసఁ జుట్టుకొన్న స । ర్వాంగము లుంజళింప బెగ* డందుచు దిక్కులు చూచుచున్న సా । రంగియుఁ బోలెనుం డెఁగు రు* రాజభవత్సుతుఁ సేనభీష్మునా । జంగ బళించి పాండవులు । జృంభితవిక్రమ లీలఁ బొల్చుటన్ ॥ ౧౪౧

ఉపసర్గలు.

శ్లో॥ ప్రపరాప్రతిపర్యత్యధ్యభ్యవానూపసంస్వపి । నివినిర్దురుదప్యాఙి త్యుపసర్గాస్తువింశతిః॥ ప్ర-పరా-ప్రతి-పరి-అతి- అధి-అభి-అవ-అను-ఉప-సమ్-సు-అప-ని-వి-నిర్-దుర్-ఉత్-అపి-ఆఙ్-ఇవియిరువదియునుపసర్గలు॥

౧౪౨॥ ప్రకారోపసర్గంబాదియగుటం జేసి ప్రాదులనంబడును. తే-గీ॥ ఆంధ్రమునకుఁ జేరనిపరా* జపులుమూఁడు । గాకతక్కినయుపసర్గ * కములఁ తలలు । స్వరములతికినవానిక* వ్వలనునిలుచు । నచ్చుయినహల్లులయినఁ బ్రా దీ*యతియునంగ॥౧౪౩॥ తే-గీ॥ అబ్జయోనిరజోగుణ * ప్రాప్తిఁ దనరు । బద్మనాభుఁడుసాత్త్విక * ప్రాప్తిఁ దనరు । రజతగిరిమందిరుఁడుతమః ప్రాప్తిఁ దనరు । ననఁగనిబ్భంగిఁ బ్రాదుల* కమరు యతులు॥ ౧౪౪

కడమయుపసర్గములకన్నిటికిని నిటువలనె
రెండునుం జెల్లునని తెలిసికొనునది.

తే-గీ॥ ఒక్కసమసనముసశబ్ద * యుగముగూడి । పదము లేర్పాటుగాఁ గాన * బడని ప్రాణ । సంధులకు నిత్యసమసన * శాంతులునును । ఖండవిశ్రమములు నన * రెండు జెల్లు॥ ౧౪౫ ॥క॥ లోకంబునగర్ణాటవ । నౌకోద్వేపాంతరీప* నాస్తిపదార్థా । నేకాన్యోన్యజనార్దన । నాకాదులు నిత్యసమస* నములం బ్రుబుధుల్ ॥ ౧౪౬

ఆదిశబ్దము చేతమందారనారికేళశబ్దా
దులుమఱియునేకములుగలవు.

కర్ణాటశబ్దమునకు రామాయణమునందు.

శా॥ లాటీచందనచర్చచోళమహిళా * లావణ్యసామగ్రిక । ర్ణాటీగీతకళాసరస్వతికళిం* గాంతః పురీమల్లికా । వాటీమంజరిగౌళవామనయనా * వక్షోజహారాళిరైఖా । పాటింపం దగునీదుకీర్తిరథినీ* పాలాగ్రణీసాహిణీ ॥ ౧౪౭

శ్రీనాథుని వీథినాటకమునందు.

మ॥ కుసుమంబద్దిన చీరకొంగు వ్రేలయం * గ్రొవ్వారుపాలిండ్లపైఁ । ద్రి

సరంబుల్ప్రేలుపారవేణియువటూ * దేశంబుపైరాయఁగాఁ । బసనవ్వాఁడో
యొకండురాత్రిరతులం * బల్గాసిగావించిన । స్వసివాళ్వాఁడుచువచ్చుచున్న
యదిక*ర్ణాటాంగసంగంటిరే॥ ౧౪౯

వనౌకశ్శబ్దమునకు—వనే—కాననే—ఓకః—స్థానమస్యేతివనౌకాః ॥

అథర్వణాచార్యులవిరాటపర్వమునందు.

క॥ శ్రీకంఠుఁడెపురునపుడువనౌకోధ్వజమింద్రమకుటు*మర్జునతురగా ।
నీకముదివ్యశతాంగము । నాకవ్వడికబ్బియున్న*సతఁడేమగనో॥ దానియుంద
క॥ ఆకర్ణ్ణుదురాలాపము । లాకర్ణింపఁగనసహ్య*మైద్రోణునితో । నాకనదీసు
తుఁడనియెవ । నౌకోధ్వజమెఱుఁగవచ్చు * నరుఁజూపితగన్॥ ౧౫౦

ద్వీపశబ్దమునకుఁగావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఉ॥ ద్వీపులఁద్రుంచువిశ్వజగ*తీపతియుత్తమశక్తిజాంబవ । ద్వీపమునందు
గోవులకు*నిమ్ముగఁజేయుటయుంబ్రసన్నమై । గోపతిదేనువవ్విభున * కుందన
వైభవమిచ్చెఁగాకయే । భూపతులీవదాన్యగుణ * బుద్ధిఁబ్రసిద్ధివహించిరు
ర్వరన్ ॥ ౧౫౧

నైషధమునందు సీసపాదము.

వితతనవద్వయు* ద్వీపనానాజయశ్రీవధూటీసమా*శ్లిష్టభుజుఁడు॥

అంతరీపప్రతీపశబ్దములకునిట్టువలనే.

నాస్తిపదమునకుశృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

గీ॥ తల్లియునుదండ్రిదైవంబు* తలఁపగురుఁడ । కాఁడేయితడేమిచేసినఁ
గనలదగునె । నాస్తికాధమయోరియు*న్యాయవృత్తి । నాస్తితత్వంగురోఃపర*
మ్మనగవినవె ॥ ౧౫౨

విష్ణుచిత్తీయమునందు.

శా॥ ఆనిష్ఠానిధిగేహసీమనదురే*యాలించినన్మ్రోయునెం । తేనాగేంద్ర
శయానుపుణ్యకథలుం * దివ్యప్రబంధానుసం । ధానధ్యానమునాస్తిశాకబ
హుతా * నాస్తుత్యష్ణతానాస్త్యపూ । పోనాస్త్యోదనసౌష్ఠవంచకృపయా
భోక్తవ్యమస్వల్పఁ—లుర్ ॥ ౧౫౩

పదార్థశబ్దమునకుసాంబవిలాసమునందు.

తే-గీ॥ హాలికినదురేగిసకలప*దార్థములును । పాయసముపెట్టినీముద్దు*
పట్టితోడ । జాంబవంతునిదౌహిత్రు*శౌరిపుత్రు । సాంబునొప్పించుబ్రతికిం
చుసకలజనుల॥ ౧౫౪

భాస్కరశతకమునందు.

ఉ॥ దక్షతలేనియింటికిఁ బ*దార్థము వేఱొకచోటనుండి వే। లక్షలువచ్చెనే నియుఁ బ*లాయనమైచనుఁగల్లగాదు ప్రత్యక్షము వాగులన్నదు* లన్నియు వచ్చిన నీరు నిల్చునే। యక్షయమైన గండిదెగి * నట్టితటాకము లోనభాస్కరా॥ ౧౫౫

అనేకశబ్దమునకువిష్ణుచిత్తీయమునందు.

క॥ తునియలుతొమ్మిదియటపదు। నెనమండ్రటమోచువార*నేకపకిటి కూర్మనగాహులేటిలావరు। లనితావకబాహువ్రకటి*యవనిభరించెన్॥

కాళహస్తిమాహాత్మ్యమునందు,

ఉ॥ లానుగుమారజంగమను* ఘాకరమాళియుఁగూడిమాడియిం। పైనరతిప్రసంగముల*నర్ధనిమీలితనేత్రపద్మముల్। మానినిచుంబనంబలర*మాటసౌఖ్యలుపీడిపీడిపో। సేనికవ్రంగలింతలున*నేకవిలాసములుం జెలంగఁగాన్॥

కర్ణపర్వమునందు.

ఉ॥ క్రొమ్మొగ్గెడువాహనంబులును*మోములువాడఁగవాహనంబులన్। డిగ్గితొలంగుసైనికులు*నేలకుఁగష్టపుచొప్పుచొప్పడన్। దగ్గుసిడంబులుంగులముఁ* దస్నుదలంచియెదిర్చియుంటిమై। క్రమ్మగ్గెడువారునైకురుధ* రాపరుసైన్యమురూపుమాయఁగాన్॥ ౧౫౮

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ మలఁచిపయోజకోశముల*మాడ్కి నొనర్చినపద్మరాగపుం। గలశపుజెజ్జిదాల్పొమిడి*కంబులతోనపరంజియోడుబి। ల్లలనలవైజయంతముజ*లంబునగెల్వఁగదంశితంబులై। నిలిచినయట్లుమాడువుల*నేకములుల్లసిలుంబురంబునన్ ॥౧౫౯॥ వ॥ అనాద్యనంతానంగానూరుశబ్దములు మొదలైననఞ్ సమాసములకన్నిటికినిటువలనె రెండునుం జెప్పవచ్చును॥

అన్యోన్యశబ్దమునకుంగావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఉ॥ ధన్యుఁడువిశ్వభూవిభుఁడు* ధారుణినేలఁగభూజనంబుల। న్యోన్యహితత్వసంపదల*నొందిరిదంపతులింపునింపన। న్యోన్యసుఖానుకూలతల* నొమిరివిప్రులువేల్పుపిండున। న్యోన్యసుపుష్టితుష్టికుశ* లాదులనొందిరి నాఁడునాటికిన్॥ ౧౬౦

జనార్దనశబ్దమునకుసాంబవిలాసమునందు.

జనానర్దయతిసుఖయతీతిజనార్దనః అర్థగతౌ యాచనేచవిష్వక్సేనోజనార్దనః

త్యమరః ॥ చం ॥ శరధిసుతాకళత్రనవ * సారసనేత్రబలాంతకాదిని । ర్జరను తనామపాతకవి * రామవిహంగమయానచారుక । ర్పురపరిధానపాండవ వి * రోధివిభంజననిర్మలాత్మకా।యరుచిజితాభ్రభంజనజ*నార్దనకైటభదై త్యమర్దనా॥ ౧౬౧

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చం ॥ నగినగివేనియున్వినుజ * నార్దనమెన్నడుఁబొంకువల్కమ।త్యగణి తవిక్రమోరుబల * ధైర్యసమగ్రులమెల్లభంగిఁగా।లగతిదొలంగఁద్రోవఁగ ద * శంబగునేయుగుఁగాకనీకుమెచ్చు । గనిదెప్రాణమిచ్చెదము*సుక్కము చావునకాత్మ నేమియున్ ॥ ౧౬౨ ॥ నాకశబ్దమునకునవిద్య తేఅకంచుఃఖమ త్రేతినాకః॥స్వరవ్యయంస్వర్గనాకఇత్యమరః॥గౌరరాజుచాటుధార॥

ఉ ॥ ప్రాకటధర్పతత్సకల * రాయనిలక్కనృపాలునాజిలో ॥ దాఁకువి రోధిసైన్యమును * దంబొదవన్వరియింపవచ్చుచో । నాకసమెల్లఁగ్రమ్ముకొ ను * నంచితదివ్యవిమానసంచర ।న్నాకవిలాసినీచరణ*హంసకఘూరిఘుణం ఘుణాధ్వనుల్ ౧౬౩

విరాటపర్వమునందు.

క॥మునువెఱతునేయమీరలు।ననునేసినగానియనుడు*నాకేశసుతుణ్ ।ధ నురాచార్యుఁడుదెబ్బది।సునిశితబాణములనేసెఁ*జూపఱునగడన్॥

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

క ॥ నీకరవాలముపాలై । నాకంబునకేగిరాజి * నారాయణయా।భూ కాంతులెట్టిచనువో । నాకవిటోత్తములఁదూల*నడఁతురుకడిమిన్ ॥ ౧౬౪

నఞ్ సమాసశబ్దములెన్నియున్ననునన్నిటికిని నిటువలెనేయని తెలిసికొ నునది॥వ॥విశ్వామిత్రశబ్దమునకురంగనాథునిరామాయణమునందు। ద్విపద ము ॥ ఎక్కడాగురుఁడని*యెఱుఁగనినీకు। నక్కటాగురుఁడువి*శ్వామిత్రుఁడ యొ॥

రామాయణమునందు.

మ॥హరకోదండవిఖండనుండుజనక * క్ష్మాధీశుజామాతభా । స్కరవం శాగ్రణిజానకీప్రియుఁడువి *శ్వామిత్రయాగాహితా। సురసంహారివిరాధకా లుఁడుఖరా * సుధ్వంసీమారీచసం।హరుఁడన్యప్రమదాపరాఙ్ముఖుఁడయో* ధ్యానాయకుండాదటన్॥ ౧౬౫

ఆపోశనశబ్దమునకుఁజమత్కారరామాయణమునందు.

క ॥ ఓశశిముఖలోపాముద్రేశుఁడుకలశభవుఁడు * నిటననతఁడుతపో।రా

శిమహాత్ముఁడుమునుపాంపోశనముగఁగొనియెసాగ*రాంబువులెల్లన్॥

శృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

తత్తరముననాపోశన * మెత్తబోయి । భూసురుండెత్తునుత్తరా * పోశనంబు॥

స్వాంతశబ్దమ్మునకునైషధమునందు.

గీ ॥ అధికరోషకషాయిత * స్వాంతుడైన । నరపతికివిన్నవింపకు*నాయవస్థ
పైత్యదోషోదయంబునఁ*బరుసనైన।జిహ్వకునుబంచదారయుఁజేదుగాదె॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ ॥ స్వాంతముబాహుగర్వఘన * సంతమసాంధముగాఁగశంకయాంవం
తయులేకఁగీచకుఁడ * హంకృతిమ్ముంగలినాగమంటపా । భ్యంతరసీమఁజొచ్చి
దరి * యంజనియారసిసెజ్జఁగాంచియు । త్యంతముదావహంబగుడు * నంబుర
యంబునఁగేలుసాఁపఁగాన్॥ ౧౭౧

ఏకాంతశబ్దమునకుఁబారిజాతాపహరణమునందు

ఉ ॥ అంతటనొక్కనాడుధవ * ళాంబుజనేత్రుడువచ్చిరుక్మిణీ । కాంత
గృహంబులోనశశి *కాంతశిలామయవేదిమీఁదనే।కాంతమునందుఁగొందఱ
ఉమ్మ * గాయతనేత్రులుగొల్వజూదము।త్యంతవినోదకేళిమెయి*నాడుచు
నుండఁగనద్భుతంబుగాన్॥ ౧౭౨

ఆదిపర్వమునందు.

తే-గీ॥కామసుఖసంగములకునే * కాంతగృహము ।పోలిపాలిచియుధర్మ
ర్థ * ములకునిదిపు ।యాస్పదంమనవర్గత్ర*యామురమ్యు।లైనజనులకునెంత
యునొప్ప*నప్పురంబు॥ ౧౭౩

సిద్ధాంతరాద్ధాంతలతాంతప్రాంతనిశాంతాది
శబ్దములకన్నిటికినిటువలనెరెండునునడుచును॥

నారాయణశబ్దమునకు-నారాఃఆపఃస్థానమస్యనారాయణః

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ ॥ పాయకపాకశాసనికి * భారతఘోరరణంబునందునా । రాయణున
ట్లుదానునుధ * రామరవంశవిభూషణుండునా।రాయణభట్టువాఙ్మయధు *
రంధరుఁడీకృతికిష్టుఁడున్సహా।ధ్యాయుఁడునైనవాఁడభిమ*తంబుగదోడయిని
ర్వహింపగాన్॥ ౧౭౪

వాతాయనశబ్దమునకు-చారుచేష్టచరిత్రమునందు.

గీ॥ అచ్చరలునందనంబునఁ*దెచ్చుకొనుసు।రాగసుమములుహార్మ్యవా*

తాయనముల । చెంతగాలూఁదితత్ప్పర * స్త్రీలకొసఁగివేడుకొనిపోవుదురుక్రపవీడియములు॥ ౧౭౫

విరాటపర్వమునందుసీసపాదము.

తరుణులుఁబతులుపా * తాయనమ్ములనల్లములకతై వేఁబోక*ములయపవను॥

ఉపాయశబ్దమునకుసుదక్షిణాపరిణయమునందు.

చ॥ వలఁబడియున్న జక్కవక*వంబురణించుచున్న పైఁటలో।పలబిగిగుబ్బదోయికను*పండువుసేయఁగమోడ్పుచేతులా। దలనుఘటించిమొక్కెడిప*దంపడిమెల్లనడాయఁబోయితో। య్యలివిరిబంతిదోయిటను *పాయనమాయనకిచ్చియిట్లనున్॥ ౧౭౬॥

అష్టమహిషీకళ్యాణమునందుద్విపదము.

ఇంతులమేల్బంతి * యిడినసేవంతి । బంతిచేదోయిను * పాయనమిచ్చి॥

రసాయనశబ్దమునకునవంతునిఛందమునందు.

ఆ॥ నాస్తియనకమహిన*నంతసంపదలునా।రాయణుండొసంగు*రమ్యమగుర।సాయనంబుబుధుల*కతఁడననిత్యస । మాసయతులురెంటి*నంటియుండు॥

జైమినిభారతమునందు.

గీ॥ మట్టిమాత్రంబెపిల్లల * మట్టిపేరు।పేరువలెఁగాదుశారదా*పీఠకంబు।వారిలోపలపినవీరు*వాక్యసరణి।సరసులకునెల్లఁగర్ణర*సాయనంబు॥

రామాయణశబ్దమునకురాఘవపాండవీయమునందు.

ఉ॥ ఏమెఱనర్థగౌరవస*మృద్ధియుశబ్దవిశుద్ధియుందిరం।బైయనవద్యతంబరగ*నంధ్రివచస్స్థితిభారతంబురా। మాయణముల్రచించినమహాత్ములనాత్మఁదలంచెదన్జగ।ద్ధేయులనన్నపార్యునిని*దిక్కనసెట్టినభాస్కరాఖ్యునిన్॥

జైమినిభారతమునందు.

తే-గీ॥ మానిజల్పితమైనరా * మాయణంబు।స్వరనయగ్రామమూర్ఛనా*సరనులెఱిఁగి । గానశక్తులమెఱసినా * త్కరింపఁ । బాడిరాలాపములఁద్రిదిస*ప్తములుమట్ట॥ ౧౮౧

పరాయణ -పలాయణ-బాదరాయణ-సాంఖ్యాయనశాకటాయన-కాత్యాయన-వాచ్యాయన-బోధాయన-దక్షిణోత్తరాయణాదిశబ్దములకును నిటువలెనేరెండుచుగలవు ॥

మార్తాండశబ్దమునకుశృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

తే॥ వలవడుభయంబువారెంత * వారలైన । నట్టివారలుమనకగ్గ*మైన

వారు । వారునిరయంబునకుఁగాఁపు * వచ్చువార । లనుచుబుద్ధిగఁజెప్పె మా*ర్తాండసుతుఁడు॥ ౧౮౨

ద్రోణపర్వమునందు.

మ॥ ధరణీచక్రముదిద్దిరందిరిగెమా*ర్తాండుండుఁగుంభసంభవ । ప్రకరణుండ య్యాదిశావితానమువడం*కెన్మిన్నుమ్రోసెన్ఘన । ధరసంతానములోనగ్ని క్కదలెను*ధ్వాంతంబులై యంబుధుల్ । పొరలెన్గట్టులమీఁదబెట్టుపిడుగుల్* ప్రోద్యన్నితాంతధ్వనిన్॥ ౧౮౩

బ్రిహ్మాండాదిశబ్దములకునునిటువలనే.

యచ్చునుహల్లునుజెప్పదగును.

ఉపసర్గసంధికి.

చంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ అంతటురుక్మబాహువసు*ధాధిపసందనయొక్కనాఁడుశు* ద్ధాంతగృ హంబువెల్వడివి * హారగతింజనుదెంచెనచ్చెలుల్ । చెంతలఁగొల్వఁజంచదళి* శింజితరంజితకుంజమంజుల । ప్రాంతగిళత్ఫలానవర * తాంగిజఘాటికిఁబు ష్పవాటికిన్॥ ౧౮౪

కవిజనాశ్రయమునందు.

ఉ॥ మానుగవిశ్రమాక్షరస*మంచితమైనస్వరమూఁదిసందడీ । యూనుగ నాక్షరంబుకొని * మైననుజెప్పఁగనొప్పునీక్రియన్ । భానుసహస్రభాసినృప* భాధిపుఁడన్నటులర్థయుక్తమై । పూనినచోనఖండవళి * పొల్పగునాదికవిప్ర ణీతమై॥ ౧౮౫॥ ద్వారశబ్దమునకు । ద్వేఅకేపాశ్వయస్యతత్ద్వారం । పృషోదరాదీనియథోపదిష్టమితిసూత్రేణద్విశబ్దాంతస్యఅకారాదేశః ॥ ఉ॥ వారకవారకామినుల*వర్తులచారుకుచోపగేహముల్ । గోరకకోరకోల్లసిత కుంజములంజిగురాకుపానుపుల్ । చేరకచారుకేరళక * ళింగకళింగసకేంద్ర మందిర । ద్వారవిహారులై సిరుల * నందకనందకపాణిగొల్వరో ॥ ౧౮౬

హల్లులకునుత్తరరామాయణమునందు.

ఉ॥ వారలువారిభూరిపరి*వారముతోడవిమానమెక్కిరాఁ । గారఘునం దనుండరిగి*కాంచనతోరణచిత్రమైనత । ద్వారనికాయమైననిజ * పట్టణము త్సుకవృత్తిఁజొచ్చెనిం । డారుముదంబునన్భరతు * నాకృతిబాలిశవృత్తిగ్రా లఁగాన్॥ ౧౮౭

కుమారవదాచరితాశక్తిః కుమారయితశక్తిః - కుమారాయితయాశక్త్యా శాలతయితికుమారాయితశక్తిశాలీ॥కుమారసమానపరాక్రమవానిత్యర్థః॥

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ ఆయముగర్వమున్విడిచి * యన్యపతుల్పని శేయనిట్లుగాం। గేయభుజాశ్రయంబునని*కృత్యవిరోధిసమాజుఁడై కుమా।రాయితశక్తిశాలిధృత*రాష్ట్రుఁడురాజ్యము చేయుచుండెన। త్యాయతగీర్తితోఁదనకు * హస్తిపురంబదిరాజధానిగాఁ॥ ౧౮౮

భద్రవదాచరతామూర్తిర్యస్యతత్ భద్రాయితమూర్తిః

శోభనమూర్తిమదితియావత్ । అయమపిక్యఙ్ ప్రత్యయాన్తః॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ శ్రీయనగారినాఁబరగు * చెల్వకుజిత్తముపల్లవింపభ । ద్రాయితమూర్తియైహరిహ * రంబగురూపముదాల్చివిష్ణురూ । పాయనమశ్శివాయయని * పల్కుఁడుభక్తజనంబువైదిక । ధ్యాయితకిచ్చుమెచ్చుపర * తత్త్వముఁగొల్చెదనిష్టసిద్ధికిఁ॥౧౮౯॥ వ॥ ఈరెండుపద్యములయందునన్నయతిక్కన కుమారభద్రశబ్దములుక్యఙ్ ప్రత్యయాంతములు చేసిసంయుక్తవిశ్రామంబులుగాబ్రయోగించిరి। అదిగాసఁగొందఱీరెండుశబ్దములమీఁదను। అకారములున్నవి।నిత్యసమాసవిశ్రాంతులనిభ్రమింతురు। శబ్దసూత్రమువలనవానికేదీర్ఘములువచ్చినవిగాని యందులోపసత్తులు లేవు॥

దేశ్యనిత్యసమాసవిశ్రాంతులు.

తే-గీ॥ శబ్దానుశాసనముఖకవీ* శ్వరకృతప్ర । బంధములలక్ష్యములఁగను*పట్టుకతన । దేశ్యనిత్యసమాససం * ధికిఁబొసంగు । వడిస్వరంబైనవ్యంజన*వర్ణమైన॥౧౯౦॥క॥ రూపఱఁబెంపఱఁబెల్లఱ । నేపఱచుటగ్రిక్కిఱియుట*నిలగ్రచ్చఱయుం । జూపఱయుక్కఱమొదలుగ । ధ్యాపతిదేశీయనిత్య*సమసనపదముల్॥ ౧౯౧

కొందఱుపేనిసేరేదేశ్యాఖండములందురు

అనంతునిఛందమునందు.

తే-గీ॥అఱసనంగనుబోవుట*శర్ధమైన । సంధినిత్యసమాసోక్తి*జరుగురెంట। ననురపీరులనెల్లను * క్కఱవధించె । భానుకులుఁడురావణునినే * పఱిచెననఁగ॥

మూఁడవపర్వమునందు.

క॥ ఎఱకలుగలకుశైలము। తెఱఁగునమైరయము మెఱయ*దివికినెగసిబి।
ట్టుఱుముజలధరము క్రియను। క్కఱఁదద్వనమెల్లనద్రువనార్చుచుఁగడిమిన్॥

యుద్ధకాండమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగియెఱింగియున్నతఁడె* యెగ్గొనరించినదానికైకదా। చెఱఁగొ
నివచ్చితింబిదప * శీతవృథాకథలింక నేల పెం।పఱబ్రతికింతదీయనెఖ*రాదు
లచావునకేమిచింతనీ। మఱఁదలిబన్న మేపగిది*మానినినీగుదుసంధిఁజేసినన్॥

వశిష్ఠరామాయణమునందు.

ఉత్సాహ॥ మఱియుఁబెక్కయోనులందు * మహితచిత్రగతులఁబెం।ప
అజనించిదుఃఖభాజి * యైచరించివెండియున్ । వఱలువిప్రవరునియింట*
వాసుదేవుఁడనఁగఁదా।నెఱుకగలిగిపుట్టివేల్పు* టేటితీరభూములన్ ॥౧౯౬॥

విరాటపర్వమునందు.

చ॥ చిఱునగవ్రెప్పగాండివము * చెచ్చెరసజ్యముఁజేసి సేనలు । క్కఱర
భసంబుమైనడరఁ * గవ్వడిద్రోణియునీడఁబోకయ। త్తఱిఁదఱుమంగనస్త్రి
ములు * దండడిదాఁకనిమండుచుండెఁజి । చ్చఱపిడుగుల్వడిందొరఁగు।
చాడ్పుననంబరవీధినుగ్రమై॥ ౧౯౭

లక్షణసారసంగ్రహమునందు.

చ॥ ఎఱుఁగవుగాకభోగముల * కెల్లనునెచ్చెలిజవ్వనంబుని । త్తఱినుడి
వ్రావకుండనుచి * తంబుగజక్కవదోయిఁబోలిక్రి।క్కిఱిసినచిన్నిచన్నుఁగవ।
యింపెసలారఁగనాదుచిత్తమ । న్వఱలుసరోవరంబునన * వారణకేళియొన
ర్పుకోమలీ॥ ౧౯౮

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగితినిన్ను నేనువిబు* దేంద్రుఁడవీవుజగత్రయంబుగ్ర।చ్చఱభవ
దీయరక్షణము * నందవెలుంగుచునుండునట్టిని । న్నుఱువుగనేనువేడుకొన*
నొప్పనుగాకమెఱంగినన్ను।నక్కఱపడినీవువేడుటిది * కర్జమెనిర్జితదైత్యచె
ప్పుమా॥ ౧౯౯

ఉద్యోగపర్వమునందు.

చ॥ తఱియగుసంతకున్రిపును * దగ్రతసై చుటనీతినీవునా।కఱపినయట్లు
నేయుముత * గంజనియాతనిఁగాంచినిన్నునె। త్తెఱఁగుననైనఁబొందఁగను*

దిం* గలదేనియునింతయేల|క్రొచ్చ|అమునివర్గవాహానుఁడ * వైచనుదెమ్మను నంతదీఱెదన్॥ ౨౦౦

ఉ॥సన్నయముఖ్యసత్కవిజ|నంబులకావ్యములందులేఖకుల్|గొన్నియుఁ బాఠకాధములు * గొన్నియుఁబోకడఁబెట్టిఁదక్కువై । యున్నెడఁగాంచిజా నపదు*లోఁడకదిద్దినతప్పులోఁరివలె । ల్లన్నిజమంచుఁగైకొనిన*లక్షణవేత్తలు సమ్మతింతురే॥ ౨౦౧

వ॥ అదియెట్లనిన సులక్షణసారంబునందులింగముగుంటతిమ్మన|వ్రాసిన య|ప్రశస్తంబులగులక్ష్యంబులకునాశ్చర్యంబునొంది బహుపుస్తకంబులు నిరీక్షించివానినెల్లను|బక్షిప్తంబులుగానెఱింగినవాఁడనై లక్షణవంతంబులగు పురాతనకవి|ప్రోక్తంబులువివరించెద॥ ౨౦౨

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ నావచనమునసపత్యము । గావించుసునీకుగొంతి * కడునెయ్యము నన్|నీవగచినయాయర్థము|సూవెమనంబునఁదలంతు*సుందరియొపుడున్॥

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ తమతం|డ్రిభంగినీకును । సముచితముగభక్తిఁజేసి * సజ్జనసుతమా| ర్గమునునుజరియింపంగా| నమలమతినిగన్నకొడుకు* లట్లరయఁజనున్ ॥ ౨౦౪

అనుశాసనీకపర్వమునందు.

క॥ అతిథినినుఁగోరెనేనియు|మతిఁగింకిరిపడకయోల*మానపడకనీ|వత నికిఁ|బ్రియంబుసలుపుము । సతికింబతిపనుపుసేయఁ * జనునెల్లెడలన్॥ ౨౦౫

రామాయణమునందు.

ఉ॥ అన్నపుతం|డ్రియట్లవిను*మంతియకాదటమీఁదరాజవే| మన్నఁగొ అంతలేదుమణి * హారములాదిగఁబెక్కుకానుక । ల్మున్నగసీతనిచ్చిజనలోకపతింగనిమమ్ముఁబ్రోవుమీ । సన్నపుకార్యముల్వలదు * సంధియమేలటు నాకతక్కినన్॥ ౨౦౬

యుద్ధకాండమునందు.

ఉ॥ ఓకపివీరులారసుగు * ణోదధినీరఘురాముసర్వలో । కైకశర ణ్యునింగొలువ* నిప్పుడువచ్చితినెండుగామనా|రాకమహాపరాధియగు*రా వణుతమ్ముఁడనేవిభీషణా । ఖ్యాకుఁడపీనునాసచివు * లర్కకురా|గణితో డఁజెప్పరే॥ ౨౦౭

దేవకీనందనశతకంబునందు.

మ॥ చతురంభోధిపరీతభూవలయరా * జన్యాలికోటీరరం । జితమాణిక్యవిరాజితచ్ఛరణరా * జీవుండుధర్మాత్మజుం । డతికార్పణ్యముతోడమత్స్యపతిం దా * నాసింపఁడేతావకా । యతకారుణ్యముగల్గుసం * తరుసుగృష్ణాదేవకీనందనా॥ ౨౦౮

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ఉరమున రెండుగన్నులుప్పు*భూదరదేశమునందునోరుప్ర । స్ఫురితభుజద్వయంబునున * ముజ్జ్వలదున్నతభావముంగరం । బరుదుగనుగ్రమైనవికృ * తాకృతితోడనశేషసత్వసం । హరుఁడగుచున్నవానిదివి॰ జాఁగబంధునిగాంచిరచ్చటన్ ॥ ౨౦౯

ఉద్యోగపర్వమునందు.

చ॥ అనిమదినిశ్చయించితగ* నందఱఁబిల్వఁగఁబంచివారితో । సనిచినమాటలాడివిన* యంబునఁబ్రార్థనచేసిమీరుమా । కొసరిననైన్యముల్పదును * కొంటికిఁబ్రాభవమాచరింపఁజొ । చ్చినసకలంబునొప్పనభి* షేకము* గైకొనుఁడుత్సవంబునన్॥ ౨౧౦॥ వ॥ దీని మూఁడవపాదంబునందుఁ బదును కొంటికిననియున్నచోటసంధిగూర్చి స్వరప్రధానవడిగాను సోమయాజులు ప్రయోగించినారు. ఇది తెలియక కొందఱు మూఢులు దేశ్యనిత్యసమాసవడియని యనుకొందురు॥ ౨౧౧

నిత్యయతులు.

ఏనియనునాంధ్రశబ్దము।తోసదికినపూర్వపదము*తుదిఁవ్రాయికిన।చ్చెననువ్యంజనవర్ణం।బైనరచింపుదురునిత్య*యతులనుచుఁగవుల్॥ ౨౧౨

శేషధర్మములయందు.

క॥ పెట్టఁడునారకమార్గం । బెట్టిమహాక్రూరకర్ముఁ * డేనియుఁదుదని * ట్టట్టనకనెమ్మనంబున।నెట్టనహరిఁదలఁపఁగలిగె*నేనిమహాత్మా॥ ౨౧౩

రాగమసంధివళులు.

తే॥ ఆలనుపదంబుమొదలను * రాగమంబు । వచ్చుసంధికినుభయంబు* వళికిజెల్లు । నతివజవరాలుబాలింత * రాలుముద్ద । రాలుధర్మాత్మురాలన* రాతసారి ॥ ౨౧౪

మనుచరిత్రమునందు.

ఉ॥ ఇంతలుకన్నులుండఁ దెరు * వెవ్వరివేడెదుభూసురేంద్ర । యేకాంత మునందునున్న జవ*రాంఢ్రనెపంబిడిపల్కరించులా।గింతియొకాకనీవెఱుఁగ* వేమునువచ్చినత్రోవచొప్పునీ। కింతభయంబులేకడుగ * నెల్లిదమైతిమెమాటలేటికిన్॥ ౨౧౫

చారుధేష్ణచరిత్రమునందు.

క॥ ఈలలసనేలుపుంజవ । రాలోయచ్చరయొకిన్న * రవధూమణియో। వ్యాళాంగనయోకాకీ । భూలోకస్త్రీలకిట్టి * పొంకముగలదే॥ ౨౧౬

విభాగవళులు.

క॥ తులసీభూషణసంక్యకుఁ। దెలుఁగునఁబరిమాణసంజ్ఞ * దేటపఱచు బ। ట్టులనేసియనుపదమునకు । నలరువిభాగవడియనఁగ*నచ్చునుహల్లున్॥

కాశీఖండమునందు.

గీ॥ అప్పటికినియ్యకొంటిఁగా * కంబుజాక్షి । ఋషులపాలిటివేయింత * లేసిపనులు । కొడుకకాఁబోతునాబోతు*గుమ్మలాడ । నడిమియాఁబెయ్యదెసవచ్చె*నాకుఁజూడ॥ ౨౧౮

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఆ॥ కృష్ణుఁడిచ్చునాలు*గేసిచీరలుకూర్మి*నింతులకునునాలు* గేసిమణులు। తీవితోడదోసె*డేసిమూడలుకడు । నింపెసంగగంపె*డేసిసొమ్ము॥

నామాఖండవిశ్రమములు.

ఆ॥అప్పయయ్యయన్న*యరసవ్వయమ్మక్క । యాయియనుపదంబు*లదుకుసంధు।లుభయమునకుఁజెల్లు * చుండునామాఖండ । వళులనంగనూఁదఁ*బడకనైన॥ ౨౨౦

అప్పయనుటకునందితిమ్మన.

క॥ ఇప్పటిదాతలసరిగాఁ। జెప్పకురాభట్టకర్ణ * శిబిఖేచరులన్ । జెప్పుము మూర్తిఘనునివెం। కప్పకుదానమునవిర్భ*యంబుసభలన్॥ ౨౨౧

హుళిక్కిభాస్కరుని చాటుధార.

క॥ అప్పులిఘునతఁడుఘనుఁడా।యప్పుడొసఁగిమరలఁజెందు * నాతఁడురాజా।చెప్పఁగవలెసాహిణిమా । రప్పనుదానమునఘనుఁడు*రాజునటంచున్॥

అన్న అనుటకు పొట్లూరిగోపన.

క॥అన్నలుఁడురూపమునసిరి। యన్నగళాయుక్తిభరతు*నన్నకరుణచే। నన్న

సముద్రపు పెదచిన్నన్నకుమారుండు వెంగ*ళామాత్యుఁడిలన్ ॥

తెనాలిరామకృష్ణమ్మ.

క॥ చిన్నన్న ద్విపద కెఱఁగును।బన్నుగఁ బెదతిరుమలయ్య* పదమున కెఱఁ
గు।న్మిన్నంది మొరసె నరసిం।గన్న కవిత్వంబు పద్య*గద్యశ్రేణిన్॥ ౨౨౪॥

తేలఁబలుకుటకు విక్రమార్కచరిత్రమునందు.

చ॥ అనఘుఁడు సింగనార్యునకు * నబ్బయ గోపయమంత్రి చిక్కనా।రన
యును గలిగి రాత్మజులు* రాములు మువ్వురుదోచినట్లు పెం।పున వెలయంగ న
బ్బయకు*బుత్రులు పుట్టిరి రామరాజుగే।సనయును బాచిరాజు గుణ*సంగుఁడు
లింగనయుం గ్రమంబునన్ ॥ ౨౨౫

ఊఁదంబడకయన్నందుకు సంతునిఘంటువునందు.

తే-గీ॥ ఒరులనమ్మయ్యయనుచోట* నూఁదఁబడక।ద్వివిధమగుఁ బ్రభునా
మాంత*విరమణంబు।మహిన యోధ్యకు రాజు రా*మయయనంగ।సతని పట్ట
పుదేవిసీ*తమయనంగ ॥ ౨౨౬

రుక్మాంగదచరిత్రమునందు ద్విపదము.

శ్రీకరగుణసాంధ్రి*చిరయశోరుంధ్రి।ఆకారచంద్ర రా*మయ భాస్కరేంద్ర॥

అహను అనుటకు నాంధ్రకవితాపితామహుఁడు.

క॥ చేపట్టిన ధూర్తుల గుదురు।కోపించిన రంభ గూఁడు*కొందరు బగతిన్।స్థా
పింపఁబోడవఁజాలని।యాపంలుద సాల్వకోన* మరునుస తెసయే॥ ౨౨౭

పలకలూరిగోపన.

తే-గీ॥ గోలకొండమలక*గోవులభక్షించు। కొండపీటి విప్రకులము నెల్ల।
బాచమరుసు చేరి*భక్షించుచున్నాఁడు।మలకమేలొ బాచ*మరుసుమేలొ॥

అమ్మయనుటకు ఈవని పెద్దరాజు రామరాజు చాటుధార.

క॥ ఇమ్మహిలో మహనీయగు।ణమ్ములనీసాటిగలరె* నానావిధదేశమ్ము
ల శ్రీరామునిసీ।తమ్మా మాయమ్మ నిత్య * హాపఃముల నమ్మా ॥ ౨౨౯

క॥ ఇమ్మా మదభీష్టంబులు।కొమ్మా మాప్రొక్కు లెల్ల* గుణమతితోమా।
యమ్మా రఘునందనుసీ।తమ్మా సౌభాగ్యసిద్ధి* దాయినివమ్మా॥ ౨౩౦

అక్కయనుటకు జాటుధార.

క॥ ఇక్కలియుగశక్తులలో।లెక్కింపకు భట్టశంక*లేకధరిత్రిన్।మిక్కిలి
మల్లేశునియం।బక్కకు సరివేల్పుగలదె*యవనీస్థలిలోన్॥క॥చొక్కపు శ్రీగిరి
నిలయుని।మక్కువమదిలో నెఱింగి*మనుజులఁ బ్రోవన్।దిక్కయి నిల్చిన మా

యం। బక్కసరిగల దెసకల*భాగ్యస్ఫురణన్॥ ౨౩౨

ఆయియనుటకురాచపూడి వెంకటయ్యచాటుధార.

క॥ వ్యాయామజనితమాయో।పాయసమస్తాఘములుని*వారణమగుదు।
ష్కాయంబుపూతమగుగం।గాయినిబొడగన్నఁదా* నమాడినమాత్రన్॥

వణుకూరిగుర్వరాజుశమంతకమణిచరిత్రమునందు.

ఉ॥ కాయవచోమనస్థలన*కల్పితదోషము లెల్లఁ బాయఁగా। నాయెద
లోననిత్యమున* నాతనధర్మముఁబూనిసర్కలిన్। బాయకకొల్తురామసర
పాలనిరంతరసౌఖ్యదాయినీ। తాయిసమస్తశోభనవి*ధాయిమహాఫలసిద్ధి
దాయిగన్॥ ౨౩౪

పంచమీవిభక్తివిరామము.

ఆ॥ తత్సమంబుఁజేయుఁ* తఱినిబంచమిసన్న। సంధెసబుపిభక్తి*లఘుకు
సంధి।మెలఁగుగృతులఁబంచ*మీవిభక్తివిరామ।మనఁగనచ్చుసకును*హల్లు
చమత్కారరామాయణమునందు. [సకును॥ ౨౩౫॥

క॥ నిన్నుఁజెలంగొన్నహైహయు* కన్నన్దోర్వీర్యమెక్కు*డగుభార్గ
వులే। లన్నిర్జించినరాముని। కన్ననుశూరుండుముజ్జ*గంబులగలఁడే॥ ౨౩౬

ఆదిపర్వమునందు.

చ॥ వితతముఖప్రయోగవిధి*విత్తములుత్తమధీయుతుల్జగ।న్నుతనుమహా
తపోధనుల*నుగ్రహనిగ్రహశక్తియుక్తులే। క్రతువునబుత్విజుల్కమల*గర్భ
సమానులుపూర్వదిక్పతి। క్రతువుసయాజకోత్తముల*కన్నఁబ్రసిద్ధులుసర్వ
కామసస్వరవళులు. [విద్యలన్॥ ౨౩౭

క॥ పలుకులతలఁగలప్రావాలకు।వలసగుచోఁబ్లుతము నిలిపి*వానికి రెండున్,
వళులుగఁజెప్పినఁగావ్యం। బులనదిగాకుస్స్వరంబు*ప్లుతవళియునగున్॥ఆ॥ఏక
మాత్రహ్రస్వ*మినుమడించినదీర్ఘ।మయ్యెమూఁడుమాత్రలై సఁబ్లుతము।భీ
తిశోకతర్క* గీతదూరాహ్వాన। సంశయార్థములను* జరుగుబ్లుతము॥ ౨౩౮॥

భాస్కరునిరామాయణమునందు.

ఉ॥ ఏజనకాత్మజందశర*థేశ్వరుకోడలరాముభార్యఁజుం।డోజనులార
యజ్ఞపడ* రోసురలారసురారికంచునం। భోజదళాక్షిశైలవన*భూములు
వాఁటుచుభీతినేగుచో। నీజలరాశిఁజూచిమది* నెంతదలంకెనొయేమిసేయు
మనుచరిత్రమునందు. [మన్॥ ౨౩౯॥

ఉ॥ ఎవ్వతెవీవుభీతహరి* ణేక్షణయొంటిఁజరించెదోటవీ। కెవ్వసభూమి

భూసురుఁడ * నేఁ బ్రవరాఖ్యుఁడఁ ద్రోవదప్పితిం । గ్రొన్నెవసిస్స గ్రామున * కుంజను దెంచి పురంబుఁ జేరనిం । కెవ్విధిఁ గాంతుఁ జెప్పఁగద * వేతెఱ వేదిశుభంబు నీకగున్॥ ౨౪౦

శోకప్లుతమునకు రామాయణమునందు.

శా॥ అన్నా లక్ష్మణ నిన్నుఁ బుణ్యనిధినే * నజ్ఞానవై పల్కితి । న్నన్నా పాపము వచ్చి ముట్టుకొనియె * నాపాలి దైవంబువై । యిన్నిచుఁ బరిమార్పవేఁగ బళ్లతే * వేనన్ను రక్షింపుమీ । యన్నం గ్రక్కునఁ జేరవేయరుగనే * యత్యుగ్ర శీఘ్రింబునన్॥ ౨౪౧

తర్కప్లుతమునకు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందు.

శా॥ ఓరీ రాజకులాధమా నృపులు లే * రో వేఱె రారో మద । క్రూరాభీలమృగావళిం దునుమరో * ఘోరాటవుల్లేవునా । యారామంబు గలంచి జంతుతతి మా * యం జేసి యస్మత్కుమా । రీరత్నంబులు వేడ నచ్చినను వా * రి న్నొంచినావే మిరా॥ ౨౪౨

శాంతిపర్వమునందు.

మ॥ అనుమానింపక తోడఁబుట్టులనె * కాదాదున్మితూటాడె నెం । దునుం గొన్నెత్తురు లేటులై పటువనిం * బ్రుందుఁ గతన్దైత్యులన్ । మునులప్పోరుభజింప రోక్రతువుల * మోదంబుతో సమ్మహా । త్మునినిజంబు పరాయుపార్థ్వలోకమది కా * దో నాకమూహింపుమా॥ ౨౪౩

రంగనాథుని రామాయణమునందు ద్విపద.

అట్టి నామీఁదనీ * వాయెఱింగెదవు । పట్టి చెట్టలు వాపి * పాఱవై చెదను॥

అనుశాసనీకపర్వమునందు.

ఉ॥ ఆనరనాయకుండొకమ * హాధ్వరమెంతయు వేడ్కఁ జేయఁగాఁ । బూనిమహీసురావలికిః * బూజయొనర్పఁగఁ దాను బ్రాహ్మణుం । డైనయమారఁగాననలుఁ * డాతనిపాలికి వచ్చినాఁడని । వేన్నృపనీదుపుత్త్రిఁ గృప * యేర్పడ దానముగాఁగ నావుడున్॥ ౨౪౪

దూరాహ్వానప్లుతము.

తే॥ ఆదితేయార్చితాంఘ్రిప * ద్మాయనంగ । ద్వారకాపురమధ్యస * ద్మాయనంగ । నసురకులవైరివీరులా * రాయనంగ । రచికసిత్రాబ్జవాసులా * రాయనంగ॥

కళాపూర్ణోదయమునందు.

మ॥ అకటా యేమనిదూఱుదాననినునా * ధా వేఁగుజామయ్యెఁ బాం । దిక

గాఁబాదములొత్తరమ్మనుటగా * నీయొంటియేమోకదా । నికటక్షోణికిఁజేర రమ్మనుటగా * నీకొంతనెయ్యంపుపూ । నికతోఁగన్నులవిచ్చిచూచుటయు కా * నీలేదోకింతేనియుఁ॥ ౨౪౬

సంశయప్లుతము.

ఆ॥ హరియసంగనాతఁ * డానిన్నగంసున । డంచుగృష్ణుఁడీతఁ * డాయ శోద। కెంతభాగ్యమబ్బ * నేభోటినాభోటి। నెలఁతకట్లుగలుగు * నేతలంప ॥

రామాభ్యుదయమునందు - సుగంధివృత్తము.

అంగనాలలామఁగాన * వాలతాకుడుంగమా । తంగమాభుజంగమా ప * తంగమాకురంగమా । లుంగమాలవంగమాతు * లుంగమాధవీనట । ద్భృంగమావనీరమాక * గీరమాసమీరమా॥ ౨౪౭

విజయసేనమునందు.

ఉ॥ వల్లభుఁడేగుదుర్లభుఁడు * వాని దెసందగులూఁదియిమ్మెయిన్ । దల్లడమందె దేలయుచి * తస్థితికిన్నుఁ జూపఁజూపినన్ । దల్లియుబంధులోకమును * దండ్రియు నేమను వారెఱింగిరె । నుల్లమునిల్పునీకుఁదగు * నోతగదోపరికించిచూడుమా॥ ౨౪౯

రామాయణమునందు.

క॥ జనకజకుసుమిత్రానం।దనునకుఁబ్రణమిల్లి సముచి * తస్థితిదర్భా । సన మునసుండఁగ రఘుపతి।యనుజన్ము నిజూచి సేమ * మాజనపతికిన్ ॥ ౨౫౦

ప్లుతయుగవిశ్రామములు.

క॥ తామేవర్ణములై నను । త్మామంతలమునను బ్రాణ * మైత్రిగలిగినన్ । దామోదరప్లుతయుగవి । శ్రామములనఁగాఁబ్లుతాఖ్య * రద్వయమమరున్॥

వజ్రపంజరశతకమునందు.

శ్రీగజగామినీమణిని * సీతనుగానిరపాయిగాఁద్రిలో । కీగృహమేధిగాగరుడ * కేతనుఁగాభవరోగవైద్యుఁగా । నాగురువాననిన్నెమది * నమ్మితివేళాకవేల్పుఁగొల్వనీ। వేగతికావవేరఘుప * తీశరణాగతవజ్రపంజరా॥

వ॥ ఈపదునెకొండునునుభయవళిభేదంబులింకఁ బ్రాసయతులెట్టివనిన॥

గీ॥ గీతములసీసములనుసం * గీతములను । విరతివిడనాడియొక్కొక్క చరణమునను । రెంటికినిబ్రాసవర్ణంబు * నంటబలుకఁ బ్రాసవిశ్రాంతులఁ * బ్రకటబ్బములవాని॥ ౨౫౩

ఆ॥ దేవకీకుమార * గోవర్ధనోద్ధార। తోయజాక్షుపాండ * వేయపక్ష।
ఘనవినీలగాత్ర*మునిజనస్తుతిపాత్ర।యదుకులాబ్ధిసోమ*కదనభీమ॥ ౨౫౪

అగ్రాహ్యావిరామంబులు.

ఆ॥ వికటకవులు*వింతలుఁగల్పించి।కవిజనాశ్రయమునఁ*గలిపినారు। వానిగైకొనంగ * వలదప్రయుక్తంబు । లేల సెప్పభీమ*జెఱఁగి॥ వ॥ అవియెవ్వియనిన॥ క॥ వెలయఁగకారాదులుభూ। తలమునవైదువళులు*దామగుననుచుర్ । లలనామదనుఁడురేచన। నలినభవనిభుండుగుణవ*తంసుండనఁగన్॥ ౨౫౬॥ వ॥ ఈపద్యములోఁజెప్పినయయిదువర్గములయందును మొదలివర్ణములు నాల్గింటికివర్గువళ్లుగనుకఁ జెల్లుబడియవియన్నియుదాపలఁబూర్ణబింవువులేకుండినననునాసికములకుంజెల్లవు – ఆబిందువులున్నట్టాయెనాబిందుయుతులుగనుకనవిచెల్లును. ఈభేదముచెప్పనందుచేతనీపద్యమగ్రాహ్యము॥ ౨౫౭

అగ్రాహ్యాసంబంధవళులు.

క॥ డడలకుభేదములెంచక। వడియునుప్రాసంబునిలుప* వచ్చునుగృతులం। దదియెట్లన్నను శ్రీహరి। తోడిబడిదానవులఁజంప*ధులియాయెననన్॥ వ॥ ఈచెప్పినడడలకుంబదాదినున్న చతుర్థవర్గసరళమాదేశమైవచ్చునప్పుడాదేశయతిగాఁజెప్పవచ్చునదియుఁగాక యారెంటికిని దాపలించినెఱసున్నలున్నప్పుడనుస్వార సంబంధయతులుగనుక నటువలెను జెప్పవచ్చునవిగలుగఁజెప్పలేదుగాన నిది సమ్మతముగాదు॥ ౨౫౯

అగ్రాహ్యావర్ణచతుష్టయపదంబు.

క॥ యరలవలనునీనాల్గును।వరుసందమలోనవళ్లు*రయమునజెల్లున్। ధరశషసహావర్ణంబులు।సరవినొకటికొకటిచెల్లు*హరినిభచరితా॥ ౨౬౦

వ॥ ఈమొదలనుజెప్పినయరలవలకునాల్గిటికినిజెల్లుబడిగాదు–శషసహాలలోపలనుదొలుతటివిమూఁడును సూక్ష్మవిశ్రాంతులుగనుకఁజెల్లును వానికి హాకారముచెల్లదు ఇవి తెలియకచెప్పినకతంబున నివియు నగ్రాహ్యంబులయ్యె॥

అగ్రాహ్యాభేదవర్గయతులు.

క॥ధరఁబఫబభమాక్షరములు।బరువడినీయేనుగూడ*వాతోఁజెల్లున్।సరిసంభావననడియున।మరుదీమము లేమకీర*వాణియనంగన్॥ ౨౬౨॥ వ॥పంచమవర్గాక్షరములైదింటిలోనువబలకభేదయతిగానఁ ప్రథమద్వితీయచతుర్థవర్ణములు వకారమునకునభేధవర్గయతులుగాన నవినిలుచునుమకారమునడవ

దు- ఇదివిచారింపక చెప్పినాఁడుగాన నిదియునయుక్తమని తెలిసికొనునది ॥
తే॥ భరితభువనార్ణవంబుతో *వ్రంతసరియె। రమ్యమణిరాజరాజుతో *లక్క-సరియె। లలితవీణారవంబుతో * ఢక్క-సరియె। యనఁగఁజెల్లునభేదాఖ్య * నమరువళ్లు॥ ౨౬౪॥ వ॥ ఈమూఁటిలోపలనుభకారవకారములకు నభేదవర్గవిరతిగనుకఁ బ్రయోగింపవచ్చును-లవర్ణఢవర్ణములకును భేదవర్గయతులును గావుగావునఁ బ్రయోగింపరాదు రవర్ణమునకును లకారమునకును గ్రాహ్యంబుగాదువానికిని లక్షణవిలాసమువారు తెలియక కొన్ని యుదాహరణంబులు వ్రాసినారు అవియును వివరించెద॥ ౨౬౫

నైషధమునందు.

క॥ కైలాటకాయయభినవలీలామకరాంకచంద్ర*లేఖాంకురచూ। డాలంకారపదాంబురు। హాలింగితసుఖితనిర్మ*లాంతఃకరణా॥ ౨౬౬

రామాయణమునందు.

క॥ దానవసుందరుల త్తతి। జానకినందలముమీఁర * సమ్మదమొదవన్। గానిలుపశారదాభ్రవి। లీనతనేపారుచంద్రలేఖయపోలెన్॥ ౨౬౭॥ వ॥ సంస్కృతమునందు రేఖాలేఖాశబ్దములు రెండునుగలవుగానసీరెండుపద్యములయందును జెప్పిన లేఖాశబ్దము మొదలిదిద్వితీయాంతస్థమని యెఱుఁగునది ॥

హరిశ్చంద్రునికథయందు-ద్విపదము.

చీఁకటివిరియించుఁ*జిఱునవ్వుపసిఁడి। రేకులతో నెది*రించుచెక్కులును ॥ వ॥ కొందఱురేకులతో మురాళించుచెక్కులును అనిచదువుదురు-అదివ్రాతతప్పుగాని కవిహృదయముగాదు॥ ౨౬౮

వసుచరిత్రమునందు.

శా॥ ఓలంబాలకయోలయోలయననోఁలోలంచుమేలంబునన్। లోలంబాలకమోర్తుగుంకిబిసవల్లుల్దున్మితూటాడికెం। గేలంబూనితటాలునన్నెగసెన * క్షీణాంబునాధాంబుజా। క్షీలోకంబుజయించివారలయశః *శ్రీఁదెచ్చుచందంబునన్ ॥ ౨౭౦॥వ॥ ఈపద్యము రెండవచరణము మొదలనులోలంబాలకయనికవిహృదయముఇదిగానకకొందఱిందిందిరశ్చంచరీకోరోలంబో బంభరోపిచఅనియున్నదనిరోలంబాలకయనిచదువుదురు-ఇటనిరామరాజభూషణకవితలంపుగాదు॥ ౨౭౧॥క॥ నణలను రెండక్క-రములకునువడిబ్రాసంబుబెట్టు*కొనవచ్చుఁగృతిన్। వినుఅరలకిట్లపెట్టం। జనులళలకభేదమరయ*

సర్వజ్ఞనిధీ॥ ౨౭౫॥వ॥ ఈచెప్పినమూటిలోపలను మొదలఁజెప్పినగణాలకనుసర సవడినికడను జెప్పినలళలకభేదవిరతియుఁగనుక నీ రెండునుగూర్చవచ్చునునడు మను జెప్పినరజలకురయోస్తు నిత్యంస్యాత్ అనిశబ్దశాసనసూత్రముకలిమిఁజే సియేకతరయతులగుటనుంగూర్పరాదుఁ అటుగాననీపద్యమునుప్రశస్తముగా వ॥ ఇవినలువదియొక్కటియుయతిభేదంబు. [దు॥

లింకఁప్రాసస్వభావంబెట్టిదనిన.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్వితీయోవర్ణః ప్రాసోత్రపాదపాదేషు-కించ-ప్రాసస్సర్వేషు-

చైకఏవస్యాత్.

తే-గీ॥ ప్రథమపాదద్వితీయాక్షరంబుప్రాస । మయ్యెఁబదబద్యములన డు* గడుగునందు । నదియురెండవవర్ణమై * యమరునీస । గీతదండకమం జరీ * కృతులఁదక్క॥ ౨౭౬॥

ప్రాసపూర్వాక్షరనిర్ణయము.

క॥ గురులఘువులలోనెయ్యది । మురహరతొలిచరణమునకు* మొదలని లుచుని । ధ్ధరనాపైనిడుప్రాసా । క్షరములఁబూర్వమునదియు*కదియింప నగుజా॥౨౭౭॥ఆ॥ దాసపారిజాత * వాసవావరజాత । ఘనఘనాఘనాంగ* దనుజగర్వ।భంగయనుచునిట్లు*ప్రాసాదులనుగూర్చ । వలయునొక్కభంగి* ప్రాలుగృతుల॥౨౭౮॥ఆ॥క్రిందజడ్డలునుబి*ఋందబిందువులును। నూఁదిప్రా సములకు*నుండెనేని । హ్రస్వమొకటెనిడుద*యక్కరంబొక్కటి। వానిమొ దలనిలుప*వచ్చునెందు॥ ౨౭౯॥ఆ॥ పక్షిరాజపక్షరాక్షసతృణదాత్ర । దంతిభ యవిరామ * శాంతిధామ ।యింద్రనీలమూర్తి*సాంద్రపాండురకీర్తి।యనఁ గఁబ్రాసమాత్ర*కాదులొప్పు॥ ౨౮౦॥ఆ॥ వేదవేద్యయసమ*వృత్తపాదము లను।బ్రాసనియమరహిత*పాదములను॥ వలసినట్లుమొదలి* ప్రాలుసెప్పఁగ నొప్పు । నొక్కదానగురువు*నొకటలఘువు॥ ౨౮౧

స్వస్థానార్ధసమవృత్తోపజాతివృత్తము.

క్షమాకళత్రుండ*వనజాతనేత్రుండ । గామేపలీశుంద్రదిజ* గత్వరికాశుండ। దమాలనీలున్నను*దారశీలుండ । హేమాక్షవైరిన్బజి * యింతుశౌరిండ॥ఆ॥ వారిజాతగర్భ*వాసుదేవసహస్ర । నయనముఖ్యపుణ్య*నామయనుచుఁ।బ్రా సనియతిలేని*నీసాదిపదముల । మొదలరెండునిట్లు*గదియుచుండు॥ ౨౮౨

ప్రాసాక్షరస్వరమైత్రి.

తే-గీ॥ ప్రాసములకెల్లఁదుల్యాక్ష*రంబులైన। జాలుస్వరభేదమైనదో*
షంబులేదు।చరణములకడఁగూర్చుప్రా*సములకెల్ల। నన్నియుసమస్వరంబు
లై*యమరవలయు ॥ ౨౮౨॥ఆ॥ సరసిజాతనేత్ర*దురితగుల్మలవిత్ర। హరిత
సూజమిత్ర*గరుడపత్ర। ధారుణీకళత్ర*నీరదాసితగాత్ర। యనుచుఁగూర్ప
వచ్చు*నచ్చులెల్ల॥ ౨౮౩॥క॥ దురితద్విపహర్యక్షా। నరకమురాసురవిపక్ష*
నాళీకాక్షా।శరధిసుతాలయవక్షా।కరినాయకరక్షహరము*ఖసురాధ్యక్షా॥
తే-గీ॥ వట్రువయుద్విత్వమునుగల * వ్యంజనంబు। ప్రాసమైయుండునెడఁబె
ఱ*ప్రాసములకు। వ్యంజనంబుసమాక్షరం* బైనఁజాలు। వానిపైనేస్వరం
బైనఁ*బూనవచ్చు॥ ౨౮౪॥ఆ॥ సకియపూర్వజన్మ*సుకృతఫలంబునఁ। గాకత
నువిభాని*రాకృతాభు। నిక్కపాపమోధి*దక్కఁగఁగొనుటకు। దరమె
భోజసుతకుఁ*దక్కననఁగ॥ ౨౮౫

కర్ణపర్వమునందు.

క॥ చావరునెవ్వరుపాండవు। లేవురుననినీవుసెప్ప * నిప్పలుకులుదుః।
ఖావేశకరములైచే। తోవృత్తిఁగరంపఁజొచ్చె*దుర్భరభంగిన్॥ ౨౮౬

కవికర్ణరసాయనమునందు.

మ॥ అమరీవిభ్రమరీతిలోలనయనా*హస్తాబ్జదోధూయమా। నమణీదం
డకచామరాగ్రపవమా*నాస్పందనాందోళన। క్రమశోభాన్నపకుంతలప్రక
రముత్కృష్టాత్మమయ్యెండదీ। యమ్మృదుస్పర్శసుఖోన్నతింబరవశం* బైతూ
గుచందంబునన్॥ ౨౮౭॥క॥ విరమముస్వరప్రధానము।ధరఁబ్రాసమువ్యంజ
నప్ర * ధానమునగుటన్। స్వరసంధిఁజెందునపుడును। బరుచిరముగహల్లు
దాన*ప్రాసములమ్యెన్॥ ౨౮౮॥క॥ ఆనలుబెట్టిననిలువకఁ।దానూరకయలిగి
యాను*దంతినిజేరెన్। దానవసంహరుఁడేక్రియ।చేనిఁకఁజనుదెంచునాకుఁ*
జెప్పవెయనఁగన్॥ ౨౮౯

ప్రాసభేదంబులు.

సీ॥ అర్ధబిందుసమాహ్వ*యముఁబూర్ణబిందుఖండాఖండములుసంయు*
తాక్షరంబు।ధరసంయుతాసంయు* తము రేఫయుతలఘుద్విత్వవికల్పముల్*
వెసనుభయము।ననునాసికప్రాస*మునుబ్రాసమైత్రియుఁబ్రాసవైరంబుస్వ*
వర్గజంబు।ఋప్రాసలఘుయకా* రప్రాసములునభేదంబునుసంధిగ * తంబున
నఁగఁ।బదియునేడుదెలంగులఁ*బరిఢవిల్లు।ప్రాసములుపూర్వసుకవిప్ర*బం

ధములను। గ్రమతలక్షణలక్ష్యయు* క్తంబుగాఁగ। దేటపఱిచెదవానిని* శాట దమన॥ ౨౯౧

సమప్రాసములు.

తే॥ పూర్వమునవర్థమైనను*బూర్ణమైన। దిగువజడ్డక్కరంబైనఁ * దగిలి మొదలి । ప్రాసముండినయెడసమ* ప్రాసమనఁగఁ । బిదపనన్ని యునట్లన* గదియవలయు॥

సమప్రాసములందర్ధబిందుప్రాసము. ౨౯౨

ఆ॥ వీఁకఁబక్కిముఖుని*దాఁకికోసలవల్లి।భుఁడుబలాసురాంత* కుడు నె లంగ।నవనిఁగూల్చెననుట*నర్థబిందుప్రాస । మిట్లుగూర్చవలయు*నెల్లకడల॥

పూర్ణబిందుప్రాసము.

క॥ పొందింపవలయునెల్లెడ। బృందావనచారిపూర్ణ*బిందుప్రాసం।బిందీ వరాక్షిభీష్మక । నందనఁజేకొనియెనంద * నందనుఁడనఁగన్॥ ౨౯౪ క॥ నిడుపు లునరసున్నలుదమ । కెడమనుగలకచటతపల*కిలఁబ్రాసములై।దొడరును నిర్బింమవులో। క్కడఖండాఖండసజ్ఞ * నినశశినయనా॥ ౨౯౫

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ వీఁకఁబఱతెంచినల్గడ। దాఁకినఁగడునతిగిఘోర*తరశరహతిన। మ్మూఁ కలువిరియఁగనర్జునుఁ। డాకరమునచేసెనుగ్రుఁ*డైరణభూమిన్॥ ౨౯౬

విరాటపర్వమునందు.

క॥ నాకొఱఁతదీర్చవచ్చితి।నీకొఱఁతయయింకసూతు*నిద్దెగఁజూడ। న్లో కమువంచింపఁగఁదగు।చీఁకటిరెయొదవెనేమి*సేయుదొచెపుమా॥ ౨౯౭

ద్రోణపర్వమునందుసీసపాదము.

మూఁకలువిరియించి * వీఁకనాచార్యాదియోధులకెల్లను * నొక్కదెసను॥

రుక్మాంగదచరిత్రమునందు.

ఉ॥ ఓకరుణాకలాపవిక * చోత్పలలోచనయిప్పుడియ్యెడన్।గాకులుచం పకుండనను*గైకొనిగాచినసీకృపాగుణం। బేకలిగెన్వసింపఁదగు*నేతొలిపు ట్టువునందుభర్తపైఁ। గాఁకలుసేసినట్టిఘనకల్మషముల్విననీకుఁజెప్పెదన్॥

ఆదిపర్వమునందు-మత్తకోకిల.

తీఁగయుయ్యెలనూఁగుఁజల్లని*తియ్యమామిడిమోకలం।దాగుపువ్వులతే నెసోనలఁ*దారుఁగేతకిఁజేరుఁబు । న్నాగపూగమహాగవీధుల*నాట్యముల్పచ రించునా।భోగనాగలతాగృహంబుల * భోగముల్గనువేడుకన్॥ ౨౯౯

రామాయణమునందు-ద్విపద.

మూఁగిచరించున*మ్మొకరితుమ్మెదలు। బాగొప్పఁగొప్పునఁ*బరగినదాని॥

వరాహమునందు.

క॥ ఆచింతామణిమునితన। పేఁచమడఁచుదాఁ కనింక *బృథులోభము చే। దాఁచుకొనుఁగాక నాచే। నీచేనిఁక మోసపోవు* నేనరనాథా॥ ౩౦౦

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ మీఁటుగతిరథికులను నొక। నాటికి వేవురవధింతు*నరుశరములునో। నా టిపడవైచునంతకు। వేటాడెదఁ బ్రతిబలంబు*వీరులనెల్లన్॥ ౩౦౧

ఆ॥ బోఁటియొకతె పెండ్లి* పాటపాడఁగఁజొచ్చె। నాపరానివిరహ*తాప మునను బేనుగూర్చితాను * బెండ్లికూఁతురుగాఁగ। గోత్రధరుఁడు పెండ్లి కొడుకుగాఁగ॥ ౩౦౨

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ ఆపన్నగముఖ్యులఁదన। పేఁపునఁబెట్టుకొనివఱచి*విపినములుమహా। ద్వీపములుగిరులుసకలది। శాపాలపురములుఁజూపెఁ* జనివారలకున్॥ ౩౦౩

సంయుతాక్షరప్రాసము.

తే-గీ॥ సంయుతాక్షరప్రాసమై*జగతివెలయు। గర్గుఁడర్చించుదైవంబుఁ భర్గుఁడనఁగఁ। బక్ష్మలేక్షణకౌనతి*సూక్ష్మమఁనఁగ। జంద్రవంశ్యుఁడుభోగదే వేంద్రుఁడనఁగ॥ ౩౦౪

సంయుతాసంయుతప్రాసము.

తే-గీ॥ రలలుతమక్రిందనుండఁబై * గ్రాలుఁ వ్రాలు। ప్రాసవర్ణంబులై వానిఁ * బాసియైనఁగూడియైనను బెఱయఁడు * గులనునిలుచు॥ తే-గీ॥ పాడిద్రచ్చఁగనిమ్ముగా * తండ్రికృష్ణ। వేఁడుకొనియెదనందాఁక*బండ్లుదినుము। దుండగపుచేష్టలునుమోటి * గాంద్రతనము। మెండుగాఁజొచ్చెనీకునై దేండ్లుగనుక॥ ౩౦౬

రేఫశ్లిష్టమునకునాదిపర్వమునందు.

ఉ॥ క్షత్రియవంశ్యులై ధరణిఁ * గావఁగఁబుట్టినవారు బ్రాహ్మణ। క్ష త్రియవైశ్యశూద్రులనఁ * గాఁదగునాలుగుజాతులన్న వాచా। రిత్రముఁదప్పకుండుఁగఁబరి * క్షితుకాచినయట్లురామమాం। ధాతృరఘుక్షితీశులుము* దంబునఁగాచిరెయేయుగంబునన్॥ ౩౦౭॥ వ॥ మాంధాతృశబ్దముబుకారాంతముగను కఁదకారము క్రిందనున్నది వట్రువసుడిగాని క్రారవడిగాదు అందునకుఁ గవికర్ణరసాయనమునందుసీసగీతి॥ గీ॥ దానగుణశాలిభూసహ

ద్ధరణదక్షుఁ । డనిశమఖదీక్షితుండుమ* త్తారిహారి।విహృతినిరతుఁడుయు
వనాశ్వ * విభుసుతుండు । ఘనుఁడుమాంధాతనృపుఁడైన * కాలమందు॥

సోమునిహరివంశమునందు.

శా॥ నాతోమార్కొనలేరునిర్జపురీ * నాగేంద్రబృందారకా । రాతు
ల్మున్నగ దేవసంఘములుబో * రన్ధీరసంగ్రామకుం । డీత్రైలోక్యమునందుఁ
గల్గ * డురణంబెచ్చోటలేకుంటఁగాఁ । జేతుల్వేయువృథాభరంబగుచువ *
చ్చెన్దేవయీమేనికిన్॥ ౩౧౦

దేవీవిజయమునందు.

తే॥ వాక్త్రినేత్రాంగనాశచీ*శక్తులధిక । సంభ్రమంబునగుంభని *
కుంభదైత్య । హంత్రిబూజింపుదురుత్రయీ * మంత్రములను । స్తోత్ర
ములుచేసిమంగళా*రాత్రికలిడి॥ ౩౧౧

పద్మపురాణమునందు.

క॥ శ్రీకరచక్రాంకితులగు ।లోకులుశుద్ధులునుబుణ్యు*లునునగుదురు వా।రీ
క్రియలులేకయుండినఁ।బ్రాకృతులనఁబతితులనఁగఁ*బడుదురుజగతిన్॥

లకారశ్లిష్టమునకురాఘవపాండవీయమున.

శా॥లోకత్రాణరతిందదాదిమమహీ*లోకప్రవేశోత్థ భా।పాక్లప్తప్రథ
మద్వితీయపదగుం* జన్మంజమంజీరగ।ర్జాకల్పామలరామభారతకథా*సర్గం
బులన్మించువా।ల్మీకివ్యాసులఁగొల్చెదందదుభయ*శ్లేషార్థసంసిద్ధికిన్॥

రేఫయుతప్రాసము.

ఆ॥ సుడులు తెలుఁగులందు * బొడమవాకై వడి। ద్రాలుఁగొమ్ముకార*వ
డులుగాన । రేఫయుతసమాఖ్య * గృతులఁబ్రాసములగు । సారిదిఁదమకు
దాము * సుడులఁబాసి ॥ ౩౧౨ ॥ క॥సంగ్రామరంగమునఁబెల్చుచం।గ్రుమ్మ
ఱుచున్నసాల్వ * జగతీవరుమే। నంగ్రుచ్చిపారనాటిం । చెంగ్రురాస్త్రి
ముఖనాల్గు * శ్రీకృష్ణుఁడాగిన్ ॥ ౩౧౩ ॥ క॥ఈకారపలుకునకుమొద।లై
క్రాలుచుదేలిప్రాస * మగుఁదనతనకె । శ్రీక్రొమ్ముడిసౌందర్యము । వాక్రు
వ్వందరమెయురగ*వరునకునైనన్॥ ౩౧౪

లఘుద్విత్వప్రాసము.

తే॥భువిలఘుద్విత్వసంజ్ఞకం*బులయికొన్ని।యూఁదఁబడనిక్రారలతోడ

నొకటికొకటి । ప్రాసములకగుఁదమలోన * బ్రతయుగము । విద్రుమచెవినతా త్మజుఁడుదిక్కు*లద్రువననఁగ॥ 3౧౭

వికల్పప్రాసములు.

గీ॥ పంచవర్గంబులను*గనుపట్టునట్టిపొల్లులనునాసికాక్షరం* బులనుగది సితమనుపంచమములుద్వితీ* యములునగుచు । నమరుఁబ్రాసంబులకువిక* ల్పాహ్వయములు॥ 3౧౮ ॥ తే॥ ప్రాజ్ఞగసమానధృతిసుధా * రుజ్ఞిభాస్య । ప్రజ్ఞిచయసక్తకంఠదా * వాగ్నిపాయి । దిజ్మహితకీర్తియర్జున * యుగ్మ భేది । వాజ్మనోహారనుతయస*దృజ్మహాత్మ॥ 3౧౯

ఉభయప్రాసము.

ఆ॥ ధాత్రిబాణినీయ*సూత్రములనుద్వదీ । యోష్మమునుద్రుతంబు*నొ క్కచోటఁ । గ్రమతపాక్షరముణ * కారమునైప్రాస । ములకునుభయసం జ్ఞఁబొసఁగురెండు॥ 3౨౦

త్రైశంకోవ్యాఖ్యానమునందు.

క॥ ఝుషకేతుద్విషునకుఁగి । ల్బిషపర్వతవృషునకమృత*విషనిధిజామా । త్రిషునకుబుషిపూజితునకు । విషమాక్షునకింద్రముఖది*విజపక్షునకున్॥

సాంబవిలాసమునందు.

క॥ వసుధాకళత్రునకుసా । రసదళనేత్రునకుమరుద * రాతిమదతమో । విసరాంబుజమిత్రునకు । న్విమశిలీముఖసహస్ర*నిభగాత్రునకున్॥ 3౨౨ తే-గీ॥ ప్రాణములఁబాపెనాహవ * క్షోణియందుఁ । బ్రాణవల్లభుఁగొనిచ న్నదానవేంద్రుఁ । దమ్ముఁడనుదానుగిశజా * తమ్ముతోడ । శరధిబంధించిదాఁ టెదా*శరధియనఁగ॥ 3౨3

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥ ద్రోణుఁడుభీష్ముఁడుంగృపుఁడు * ద్రోణసుతుండునుగర్ణశల్యులున్ । బ్రాణములాసు యోధనుని * పాలివియుంద్రునిజానుజన్ములు । క్షీణపరాక్ర ములున్సుతుల*జేయులుబాహ్లికసోమదత్తులా।స్థాణునకైననోడరువ* శంబెజ యింపఁగవారినేరికిన్॥ 3౨౪

కాళహస్తిమాహాత్మ్యమునందు.

మ॥ ప్రణతుల్సేయుచుఁగాంచెఁగుంభజుఁడులో*పాముద్రతోఁగూడిదక్షిణ। కైలాసమునంబికాహారకృత * శ్రీపాదుకాన్యాసమున్ । మణిమంత్రౌషధ

వాసముద్భవమహా * మాయావిపర్యాసముగ్ । గణనాతీతసటీవిలాసము సమ*గ్రశ్రీసముల్లాసముగ్॥ 325

కాశీఖండమునందు.

క॥ త్రిణయనునిరాణివాసము । నణిమాద్యైశ్వర్యవితర * ణామరతరు వుగ్ । మణికర్ణికము క్తివధూ । మణికర్ణికదలఁచెమానిఁ* మానసవీథిగ్॥

రామాయణమునందు.

చ॥రణమునను గ్రసాయకప*రంపరభానుకులంబరామల । క్ష్మణముజగంబవానరము* గావిలునేర్పునుమద్భుజావిజృం । భణమునుజూపితంద్రిమదిఁ* బట్టినచింతదొలంగఁబెట్టెశూ । ర్పణఖకునిట్లుబాటలిన * బన్నమునీఁగుదునేనవశ్యముగ్॥ 326

మధుసేవనమునందు.

క॥ పోసుద్యోగముజేసిన। ప్రాణంబాయింకసీకుఁ*బాధేయంబీ। మానిని మందస్మితమధు । రాననచంద్రికలుగ్రోల * యరుగుముపిదపగ్ ॥ 327

శృంగారషష్ఠమునందు.

క॥ అనుటయుగృష్ణద్వైపాయనతనయుండిట్టులనియెఁ*సనహితమతియై। వినుమతిగుహ్యమునారా।యణకవచముభక్తవాంఛి*తార్థప్రదముగ్ ॥

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ కనకగిరీంద్రదక్షిణము * గాశశిభాస్కరతారకాగణం । బనపరతంబుదిమ్మఋమ * హోమునినప్తకమండలంబుతో । ననఘతదీయశైలశిఖరాగ్రమునందుఁబయోరుహాసన । త్రిణయనవిష్ణులుండుదురు* దేవగణంబులుగొల్చుచుండఁగగ్॥ 330

అనునాసికప్రాసము.

తే॥తమకుఁదాముద్విత్వంబులై * తనరునవియుఁ । బూర్ణబిందులుడాపల* బొరయునవియుఁ । గలసియనునాసికప్రాస* ములనుపేర। నమలమరుఁగావ్యములయందుఁ * దమకుఁదాము ॥ 331 ॥ క ॥ మిన్నేఋపాదమునధా।తన్నాభినిగునుమశరుఁనె * దంగాంచినసీ । సాన్నిధ్యముదొరకుటకై । నన్నుతిసేయుదురునిన్ను * సనకాదులజా ॥ 332 ॥ తమ్ములనుమల్లికాకుసు । మమ్ములమరువాదిపత్ర * మాలికలనుభ । క్తిమ్ముసంహరుపూజలు । సమ్మదమునసలుపగలుగు*సతలార్థంబుల్॥ 333

ప్రాసమైత్రిప్రాసము.

తే-గీ॥ గట్టిబింనుపుమీఁదిబ * కారమునకు। జమిలిమాఁ బ్రాసమైత్రినాఁ జరుగుచుండుఁ। గన్ముతాఫులు వెదచల్లు * నంబుజములు। శంబరారాతిచే తివాఁలమ్ములనఁగ॥ 33౪

ప్రాసవైరము.

తే-గీ॥ కబ్బములు రేఫమునకుఱ * కారమునకు। మైత్రిగలుగమిఁగ విశిఖామణులు ప్రాసఁ। నైరమనుచునుగలపదు * వానినెందుఁ। గూర్తురారెండు నెఱుఁగకఁగుకవిజనులు॥ 33౫

స్వవర్గజప్రాసము.

తే-గీ॥ గ్రంథమంథశబ్దంబులఁ * గలద్వితీయ। వర్ణములు రెండునును స ఘోష * వర్ణములగు। నైననిజవర్గభవచతు * ర్థాక్షరములఁ। గలఁయు బ్రాసంబులనుస్వవ * ర్గజములనఁగ॥ 33౬॥ వ॥ శ్రంథగ్రంథసందర్భే యనుధాతువులననుశాస్త్రి ద్రవిణయోర్గ్రంథః-అనినామలింగానుశాసనమునందు నానార్థవర్గములోపలను దవర్గద్వితీయాంతములయందే అమరసింహుఁడు చెప్పుటచేతను గ్రంథిశబ్దము తనయందు రెండవప్రాయిఁ తవర్గమునందు ద్వితీయాక్షరమైనను ప్రాసములయందు జతుర్థాక్షరములకు మహాకవిప్రయోగములుగలుగుటం జేసి చెల్లును॥ 33౭

ఆరణ్యపర్వమునందు.

ఉ॥ అంధకవృష్ణిభోజకుకు * రాన్వయభూపతులెల్లనీదెసన్। బాంధవసౌహృదప్రియ * భక్తివిశేషములొప్పనీమనో। గ్రంధియడంగఁజేయునె స * కంబునఁబూనినవారులోభమో। హాంధులుధార్తరాష్ట్రులున * యమ్ముమెయిన్ననకుర్వియిత్తురే॥ 33౮

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ బాంధవశాత్రవాకలిత * భావభవాభవపాశబంధసం। బంధవిరామకామపరి * పక్వవివేకనిరూఢభక్తహృ। ద్గ్రంథివిభేదనాపరమ * కారుణికాపరిమాణదూరదుః। ఖేంధనపావకాయితన * మీక్షణశైత్యమహాద్భుతాత్మకా॥ 33౯॥ వ॥ మంథవిలోడనే -యనుధాతువు కవికల్పద్రుమమునందు దవర్గద్వితీయాంతధాతువులలోను బరిగణితమైనదిగనుక మంథశబ్ద

ములోని రెండవ వ్రాయితవర్గమునందు ద్వితీయాక్షరమైనను బ్రాసములపట్ల
ను బూర్వకవిప్రయోగములు గలుగుటచేతను జతుర్థవర్ణములకుఁ జెప్ప
వచ్చును॥ ౩౪౦

ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ సింధురముమదోద్రేకము। దాంధంబై వచ్చునోజ*నాచార్యునిపై ।౫౦
ధవహానుతుండుగవయఁగ। మంధరగతినెవ్వఁడాగు*మనయోధులలోన్॥

అముక్తమాల్యదయందు.

ఉ॥ కంధరనీలవర్ణమధు*కైటభనాగసువర్ణయోగిహృ। ద్గ్రంధిభిదోద్ధన
భోగివని * తాస్వనవధ్వసనప్రవచ్ఛిర । స్సంధివసన్నిశాపతిర * సప్రసుతిదు
గ్ధపయోధివిచికా। మంధరకేళీకాధగన*మాశ్రితపజ్క్తి–శిరోధిసోదరా॥
వ॥ బుధఅవగమనే–అనుధాతువువలననుబుధశబ్దములోని రెండవ వ్రాయిత
వర్గమునందు జతుర్థాక్షరమైనను బ్రాసములపట్లను బూర్వకవిప్రయోగము
లుకలుగుటచేతను దృతీయవర్ణములకుఁ జెప్పవచ్చును సుధాశబ్దము మొదలై
నవానికినినిటువలెనేయని తెలిసికొనునది॥ ౩౪౩

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ కాదనకిట్టిపాటియప * కారముతక్షకుఁడేకవిప్రసం। బోధనఁజేసిచే
సేనృప * పుంగవసీవునవేకభూసురా । పాదితసర్పయాగమున * భస్మము
సేయుముతక్షకాదికా । కోదరసంహతిన్ హుతవ*హోగ్రమహోగ్రశి
ఖాచయంబులన్॥ ౩౪౪

నృసింహపురాణమునందు.

క॥ వేదములాదిగఁగలయ।ష్టాదశవిద్యలకునీవ*ప్రష్టవుతత్త్వ। ద్బోధకులు
నుభవదాజ్ఞా। పాదకులుసమస్తధర్మ*పాలనచతురా॥ ౩౪౫

విరాటపర్వమునందు.

క॥ ముదమొదవరమ్యహర్మ్యము।తుదినిలువుననిష్టసఖుల*తోడవిహారా।
స్పదమగునెలవునమెలఁగెడు । సుధేష్ణతజ్జాలకములఁ*జూచెంబ్రీతిన్॥

ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ వింధ్యాద్రిపొలెనాప్రతి ।వింధ్యుఁడచలితోగ్రమూర్తి*వెలయనిలిచిగ
ర్వాంధ్యములరఁగనుదీప్తా। వంధ్యాస్త్రములక్కుమారి*వరుపైఁబఱపెన్॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ఎండకువానకోర్చితన*యిల్లుప్రవాసపుచోటనాకనా। కొండునలంగు పన్నిదుర * కుందటి దప్పెనుడప్పివుట్టెను । కన్డనునెట్లకోయనక*గార్య ముగల్గి నవేళనేలినా। తండొకచాయఁజూపినను దత్పరతంబని సేయుటొప్ప గు॥ ౩౪౮

ఋప్రాసము.

తే॥ గీ॥ స్వరములెల్ల నుబ్రకృతిభా* వంబులందు। రావెనుకవ్రాలయు కరుస్వ * రంబొకండు । తగుయణాదేశమున రేఫ * మగుటఁజేసి। ప్రాస ములకట్లయగువళి*పట్లగాదు॥౩౪౯॥ క॥ ధారుణిఋప్రాసమునం। గారేఫా కరమునకుఋ * కారముచెల్లుఁ। నారికినై నాకకుజం। బాఋభుపతిఁగెలిచి తెచ్చె*నచ్యుతుఁడనఁగ॥ ౩౫౦

ఆరణ్యపర్వమునందు.

క॥ ఆఋషిపుత్రుడుఁగట్టిన।నీరలుమృదులములునవ్య*శిషములుమనో।హా రులునాతనిపృథుకటి। భారంబుననొక్కకనగ * పట్టముప్రేలుఁ॥ ౩౫౧

లఘుయగారప్రాసము.

గీ॥ప్రకృతిభావంబుఁజెందిన*ప్రాణములకు। మొదలియంతస్థములుప్రాస ములకునిలుచు।నఱమఱలులేకలఘుయకా * రాహ్వయములు। నాయజుని తంద్రిఫణిరాజ * శాయియనఁగ॥ ౩౫౨

కళాపూర్ణోదయమునందు.

ఉ॥ ఏరొమెడనెన్నడుంగనని * యింపులుగుల్కెడుగద్దశస్వనం। బాయత మైనకౌతుకము * నద్భుతముస్మెలపింపనెయ్యదె । ద్దీయిదిచాలగ్రొత్తబళి* యింకొకమాటిఁకనొక్కమాటటం।చాయలనీలవేణినల*కాధిపసూనుఁడు వేఁడెవేఁడినఁ॥ ౩౫౩

అభేదప్రాసము.

తే॥ రేఫమునఁకుబైనుండుమా * తృకకుబెద్ద । శాయభేదాహ్వయప్రా స*మైయొసంగు । ఖలజనవిపక్షజలరుహా * దళనిభాక్షు,। కాళిమోరగమద వన * కేలియనఁగ॥ ౩౫౪

రాజశేఖరునిచరిత్రమునందు.

శా॥ కేళీకాంచనసౌధవీధికలచ* క్రిక్కిదొట్లలోఁబెట్టియో। ప్రాలేయా చలకన్యకాధవకృపా* పారంగతానిద్రవో। వేలావణ్యపయోనిధీయనుచు

నావిఖ్యాతమోదంబుతో । జోలల్పాడుచుదక్కూమారకునకున్ * శుద్ధాంత కాంతామణుల్॥ 3౫౫

రామాభ్యుదయమునందు.

ఉ॥పాలునునీరు నేఱుపఱు*పంగలమావుల వేగవీథివా । హ్యాళియొనర్చునే యలికు*లాలకతాసితవర్ణయయ్యునే । బాలసువర్ణదేహమున* భాసిలునాన లుమోము వెల్పు(ప్రో । యాలు(ప్రవీణమామకమ * హాకృతినాథుఁగృతా ర్థుఁజేయుతన్॥3౫౬॥ తే॥ పెద్దళాకునుదనకునభేదమగుట।లళలకునభేదమట్ల ను* గలుగుకతన।క్షితినిమూఁడవసరశంబు*యతులఁ(బాస।ములనులఘువ్వ ఘులకార*ములకునిలుచు॥ 3౫౭

(ప్రభావతీ(ప్రద్యుమ్నమునందు.

క॥ జడనిధియను తెరమఱుఁగటు। వెడలినిలిచినట్టియాట* వెలఁదియపోలెన్। గడునింపులుగులుకుచుదన । రెడుపురలక్ష్మియవధ*రించి తెయధిపా॥

భీష్మపర్వమునందు.

క॥ కోడుకులుదానునుగుజ్జుపు । డడములుకరిఘటలుభటర * థ(వాత ములుం। బుడమిచలింపఁగ(దుపదుఁడు । గడవేడుకఁదోడుసూపెఁ * గౌర వ్యులకున్॥ 3౫౯

నైషధమునందు.

చ॥ చిలుకల్కుగూయునోచెవులు*చిల్లులువ్రావఁగనంచునెన్నడు। న్వేడల డునందనోపవన*వీథులకై యటమాళిభాగని । మర్దలశశిరేఖచేయునవ*రా ధమనన్గజదైత్యశాసనుం । గొలువఁడుపాకశాసనుఁడు *కోమలిసీదెసఁగూ మిఁడాయెట్టిదో॥ 3౬౦

కూర్మపురాణమునందుదోఁటకవృత్తము.

తాలిమిదూలిన*తాపసపత్నుల్ । (వీడమనంబున * వీడ్కొనిజాఱన్ ।లో లమదాలస * లోచనపఙ్క్తుల్ । జాలదలిర్చిరి*శంకరులీలన్॥ 3౬౧

సంధిగ(ప్రాసము.

తే ॥ సంధిగూడిన(వాలుపాి * సంబులైన । నవియెసంధిగతాఖ్యల*న మరుచుండు । దివిజులాశ్చర్యమొందశౌ * రివడవై చెఁ। జెంగిపోసీకమధుర లో*నంగరినన॥ 3౬౨

శల్యపర్వమునందు.

క॥ కపదోసలుసుగాండీవము । నవలనిడంబనుపుముంద * రరదముడిగు మే। చువిదపడిగిమెపశుభకర । మవ్వునివ్విధమిట్లు సేయు * మనుఁడునతండుఙ్ ॥

కళాపూర్ణోదయమునందు.

శా॥ ఆవాలుంగనుదోయియానగుమొగం * బాగుబ్బపాలిండ్లపెం । పా వేణీభరమాతనూవిలసనం * బాయొప్పు తేఁ జెప్పినం । గై వారంబగుఁ గాదె కే నలశిరః * కంపంబుగల్పించియా । హావృట్టింపదెయిట్టుధన్వనకున * య్యబ్జాక్షినీక్షించినఙ్ ॥ ౩౬౪

విరాటపర్వమునందు.

శా॥ సింగంబాఁకటితోగుహాంతరమునఙ్ * జేట్పాటుమైనుండిమా । తంగస్ఫూర్జితయూధదర్శనసము * ద్యత్క్రోధమైవచ్చునో । జంగాంతారని వాసఖిన్నమతిసన్మత్సేనపైఁ బెఁ * చ్చెంగుంతీసుతమధ్యముండుసమర * స్థేమాభిరామాకృతిఙ్ ॥ ౩౬.౫

లకారప్రాసము-కాకుత్స్థవిజయమునందు.

శా॥ మాయుంచప్యుతశంఖమొక్కటనిసం * పాదించిదోర్మధ్య । కస్తూరీచర్చనపంబుసందనముకే * ల్దోపఙ్ సువర్ణత్వరే । ఖాలిప్సఙ్ శశికత్రిజాపసలేఁడు * త్కంఠోత్థుఁడై చేరనిం । పారఙ్ బట్టుటదోఁ చెఁదగ్గళిముకే * శాఘంబు మోహముంగనఙ్ ॥ ౩౬౬ ॥ వ॥ ఈపద్యములోను రేఖాలిప్సనను చోటరథరభస్వ యనుధాతువుపలనఁ బుట్టినది లిప్సాశబ్దముగనుక సంధిగతప్రాసమాయెను॥

అప్రశస్తప్రాసము.

ఆ॥ అప్రశస్తములగు * ప్రాసజాలములలం । కారవిస్మితములు * గావుగా నఁ । దివిరిధూర్తులైన * కవులుకల్పనఁ జేసిచెప్పిదంబులనుచుఁ * జెప్పరాదు॥

వీధినాటకమునందు.

ఉ॥ కందుకకేళిసల్పెడుప్ర * కారముసంబురుహాయితక్రియా । తాండవకేళిసల్పెడుని * ధంబునఁ బాపగభామ తేఁ తనీ । రెండఁ బ్రభాతవేళరచి * యిం చెనుగుబ్బలమీఁదహారముల్ । కుండలముల్బుగుల్గవల * గోమయమండపములిం టిముందటఙ్ ॥ ౩౬౭

రామాయణమునందు.

చ॥ కడుకొనివేడిబాష్పములు * గ్రమ్మపయింబడిపర్వశీతిమై । నడుచుచువిన్నవై నవహృద * యంబునఁబొల్పుగుహారయష్టిప । య్యెదదడియంగఁ గానఁబడి యం

చితనిర్మలరత్నభూషలక్ । నదుచితదృశ్యమానమణి* భాసుసముజ్జ్వలభా. తిదోఃపఁగక్ ॥ ౩౬౦ ॥ వ॥ఇవివదియేనుసుప్రధాన ప్రాసంబులింక శబ్దాలంకారంబగు విశేషప్రాసంబు లెఱింగించెద ॥సీ॥ ప్రాసంబుసులభాఖ్య * రంబైనసులభంబుమర్లభంబై నను* దుష్కరంబు। తగ రెండుమూఁడునాలుగు వర్ణములపదంబుల నెల్ల నొకభంగిఁ* బొసగనేని । వరుసఁగావ్యములద్వంద్వప్రాసములు త్ర్యక్షరప్రాసమును జతుఁ* ప్రాసమునగుఁబదములఁదుది నొక్క* పగిదియక్షరములు దనరునంత్యప్రాస*మునకు నెందు॥ తే॥బడిబడి నివర మొక్కడు*కడకు వెడలఁ । బలుకఁబడు నేనియదియను * ప్రాసమయ్యెఁ। గంజలోచనయవియులం*కారశాస్త్రి । కథితములువీనినేడింటిఁ * గానవలయు॥౩౬౩॥

సుకరప్రాసము.

క॥ కమలదళనయనసకలా। గమవేద్యపురాణపురుష*కరుణాకరమ ।ద్రమసీశప్రియతనయా।రమణాయనుచుఁబలుకసుక * రప్రాసమగుఁ ॥

దుష్కరప్రాసము.

క॥ దుష్కృతగిరివజ్రాయుధ । పుష్కరసదనాధినాథ*బుధనుతదవశో । చిష్కేశాహారయనఁ । దుష్కరమనిదీనిపలుకు * దుసుప్రాసజ్ఞుల్॥౩౬౫॥

ద్వంద్వప్రాసము.

క॥ వ్యాసమునివినుతగోపస్త్రీసముదయమానహరణ * శృంగారరసా। వాసముగనిట్లుద్వంద్వ । ప్రాసముగావ్యములఁజెప్ప * బడునెల్లెడలన్॥

త్ర్యక్షరప్రాసము.

క॥ తిరమగుఁద్రిప్రాసమునుం।దరమగుమురవైరిరూపు* తనుఃబులనుమ నో।హారమగుదానవులకుభీ।కరమగుతపసులకుము క్తి*కరమగుననిసన్ ॥

చతుష్ప్రాసము.

క॥ ధీరుఁడుకమనీయశుభా । కారుడుకమలావధూటి * కామ్యుడుహృదయా।ధారుఁడుకుమతిజనాధిక।దూరుఁడుకమలాక్షుఁడనఁజ*తుష్ప్రాసమజా॥

అంత్యప్రాసము.

క॥ తొలుతనుగురులఘువులలో । పలనెయ్యెదిపదముదుదిని*బాసమునకుడాఁ । పలనిల్చునదియునాల్గడు। గులకడఁబ్రాసములమొదలఁ*గూర్పఁగవలయున్ ॥తే-గీ॥ అంత్యమితుదిప్రాయిడాఁపలి*యక్షరంబు। గురువైన ప్రాసమొక్కయ * క్కరమయగును । గాకలఘువై నవర్ణయు*గ్మంబునడుచు। స్వరవిభేదంబుగాకకా* వ్యంబులందు ॥౩౭౦॥క॥ సంధాంగనాకుమా

రా। మందరగిరిధీరదనుజ * మదసంహారా। బృందాగహనవిహారా। కంఠ
ర్వాకారరాధి* కాస్త్రీజారా॥౩౭౧॥క॥ గోపవధూజనమదనా। గోపాలస
చతురకుంద* కుట్మలరదనా।గోపాగవిజితకదనా। గోపతివాహాస్తవహ*గో
సమవదనా॥౩౭౨॥

అనుప్రాసము.

క॥ నందసుతపురందరముఖ। బృందారకవంద్యదాస* బృందావనగో।
వింద యనననుప్రాసం। బదంబగునెందుఁగృతుల*యందుముకుందా॥౩౭౩
క॥ వడులకుఁబ్రాసంబులకును। విడువకఁజెల్లుబడులెల్ల*వివరించితిఁబా।
ల్పడిపీనిలోనసత్కవు। లొడబడికావలసినవి్ర* యోగింపఁదగున్॥౩౭౪

వృత్తకందగీతగర్భసీసము.

సీ॥ వినయసంపన్నర* విప్రభూతరమణినాథాపయోజేక్షు* ణానరాప్త
విభయదాకారహ* విర్భుగాయతరిపుప్రాణానిలాహీశ్వ* రారమేశ। విల
యకాలానల* విక్రమప్రథితసాల్వ(గ్రావవృద్ధశ్ర* వావరేణ్య। విజయశీలా
యుమ*వీరకౌస్తుభధరాచక్రియశోదాత్మ* జాముకుంద॥ తే-గీ॥ కరివరదపూ
తనాంతక* గరుడగమన। సత్వసహితకామజనక* శంకరసఖ। కనకవసన
సుందరదేహ * వనధిశయన। సనకమునివినుతచరణ* సరసిజయుగ॥౩౭౫॥

గర్భమత్తేభము

నయసంపన్నరవిప్రభూతరమణీ*నాథాపయోజేక్షణా। భయదాకారహవి
ర్భుగాయతరిపు * ప్రాణానిలాహీశ్వరా। లయకాలానలవిక్రమప్రథితసా*
ల్వగ్రావవృద్ధశ్రవా।జయశీలాయుమవీరకౌస్తుభధరా*చక్రీయశోదాత్మజా॥

గర్భకందము.

కరివరదపూతనాంతక। గరుడగమనసత్వసహిత*కామజనకశం। కరసఖక
నకవసనసుం। దరదేహావనధిశయనస*నకమునివినుతా॥ ౩౭౬

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపుర మందిరనంద
నందన చరణారవిందవందనాభిలాషమనీషాప్రాభవ వేంగనార్యతనూభవవి
ద్యావిశేషసూరాచార్యకాకు నూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైనయాంధ్రశబ్ద
చింతామణియనువ్యాకరణశాస్త్రింబునందువళిస్వరూపంబును నేకచత్వా
రింశత్సంఖ్యవిశ్రామంబులునుప్రాసనిర్ణయంబునుంగలవళిప్రాసపరిచ్ఛేదం
బను తృతీయాశ్వాసము సంపూర్ణము॥

అప్పకవీయము - చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీసహ్యప్రత్యంతో । ర్వీసంభృత్ప్రభవకృష్ణ * వేణీతటభూ । వ్యాస్యై వేశ్వరపూర్వా । శాసప్తమయోజనప్రసన్నసమస్తై॥ క॥ అవధానుశబ్దశాసనుఁడవనిఁగలియుగమునకాది * నారాజమహేం । ద్రవరంబునఁ జెప్పినయంద్రవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁ దెనుఁగింతుఁ॥ ౨॥ తే-గీ॥ ఘనుఁడువాగనుశాసన * కవివరుండు। ముందువర్ణపరిచ్ఛేద*మునఁ బదినిఁబద్యలక్షణముల్లనే*ర్పడఁగఁజెప్పె సారదిసంక్షేపముగ నైదు*శ్లోకములను॥

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

శ్లో॥ వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వి విధంపద్యంగణైర్నిసర్గాణైః । సంబద్ధంవృత్తంస్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః ॥౧॥ శాస్త్రారపకమాత్రాంలఘూర్ద్విమాత్రేగురోరితివదన్తి।గలాగగలలసంజ్ఞాగ్లోహాగణోలఘుగురూలగోవగణాః ॥౨॥ గత్రితయాంలత్రితయంమనసంజ్ఞావాద్యమధ్యమాన్త్యర్నాః।గురువశ్చేద్భజసగణాలఘవోయదియరత సంజ్ఞికాఃక్రమతః ॥౩॥ మిత్రౌనగలావింద్రానలనగసలభరతాశ్చంద్రామలఘుః । రలరగతలతగనవసహాభలభగసలల నలల నగగసవసహాః ॥౪॥ దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణానుస్వారపూర్వవర్ణశ్చ।పతేగురవశ్శేషాస్సర్వేలఘ్వక్షరాణితిజ్ఞేయాః॥ ౫

వ॥ ఈశ్లోకంబులైదునుందొమ్మిదిసూత్రంబు లయ్యెనవియెల్లనిందువివరించెద ॥ఆ॥ సకలభాషలందు * ఛందంబుదెలియక । పద్యములురచింపఁ*బాడిగామిఁ । దద్విధంబెఱుంగఁ * దగుఁగావ్యములుసేయు । తలఁపుగలిగినట్టి*ధన్యమతులు॥౫॥మ॥ హరభక్తుండగుభీమసత్కవినన*తాహుత్యనింబెద్దన । ద్వరునిందాతనఁగాచిరాజుబసవ*ప్పనై భరవుస్సిధరుం । బరమోత్సాహమునందగందలఁచిచె* ప్పంబూనితిన్వారిచే । తరచింపంబడునట్టిఛందములచం*దంబెల్లనందంబుగాఁ ॥౫॥క॥ భువినీఛందముఁ దెలియక । కవిత్వమురచింతుననుచుఁ* గడగుటలెల్లన్ । వివరింపనీతనేరక। తవిలియాముననద్దాఁటిపోవఁ*దలచుటగాదే॥

ఛందఃప్రభావము.

తే-గీ॥ ఆదిమూలస్వరూపుఁడై యట్టి నన్ను I పురుషుఁడాఱుప్రధానాంగ ములు వెలుంగు I వానినెల్లఁ గింతుఁ బేదిభూవరకృతాంత I తంగెడాహ్వయదేశమధ్యనిశాంత ॥౭॥ తే-గీ॥ శిక్ష నాసనిరుక్తంబు చెవులు ఛంద మంఘ్రియుగ్మంబు కల్పంబు హస్తయుగము I జ్యోతిషము నేత్రయుగళంబు శబ్దవిద్య సుగుణ విరాసనమాహ్వయ పురుషునకును ॥౮॥ తే॥ వేదములు నాదు పాదంబులై వెలయుకతన I ఛందమన్నిటికన్న ప్రబలస్థంబుగాదె I పురుషుఁ డఖిలాంగయుతుఁడయ్యుఁ జరణయుగము I లేకనుడి నసమర్థుఁడే లోకమునను ॥౯॥ క॥ ఛందస్సూత్రంబుల చేతం దగఁ గూర్పంగఁ బడిన కావ్యము ల్ I చెందు జతుర్దశవిద్యా I సుందరహారంబులై యనినతిగిరిధామా ॥౧౦॥

ఛందోనామకసంప్రదాయము.

తే॥ అట్టి ఛందంబునందిదానం దెముందు I శివుని చేసంత నొక్కని చేత నొకను I వడసి రసనతుక్కమారుడు భుజగపతస్స I తాం ప్రసాదముకపింగళా హిప్రముఖులు ॥౧౧॥ క॥ కగుణనుబింగళాకాక్షో I నరసతి వెనశేష్వనాని దానవవిద్యా I ధరనిర్జరగంధర్వా I పన్నోభుజగయక్షసిద్ధ సాధ్యుల కెల్లన్ ॥ వ॥ తత్స్వరూపం బెట్టిదనిన॥ క॥ ప్రేమమున బ్రహ్మగాయ I త్రీముఖమగు గ్రంథకథిత దివ్యచ్ఛందో I నామములింక నుడివెద I గామొపలిపురనివేశ కంసవినాశా॥ ౧౩

అనుష్టుప్ శ్లోకత్రయము.

శ్లో॥ ఉక్తాత్యుక్తా తథా మధ్యా ప్రతిష్ఠాన్యా సుపూర్వికా I గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్చ బృహతీపఙ్క్తిరేవచ ॥౧॥ త్రిష్టుప్చ జగతీ చైవ తథాతిజగతీ మతా I శక్వరీ చాతిపూర్వా స్యాదష్టిరత్యష్టిరేవచ ॥౨॥ ధృతిశ్చాతిధృతిశ్చైవ కృతిః ప్రకృతిరాకృతిః I వికృతిస్సంకృతిశ్చైవ తథాభికృతిరుత్కృతిః॥ ౩

పదవిభాగ గద్యము.

ఉక్తా – అత్యుక్తా – మధ్యా – ప్రతిష్ఠా – సుప్రతిష్ఠా – గాయత్రీ – ఉష్ణిక్ – అనుష్టుప్ – బృహతి – పఙ్క్తిః – త్రిష్టుప్ – జగతీ – అతిజగతీ – శక్వరీ – అతిశక్వరీ – అష్టిః – అత్యష్టిః – ధృతిః – అతిధృతిః – కృతిః – ప్రకృతిః – ఆకృతిః – వికృతిః – సంకృతిః – అభికృతిః – ఉత్కృతిః ఏతాని షడ్వింశతిఛందోనామాని ॥ క॥ యదుతిలకకామొపలిపుర I సదనాయువిధియుతదాఱు ఛందంబులకున్ I మొదలుగ నివగుణ వెంబడి I పదములనామములు నీకుఁ జాటితి మురగా ॥ ౧౪

ఇతిహాసాదిస్వరూపము.

ఆ॥ కవితయనుచునొకటిఁ గల్పించివాల్మీకి । వెలఁగిరామకథర * చించె
మొదల । నతనిఁజూచిచెప్పి *రామాదికవులెల్లఁ । గామెపల్లిగోప * స్వామిసీశ॥

వ॥ అదియెట్లనిన.

తే-గీ॥ ఎఱుకమునుక్రౌంచమిథునంబు * నేయఁగాంచి । వగచివాల్మీకి
దాఁబల్కు *వాక్యములును । బద్యమైననునేర్చిచె * ప్పంగఁదొడఁగె । బూర్వ
రామాయణమునాఁడు *పుట్టెఁగవిత॥ క॥ వినుమితిహాసముగావ్యము । సనద్వి
విధంబయ్యెఁగవిత * యందితిహాసం । బనుపమ చాతుర్యపురా । తనవృత్తంబ
య్యెభార * తంబదియకదా॥ ౧౭॥ క॥ పుంసమునిగివిచేఁజెప్పం । బడునదికావ్యం
బటంచుఁ *బలుకుదురార్యుల్ । తొడిబడనదియొకదాయి । ప్పుడురామాయణ
మనంగ * భూనుతచరితా॥ ౧౮॥ ఆ॥ ద్వివిధమయ్యెగావ్య * మవనిసంగీతసా ।
హిత్యసంజ్ఞలనుమ *హేంద్రవంద్య । సత్తతాభవము *సంగీతమాజయ । దే
వకావ్యమదియె * పోసచింప ॥౧౯॥ మ॥ ధ రసాహిత్యముగద్యపద్యములసం *
దాకెంమబేధంబులై । పరగున్గద్యమునందుఁబానినియను * ల్భావింపఁగాలే
వువా । కన్ఫారణంబెవిలసిల్లఁగానుడువను * ప్పంగావ్యఁ డెంతేనియుక్ ।
మనుతండ్రిమఱిదీనికేనదననా * మంబయ్యెనాంధ్రింబునన్॥

గద్యము॥ శ్రీవిలాసినీవక్షోరుహద్వయగిరిదుర్గసర్వాధ్యక్ష - పద్మజాం
డానేకభరణదక్ష- దనుజామాతృభాతృప్రథమవి శాలనేతృపరిముఖ-నిఖి
లబర్హిర్ముఖప్రస్తూయమానశుభశీల - ధరణీతనూజాదిదైత్యకాల కాలయ
వనజరాసుతపరిభృతిమస్తక్షితిపతినిగ్రహోపాయపారీణ - సౌందర్యవి
జితారవిందబాణ - బాణాభిధానపూర్వగీర్వాణేంద్రసహస్ర బాహుఖరం
భాస్తంభసునిశితసుధార - ద్వారకాపట్టణవిహార - హారాంగద వలయ
మకరకుండలకిరీటాద్యశేష భూషణభూషితగాత్ర - భూమిధరా రాతిపు
త్రమిత్ర - మిత్రకుమారకాంతికకాంతారాంతరల తానిశాంతసంచరణస
ముల్లాస - యోగీంద్రహృదయపయోజవాస-వాసవరత్నాభ-వారిజనా
భ-నాగారిస్యందన-నందగోపనందన-కరుణాలవాల- కాంచనచేలఁభుజగేం
ద్రశయనఆర్తరక్షణపరాయణ-గోవింద-ముకుంద-నమస్తే నమస్తే నమస్తే॥

వ॥ అనియివ్విధంబునగద్యరూపంబుగానాదిమధ్యాంతశూన్యుండునుస
కలసద్గుణ సంపన్నుండునుసజ్జనాసన్నుండును - భవబంధమోచనుండును-
బంకజలోచనుండును - గామెపల్లినివాసుండునననుచు గోపాలుబాలువి

నుతించుజనంబులకుధర్మంబుకరతలామలకంబు — అర్థంబుముంగొంగుబం గారంబు — కామంబుతంగెటిచెట్టునంబెట్టినజుంటితేనియపేర - మోక్షం బంగణంబునంగల వేల్పుటావిదినిశ్చయంబనివిపశ్చిద్వచనంబులుప్రచురం బులై వెలయుచుండు॥ ౨౩॥ తే॥ కొంగనునిషాదుఁడేయఁగ * నైనినవామలూరు భవునిశ్లోకంబుల * కారసహిత । మైకదిశ్లోకమయ్యెఁబ * ద్యబుంనందు॥ దానిగొంపఱునాల్గుపా * దములకలిమి॥ ౨౪

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

ఆర్యావృత్తశ్లోకము.

వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వివిధంపద్యం గణైర్నిసర్గాఖ్యైః । సంబద్ధంవృత్తంస్యా దుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః ॥ తే॥ పాదనియమంబుగలయట్టి * పద్యశేమి తి । వృత్తములుజాతులనునన * ద్వివిధమయ్యె । నిటనిసర్గగణంబుల * వృత్తము లగు । జాతులుపగణమాత్రల * జరుగుచుండు॥ ౨౫

ప్రథమప్రత్యయోద్ధారణక్రమము.

క॥ అత్యాశ్చర్యములగుషట్ప్రత్యయములుదానయైన * ప్రస్తారాఖ్యా । ప్రత్యయమువలనగణములు । దైత్యాంతకతెలియఁజెప్పె * దనదెట్లన్నన్॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రస్తారఏకమాత్రాంలఘోర్ద్విమాత్రేగురోరితివదన్తి ॥ క ॥ భరితేందిరకా మోపలీ । పురమందిరయొక్కమాత్ర * భువిలఘువునకున్ । గురువుద్విమాత్రా యుతమిా । యొరవునవలసరెండులఘువు * లొకగురువునకున్॥ ౨౬

తే॥ మహినిలఘువులునిడుపులు * గురుశరముల । వైఖరినివ్రాయసగు గురుల్ * వానిరెట్టి । యగుటరెండేసిరేఖలుఁదిగువకొనలు । గలయఁగాఁ గ్రొన్నెలలభంగి * నిలుపఁదగును॥ ౨౭॥ క॥ సమవృత్తప్రస్తారక్రమమిందివ్రా యుక్తమొదలు * గానెన్నవథం । దముునలయునన్నిగురువులు । కమలాప్రి యయుద్ధచాలు * గానిక్షిపినపక్ ॥ ౨౮ ॥ ఆ॥ బంతిబంతిమొదల * భాసిల్లుగు రువెందు । దానిక్రిందలఘువు * దానికుడిని । బైకిసమముపాటుభాగోర్ధ్వగు రువులు । సయ్యెసర్వలఘువు * లైనపనుత ॥ ౩౦॥ తే॥ ఇటులవ్రాయంగనేథం ద * మొన్నిబంతులన్నిసమవృత్తములుదాని * యందుబుట్టె । బంతియొక్కొ క్కసమవృత్త * పాదగణము । లయ్యెనాలుగుపదముల * నవియొనిలుచు॥ ౩౧ ఇందునకుఁడీక॥ ప్రస్తారప్రత్యయమనఁగానిన్నవథందంబునసెన్నిసమవృత్తం బులుపుట్టెను - హాసిలోపలనీన్నొకవృత్తంబునకునేమేమిగణంబులనియడి

గినసరి చెప్పెడువిధము। వారెన్నవఛందమునడిగినసన్ని గురువులపఙ్క్తిగా వ్రాసి ప్రస్తరించునది-అదియెట్లనిన-ఆబంతికి మొదలనెక్కడగురువుండు నదానిక్రిందలఘువు వ్రాయునది - ఆలఘువునకువలపటను మీఁదను గురువుండిన గురువును లఘువుండిన లఘువును నిలుపునది-యేదియు లేకుండిన నేమియు వ్రాయక యూరక యుంచునది ఈబంతిని ముందుగా వ్రాసినలఘువునకు నెడమదిక్కున మీఁదను గురులఘువులలోపల నేదియున్నను। దానిక్రిందను గురువే నిలుపుచు నచ్చునది మీఁదను నేదియు లేకుండినఁ గ్రిందను వ్రాయంబనిలేదు-ఇప్పుడు వ్రాసినక్రమమున నే క్రిందిబంతి చూచి యాక్రిందను దిరుగాఁ దిరుగా బంతిని అన్ని లఘువులు వచ్చినదనుక ప్రసర్తించి అన్ని బంతులను లెక్కబెట్టఁగా నెన్ని యగు నయాఛందమున నన్ని సమవృత్తములు పుట్టినవనునది యెన్నవవృత్తమడిగిన నన్నవబంతినున్న గురువులు లఘువులు గణములు చేసి-ఆవృత్తమునకు నొకపాదమునకు నవిగణములని చెప్పునది-నాలుగుచరణములకును-ఆగణములే నిలుచునని తెలిసికొనునది। ఇరువదియాఱుఛందములకును బ్రస్తరించుక్రమమీలాగున నేయని యెఱుంగునది॥ ౩౫ క॥ భూమి నిసర్గోపగణ। స్తోమము వివరింతు వినుము సురరిపుభీమా। కామెపలీపుటభేదన। ధామా సుగుణాభిరామ వైదెవలలామా॥ ౩౬॥ క॥ ఉత్క్రాత్యుక్తలమధ్యలవ్యక్తంబగు నాప్రతిష్ఠ* యను గణముల్ సూక్తిమయములై పుట్టెను। భక్తపరాధీన కామెపలిపురవాస॥

నైసర్గికగణములు.

ప్రథమచ్ఛందోజాతగణములు.

క॥ గాయన్న నొక్కగురువగు। లాయనఁగా ధాత్రి నొక్క* లఘునామంబౌ। సీయక్షరములు గణముల। పై యోగంబైనఁగలయ* బలుకఁగ వలయున్॥

ద్వితీయచ్ఛందోజాతగణంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

గాతౌ గగలసంజ్ఞౌ స్తో హగణో లఘుయూ లగో వగణః॥ క॥ గగమా యెరెండు గురువులు। లగమును వగణంబునయ్యె* లఘువును గురువున్। జగతిని లఘుయుగ్మములల। మగు గురువు లఘువుగలము* హగణంబనఁగున్॥ ౩౭॥

తృతీయచ్ఛందోజాతగణంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

గత్రితయాలత్రితయం మనసంజ్ఞా వాద్యమధ్యమాన్యాన్తాః। గురువశ్చేద్భజసగణాలఘు ప్రాయాద యురతసంజ్ఞితాః క్రమశః॥ తే॥ మూఁడుగురువులు లఘువు

లు * గూడినమన।లాదిమధ్యాంతములగురు*లై నభజస । లవియెలఘువ్వితు
రములై న * యరతలయ్యెఁ । గ్రమముదప్పక నెనిమిది * గణములకును ॥

ఉపగణోత్పత్తిప్రకారము-శబ్దానుశాసనము్వాలసూత్రము.

మిశ్రౌనగలావింద్రానలనగసలభరతాశ్చంద్రామలఘుః॥
రలరగతలతగనవనహాభలభగసలలనలలనగగసవసహాః॥

క ॥ ద్వివిధంబయ్యెనుగణచయ। మవనినిసర్గములునుపగ*ణాలియుననఁ
గా । నిభినై సర్గగణంబులు । రవిశక్రశశాంకులివిధ*రణీనుపగణముల్ ॥ తే॥
గరిమనత్యుక్తమొదలుగాఁ*గలుగునట్టి ।మూఁటరెండేసిబంతులు*మొదల
విడిచి । మొదలలఘువున్నబంతుల *మొదలలఘువు। వెండియునునిల్పరవిశ
క్ర * విధుగణములు ॥ ౭౨ ॥వ॥దీనికిఁదెలివిడి॥అత్యుక్తయనురెండవఛంద
ముప్రస్తరించిననాలుగుబంతులువుట్టును-మధ్యయనుమూఁడవదిలిఖించిన
నెనిమిదిచాళ్లవును నాలవదివ్రాసినఁబదాఱువీథులునిలుచును-ఈమూఁడు
ఛందములయందును మొదలివిరెండేసిబంతులువిడిచిమిగిలినవీథులలోనేవీథి
మొదలనులఘువుండిన నాలఘువునకుమొదలను మఱియునొక్కొక్కలఘు
వునిలువునది- ఇటువలెనుప్రస్తరించియొక్కొక్కచాలునఁగలగురులఘువులు
గణములుచేసినఅత్యుక్తయందలిరెండుబంతులవియుసూర్యగణములవును-
మధ్యయందలి ఆఱుచాళ్లవియు నింద్రగణములవును - ప్రతిష్ఠయందలిపదు
నాలుగువీథులవియుఁజంద్రగణములవును॥౭౩॥క॥నగణంబుగురువునగమగు।
నగణముతుదిలఘువుగదియ * నలమనఁబరగుఁ । నగణముపైగగముండిన।
నగగంబగుమఱియునుపగ*ణములిట్లొప్పుఁ॥ ౭౪

క॥హ నలర్కగణములనఁగాఁ। జనునింద్రగణములుభరత*సలనలసగము
ల్ । పనివడిజాతులయందివి। కనఁబడునక్కరలుమొదలు*గాశశిసొచ్చుఁ ॥
క॥భలభగసరుతలతగములును। మలఘురలరగములునేడు*మఱినవసహలుఁ ।
నలలనగగములునాల్గును । సలలసవహములుమూఁ *డుచంద్రగణంబుల్॥

గురులఘువర్ణనియమము.

క ॥ గురువుపరమేశ్వరాకృతి । యరయలఘువుగిరికుమారి*కాకృతిగణముల్ ।
పరికింపఁగఁదత్ప్రకృతులు । మురహరగణములకులక్ష్య * ములువర్ణంబుల్ ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణ్సానుస్వారపూర్వవర్ణశ్చ।
ఏ తే గురవశ్శేషాస్సర్వేలఘ్వక్షరాణితిజ్ఞేయాః ॥

క॥ ఇలజమిలియక్కరములకుఁ। బలుసున్నకునెడమనూఁది * పల్కెడు వర్ణం।బులుఁజాపిపలుకునవియును। లలిగురువులుకడమలిపులు * లఘువుల ఘూరీ॥౪౯॥క॥ వినుతన్వంగీయనిప। ల్కినమూఁడునుగురువులయ్యె * గిరజ యనుచుఁబ।ల్కినమూఁడులఘువులయ్యెను। దనరులిపుల కెల్లనిట్లు*దనుజవి భేదీ ॥౫౦॥ తే॥ కొమ్ము[?]కారలుమఱిద్వివ*ర్ణమ్ములగుట। వానియెడమవిగురు వులు* వత్రుసుడులు। ప్రాణములుగానవానిడా * పలనుగల్కు। నక్కర ములెల్లలఘువులు * నిక్కముగను ॥౫౧॥ ఆ॥ వ్యంజనాక్షరంబు * లందుఁ గ్రిందటిత్రాఁత।లైనవత్రుసుడులు * నైత్వములును। వానిగూడియున్న*స్వ రములుకానిజ। డ్డక్కరములుగావు*యజ్ఞరూప॥౫౨॥ఆ॥ అనృతసదృశమ గుమ*హావృజినంబును। బితృసమర్చఁబోలు * నతిసుకృతము। నమృతసిం ధుశాయి*సముఁడగుదైవంబు। గలుగఁడనఁగలక్ష్య*ములుముకుంద॥౫౩॥ఆ॥ ఆంధ్రకృతులమాట* కాదివర్ణముక్రింద।నూఁదఁబడనిజడ్డ*లుండెనేని।వాని యెడమనున్న * వ్రాలనందునఁగూర్చి। గురువులనుచుగణము * గూర్పవల దు ॥౫౪॥ తే॥ భవవినుతనామవ్రజాధామ * ప్రథనభీమ। కంజదళనేత్రస్తుతి పాత్ర*త్ర్యక్షకళత్ర। శౌరిప్రథ్వస్తవైరిబ్రా* జత్కిరీట। హారకేయూరయనఁ గలక్ష్యంబులయ్యె॥

సర్వగణలక్ష్యంబులు.

క॥ ఇలఁబద్మాయనగగమైపొలుచురమాయనినవగణ*మునులగమునునై। వెలయుగిరియనఁగలలమగు। లలిలక్ష్మియనంగనగుగ*లముహగణంబుల్॥ క॥మయరసతజభనగణములు।భయమునఁబింగళుఁడుదొల్లి*పక్షీంద్రునితో।రయమునఁబల్కినమాటల।పయిపొల్లులడంచఁజెప్ప। బహునెనిమిదియుల్॥ వ॥అవియెయ్యవియనినమాగూకామ్ ॥ వరాహాయ్- కాగుహార్ - వసుదా స్-సాతేకృత్ - కదాసంజ్ - కింపిదభ్ - ససహన్-అనియెడుసీయెనిమిదివా క్యంబులయందునొక్కొక్కదానికిమొదలనుండెడు మూఁడక్షరంబులకునై నగురులఘువులకు నాలవదియగుపొల్లుగణ సంజ్ఞాక్షరంబనివియద్దంగా తరం గిణీరంగదుత్తుంగభంగ శృంగారసంగతోత్తుంగదయాపాంగసుధారసైకపా వనాంగుండగు పింగళభుజంగమపుంగవుండు వేదాంగంబునందుముంగలనె ఱింగించెనట్లుగావున॥౫౫॥క॥ శ్రీరామాయనమగణం। బారయఘనుఁడనఁ గనగణ * మగుమధ్యాప్రస్తారాద్యవసానంబుల। నీరెండునువెలయుఁగ్రగమ తనెలుఁగఁగవలయుల్ ॥౫౦॥క॥ ధీరుఁడనభగణమొప్పుము। రారియనం జగణమయ్యె*ననఘాయనఁజె। న్నారునగణంబువీనికి। నారయగురులాది

మధ్య*మాంతగతంబుల్ ॥౬౧॥ క॥ సారదినుపేంద్రాయనినను । బరువడియగ
ణంబువల్ల * భాయనరగణం। బరుమగగోవిందయనన్ ।ధరఁదగణముగ్రమ
తలఘుయు* తములీమూఁడున్ ॥ ౬౨॥ తే॥ నరమృగాయనగమగు* నరసఖ
యన! దలఁకొనునలంబునరకజై *త్రాయనంగ । నగగమైతగునీగతి * జగతి
నింద్ర । చంద్రగణములుపుటియును * జనుపేంద్ర॥ ౬౩

గణాధిదేవతాఫలంబులు.

తే॥ కంసమర్దనకృతిముఖ*గ్రాహ్యవర్ణ । సూత్రమునశబ్దశాసన * సూరి
వరుని। చేతసంక్షేపముగముఁ* జెప్పఁబడిన। శుభగణములిచ్చటవచింతు*
సుకవులలర॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

యేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదౌగ్రాహ్యాః॥

క॥ తలఁపఁగశుభఫలదాయక।ములుమంగళదేవతాక*ములునగుగణము
ల్ । నిలుపఁదగుఁగృతిముఖంబునఁ దెలిసికవీశ్వరుఁడుపతిక * తిశ్రేయముఁ
గాన్ ॥ ౬౪॥ ఆ॥ బాలచంద్రనిభము * పార్వతీవల్లభు । దాసియాఁజరించు*
తటిద్విమాత్ర। హారలఁదక్కగణము* లందెల్లమొదలను భూతిదాయిగు
రువుఁ* బొగడవశమె॥ ౬౫॥ క॥ శరసన్నిభములలసజే । తరగణముల మొద
లభద్ర*దాయిపలుకుపో। ధర నేకమాత్రహిమభూ । ధరనందన దాసిలఘు
వు*తరమేపొగడన్ ॥౬౬॥ఆ॥ గగము భూమిగణము* లగమంబుగణమును ।ల
లము వాయుగణము * గలముపావ।కమునుమధ్యనై న*కతమునఁదత్సమా।
నంబులై శుభాశు* భంబులొసఁగు ॥౬౭॥ క॥ మయరసతజభనలకుభూ। ప
యోగ్నిలగగనభాను*పద్మారివృషా । హ్వయులీశులుశివజయలయ। భ
యబలరుగ్ధనముదములు*ఫలములువరుసన్ ॥౬౮॥ వ॥ అదియెట్లనినఁధర్వణ
వేదముఖంబగుమగణంబువసుమతీ దేవతాకంబుగాన శివప్రదంబనిమహా
నాటకంబునందువిఘ్నేశోనస్సపాయాత్తనిహనుమంతుండును -సూర్యశత
కంబునందు జంభారాతీభకుంభోద్భవమని మయూరుండును - మేఘసందే
శంబునందుఁగశ్చిత్కాంతావిరహగురుణాస్వాధికారాత్ప్రమత్తయని
కాళిదాసుండును- కాలామృతమునందు - శ్రీమద్వేంకటనాయకమ్మనిమదీ
యాన్వయప్రభవుండగు- తిరుమలభట్టారకుండును - భారతంబునందుశ్రీవా
ణీగిరిజాయనివాగనుశాసనుండును- కవిజనాశ్రయమునందు-శ్రీకాంతాయ
ని వేములవాడభీమకవియును -ఛందంబునందు-శ్రీరామాస్తనమండలీమిళిత
కాశ్మీరార్ద్రవక్షంబుతోననియనంతుండును -మొదలంగదియించిరి-యాజు

షాహ్నా యాద్యంబగుయగణంబు జీవనదేవతాకంబుగానజయప్రదంబని యాది కావ్యంబునందు- తపస్స్వాధ్యాయనిరతమ్మని వాల్మీకియు ప్రథమశైవ స్తవంబునందు మహిమ్నఃపారంతే యని పుష్పదంతుండును - సౌందర్యల హరియందుశివశ్శక్త్యాయుక్తోయని శంకరాచార్యభారతులును- తొలుతసిరి పిరి ఋక్సామంబులకుం బ్రథమంబగు రగణమాశ్రయాశదేవతాకంబుగాన లయప్రదంబనియెల్ల వారునిడనోడిరి- కవికంఠపాశంబునందు వైర్యాయుసూ ర్యంవితను దేయని- పల్కినకతనంబునఁ బంచత్వంబునొందె సగణంబుదహ నసఖదేవతాకంబుగానభయప్రదంబనిచంచలత్వంబునొందిరి॥ తే॥ గగనమే లికగావునఁ*దగణమునను ఫలముశూన్యంబటండురా*పలుకుమిథ్య। యఖిల భూతంబులందు ని*త్యమయినిల్చు। వ్యోమముశుభప్రదంబుగాఁ*గొండుకెట్లు

ఆకాశము నిత్యమైనందునకు ద్వితీయస్కంధమునందు.

ఉ॥ సర్వఫలప్రదాతయును * సర్వశరణ్యుఁడుసర్వశక్తియుక్ । సర్వజగత్ప్రసిద్ధుఁడును * సర్వగుణుండును నైనచక్రియా । సర్వశరీరులున్వ్రాత * సంగతిఁజెందివిశీర్యమాణులై । పర్వనచోసభంబుగతి* బ్రహ్మముదాఁదకుండునెప్పుడున్॥౨౫॥ తే-గీ॥ ఎల్ల వారుశుభదములని*యెన్నునట్టి। గణములకు వ్రాయు చేపాటి*కానిననిన।దజలుమంచివిగా వ్రాయఁదగుమహాక । విప్రయోగలక్ష్యంబులు * వెదకిపెక్కు॥౨౬॥ వ॥ అవిమెయ్యెవియనినఁ బ్రక్రియాకౌముదియందు యేనాతురసమామ్నాయమనిధర్మకీర్తియు । తర్కభాషయందు బాలోపి యోన్యాయనయేయని కేశవమిశ్రుఁడును । మంత్రదర్పణమునందునాధార పద్మవనఖేలనరాజహంసీమని పృథివీధరాచార్యుండును । కృష్ణవిజయంబునందుఁ బాయాదపాయాత్తని కుసుమాయుధుండును । సాహసాంకంబునందునవ్యాత్సవ్యోయని పరిమళుండును। కావ్యాదిని బ్రదిపాదించిరి । మఱియు నారోగ్యం భాస్కరాదుపైతి యని మనువచనంబు గలుగుటంజేసి॥ ౨౭॥ తే-గీ॥ అరయనారోగ్యకరుఁడైన*యరుణుఁడేలు । జగణమునవెల్లు రోగంబు*సంభవించుఁ । గాంతియగుఁగానిరోగంబు * గాదురుక్ప । దార్థమునుచువెల్లంకితా *తప్పచెప్పె॥ ౨౮॥ వ॥ కావున శిశుపాలవధంబునందు శ్రీయఃపతిశ్శ్రీమతియని వణిజ్మాఘుండును । కిరాతార్జునీయంబునందు శ్రియఃకురూణామని భారవియును । మణిదర్పణమునందు - దివాకరనమస్కృత్యయనియును - శాకువనామగ్రంధంబునందు విరించినారాయణ శంకరేభ్యయనియును చప్పన్నంబునందుఁ బ్రణమ్యలోక శాస్త్రారమనియును

భోజరాజీయంబునం జనునీతిశాస్త్రసద్విద్యాయనియును । ముందరంబోం
దించిరి ।భగణంబుసుధాకరదేవతాకంబుగానభవ్యప్రదంబనిశుభమపేక్షించి
భారతశేషమనువిరాటపర్వము ప్రారంభించినప్పుడుశ్రీయనగౌరినాఁ బర
గుననితిక్కనయును - శ్రీమద్రామాయణమునందు । రామునిశుభచరితం
బుననిహుళిక్కభాస్కరుండును । యుద్ధకాండమునందులంకాదహనముప
ట్టుకథయుపక్రమించుచుశ్రీయుతమూర్తియైనయనియయ్యలభట్టారకుండు
ను।నృసింహపురాణమునందుశ్రీకినిరంతరంబనిప్రబంధపరమేశ్వరుండును రు
క్మాంగదచరిత్రమునందు శ్రీమయుపత్రములెజడలుఅనిప్రౌఢకవిమల్లనయుం
బ్రయోగించిరి సగణంబమృతాంశునాధదేవతాకంబుగాన సకలభోగప్ర
దంబనినలోదయమునందుహృదయసదాయనికాళిదాసుండును-శివభద్రం
బునందు ।ప్రణమితశిరసియనికవిపుండును- ఆరణ్యపర్వావశిష్టంబునందు-
భీమకవిశాపభయంబున జయముగోదిస్ఫురదభిశాంశురాగరుచియనిశంభు
దాసుండును । త్రిస్థలిదండకమునందువిజయనగరహేమకూటంబునన్నిల్చి
యనినందితిమ్మనయుంజెప్పిరదియనుంగాక॥ ౮౫॥ సీ॥ గ్రహములలోనభా*
స్కరునిచందంబునఁదరులలోఁబారిజాతంబుకరణి ।ధ్మాధరంబులలోనఁ*గన
కాద్రిక్రైవడినదులలోజహ్నుకన్యకవిధమున। దైవతంబులలోన*దైత్యారి
చాడ్పునఁబ్రమగులలోశూలపాణిపగిది । మృగములలోగరి*ద్వేషిభాతిని
జూడవివిధవిద్యలలోన వేదముక్రియ॥ తే-గీ॥ క్షేత్రములలోనవారణా*శీస్థ
లంబు। కవినిధములలోననై*రావణంబు।రీతిగణములలోనఁజర్చించిచూడ।
నగణమొప్పారుశుభనిధా*నంబుగాన॥ ౮౬॥ క॥ కృతిమొదలనిలిచినప్పుడు।
మతిఁదలఁపఁగనుపగణములు*మగణాదులతో । జతగూడియాఫలంబులె।
పతికిచ్చురపీంద్రశీత*భానులమహిమన్॥ ౮౭

అష్టగణలక్ష్యంబులు.

సీ॥ చంద్రసూర్యాగ్నిలో*చనుఁడగుముక్కంటిమూఁడునేత్రములను*
మూఁడుగురువులావిర్భవించిమ * ధ్యాధంవమునకాదియైమగణంబయ్యె*
నందువలన । జనియించెబ్రస్తరం * చిసఁగ్రమంబున యరసతభజసలనం
గ*నష్టగణము।లివిమగణముఁగూడ * నెనిమిదిగణములై తనరవీనికిరూప*
దైవవర్గ॥ తే - గీ॥ కులరసస్వరదిగ్వ్యామ * గోత్రధామానిగణభరాశిగ్రహాత
డీయు*కాంతిజనక । తనయఫలములునాఁబడు* నెనిమిదియును । దెలిసికృతి
ముఖమునఁగూర్ప*వలయుఁగృష్ణ॥ ౮౮

మగణలక్షణము.

సీ॥ అలఘుత్రయంబుకా * శ్యపముగోత్రమువన్నె పచ్చనసంతతి * పాద జంబు।ధరణిదైవంబుకా * ద్రమురసంబుశుభంబుఫలమాదియామము*త్ప త్తివేళ । స్వరముమధ్యమముశం * బరయోనియునుదైత్యగణమునునగువృ ష*ర్క్షంబుతార । వృశ్చికాఖ్యము రాశి * విపులాంకుమారుండు గ్రహము వానిశరీర*కాంతియెఱుపు॥ తే-గీ॥ ప్రమథనాథునిలోచన* త్రయముజన్మ । భూమిగారాబుపట్టియం * భోగణంబు । మందిరముశంభుకోణంబు* మగ ణమునకు। దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥

యగణలక్షణము.

సీ॥ ఆదిలఘువుద్వితీ * య ప్రహరముజన్మవేళ బ్రాహ్మ్యంబుభా*వింపఁ గులము। గౌతమగోత్రంబు * కారుణ్యమురసంబుజలముదైవమ్మురూపం* చవ ముస్వరము । కపియోనమర్త్యంబు* గణముపూర్వాషాఢనక్షత్రమిష్వాస* నంబురాశి గ్రహముగుసంకుత * త్కా-ంతిపీతాభంబు వరుణునిదిక్కు-న్ని* వాసభూమి ॥తే- గీ॥ తంద్రిధరణిగణంబుసం * తానమగ్ని । దేవతాకం బుఫలమతి* భావుకంబు।హరిణవర్ణంబుతనుకాంతి * యగణమునకు।దానవ వినాశకామెప*లీనివేళ॥

రగణలక్షణము.

సీ। మధ్యమలఘువుయా * మంబుమూఁడవయదితౌత్రంబుకులమురక్షః* క్తంబుఛాయ।దైవతంబుస్వరంబు* దైత్యంబుగణముద్రసముయోనిశతతా ర*జన్మభంబు । రాశికుంభమువిక * ర్తననుతుండుగ్రహంబు ఖంజనాభం బుత* త్కా-యకాంతి । శృంగారమురసంబు * కృష్ణవర్తయధీశుఁడాంగిర సముగోత్ర * మంబుగణము ॥ తే – గీ ॥ గణుతిసేయంగఁగడుపారఁగన్న తంద్రి।యనుఁగుపట్టిసకారంబు * వ్యథఫలంబు । రచ్చపట్టువాలుతాశాశ*ర గణమునకు । దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥

నగణలక్షణము.

సీ॥ గురువంత్యవర్ణంబు * ఘోరంబురసమువంశంబు పంచమము తే* జంబునలుపు । ధవుఁడుమారుతముగో * త్రంబుకౌశికముని్కి-పట్టువాయ వ్యంబు * ఫలములయము।నాకేశముగణంబు * హస్తతారకయోనిమహి షముగనరాశి * గ్రహముబుధుఁడు । వానిదేహముపీత - వర్ణంబుస్వరము గాంధారంబుయామంబు * నాలవయది॥ తే-గీ॥ యేడుచేతులుగలదయ్యా* మేలునట్టి।వ్రాయిజనకుఁడుగగనదై*వత్యమూర్తి।సంభవుండెంచిచూడంగ* నగణమునకు। దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥

తగణలక్షణము.

సీ॥ అవసానమునలఘు*వాకాశమీశుఁడురసముశాంతంబుభా* ర్గవము గోత్ర । మనిలదైవత్యంబు * జనకుఁడువనజబాంధవదైవతాకుండు * నంద నుండు । జననమగ్రజముపం * చమముయామమువర్ణ మసితంబుఫలముశు* భాభివృద్ధి।సారంబుగణముపు*ష్యమితారబస్తంబుయోనిరాశికుళీర* ముడు విభుండు॥ తే-గీ॥ గ్రహముతద్విగ్రహచ్ఛవి * తుహినశైలసన్నిభ బునిపాద సంజ్ఞంబుస్వరము । తావుదేవేంద్రభాగంబు * తగణమునకు । దానవవినాశ కామెప*లీనివేశ॥ ౯౯

జగణలక్షణము.

సీ॥ నడుచక్కనుండువ* ర్ణముగురువాఅవయుదియామమన్వవా * యం బుక్షత్రి । యమురుక్కఫలముశో * ణాభంబురుచినభోగణమయ్యశీతాంశు గణముకొడుకు । నరసంజ్ఞికంబుగ * ణంబుయోనివృషంబురెండవఫల్గుని * రిక్కరసము । వీరంబురాశికం * ఠీరవంబాత్రేయగోత్రమంబరచారి * కువ లయారి॥ తే-గీ॥ యతనిమైచాయకెంపుపూ * ర్వాశయిరవు । ఋషభసం జ్ఞంబుస్వరముత్ర * యీతనుండు । జలజబంధుఁడువేలుపు * జగణమునకు । దానవవినాశకామెప*లీనివేశ॥ ౧౦౧

భగణలక్షణము.

సీ॥ ప్రథమాక్షరముద్విమా*త్రముకాపిలముగోత్రముత్తరంబిలవుమ* హాహారగంబు । యోనిమృగోక్షంబు * ఉడురాసులుశనుఁడుఖచరమా తఁడుమల్లి * కానిభాంగుఁ । డూరుజంబుకులంబు * సూరదైవత్యంబుజనకుఁ డైంద్రముచూలు * స్వరముషడ్జ । మధిపతిజాబిల్లి * యాదితేయంబుగణం బుసప్తమముజ * న్మప్రహరము॥ తే-గీ॥ రసముహాస్యంబువన్నియ * రజ తనిభము । ఫలముధనహేమమణివస్త్ర * పశుతనూజ । పరిజనాశ్వాదిసం ప్రాప్తి*భగణమునకు।దానవవినాశకామెప*లీనివేశ॥ ౧౦౩

నగణలక్షణము.

సీ॥ఏకమాత్రలుమూఁడు*నింద్రుఁడుపతియద్భుతమురసంబునిశీశ*దైవ తాక । మారయఁదండ్రిబ్రహ్మ * దారకాధీశునిదంతావళంబుండు * తావు నెలవు । దివ్యభోగంబిగి * తెలుపువర్ణముజాతివిప్రముద్భవవేళ * వేగుజా ము । రవముషడ్జముప్రవ * రంబువాశిష్ఠంబుచుక్కరేవతిగాము * సురగు రుండు॥ తే॥ వానితేజంబుపచ్చన * యోనిగజము । రాశిమీనంబుగణము

సు*భాశనంబు । సందనుఁడు లేఁడుమధ్యను * నగణమునకు । దానవవినాశ కామెప*లీనివేశ॥ ౧౦౫

దేవతాంకితనియమంబులు.

క॥స్వరమునుజామునుదిక్కును|బరికించినకవీశ్వరుండు*పదపద్యంబుల్। సురనామాంకితములుగా । పరచించినగలుగుసకల * విభవములెపుడున్ ॥

స్వరకూటము.

క॥నిరతమునిషాదముఖ్య|స్వరములపదములురచించుచక్కినిదత్తత్స్వ రగణములెమొదలనుగా । ర్తురుగానకళాయుగంధ * రులుభద్రేచ్ఛన్ ॥

యామకూటము.

క॥పనివడిపద్యంబేజా|మునసురచింపంగసలయు*మొదలనునాజా । ము నఁబుట్టినగణమిడఁదగు । ఘనసీకాశప్రకాశ * కామెపలీశా ॥ ౧౦౬

దిక్కూటము.

క॥ ఏదిక్కునసెలకొనుగణ|మాదినిగూర్పంగబడియె*నప్పుకృతికిదా । నా దిక్కునకభిముఖమై । మోదంబునఁజెప్పవలయు * మురనరకహరా॥ ౧౦౭

నరాంకితనియమంబులు-దగ్ధాదితారలు.

గీ॥ దగ్ధమునుజ్వలితముధూమి*తంబుమృతము । గదయుతములగుతా రల* గణములాది । నిడఁగనెల్లరువిభునకు*నిష్టసిద్ధి । గలుగగోరెడునట్టిస * త్కవులుగృతుల॥౧౧౦॥వ॥ వీనిలక్షణంబంతయు ముందు రెండవపరిచ్ఛేదం బునవర్ణదుష్టతారా నిర్ణయంబునందు విస్తరింపఁబడియెఁ గావుననదిచూ చి తెలిసికొనునది॥

నాయకకూటంబులు.

చ॥ అలరఁగగబ్బపుందొరకు*నాథగణంబునకుఁగ్రమంబునన్ । గులము లుయోనిలింగములు * గోత్రములున్నతికాంతులున్గణం । బులునుడురాశి ఖేటములు * బొందికలై శుభదాయకంబులై । వెలయునరాంకితంబులుగ * విప్రవరుల్రచియింపఁగాఁదగున్॥౧౧౨॥క॥కుతలమునవధూవరులకుఁ|జతుర తదైవజ్ఞమణివి*చారించుగతిన్ । కృతికన్యానాయకులకు । హితమతిఁదెలి యఁదగుసుకవి*యువితొమ్మిదియున్॥ ౧౧౩

గణకులకూటము.

తే॥ నాథుకులమును మొదలిగ *ణంబుకులము । నొకటిగాకవిజాతులై * యుండెనేని । భిన్నకులజాతయగుచంద్ర * బింబవదనఁ । గెలువట్టినపగిదిదు ష్కీర్తిఁజెందు॥ ౧౧౪

గణయోనికూటము.

క॥ జానగునాయకతారా । యోనియుఁగృత్త్యాదిగణభ * యోనియు వైరం । బూనకయుండనహల్యా । జానివచనమునవెలుఁగఁ * జనుసుకవు లకున్ ॥ ౧౧౫ ॥ తే-గీ॥ తత్తదాఖ్యముఖార్ణసం* తతికినైన । తారకలుగావు ఛందోమ * తంబునందు । జన్మతారకలనిబహు * జనములాడు । కతనన ఏమొవచించితి * గణములకును ॥౧౧౬॥ క॥వర్ణపరిచ్ఛేదంబునఁవర్ణములకుఁ గూటనిర్ణ * యంబంతయువి । స్తీర్ణముగామునుజెప్పితిఁ । గర్ణాహితమిత్ర వానిఁ*గని తెలియనగున్॥ ౧౧౭

గణలింగకూటము.

క॥ మొనగణమురిక్కలింగం।బునుబతినక్షత్రలింగ*మునువైరముఁజెం। దిననాయకుధనమెల్లను । మనుజపతిహరించుఁబంచ * మాసంబులకున్॥

గణగోత్రకూటము.

క॥ పతిగోత్రప్రవరములో।సతతంబునుబలుకఁబడిన * సన్మునిగోత్రాం। కితములగుగణములతినిం । దితములుకావ్యాదినాడె * నేనసహాయా॥

గణకాంతికూటము.

తే-గీ॥ నాయకునిగాయమేచాయ * నలువుమీఱు । నరసితద్వర్ణము నఁదన*రాకునట్టి । గణముపద్యాదిఁగూర్చినఁ*గలుగుశుభము। వ్యత్యయం బయ్యోనేనిదే * హంబుచెడును ॥౧౨౦॥క॥ శ్వేతమునీలమునేకము । భూత లమునరక్తపీత * ములకునభేదం।బైతనగునరతనుద్యుతు । లీతెఱఁగునఁదెలి యువలయు * నిభరాడ్వరదా॥ ౧౨౧

గణదేవాదికూటము.

తే-గీ॥ గద్యపద్యాదిగణతార * కాగణంబు।భర్తృనక్షత్రగణమును* బంధులైన । వత్సరశతంబెబ్రతుకుఁగా * వ్యప్రభుండు । మైత్రిలేకున్నను లకుధ * ర్మపురిఁజేరు॥ ౧౨౨

గణనక్షత్రదూరము.

ఆ॥ ఆదిగణమురిక్క * కధిపతినక్షత్ర। మెన్నఁబదియుమూఁటి* కెక్కుఁ [illegible] । బ్రతుకునూఱు వత్స * రంబులుకృతినేత । తక్కువైనవేగ*తనువు [illegible]॥

గణరాశికూటము.

క॥ పద్యగద్యముఖమున। గదియగణమురాశినుంచి*గణుతించిననా। [illegible]పతిభురాశిశుభ । ప్రదమైయుండంగనుకవి * పరికింపఁదగున్॥

గణఖేటకూటము.

క॥ మహిసఖనాయకురాశి। గ్రహముసుగృతిసుఖగణోఁడు*రాశిగ్రహముల్। మిహిరేంపులుదమగతిలో। సుహృత్తులై యున్నసరియ * చుట్టముగాదే॥౧౨౫॥క॥ పొందజ్యోతిశ్శాస్త్రము। పొందుపడలిభిన్న మార్గ*ములగణములకుం। బొందింతురు గ్రహములనా। చందమునకుగణము శాస్త్రి*సాధకమెందున్॥ ౧౨౬

కృత్త్యాదిగణద్వయకూటములు.

తే॥ మొదలనుండుగణద్వయం * బునకు లెస్సఁ। జూడఁదగుయోనిలింగగ*ణోడురాశి। ఖచరతత్కాంతినైసర్గి * కరసనామ। కూటములతొమ్మిదియునుని * శాటదమన॥౧౨౭॥ఆ॥ ప్రథమగణము వధువు * పైగణంబు వరుండు। నగుటనాగణద్వ* యంబునకును। బొత్తుగలిగినట్టి * పొత్తంబుముంగిటఁ। గలుగువేల్పుటావు * గాదెపతికి॥౧౨౮॥ఆ॥ తులుతనేడుకూటములు మాతృకాపరి। చ్ఛేదమునను దెలియఁ * జెప్పఁబడియెఁ। గానవానిమాని * కడమవి రెండును। వివరపఱుతు నిచటఁ*గవులు పొగడ॥ ౧౨౯

గణనైసర్గికకూటము.

ఆ॥ తంద్రికోడుకులగుచుఁ * దనరారుగణములు। గలసి మెలసి కృతిము*ఖమున నిలుచు। రసలనడుమఁబచ్చి*కసవు పైచినమందు। నగ్నిపవనగణము * లగుట నేమొ॥౧౩౦॥క॥ సుతజనకులుగదసిసధన। యుతుఁడగుఁగృతిభర్త రెండు * నొకగణమైనన్। గుతలాధినాయకుండగు। నితరగణద్వయముగూడ*నిలపైఁగూలున్॥

గణరసకూటము.

క॥ మొగదలగలగణయుగమున। కగపడురసములకు వైర*మగుపొత్తము భ। ర్తగళంబునఁజుట్టినపా। ముగతిందత్ప్రాణపవన * ములుభక్షించున్॥ ౧౩౧॥తే॥ తలఁపశృంగారభీభత్స * ములకుఁబగలు। హాస్యకృపలకుఁబోరు రౌ* ద్రాద్భుతముల। కధికవైరంబువీరభ* యానకముల। కీసుశాంతంబునకుఁజెల్లు * నెనిమిదియును॥౧౩౩॥ రసములకు రెంటికినిసమ। రసమైనశుభంబు వైర*రసనంగతిసా। ధ్వసమొకరసమైననుసం। తసమస్వరసములుగూడి* సనుముదమొదవున్॥ ౧౩౪

ప్రశస్తకూటంబులు.

తే॥ క్షితిసురలకారుధారిణీ*పతులకైదు। వైశ్యులకునాల్గుశూద్రాత్య* వర్ణములకు। మూఁడు రెండును శుభకరం * బులుగ నెన్నఁ। జాలునని

రొసంహితలోన*శౌనకుండు ॥౧౩౫॥ తే॥ విప్రులకు గ్రహమైత్ర్యము * క్ష్మా పతులకు। గణవిధము వైశ్యులకు రాశి*గణన శూద్రు।నీచులకు యోని తారలి* న్నింటిలోనఁ। గడుఁ బ్రశస్తము లిదివృద్ధ * గర్గమతము॥ ౧౩౬

దోషాదోషబాహుళ్యంబులు.

ఆ॥ స్వల్పదోషములును*సమధికగుణములు। నైనను త్తఫలము*లధికమ గును । సద్గుణంబులిచ్చు * సప్తాశ్వపవమాన । కీలిగుణములిడవు* కృతిముఖ మున॥౧౩౭॥ తే॥ గుణములవగుణములకన్నఁ*గొంచమైన। నాధునకుమెండు దుష్టగ*ణంబులోనఁగు। నోకనియకనేకింతయు * శుభగణములు। నిజఫల ములనుబద్యాది * నిలిచినపుడు॥ ౧౩౮

మగణద్వయయోగమునకు యోనికూటము రెండునుహరిణయోనులేకాన నేకయోనులుగనుకమంచిది॥౧లింగకూటము జ్యేష్ఠప్రథమయోనిగానఁబుం లింగనక్షత్రము- రెండునుబుంలింగతారలాయెను - పోరుపుట్టినను మొదలి గణమువధువును రెండవగణమువరుఁడునుగనుక స్త్రీకిఁబులింగతారయయి నందుచేత నాదోషముపనిలేదు॥౨॥గణకూటము రెండునురాక్షసగణములే కాపుననుత్తమము॥౩॥ ఉడుకూటము మొదలిగణము తారనుండి రెండవగణ ముతారదనుకనులెక్కపెట్టఁ బడవలయుఁగనుక రెంటికిని జ్యేష్ఠయొక్కటే ఆయెను॥౪॥ రాశికూటము.ప్రథమగణమురాశినుండిద్వితీయగణమురాశిద నుకను నెన్నవలయుఁగనుక రెండును వృశ్చికరాసులేకాఁబట్టి సంఖ్యకుఁదొ లుతటిదాయెఁగానసామ్రాజ్యము॥౫॥ ఖేటకూటము రెంటికినిఁగుజుఁడేకను కమంచిది ॥౬॥ గ్రహకాంతికూటము. అంగారకుఁ డెఱుపుగనుకపాపియా యెనునా రెంటికిని బాపగ్రహమైనను నతఁడొక్కఁడేకనుకసుఖము॥౭॥ నైసర్గి కకూటము రెండునుమగణములేకనుకకులాధినాయకత్వము॥౮॥రసకూట ము- రెండును రౌద్రరసములేయాయెను గనుకసంతసము॥౯॥వీనికిఁదేరుగడ వివరము - ఉడుకూటమొకటిచెడ్డదియుఁగడమకూటములెనిమిదియుమంచి విగనుకదోషముకొంచెమునుగుణములుచాలానుగాననాదినున్న మగణము తనమీఁదమగణమునిల్చినప్పుడు దానిచ్చుశుభఫల మధికముగానుండును. మగణయగణయోగమునకు- యోనికూటము- హరిణకపులుభిన్నజంతువు లుగనుకకొంతమేలు॥౧॥ లింగకూటము రెంటికినిబుంలింగతారలేకనుకపోరు పుట్టును. అయినననేమి మొదలిగణమువధువుగనుక స్త్రీకిఁబుంలింగతారయ యునందుచేతనునాదోషముపనిలేదు॥౨॥గణకూటము-రాక్షసమనుష్యగణ

ములుగనుక నాశము॥ ౩॥ఉడుకూటము – జ్యేష్ఠకుంబూర్వాషాఢమూఁడవనక్షత్రముగనుక పదుమూఁటికిలోపలనుండుటచేతనుగృతిపతికల్పాయువు॥ ౪॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకుధనస్సు రెండవరాశిగనుక – నిర్ధనము అయిననేమివృశ్చికాధిపతియైనకుజుఁడునుధనురధి పతియైనగురుఁడునునన్యోన్యమిత్రముగనుక నారదమతముననాదోషముపనిలేదు॥ ౫॥ఖేటకూటము కుజగురులన్యోన్యమిత్రులుగనుక మంచిది॥ ౬॥ గ్రహాకాంతికూటము కుజుఁడెఱుపుగనుక పాపియుగురుఁడుపచ్చగనుక శుభుఁడును గాగాబాఁపశుభయోగముగనుక జగడమువచ్చును॥ ౭॥ నైసర్గికకూటముప్రస్తరించునప్పుడుమగణమువలననుయగణముపుట్టుటచేతనుమగణమాతండ్రియుయగణముకొడుకును గనుకసుతజనకయోగమునిధనము॥ ౮॥ రసకూటము-శాంద్రకారుణ్యరసములన్యములుగనుకసుఖము॥ ౯॥ వీనికిఁ దేసుగడవివరము-గణోడుగ్రహాకాంతికూటములుమూఁడునుజెడ్డవియుఁగడమకూటము లాఱునుమంచివి గనుక దోషముకొంచెమునుగుణములు చాలానుగనుకమగణముతనమీఁదనుయగణమునిల్చినప్పుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును॥ ౧౦

మగణరగణయోగమునకుయోనికూటము-హరిణతురగములుభిన్నజంతువులుగనుకకొంతమేలు॥ ౧॥ లింగకూటము॥ పుంలింగస్త్రీలింగతారలుగనుక ఉత్తమము॥ ౨॥గణకూటము॥ రెండునురాక్షసగణములేకనుక మంచిది॥ ౩॥ ఉడుకూటము- జ్యేష్ఠకుశతతారయెనిమిదవనక్షత్రముగనుక పదమూఁటికిలోపలఁగనుకకృతిపతికల్పాయువు॥ ౪॥ రాశికూటమువృశ్చికమునకుఁగుంభమునాలుగవరాశిగనుక సామ్రాజ్యము॥ ౫॥ ఖేటకూటము-కుజునకుశనిసముఁడు – ఆమందునకుభౌముఁడుశత్రుఁడు – కాఁగానుసమశాత్రవముకీడు॥ ౬॥ గ్రహాకాంతికూటము-కుజుఁడెఱుపునుశనినలుపును గనుక నిద్దఱునుబాపగ్రహములేకానమృత్యువు॥ ౭॥ నైసర్గికకూటము-మగణాతగణములితరగణములుగనుకమరణము॥ ౮॥ రసకూటము శాంద్రశృంగారములన్యరసములుగనుకముదము॥ ౯ ॥ వీనికిఁదేసుగడవివరముఉడుఖేటగ్రహాకాంతినైసర్గికకూటములునాలుగునుజెడ్డవి – కడమకూటములయిదు మంచిదివిగనుకదోషములుకొంచెమునుగుణములుచాలానుగనుకఆదినున్నమగణముతనమీఁదనురగణమునిల్చినప్పుడుతానిచ్చు శుభఫలమధికముగానుండును॥

మగణసగణయోగమునకు.

యోనికూటము– హరిణమహిషములుగనుకకొంతమేలు॥ ౧॥లింగకూటము

పుంలింగ స్త్రీలింగ తారలుగనుక నుత్తమము ॥ ౨ ॥ గణకూటము-రాక్షసదేవగణములుగనక నధమము ॥ ౩ ॥ ఉడుకూటము-జ్యేష్ఠకుహస్త యిరువదినాలుగవదిగనక పదమూఁటికిఁబైనుండుట చేతను గృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకుఁగన్యపదునొకొండవరాశిగనుక దైన్యము ॥ ౫ ॥ ఖేటకూటము - కుజునికిబుధుఁడుశత్రుఁడు - ఆసౌమ్యునకుభౌముఁడుసముఁడుకాఁగానుసమశాత్రవముగనుక కీడు ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము-కుజుఁడెఱుపుగనుక పాపి - బుధుఁడుపచ్చగనుక శుభుఁడు - అయిననుకూరగ్రహముతోఁగూడినపుడు తానును గ్రూరుండే - కావుననుఖలద్వయయోగముగనుక మృత్యువు ॥ ౭ ॥ నైసర్గికకూటము ॥ మగణసగణములితరగణములుగనుక మరణము ॥ ౮ ॥ రసకూటము-రౌద్రభయానకములన్యరసములుగనుక ముదము ౯ ॥ వీనికిందేరుగడవివరము-గణరాశిఖేటగ్రహతత్కాంతికూటములైదునుజెడ్డవియుఁగడమకూటములు నాలుగునుమంచివిగనుక దోషములుచాలానుగుణములుకొంచెమునుగనుక మగణముతనమీఁదనుసగణమునిలిచినపుడుతానిచ్చుశుభఫలమువియ్యదు॥ ౧౦

మగణతగణయోగమునకు.

యోనికూటము - హరిణమేషములుభిన్నజంతువులుగనుక కొంతమేలు ॥ ౧ ॥ లింగకూటము-పుంలింగ స్త్రీలింగ తారలుగనుక నుత్తమము ॥ ౨ ॥ గణకూటము రాక్షసదేవగణములు గనుక నధమము ॥ ౩ ॥ ఉడుకూటము - జ్యేష్ఠకుంబుష్యమీనక్షత్రముపందొమ్మిదవదిగనుక పదుమూఁటికింబైనుండుటం జేసికృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము వృశ్చికమునకుంగర్కటముతొమ్మిదవరాశిగాననపత్యము ॥ ౫ ॥ ఖేటకూటము-కుజునకుంజంద్రుండుమిత్రుండునాశశికిమంగళుండుసముండును గాఁగానుసమమిత్రముగనుక భద్రము ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము - కుజుఁడెఱుపుగానఁబాపియుఁజంద్రుఁడు తెలుపుగనుక శుభుఁడునుగాఁగాను బాపశుభయోగముగనుక జగడమువచ్చును ॥ ౭ ॥ నైసర్గికకూటము - మగణతగణములితరగణములుగనుక మరణము ॥ ౮ ॥ రసకూటము - రౌద్రశాంతములుమిత్రులుగనుక శుభము ॥ ౯ ॥ వీనికిఁదేరుగడవివరము ॥ రాశిగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములు నాలుగును జెడ్డవియుఁగడమకూటములయిదును మంచివిగనుక దోషములు కొంచెమునుగుణములుచాలానుగనుక యాదినున్నమగణముతనమీఁదఁదగణమునిలిచినప్పుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును॥ ౧౦

మగణజగణయోగమునకు.

యోనికూటము - హరిణవృషభములుభిన్నజంతువులు గనుకకొంతమేలు లింగకూటము - రెంటికిని బుంలింగతార లేకనుకపోరువుట్టును - అయినను వధూగణమునకుఁ బుంలింగతారయుయినందుచేతనాదోషముపనిలేదు ॥ ౨॥గణకూటము-రాక్షసమనుష్యగణములుగనుకనాశనము ॥ 3 ॥ఉడుకూటము జ్యేష్ఠకును త్తరయిరువదిమూఁడవ నక్షత్రముగనుకపదుమూఁటికిఁబైనుండుటంజేసికృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము॥వృశ్చికమునకుసింహము పదియవరాశిగనుక దుఃఖము - అయిననేమి - వృశ్చికాధిపతియైనకుజుఁడునుసింహాధిపతియైన సూర్యుఁడును నన్యోన్యమిత్రులుగనుక నారదమతముననాదోషముపనిలేదు॥౫॥ ఖేటకూటము-కుజసూర్యులన్యోన్యమిత్రులుగనుకమంచిది ॥౬॥గ్రహకాంతికూటము-మంగళభానులిద్దఱును నెఱుపుగనుకపాపగ్రహములేకాఁగానుఖలద్వయయోగమునను మృత్యువు ॥ ౭ ॥నైసర్గికకూటము-మగణజగణములితరగణములుగనుక మరణము॥రసకూటము-రౌద్రవీరములన్యరసములుగనుకముదము॥౯॥ వీనికిఁదేరుగడవివరము॥గణగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములుమూఁడును జెడ్డవియుఁగడమకూటములాఱును మంచివిగనుకదోషములుకొంచెమును గుణములుచాలానుగనుకనునాదిన్నమగణముతనమీఁదనుజగణమునిల్చినప్పుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును॥

మగణభగణయోగమునకు

యోనికూటము - హరిణభుజగములు భిన్నజంతువులుగనుక కొంతమేలు॥౧॥ లింగకూటము-పుంలింగస్త్రీలింగతారలుగనుకనుత్తమము॥౨॥గణకూటము - రాక్షసదేవగణములుగనుకనధమము ॥3॥ఉడుకూటము-జ్యేష్ఠకుమృగశిరపదియాఱవనక్షత్రముగనుకపదుమూఁటికిఁబైనుండుటచేతఁగృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకువృషభమేడవదిగనుకసామ్రాజ్యము ॥౫॥ఖేటకూటము॥ కుజశుక్రులన్యోన్యసములుగనుకమధ్యమము ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము - కుజుఁడెఱుపుగనుకపాపియు శుక్రుఁడు తెలుపుగనుక శుభుఁడునుగాఁగాఁబాపశుభ యోగముగాన జగడము ॥ ౭ ॥ నైసర్గికకూటము-మగణభగణములితరగణములుగనుకమరణము ॥ ౮॥రసకూటము-రౌద్రహాస్యములన్యరసములు గనుకముదము ౯ ॥ వీనికిఁదేరుగడవివరము-గణఖేటగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములునాలు

గును జెడ్డవియుఁగడమకూటములయిదును మంచివిగనుక దోషములుకొం ము నుగుణములుచాలానుగనుక - ఆదినున్న మగణము తనమీఁదను భగ ము నిలిచినపుడు తానిచ్చుశుభఫలమధికముగా నుండును॥ ౧౦

మగణనగణయోగమునకు.

నికూటము - హరిణగజములు భిన్నజంతువులుగనుక కొంతమేలు ॥౧॥ ంగకూటము పుంలింగ స్త్రీలింగ తారలుగనుక నుత్తమము॥౨॥గణకూటము క్షస దేవగణములుగనుక నధమము ॥ ౩ ॥ ఉడుకూటము జ్యేష్ఠకు రేవతిప నొకొండవనక్షత్రముగనుక పదుమూఁటికిలోపలనుండుటచేతనుగృతిపతి ల్పాయువు ॥ ౪॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకు మీనమయిదవరాశిగనుక మ్రాజ్యము॥౫॥ఖేటకూటము-కుజబృహస్పతులన్యోన్యమిత్రులుగనుక మంచిది ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము-మంగళుఁడెఱుపుగనుక ఖలుఁడునుగు ఁడుపచ్చగనుక శుభగ్రహముకాఁగాను పాపశుభయోగముగనుక జగడ మువచ్చును॥౭॥నైసర్గికకూటము-మగణనగణములితరగణములుగనుక మర ణము॥౮॥రసకూటము రౌద్రాద్భుతములు నిత్యవైరములుగనుక సాధ్వసము ॥వీనికిఁదేరుగడవివరము ॥ గణోడుగ్రహకాంతినైసర్గికరసకూటములైదు ను జెడ్డవియుఁగడమకూటములు నాలుగును మంచివిగనుక దోషములుచా లానుగుణములుకొంచెమునుగనుక ఆదినున్న మగణము తనమీఁదనగణము ల్చినపుడు తానిచ్చుశుభఫలమునియ్యదు॥ తే॥ మగణమునకెల్లవ్రాసితి*మి లినట్టిగణములకులిట్లువ్రాసిన*గ్రంథమధిక।విస్తరంబగునని వ్రాయ*వెఱచి నాఁడ। దెలిసికొనఁదగుఁగవులుయా * దులకునిట్లు॥౧౬౩॥వ॥ఇవి కావ్యము ంబుననుండు రెండు గణంబులకుంగవి రాక్షసమతాను సారంబులగు గణ నాథయోగఫలంబులెఱింగించెద ॥ తే॥ అష్టగణములుశివవిష్ణు*నష్టమూర్తు లయి వెలింగెడుతమతమ * యధిపతులకుఁ। జెల్లుచుండెడునామంబు*లెల్ల నాముఁ। దాల్చిఛందంబులందెల్లఁ * దనరుచుండు॥ ఆ॥ధరణిపైధరాంబు* దహనమారుతవిష్ణు । పదరవీందుదేవ*పతులుగడియఁ।బ్రమదత్తతాప*భ ర్థజయసౌఖ్య । శత్రునాశములుబొ * సంగువరుస॥౧౬౪॥క॥తోయము పైభూజలశిఖి।వాయుగగనసూర్యచంద్ర*వాసవులున్నన్। శ్రేయోవ్యాధి క్లేశా।ల్పాయుర్మరణసుఖభోగ * హర్షములబ్బున్ ॥ ౧౬౫ ॥ఆ॥వీతిహో త్రుమీఁద * విశ్వంభరాంభోగ్ని । వాయుగగనసూర్య*వారిజారి।వృషులు డయుగుశల * విభవాగ్నిభయరాజ్య । శోకరోగయుద్ధ * శుభములగును॥

చ॥ అవనిజలాగ్నివాయుగగ * నార్కశశీంద్రులుడాయఁగల్గుగం।ధవహాబ్ధ
యిక్ స్వరాజ్యగృహ * దాహమృతార్తిగదార్థభోగముల్ । రవిపయిఖేద
ముద్భయపరాభవభోగమృతిస్వరాజ్యముల్ । దివిపయిఁగీర్తిశర్మలయ *
దీప్తిబలక్షయభద్రయోగముల్॥ క॥ హిమకరుమీఁదనిలాంభోగ్నిమరు
ద్వియదర్కసోమ*నిర్జరనాథుల్।క్రమమునవిత్తరుజ్జ్వరభయ।సమరశుభాశు
భగదార్థ *సౌఖ్యములెపుడుఁ॥ ౧౬౫॥ సీ॥ శర్కరతోఁగూడి*చవిగానివస్తు
వులెంతయుమధురమై*యెసఁగినట్లు । గంగోదకంబులఁ*గలసిపల్వలతోయ
మునుబవిత్రంబయి * తనరినట్లు । పరుసముసోఁకంగఁబడియయఃపిండంబు
బంగారమైకను * పట్టినట్లు । చందనవృక్షంబు*సంగతినిర్గంధతరువునామో
దియైపరగినట్లు ॥ తే॥ నిర్జరేశ్వరగణముపై * నిలిచియుష్ట । మగుగణంబునుశు
భకారి * యైమెలంగ । శోభనగణంబుగదసిన*చోటనిత్తు।దండమునఁబందు
పండుచం * దంబుగాదె ॥౧౬౬ ॥ వ॥మఱియుఁగొందఱుకవిపురందరులుని
జకృతచ్ఛందంబులందుఁగొన్నివిశేషంబులుచెప్పిరవియువివరించెద ॥ తే॥
భువనములకెల్లనాధార * భూతమైన । జగతియధిదైవతంబుగాఁ* జనుమగ
ణము॥ తమకుఁగారణమగుటచే*దానిగూడి। ధనమొసఁగునేడుననిపల్కెఁ*
దాతనొజ్జ॥౧౬౭॥ తే॥ చందనోదకములనని*చ్చలునుబెంపఁ । బడియువె
ల్లుల్లితనకంపుఁ * బాయనిగతి । శుభగణముగూడియునునిజ*శూన్యఫలము
తగణముత్యజింపదనియెన * ధర్వణుండు॥ఆ॥ఇదిగణప్రపంచ * మింకనీగణ
ముల । చేతఁగూర్పఁబడుచుఁజెల్వమీఱు । వృత్తములతెఱంగు*విదితంబు
గాఁగషట్ప్రత్యయములుతేట*పఱుతుమొదల॥ ౧౬౮

షట్ప్రత్యయములు.

తే ॥ వృత్తసంఖ్యయుఁబ్రస్తార*విధమునష్ట । లబ్ధియునువెసనుద్దిష్ట*లఘుగురు
క్రి। యోర్ధ్వభాగములనఁగబ్ర * త్యయములారు । వెలయువానిఁగవీంద్రు
లు*దెలియవలయు ॥ ౧౬౯

వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయము.

ఉ॥ ఇన్నవదానవెన్నిజని *యించినవృత్తములన్నధాత్రిపై।నన్నిగురు
ల్లిఖించియొకఁ * డాదిగనిబ్బడిహానిక్రిందటన్ । సన్నుతలీలవ్రాసితుది*సం
ఖ్యలురెట్టిగఁజేయనెన్నియగా। నన్నియెదానియందుదయ * మానమవృత్త
ములన్నఁజెన్నగున్ ॥ ౧౭౦ ॥ తే ॥ ప్రత్యయములాఱనిచెప్పు*పద్యములను।
దెలిసికొననెంతవారికి * నలవిగాము । వరుసనన్నింటికిందీక * వ్రాయువ

లసెఁ। దెనుఁగుమాటలఁగడు తేట * తెల్లగాఁగ॥టీ॥ వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయ మనఁగానిన్నవఛందమునందునెన్నిసమవృత్తములుపుట్టినవి – అనియడిగిన సరిచెప్పెడివిధము వారెన్నవఛందమునకడిగిన – నన్నిగురువులడ్డ వరుస గావ్రాసివానిక్రింద నొకటిమొదలుగా నిరమడించుచును లెక్కలువరుస వెంబడిని గడకువెడల వ్రాసితుదిలెక్కలినుమడింపఁగా నెన్నియౌనోయ న్నిసమవృత్తములాఛందమునందుఁబుట్టినవియని చెప్పునది॥ తే॥ అక్షరంబొ క్కటిమొయుక్త*కంతకంత। కవలివానికినేకో త్త*రాధికంబు। లుక్తయం దెల్లసమవృత్త * యుగముపుట్టినదియె మొదలంతకంతకు*నయ్యెరెట్టి॥

తత్తచ్ఛందోవృత్తసీసమాలిక.

ఉక్తనుగరముల* త్యుక్తను వేదముల్ మధ్యనువసువులు * మతిప్రతిష్ఠ। వలననురాజుల * వ్వలిసు ప్రతిష్ఠను నేత్రపావకులుగా * యత్రియందు। విద్యలుష్ణిక్కున * వేదంపలోచనక్ష్మ మలనుష్టుపునను * శాస్త్రిబాణ పాణులుబృహతిని * బాదభూశరములుప జ్క్తినిగతికరాం * బరజగతు లుత్రిష్టుప్పునందుదం * తియుగాభ్రనయనముల్ జగతినంగవిరించి * గగ నయుగము। లతిజగతినిలోచ * నాజభూతవసువులుశక్వరినిగతీభ* సలిల యోని। శాస్త్రికుంభినులతి * శక్వరినిగజర్తుమునిబాహురాముల * ష్టినిర సాగ్ని। సాయకభూతర * సంబులత్యష్టినిహస్తగోత్రనభోధ * రాగ్ని శశులు। ధృతియందుగతియుగ * క్షితిపక్షబాహువులతిధృతినివసుద్వి* పాక్షినిగమ। శయబాణములుకృతి * చ్ఛందంబునరసాద్రిపర్వేభ వేదా భ్రి * పద్మరిపులు। ప్రకృతినినేత్రనా * రాచసోమాహార్య గీర్వరాభ్రా క్షులా * కృతినిధాతృ। వదనాంతరిక్షపా * వకయుగబ్రహ్మచంద్రగ్రహతు ల్వికృతిని * నాగశూన్య। తర్కసింధురవసు * దహనకుంజరములుసం కృతినిరసాంబు * జాతవైరి। హస్త్రాద్రిగిరిపర్వ * తాంగోడుపతులభి కృతినిబాహుకృశాను * గతియుగాస్త్రి॥ తే- గీ॥ రతిపశరశిఖివహ్నులు* త్కృతినివేద। శాస్త్రిసామజగజనభ * శ్చంద్రశైల। రసములిట్లుద్భ వంబయ్యెఁ*బ్రస్తుతింప।సమపదములగువృత్తము*ల్ఛందములను॥ ౧౭౬

టీ॥ ఇవియన్నియునుక్తాదిషడ్వింశతిచ్ఛందంబులకునుద్వితీయాదిద్విగుణితం బులై యొక్కొక్కఛందంబునంబుట్టిన సమవృత్తసంఖ్యలకుగణితశాస్త్రోక్త సంజ్ఞలుగావున జ్యోతిశ్శాస్త్రానుసారంబునఁగుడినుండి యెడమకుఁబద్యక్ర మంబుననామసంజ్ఞలు లెక్కవైచియుగ్గడించినామాదిగాఁదెలిసికొనునది॥

ఉక్తాదిజవృత్తసంఖ్య.

తే-గీ॥ ఛందమున నొక్కటనువృత్తసంఖ్యమడపి । రెండుడివియను క్తాదిజ * వృత్తసంఖ్య * యటులనుత్కృతివృత్తసం * ఖ్యయును జేయ। సర్వసమవృత్తసంఖ్యభు * జంగశయన॥ ౧౭౭॥ టీక॥ ఉక్తాదిజవృత్తసంఖ్య యనఁగాఁ బ్రథమచ్ఛందంబగునుక్త మొదలుకొని యిన్నవ ఛందమువద్దికినీవె నుకటిఛందములన్నిటియందునుబుట్టినవృత్తములు-అన్నియునెన్నియాయె ననియడుగఁగాసరి చెప్పెడువిధము - వారెన్నవఛందమువద్ది కడిగిననా ఛందమునను బుట్టినసమవృత్తసంఖ్యయినుమడించి ఆలెక్కలో రెండుదీసి వేయఁగానెంతలెక్కనిలిచె నన్ని సమవృత్తములు మొదలి ఛందమువద్దినుం చివారడిగినదానివద్దికినాయెనని చెప్పెడిది- ఉక్తాదిషడ్వింశతిచ్ఛందంబుల న్నింటనుబుట్టినసమవృత్తములన్నియుఁగలయఁగూడ నెన్నియయ్యె ననియ డిగినసరిచెప్పెడువిధము – మునువటివలెనేకడపటిఛందమగునుత్కృతియం దుఁబుట్టినసమవృత్తసంఖ్య రెట్టించియందులో రెండుకడకుఁదీయఁగానెన్ని ని లిచెనన్ని సమవృత్తములిరువదాఱుఛందములయందునుబుట్టినవని చెప్పునది॥ ౨౭౮॥ క॥ పదుమూఁడుకోటులునునలు । వదిరెండునులక్షలవలఁ*బదియే డ్వేలున్ । దుదినేడునూట్పైనిరు । వదియాఱుసమాంఘ్రివృత్త*పద్య ములుహరీ॥ ౧౭౯॥ తే-గీ॥ అందులో నొకకొన్ని వే*దాంగమైన । ఛంద మునఁబల్కఁబడియుండె *నందులోనఁ । గొన్ని తెనుఁగుగఁజేసెభీ * మన్న మొదల । నవియె వెనఁజెప్పుకొనిరనం * తాదికవులు॥ ౧౮౦

ప్రస్తారప్రత్యయము.

సీ॥ పరగనేఛందంబు * ప్రస్తరించుమటన్న నాఛందమునఁబుట్టి *నట్టిస ర్వ । సమవృత్తసంఖ్యకు * సమమగునందాక దొంతిగాఁగ్రిందుక్రిం*దులను వ్రాయ । నగుమీఁదగురువును * నాక్రిందలఘువును నొప్పారఁదొలిబంతి* నొక్కటొకటి । తరువాతనదిమొద * ల్దప్పక రెట్టించి ఛందమెన్నవదన్ని* వాళ్లుగాఁగ॥ ౧౮౧॥ తే॥ బొడవులునునడ్డవరుసలు * పొసఁగనిలుప । నంద నందనవేడిన*ఛందమగును। ధారుణీమండలమునఁబ్ర*స్తారమనుచు । దీనినా మంబెకవులచే*దేటపడియె॥ ౧౮౨

టీక॥ ప్రస్తారప్రత్యయమనఁగా నిన్నవఛందంబునందుఁబుట్టిన సమవృ త్తంబులకు నేయేగణంబులనియడుగఁగాసరిచెప్పెడువిధము. వారుప్రస్తరిం చుమనినఛందమునందు నెన్ని సమవృత్తములుపుట్టినన్ని గురులఘువులుదొం

తరగానొకదానిక్రిందనొకటివ్రాయునది – అదియెట్లనిన – తొలిదొంతరకు నొకగురువును నొకలఘువును రెండవదానికి రెండుగురువులును రెండు లఘువులునుమూఁడవదానికి నాలుగుగురువులునునాలుగులఘువులును ని టువలెనేయినుమడించుచు నెన్నవ ఛందమైననన్నినిడుపుచాళ్లుగానునడ్డవ రుసలుసరిపోవునట్టుగాను బొడవునకును వ్రాసి – వారెన్నవసమవృత్తమున కనడిగిననన్నవయడ్డవరుసనున్న గురులఘువులు గణములుచేసియావృత్త మునకు నొక్కొక్కచరణమునకాగణంబులని చెప్పునది॥

ప్రస్తారద్విగుణము.

క ॥ అందముగానేఛందము । క్రిందమఱియునదియెనిలిపి * రెండర్థ ములం । బొందుగగురులఘువులకుడి। బందునఁజెఱిసగము వ్రాయఁ *బై ఛం దముగుణ ॥ టీక ॥ ఎదియేనియొకఛందముప్రస్తరించియాఛందమేదానితరు వాతిదిగాను బ్రస్తరించుమనఁగాఁబ్రస్తరించువిధము – ఆఛందముక్రిందను దిరిగియాఛందము బ్రస్తరించికుడికడనుమీఁదినుంచిక్రిందు క్రిందులనునిడు పుగానగముదనుక గురువులునుగడమ సగములఘువులును వ్రాయఁగా నామీఁదటిఛందమవును॥

నష్టలబ్ధిప్రత్యయము.

సీ॥ జలజాక్షయిన్నవ*ఛందంబులోపలనిన్నవసమవృత్త*మెట్టిదనిన।నా వృత్తసంఖ్యదా * నందందునర్ధించివ్రాయంగదిగుదాని *పైపుదెలిసి।సరిలె క్కనెడనెడ*సగముగావించువేళలనెల్లనొక్కొక్క * లఘువునిలిపి । విష మంబులనుబోలి * వెలయమఱొక్కటిగలిపియర్థముఁజేయు*కాలములను ॥ తే ॥ గురుశుభాకారయొక్కొక్క * గురువునిడుచు । నడిగిరెన్నవఛందము* నందువారు । దన్ను గురువులులఘువులు*నన్నియైన । మానఁదగునష్టలబ్ధిర * మానహోయ॥౧౮౦॥టీక॥నష్టలబ్ధిప్రత్యయమనఁగానిన్నవఛందంబుననిన్నవ సమవృత్తమునకునేయేగణంబులనియడుగఁగాసరిచెప్పువిధము – వారెన్న వసమవృత్తమడిగిననన్నవలెక్కనుండి తేప తేపకును నర్ధించుకొనుచునుగురు లఘువులువ్రాయునది-అదియెట్లన్ననుసరిలెక్కయర్ధించునప్పుడు డెల్లనునొ క్కొక్కలఘువు పెట్టునది – బేసిలెక్కయైనప్పుడర్థించుటకుఁ జాలుపోదుగ నొక మఱియొక్కటికలియఁగూడిసరిగాఁ జేసియర్థించుట ఒకటితక్కినయ ర్ధించు నపుడెల్లనునొక్కొక్క గురువు పెట్టునదితన్నువారెన్నవ ఛందము నన్నవసమవృత్తమడిగిననన్ని యయ్యేటట్టుగాను గురులఘువులువ్రాసిఅవి

గణములుచేసి-ఆఛందమున నన్నవఛందమునకు నొక్కొక్కపాదమునకును విగణములనిచెప్పునది॥

వృత్తోద్దిష్టప్రత్యయము.

సీ॥ తనయిచ్ఛవచ్చిన * ట్లునుగురులఘువులుజగతిపై నడ్డచా*లుగలిఖిం
చి। యేఛందమునఁబుట్టె * నెన్నవసమవృత్తమిదియన్న నెక్కుఁడు మొద
లుగాఁగ। రెట్టించుచునువాని * క్రిందనులెక్కలునవ్వసదప్పకయుండ*వైచి
యందు। లఘువులక్రిందివె * ల్లనుగూడివెండియునొక్కటిగలుపుక*యుగ్గ
ళింప॥ ఆ॥ నైనసంఖ్యవృత్త*మదిగురులఘువుల।సంఖ్యఛందమునకుసంఖ్య
యిట్లు। దెలిసిచెప్పవలయు *దీనివృత్తోద్దిష్ట। మండ్రుప్రత్యయజ్ఞ*లంబుజాక్ష॥ ౧౮౮॥ టీక॥ ఉద్దిష్టప్రత్యయమనఁగాఁ దనమనసునకువచ్చినట్లుగురులఘువులడ్డచాలుగాఁవ్రాసిఇదియేఛందమునఁబుట్టినది- ఆఛందమునందిదియెన్నవసమవృత్తము - అనియడుగసరిచెప్పెడువిధము - అతఁడువ్రాసినగురులఘువులక్రిందను వరుసకునొకటి మొదలుకొని లెక్కలినుమడించివ్రాసి వాటిలోపలను గురువులక్రిందివియన్ని విడిచిపెట్టి లఘువులక్రింది లెక్కలన్నియుఁ గలయఁగూడి అందులోపలను మఱియొకటికలిపిన నెన్నియాయెనో యన్నవవృత్తమనునది - అతఁడు వ్రాసినగురులఘువులెన్నియైననన్నవ ఛందంబునంబుట్టినదియనుట - యిరువదియాఱింటిలోపలనెన్నిగురులఘువులు వ్రాసిననిటువలెనేవ్రాసిసరిచెప్పునది॥

లఘుగురుక్రియాప్రత్యయము.

సీ॥ రెండిండ్లువ్రాసియా * క్రిందవెంబడినిరుమేలనొక్కొక్కటి*మిం
చియుండ। మొదలనుండినిరు*వదియునాఅడ్డవీధులమర్చిరెండుకో*వులను
గల్గు। గీములనన్నింట *సోములనిడిమధ్యగృహములయందుఁబై *యిండ్ల
రెంట। నిలుచులెక్కలుగూడి * విలిఖింపనీమేరుచక్రపార్శ్వద్వయంత * నద
నములను॥ తే॥ వెలయునవిసర్వగురులఘు* వృత్తసంఖ్య।లగుద్వితీయాది
గృహముల*యందుఁదనరు। సంఖ్యలేకాదిలఘువృత్త * సంఖ్యలయ్యె।నన్ని
యునువానివృత్తసం * ఖ్యలగుఁగృష్ణ॥ ౧౮౯॥ టీక॥ మేరుచక్రమనఁగానిన్నవఛందమునందునెన్నేసి లఘువులవృత్తము లెన్నియుని యడిగిన సరిచెప్పెడివిధము - మొదలనడ్డవీధిగా రెండిండ్లువ్రాసియాక్రిందను వెంబడి గాను రెండుపార్శ్వములయందును నొక్కొక్క యిల్లుమరచియుండు నట్లుగా మొదటివీధితోఁగూడనిరువదియాఅడ్డవీధులుగాగీటులుతీవిచి యుభయపా

ర్శ్వముల యందుమించియున్న కడపటియిండ్లను మీఁదియిండ్లు మొదలుకొని యన్నియిండ్లను దప్పకుండ నొక్కట్లు పెట్టి మీఁదివీధినున్న లెక్కలక్రింద నుదిగువవీధియందు నిడుపుగా నొక్కొక్కయింటను నాలెక్కలకుఁ గ్రిందనుండునట్లుగా వ్రాయునది. ఇటుల వ్రాయఁగా మీఁదివీధికంటెఁ గ్రిందివీధ యొక్కొక్కయిల్లెక్కువయవుచునువచ్చును – ఈక్రమమున వ్రాయఁగా నీ మేరుచక్రమునందు పై వీధి మొదలుగా నడ్డవీధులన్నియు యుక్తమొదలైనయిరువదియాఱు ఛందములును గ్రమమున నేయవును – అవీధులయందు మొదలియిండ్లనున్న యొక్కటొక్కటియు సర్వగురువృత్తములు–తుదియిండ్లనున్న యొక్కొక్కటియు సర్వలఘువృత్తములు – రెండవ యిండ్లనెన్ని యుండినను నన్నియు నొంటిలఘువృత్తములు – మూఁడవయిండ్లవి రెండేసిలఘువులవృత్తములు – నాలవయిండ్లవి మూడేసిలఘువులవి. ఈప్రకారము న నేముందరను నన్నియిండ్లకు నని తెలిసికొనునది - ఆవీధినినున్న లెక్కలన్నియుఁ గలఁపుఁగూడ నాఛందమునఁ బుట్టిన సమవృత్తసంఖ్యయవును - వారెన్నవఛందమున కడిగినను నన్నవయడ్డవీధిచూచి యిప్పుడు చెప్పిన చొప్పున సరిచెప్పునది – ఏఛందము దనుకను వ్రాయుమన్నను నాఛందముదనుక వ్రాయవచ్చును॥

లఘునిర్ణయశకటచక్రము.

సీ ॥ ఒకమందిరంబులో * నొక్కలెక్కవ్రైచియాదిగువనడ్డంబిండ్లు* దిద్దుకొనుచుఁ । గ్రమతఁ బై వీధిలె*క్కలు ద్విగుణించుచుఁ దొలుసారియవి యెల్లఁ * గలుగ వ్రాసి । వెండియు రెట్టించు * వేళ నొక్కొక్కటి విడిచి వ్రాయుచు దాని * వృత్తసంఖ్య । కెచ్చైచ్చవమానుచు * నీరీతి నావృత్తసంఖ్యాప ఙ్క్తికిఁ దొల్) * సదనమునను ॥ తే–గీ ॥ నిలుచునందాక బంతులె*న్నేని వ్రాయ । శకటచక్రంబునాఁగఁ బ్ర * శస్తమయ్యె వరుసనాద్యంతములు సర్వ గురులఘువులు । కడమవేకాదిలఘునియు * క్తంబులిందు ॥ ౧౮౨ ॥ టీక ॥ శకటచక్రమనఁగా నిన్నవఛందమునందు నొకలఘువాదిగా నెన్నేసి లఘువృత్తములు – ఎన్నవవెన్నవవియని యడుగ సరిచెప్పెడువిధము – వారడిగిన ఛందమువృత్తసంఖ్య నిర్ణయించుకొనుముందుగా నొక యిల్లు వ్రాసియాయింటలెక్క యొక్కటివైచి దానిక్రిందనుండి యడ్డముగా నిండ్లు వ్రాసికొంచు నాయిండ్లలో వానికిమీఁదనున్న యడ్డవీధియిండ్ల మొదలియిల్లు మొదలుకొని వరుస వెంబడి నొక్కొక్కయింటనున్న లెక్కసారెసారెకు నినుమడించుకొంచు

వ్రాయుచువచ్చునది - అదియెట్లనినఁ దొలుసారిద్విగుణించునపుడెంతలెక్కయైననునంతయువ్రాయునది - అదిమొదలవియెన్నిమాఱులిను మడించిననొక్కొటొక్కటికిగడకుంబుచ్చిచిక్కిన లెక్కవేయునది - ఇటులవ్రాయనాఛందంబునంబుట్టినవృత్తసంఖ్యయెప్పుడు మించుచున్నదియో యప్పుడదివిడిచిమీఁదివీధినాతరువాతనుండునిండ్లలెక్కలొక్కటొక్కటియిప్పుడువ్రాసినటులరెట్టించుచువ్రాయునది - ఎద్దియైననువృత్తసంఖ్యకునధికమయ్యెనేనినదివిడిచి వేయునది-పైవీధిలెక్కలయ్యెనేనిసంతటనావీధినివ్రాయకమానునది ॥ ఇప్పుడువ్రాసినబంతి - లెక్కలుతొల్లింటియట్లసేయునది - ఆక్రిందమరలనిండ్లువ్రాసియయ్యిండ్లలోనిప్పటియట్లలెక్కనిలుపునది - ఇటులనొక్కొక్కబంతివ్రాయుచు రాఁగా బంతికిమొదలియింట నాఛందమునంబుట్టినవృత్తసంఖ్యయెచ్చటవచ్చినననచ్చటినుంచివ్రాయకమానునది-ఈతీరునవ్రాయనేయింటవచ్చినలెక్కరాకవచ్చును-ఇదేశకటచక్రమనిపించుకొనును ఈచక్రమునమొదలిబంతిదిసర్వగురువృత్తము-కడపటిబంతియెంతయుండిననుఅన్నవయదిసర్వలఘువృత్తము రెండవబంతియింటనెన్నియున్ననునన్నియునొంటిలఘువృత్తములు-మూఁడవయడ్డవీధినినెన్నియున్ననునన్నవయవిరెండేసిలఘువులవృత్తములు - నాల్గవచాలుననెన్నియున్ననునన్నవయవిమూఁడుమాత్రలుఁగలవృత్తములు -ఈచక్రమునముందరనెన్నిబంతులున్ననురెండవబంతిమొదలుగాబంతిబంతికినొక్కొక్కలఘువెక్కువయని తెలిసికొనునది.ఇండ్లన్నిలెక్కింపనెన్నియయినవ్వాయన్నివృత్తములాఛందమునంబుట్టినవనియెఱుఁగునది ఈరెండుచక్రంబులం జెప్పినలఘువులుసంఖ్యలోనుదివిచి వేయఁగానెన్నిమిగిలియున్నవ్వాయన్నిగురువులు-ఆయావృత్తములకుంగలవుగాననీచక్రములు రెండులఘుగురుక్రియాచక్రములనియ నంబడుఁగొందఱులగనిర్ణయచక్రములునందురు॥ ౨౦౩

అధ్వభాగప్రత్యయము.

క॥ నందసుతయధ్వభాగము। ఛందస్సంఖ్యయునువృత్త*సంఖ్యయు రెంటన్। బొందుగగణించియొక్కటి । యందుదిగియనెన్నియన్ని * యంగుళముల గున్ ॥ టీక॥ అధ్వభాగప్రత్యయమనఁగానిన్నవఛందముప్రస్తరించుటకునెన్నియంగుళములపొడవుభూమికావలెననినసరిచెప్పెడువిధము - ఎన్నవఛందమునకడిగిననంత లెక్కపెట్టి అందులో నాఛందమునఁబుట్టిన వృత్తసంఖ్యగలయఁగూడియది యినుమడిచియందులో నొకటితివిచివేయఁగానె

న్నవైయైనవ్రా యన్నియంగుళములపొడవు భూమియాఛంద మునకుఁ బ్రస్త
రించుటకుఁ గావలెనని చెప్పునది. ౨౦౭

సమవృత్తసంఖ్యాజ్ఞానము.

అయిదవఛందమునం దెన్నిసమవృత్తములు
పుట్టినవనియడుగ నరిచెప్పెడువిధము.

∪ ∪ ∪ ∪ ∪

౧ ౨ ౪ ౮ ౧౬
౨
౩౨

ఈకడపటిలెక్క పదునాఱు రెట్టింపముప్పదిరెండయ్యెనదిగానన్నైదవఛందమునముప్పదిరెండు సమవృత్తములు పుట్టినవని చెప్పునది. ఏఛందమునకడిగినను నిటువలెనే వ్రాయునది. ప్రస్తరించిచూడ నన్నివృత్తములే పుట్టును.

పంచమఛందమునకుఁ బ్రస్తారము.

∪ ∪ ∪ ∪ ∪	౧	∪ ∪ ∪ ∪ I	౧౭
I ∪ ∪ ∪ ∪	౨	I ∪ ∪ ∪ I	౧౮
∪ I ∪ ∪ ∪	౩	∪ I ∪ ∪ I	౧౯
I I ∪ ∪ ∪	౪	I I ∪ ∪ I	౨౦
∪ ∪ I ∪ ∪	౫	∪ ∪ I ∪ I	౨౧
I ∪ I ∪ ∪	౬	I ∪ I ∪ I	౨౨
∪ I I ∪ ∪	౭	∪ I I ∪ I	౨౩
I I I ∪ ∪	౮	I I I ∪ I	౨౪
∪ ∪ ∪ I ∪	౯	∪ ∪ ∪ I I	౨౫
I ∪ ∪ I ∪	౧౦	I ∪ ∪ I I	౨౬
∪ I ∪ I ∪	౧౧	∪ I ∪ I I	౨౭
I I ∪ I ∪	౧౨	I I ∪ I I	౨౮
∪ ∪ I I ∪	౧౩	∪ ∪ I I I	౨౯
I ∪ I I ∪	౧౪	I ∪ I I I	౩౦
∪ I I I ∪	౧౫	∪ I I I I	౩౧
I I I I ∪	౧౬	I I I I I	౩౨

పంచమచ్ఛందముప్రస్తరించిన ముప్పదిరెండువృత్తములేపుట్టెను.

ప్రతిఛందోవృత్తసంఖ్యలు.

౧ ఉక్తయందు ౨	౧౪ శక్వరియందు .. ౧౬౩౮౪
౨ అత్యుక్తయందు ౪	౧౫ అతిశక్వరియందు౩౨౭౬౮
౩ మధ్యయందు ౮	౧౬ అష్టియందు ... ౬౫౫౩౬
౪ ప్రతిష్ఠయందు ౧౬	౧౭ అత్యష్టియందు . ౧౩౧౦౭౨
౫ సుప్రతిష్ఠయందు.... ౩౨	౧౮ ధృతియందు . ౨౬౨౧౪౪
౬ గాయత్రియందు ... ౬౪	౧౯ అతిధృతియం ౫౨౪౨౮౮
౭ ఉష్ణిక్కునందు ... ౧౨౮	౨౦ కృతియందు. ౧౦౪౮౫౭౬
౮ అనుష్టుప్పునందు .. ౨౫౬	౨౧ ప్రకృతియం .౨౦౯౭౧౫౨
౯ బృహతియందు ...౫౧౨	౨౨ ఆకృతియం ..౪౧౯౪౩౦౪
౧౦ పఙ్క్తియందు ౧౦౨౪	౨౩ వికృతియం .౮౩౮౮౬౦౮
౧౧ త్రిష్టుప్పునందు ... ౨౦౪౮	౨౪ సంకృతి ... ౧౬౭౭౭౨౧౬
౧౨ జగతియందు ౪౦౯౬	౨౫ అభికృతి...౩౩౫౫౪౪౩౨
౧౩ అతిజగతియందు .౮౧౯౨	౨౬ ఉత్కృతి . ౬౭౧౦౮౮౬౪

ఇవియన్నియుఁగలయఁగగూడినసర్వసమవృత్తసంఖ్యయగును.

ఉక్తాప్రభృతిఛందోజాతవృత్తసంఖ్యావివేకము.

ప్రథమఛందంబగునుక్తమొదలుకొని చతుర్థచ్ఛందము వద్దికినీలాగుఛందములయందుఁబుట్టిన సమవృత్తములన్నియు నెన్నియాయె ననియడుగన రిచెప్పెడువిధము॥

నాలవఛందమువృత్తసంఖ్య

◡ ◡ ◡ ◡

౧ ౨ [illegible] ౪ ౮

౧౬

పదునాఱుసమవృత్తములుపుట్టెను.

ఈవృత్తసంఖ్యయినుమడింపముప్పదిరెండయ్యె- సందులో రెండుపుచ్చి నముప్పదిగానను క్తనుంచిప్రతిష్ఠవద్దికినాలుగుఛందములయందును౩౦సమవృత్తములుపుట్టెననునది - ఏఛందమువద్దికడిగిననిటువలెనే చూచునది॥ వెనుకవేసికూడిననుసరే॥

సర్వవృత్తసంఖ్య.

ఇరువదియాఱుఛందములయందు నెన్నిసమవృత్తములుపుట్టె ననసరిచెప్పెడువిధము– ఈయుత్కృతిఛందమువృత్తసంఖ్య మునుపటివలె ద్విగుణించి రెంటితివిచివైచిన ౧౩౪౨౧౭౭౨౬ అయ్యెఁగాన నిరువదాఱు ఛందములయందిన్నిసమవృత్తములుపుట్టెనని చెప్పునది – వెరుసువేసి కూడినను సరి॥

వృత్తప్రస్తారవిధము

నాలవఛందంబగుప్రతిష్ఠయందుఁబుట్టినసమవృత్తంబుల కేయేగణంబులనియడుగ సరిచెప్పెడు విధము

UUUU	౧	మగము	UUUI	౯	మలఘువు
IUUU	౨	యగము	IUUI	౧౦	యలము
UIUU	౩	రగము	UIUI	౧౧	రలము
IIUU	౪	సగము	IIUI	౧౨	సలము
UUIU	౫	తగము	UUII	౧౩	తలము
IUIU	౬	జగము	IUII	౧౪	జలము
UIIU	౭	భగము	UIII	౧౫	భలము
IIIU	౮	నగము	IIII	౧౬	నలము

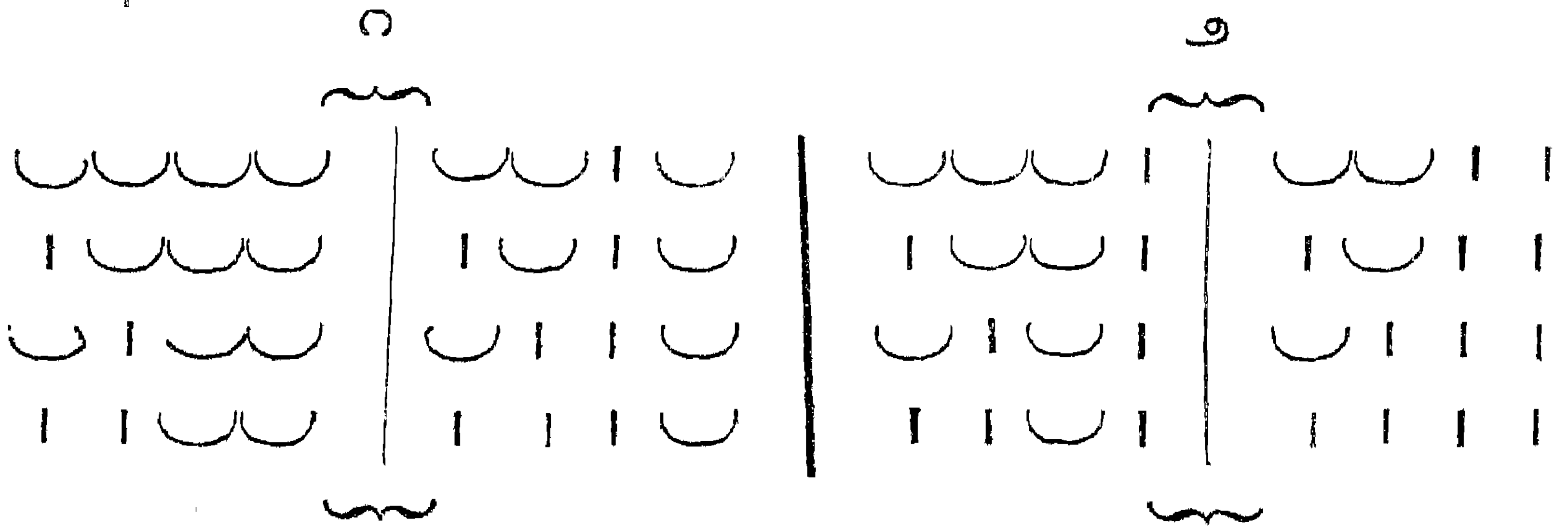
ఇవియన్నియు నడ్డబంతులుగాఁ జేసియాయాబంతి సమవృత్తమునకు నాయాగణంబులనునది – నాలుగు పాదములకును – నాగణములేయని చెప్పునది – ఏఛందమునకు నడిగినను నిట్టువలెనే వ్రాయునది ॥ ౨౧౪

ద్విగుణప్రస్తార లేఖన క్రమము.

మూఁడవఛందమునకుఁబ్రస్తారద్విగుణము.

UUU	మగణము	౧	UUU	మగణము	౧
IUU	యగణము	౨	IUU	యగణము	౨
UIU	రగణము	౩	UIU	రగణము	౩
IIU	సగణము	౪	IIU	సగణము	౪
UUI	తగణము	౫	UUI	తగణము	౫
IUI	జగణము	౬	IUI	జగణము	౬
UII	భగణము	౭	UII	భగణము	౭
III	నగణము	౮	III	నగణము	౮

మూఁడవఛందము నాలవ యదిగాఁ బ్రస్తరించువిధము – ఒకప్రతికడ గురువులు నొకప్రతికడ లఘువులును వ్రాయునది – ఏఛందమునకడిగిన ను నిటువలెనే వ్రాయునది ॥ ౨౧౫

సప్తవృత్తపరిస్తారము.

ఆఱవఛందమునన లువదినాలవసమవృత్తమునకు నేయేగణము లనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము – వారు నలువది నాలవది యడిగిరిగనుక సరి లెక్కఁగాననవి యర్థించిలఘువు పెట్టునది – నిలిచినయిరువది రెండును సరిగాననవియర్థించి లఘువుంచునది – చిక్కినపదునొకొండును బేసిగనుక మఱియొకటికలియఁగూడి పంద్రెండుచేసి యర్థించి గురువు పెట్టునది – మిగిలిన యాఱునుసరిగాననవి యర్థించి లఘువు పెట్టునది ఉన్నమూఁడును బేసిగనుక మఱియొకటిగూర్చినాల్గుచేసియవియర్థించి గురువు పెట్టునది – కడమ రెండునుసరిగనుక – నవియర్థించిలఘువు పెట్టునది. వారాఱవఛందమునకడిగిరిగనుక గురులఘువు లాఱయినఁజాలింపవలయు – ఏవృత్తమడిగినను నిటువలెనే సరిచెప్పవలయు ॥ ౨౧౮

ఆఱవఛందమునకుఁ బ్రస్తారము.

UUUUUU	౧	IIIUUU	౮
IUUUUU	౨	UUUIUU	౯
UIUUUU	౩	IUUIUU	౧౦
IIUUUU	౪	UIUIUU	౧౧
UUIUUU	౫	IIUIUU	౧౨
IUIUUU	౬	UUIIUU	౧౩
UIIUUU	౭	IUIIUU	౧౪

∪ I I I ∪ ∪	౧౫	I ∪ I I I ∪	౩౦
I I I I ∪ ∪	౧౬	∪ I I I I ∪	౩౧
∪ ∪ ∪ ∪ I ∪	౧౭	I I I I I ∪	౩౨
I ∪ ∪ ∪ I ∪	౧౮	∪ ∪ ∪ ∪ ∪ I	౩౩
∪ I ∪ ∪ I ∪	౧౯	I ∪ ∪ ∪ ∪ I	౩౪
I I ∪ ∪ I ∪	౨౦	∪ I ∪ ∪ ∪ I	౩౫
∪ ∪ I ∪ I ∪	౨౧	I I ∪ ∪ ∪ I	౩౬
I ∪ I ∪ I ∪	౨౨	∪ ∪ I ∪ ∪ I	౩౭
∪ I I ∪ I ∪	౨౩	I ∪ I ∪ ∪ I	౩౮
I I I ∪ I ∪	౨౪	∪ I I ∪ ∪ I	౩౯
∪ ∪ ∪ I I ∪	౨౫	I I I ∪ ∪ I	౪౦
I ∪ ∪ I I ∪	౨౬	∪ ∪ ∪ I ∪ I	౪౧
∪ I ∪ I I ∪	౨౭	I ∪ ∪ I ∪ I	౪౨
I I ∪ I I ∪	౨౮	∪ I ∪ I ∪ I	౪౩
∪ ∪ I I I ∪	౨౯	I I ∪ I ∪ I	౪౪

ప్రస్తరించినను సగణజగణములే యాయెను.

ఉద్దిష్టవృత్తనిర్ణయము.

∪ ∪ I ∪ ∪ I ∪

1 2 4 8 16 32 64

౧ ౩ ౬

౧ ౨ ౪ ౮ ౬ ౨ ౪

౪

౩౨

౩౬

౧

౩౭

ఇది యెన్నవఛందమునఁబుట్టినది - ఆఛందమునం దెన్నవసమవృత్తమ్మనియ డుగ సరిచెప్పెడువిధము - వారు వ్రాసినగురులఘువుల క్రిందనువరుస వెంబ [illegible]

యు వెరుసు వేసివానిక్రింద మఱొకటిపెట్టి కలయఁ గూడ ముప్పది యేడ య్యెఁ గాననన్నవ సమవృత్తమనునది - వారువైచినగురులఘువులు లెక్కింప నేడు - ఆయెనుగనుక నేడవఛందమునను బుట్టినదియనునది॥ ౨౧౯

సప్తమచ్ఛందఃప్రస్తారము.

U U U U U U U	౧
I U U U U U U	౨
U I U U U U U	౩
I I U U U U U	౪
U U I U U U U	౫
I U I U U U U	౬
I I I U U U U	౭
U U U I U U U	౮
I U U I U U U	౯
U I U I U U U	౧౦
I I U I U U U	౧౧
U U I I U U U	౧౨
I U I I U U U	౧౩
U I I I U U U	౧౪
I I I I U U U	౧౫
U U U U I U U	౧౬
I U U U I U U	౧౭
U I U U I U U	౧౮
I I U U I U U	౧౯
U U I U I U U	౨౦
I U I U I U U	౨౧
U I I U I U U	౨౨
I I I U I U U	౨౩
U U U I I U U	౨౪
I U U I I U U	౨౫
U I U I I U U	౨౬
I I U I I U U	౨౭
U U I I I U U	౨౮
I U I I I U U	౨౯
U I I I I U U	౩౦
I I I I I U U	౩౧
U U U U U I U	౩౨
I U U U U I U	౩౩
U I U U U I U	౩౪
I I U U U I U	౩౫
U U I U U I U	౩౬

ప్రస్తరించినను రెండుతగణములు నొకగురువునాయెను.

మేరుచక్రోద్ధారణము.

నాలవ ఛందమున నెన్నేసిలఘువుల వృత్తము లెన్నెన్ని పుట్టెననఁగా నరిచెప్పెడువిధము - వీధివీధియొక్కొక్క ఛందము గనుక నీచక్రము వరకు నాలుగడ్డచాళ్లుగాన నాలవ ఛందము పర్యంతమాయెను - దీనినాలుగవ

౧	౧			
౧	౨	౧		
౧	౩	౩	౧	
౧	౪	౬	౪	౧

నాలవబంతి మొదలింటిదొకటియు సర్వగురువృత్తము రెండవ యింటినాలుగును నొంటిలఘువృత్తములుమూఁడవయింటియాఱును రెండేసిలఘువృత్తములు. నాలవయింటినాలుగునుమూఁడేసిలఘువులవృత్తములు. కడపటియింటిదొక్కటియునాలుగులఘువులసర్వలఘువృత్తము-

శకటచక్రోద్ధారణము

ప్రతిష్ఠాఛందమునందు నెన్నేసిలఘువులవృత్తములెన్నవయెన్నవయవి యని యడుగసరిచెప్పెడువిధము॥ ౨౨౧

౧					
౨	౩	౫	౯		
౪	౭	౧౩	౬	౧౧	౧౦
౮	౧౫	౧౪	౧౨		
౧౬					

ఈచక్రమునందుమీఁదియింటిదొకటియునాలుగుగురువుల సర్వగురువృత్తము రెండవయడ్డవీధినున్న ౨ వది ౩ వది ౫వది ౯ వదియునొంటిలఘు వృత్తములు౩చాలునున్న ౪ వది ౭ వది ౧౩వది ౬ వది ౧౧ వది ౧౦ వదియు రెండేసిలఘువులవి- నాలుగవబంతినున్న ౮ వది ౧౫ వది ౧౪ వది౧౨వదిమూఁడేసిలఘువులవృత్తములు - కడపటి ౧౬వదియొక్కటియు నాలుగులఘువులసర్వలఘువృత్తము॥

ఉక్తాఛందంబాక్య యక్షరంబునుండి యొండొంటికివచ్చు నక్షరంబు షడ్వింశాక్షర పర్యంతంబుగా జరుగుసంఖ్యకు క్తకుఁ బ్రతిపాద మేకాక్షరంబా॥ ౨౨౨

	ఛందస్సంజ్ఞలు	వృత్తసంఖ్యలు		ఛందసంజ్ఞలు	వృత్తసంఖ్యలు
౧	శ్రీవృత్తము	౧		కుమారలలితా	౨౭
౨	స్త్రీవృత్తము	౨		సరసిజ	౨౮
౩	నారీవృత్తము	౩		విభూతి	౨౯
	మృగీ	౪		మధుమతీ	౩౦
	వినయ	౫		మదనవిలసిత	౩౧
౪	కన్యా	౬	౮	విద్యున్మాలా	౩౨
	వ్రీడా	౭		వితాన	౩౩
	సుకాంతి	౮		విమాన	౩౪
	బింబ	౯		సింహరేఖా	౩౫
౫	ప్రీతి	౧౦		చిత్రపద	౩౬
	ప్రగుణా	౧౧		హంసరుత	౩౭
	సతీ	౧౨		నారాచ	౩౮
	పఙ్క్తి	౧౩		ప్రమాణికా	౩౯
	నందా	౧౪		నాగర	౪౦
	అంబుజ	౧౫		మాణవక	౪౧
౬	సావిత్రీ	౧౬		సమానీ	౪౨
	విచిత్ర	౧౭	౯	భుజగశిశురుత	౪౩
	తనుమధ్యా	౧౮		ఉత్సుక	౪౪
	చంద్రవదనా	౧౯		భద్రకర	౪౫
	శశివదనా	౨౦		హాలముఖీ	౪౬
	సురలతా	౨౧	౧౦	పణవ	౪౭
	వసుధా	౨౨		మయూరసారి దీనిపేరేమయూరభాషిణి	౪౮
	వసుమతీ	౨౩		రసాలివృత్తము	౪౯
౭	లోలా	౨౪		రుగ్మవతీ	౫౦
	మదరేఖా	౨౬		చంపకమాలీ	౫౧
	హంసమాలావృత్తము	౨౫			

క॥యతిగణ నామస్తోత్రము । వితతంబుగసలిపిగురుల * వినుతించితగన్
యతిగణనామయుతంబులు । పతగధ్వజ తేటపఱుతుఁ * బద్యవిధంబుల్ ॥
క॥సమవిషమవృత్తములకు।సముద్రములనంగఁదనరి*షడ్వింశతిభే ।ద
ములై వేదములకుఁబాదములై ఛందంబులొప్పి * దములగువరుసన్॥ ౨౩౧
తే-గీ॥జగతిసమవృత్తమెన్నవ * ఛందమునను । సంభవము నొందునన్ని యు*
త్కురములమరుఁ । బదపదమునకు హెచ్చును * గొదువలేక । గణములను
నొక్కభంగిని * గానఁబడును॥ ౨౩౨ ॥ఆ॥ ఒంటికాలఁ గొంద*ఱుండఁజేసిరి
పాద । యుగముతోడఁగొంద* ఱుండఁజేసి । రేనుసకలవృత్త * వృషము
లనడిపింతు । నాల్గుపాదములజ * నంబువొగడ॥ ౨౩౩ ॥ క॥ ఒకకాలను
రెండడుగులఁ । బ్రకటంబుగ గ్రంథవిస్త* రభయంబునఁబూ । ర్వకవులవ
లెఁజెప్పినతే । ఖచుఁడొకలిపివిడువఁదప్పుఁ * గనఁదరమగునే॥ ౨౩౫ ॥ క ॥
నేనురచించినవృత్తవి । తానములో నొకటరెంటఁ * దప్పుండినవి । ద్వాని
ధులుకడమపదముల । లోనారసియతులుగణము * లును దెలియఁ దగున్
౨౩౬॥ తే-గీ॥ అడుగులకువర్ణములుగొంచె * మగుటఁజేసి । యంపనుక్తా
ప్రభృతినవ*చ్ఛందములను । బాడవృత్తములకునెల్ల * వషలు లేవునా

ల్గు పదములఁ బ్రాసములిల్లడచుఁగాని॥ ౨౩౭॥ క॥ గురులఘుగణసంజ్ఞలయ
క్షరములుదీర్ఘంబులైనఁ జనునవి రెండై । పరువడిసంయుక్తములై । ప
రగినవవి రెండునెన్నఁ బహువెంబడిగాన్॥ ౨౩౮॥

వ॥ ప్రథమచ్ఛందంబగు నుక్తయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నొక్కొక్క యక్షరంబై రెండువృత్తంబులు పుట్టెనందు శ్రీయనువృత్తము

శ్రీవృత్తము

శ్రీ
గో
పా
లా

∪ ×

ద్వితీయచ్ఛందంబగుసత్యుక్తయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు రెండేసియక్షరంబులై నాల్గు వృత్తంబులు పుట్టెనందు స్త్రీవృత్తము.

స్త్రీవృత్తము...... స్త్రీనా
గాసీ
త్స్మానిం
బూనున్

∪∪ గగము

తృతీయచ్ఛందంబగు మధ్యయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు మూఁడేసియక్షరంబులై యెనిమిదివృత్తంబులుపుట్టెనందు నారీవృత్తము

నారీవృత్తము

శ్రీనాథున్
నేనెంతున్
మానెప్పం
గానాదిన్

∪∪∪ మగణము

అంతమృగీవృత్తము

భూమిలో
రామహే
ద్దామమూఁ
దామృగిన్

∪ I ∪ రగణము

ఇదిమూఁడవది

అంతవినయవృత్తము

వినయం
బనఁగాఁ
జనుసా
ననఘా

I I ∪ సగణము

ఇదినాలవది

చతుర్థచ్ఛందంబగు ప్రతిష్ఠయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నాలుగేసియక్షరంబులై పదియాఱువృత్తంబులుపుట్టెనందు

కన్యావృత్తము

భావింపన్గా
గావాక్షిన్న
న్యావృత్తంబీ
శేవన్నొల్పున్

∪∪∪∪ మ∪గ

ఇది మొదటిది

అంతతీర్ణావృత్తము

యగల్ చెప్పం
దగుస్వీరిడక్
నగోద్ధర్తా
జగద్భర్తా
I ∪∪య∪గ
ఇదిరెండవయది
అందు-సుకాంతివృత్తము
జకారముక్
గకారముక్
సుకాంతికిక్
శుకస్తుతా
I∪Iజ∪గ
ఇదియాఱవది
అందు-బింబమనువృత్తము
ఇమ్మహిలోఁ
గ్రమ్మభగల్
బింబమునం
గంబుధరా
∪॥భ∪గ
ఇదియేడవది
పంచమచ్ఛందంబగు సుప్రతిష్ఠ
యందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నైదే
సి యక్షరంబుల ముప్పదిరెండు
వృత్తంబులుపుట్టె నందు
ప్రీతివృత్తము
ప్రీతిక్రిన్నేఘా
స్వీతగద్వంద్వం
బైతగుఁ దైత్యా
రాతివర్ణింపక్
∪I∪స∪∪గగ
ఇదిమూఁడవవృత్తము

అందు-ప్రగుణావృత్తము
ప్రగుణాఖ్యంబౌ
ప్పగుఁ జెప్పంగా
సగగానక్తిక్
నిగమస్తుత్యా
॥∪స∪∪గగము ఇదినాలవది
అందు-సతీవృత్తము
క్షితింజగానం
గతిందనర్చున్
గతీసువృత్తం
బతిప్రసిద్ధా
I∪Iజ∪∪గగము ఇది ఆఱవది
అందు-పఙ్క్తి-వృత్తము
ఏకభకారం
బేకగగంబున్
గైకొనుఁబఙ్క్తిన్
శ్రీకమలాక్షా
∪॥భ∪∪ గగము ఇది ౭ వది
దీనిపేరే సుందరీవృత్తము
అందు-నందావృత్తము
దేవస్తుతనం
దావృత్తమునన్
దేవన్నిలుపం
గావచ్చుదవల్
∪∪I త I∪వగణము ఇది౧౩వది
అందు-నంబుజవృత్తము
ఇమ్ములభకా
రమ్ములగయు
క్తింబరగుఁదా
నంబుజమునన్
∪ ॥ భ I∪లగము ఇది౧౫వది

వ॥పఙ్క్తిచ్ఛందంబగుగాయత్రి యందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నా ఱేసియక్షరంబులై యఱువదినా ల్గువృత్తంబులు పుట్టెనందు సావిత్రీవృత్తము

సావిత్రీవృత్తము

గోవిందస్తోత్రంబుల్
దైవారున్నాయుక్తిన్
సావిత్రీవృత్తంబుల్
గావింపంగానొప్పున్

UUUమUUUమ

[ఇది మొదటిది.

అందు-విచిత్రవృత్తము

తనర్చున్విచిత్రం
బనంగాయయాప్తిన్
ఘనశ్యామగాత్రా
మునిస్తోత్రపాత్రా

IUUయ IUUయ ఇది ౧౦

అందుతనుమధ్యావృత్తము

కామేపలివాసున్
మేమెంతుమనంగన్
స్వామీతనుమధ్యన్
భూమిన్దయలొప్పన్

UUIతIUUయగణము

ఇది ౧౩

అందుఁ జంద్రవదనా వృత్తము

చంద్రవదనన్దే
వేంద్రవినుతాని
స్తంద్రతభయంబుల్
సాంద్రముగఁజెప్పన్

UIIభIUUయ ఇది ౧౫

అందు-శశివదనావృత్తము

శశివదనాఖ్యన్
విశదములయ్యెన్
దిశలనయంబుల్
దశముఖవైరీ

IIIనIUUయ॥ ఇది ౧౬. వది

సురలతావృత్తము

మురహరుదేహే
గురుకుచనాగా
ధరణిసయంబుల్
సురలతకొప్పున్

IIIనIUUయ ఇది ౧౭ వది.

అందు-వసుధావృత్తము

వసుదేవసుతున్
బొగడింపుమసన్
వసుధాహ్వయమిం
పెసఁగున్సగలన్

IIUసIIUసఇది ౧౮ వది

అందు-వసుమతీవృత్తము

బృందావనవిహా
రిందగ్నింపదసం
చందస్వసుమతిం
బొందింతుసతసల్

UUIతIIUస ఇది ౧౯ వది

వ॥సప్తమచ్ఛందంబగు నుష్ణిక్కు నందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నేడేసి యక్షరంబులై నూటయిరువదియె నిమిదివృత్తములు పుట్టెనందు

లోలావృత్తము

ధరిత్రీసుతారాతిన్
సరోజాంతపత్రాక్షున్

హరిణయుగలలోల | సరగంబుల్ రచింప
గరంబొప్పవర్ణింతుం | బరగుహంసమాలా
I ‿‿ య I ‿‿ య ‿ గ | నరసింహావతారా
అందుహంసమాలావృత్తము|ఇది౨౧ం | సురవిద్వద్విదారా

I I ‿స‿ I ‿ర‿గ ఇది౨౦వది

అందు-మదరేఖావృత్తము...గోపాలాఖ్యుండునిచ్చల్ |మాపాలంగలండం చుం | రూపింప న్మసగంబుల్| దీపించు న్మదరేఖ ‿‿‿ మ|| ‿స‿గ-ఇది ౨౫ వది

అందు-కుమారలలితావృత్తము...సుమాయుధనిభాంగా| రమాహృద్ధయ నాథా కుమారలలితావృ | త్తమొప్పుజసగాప్తిం | ‿ | జ || ‿స‿గ-ఇది ౩౦వది

అందు-సరసిజవృత్తము...కోరిసరసిజంబిం |పారుభసగయుక్తిం | నారద నుతిపాత్రా | సిరదనిభగాత్రా ‿ || భ || ‿స‿గ-ఇది ౩౧వది

అందు-విభూతివృత్తము...ఇమ్మహిప్రసజంబులం | తమ్మునంగకారముం||గ మ్మియుండునట్టివృ | త్తమ్ముదావిభూతియా ‿ | ‿ ర | ‿ | జ ‿ గ-ఇది ౪౩వది

అందు-మధుమతీవృత్తము...కుధరనైరికడం |విధుండుదానమరుం| మధు మతిస్నవము| న్మథశరీరహరీ | I I స‿|| భ ‿ గ-ఇది౫౬

అందు-మదనవిలసితవృత్తము...పదపడిననగల్| గదిసివెలసినం | మదన విలసితం| బడియుగుతిలకా | I I న I I I న ‿గ-ఇది౬౪వది

వ|| అష్టమచ్ఛందంబగుననుష్టుప్పునందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నెనిమిదేసి యక్షరంబులై యున్నాట దోఁబదాఱువృత్తంబులుపుట్టెనందు||

విద్యున్మాలావృత్తము...శ్రీదేవీధాత్రీప్రాణేశా | యాదిత్యజ్యేష్ఠాదిస్తుత్యా| వేదోద్ధర్తావిద్యున్మాలం | బాదైమాగా ప్రాప్తింబొల్చుం ‿‿‿మ‿‿‿మ‿‿ గగము-ఇది మొదటిది

అందు-వితానవృత్తము...క్షితిన్సగాయుక్తంబైనం |వితానవృత్తంబై యొ ప్పుం | బితామహాద్యాదిత్యప్రస్తుతప్రభావాసర్వేశా | ‿|జ ‿‿‿మ‿‿గగము-ఇది౬వది

అందు-విమానవృత్తము...క్షమంజతాంతసగాయు| క్షనొగడింపఁబోసం

గురు॥ విమానమంభోసుహాతటూ । రమాంగనావాసవటూ । U।జ

UU । త UU గగము- ఇదికెలావది

అందు-సింహరేఖావృత్తము ... ద్వారకాపురీవిహారా । మేరుధీరపంచబా

ణా।కారసింహరేఖకుంబెం । పారురేఖజల్గగఁబుక్

U । Uర ।U । జUUగగము...ఇదిర౩వది॥

అందు చిత్రపదవృత్తము...చిత్రపదంబనువృత్తం । బత్రిమునిస్తుతుశౌ

రిక్ । స్తోత్రముసేయఁగనొప్పన్ । ధాత్రినిభాగగయుక్తిన్

U॥భ U॥భUUగగము...ఇది౪౪వది॥

అందు-హంసరుతవృత్తము ... శ్రీవత్సాంకితసువటూ । దేవాహంసరుత

మొందుక్ । భావింపన్మనగగాప్తిన్ । గావింపందగుధరిత్రిన్

UUUమ । । ।నUUగగము...ఇది౪౭వది॥

అందు-నారాచవృత్తము ... క్షీరాబ్ధికన్యకాపతిన్ । నారా య ణుంద్ర

వంబులన్ । దోరంబుగానుతించినన్ । నారాచవృత్తమెచనున్

UU।తU।Uర।వగణము...ఇది౭౪వది॥

అందు-నాగరవృత్తము...బాగమరున్ భరేఫసం।యోగలగంబులస్మహా ।

యోగినుతున్వినంబడున్ । నాగరనామవృత్తమె

॥భU।Uర।Uవగణము...ఇది౭౭వది॥

అందు-మాణవకవృత్తము...శోణమయూఖప్రవిభా। బాణసుపర్వారిహ

రా।వేణుధరాభత్వములన్ । మాణవకంబైతనరున్

U॥భUU।త।Uవగణము...ఇది౧౦౩వది॥

అందు-సమానీవృత్తము ... నారదాదిమౌనివరుల్।చేరిశౌరిఁగొల్తురనన్।

గోరిరేఫముంజవముల్ । ధారుణిన్సమానికగున్

U । Uర । U । జ । Uవగణము...ఇది౧౦౭వది

వ॥ నవమచ్ఛందంబగు బృహతియందుఁబ్రతిపాదంబునకుఁదొమ్మిదేసి

యక్షరంబులై యేనూటపండ్రెండువృత్తములుపుట్టెనందు

భుజంగశశిరుతవృత్తము ... నిజముననయలొప్పన్ । భుజగశశిరుతమ

య్యెన్ । సుజనవినుతచరితా । వృజినతృణఘనదాత్రా

। । ।న। । ।న। UUయగణము...ఇది౧౨౮వది॥

అందు-త్వరకవృత్తము...వాసవముఖ్యసురస్తుతా। దాసమనోంబుజషట్ప

దా।వాసిగభారములొందినన్ । భాసిలునుతుత్వరకవృత్తముల్

U॥భU॥భU।Uరగణము...ఇది౧౮౩వది॥

అంచు-భద్రకవృత్తము...కాద్రవేయశయనాసము। న్నిద్రదైత్యమదభంజనా। రుద్రమిత్రరనరేఫముల్। భద్రకంబునకుభాసిల్లున్॥
⏑ । ⏑ ర । । । న ⏑ । ⏑ రగణము...ఇది ౧౮౭ వది॥

అంచు-హలముఖీవృత్తము...కింకిరీకృతసురవరా। పంకజాతదళనయనా పాకవైరనసగణముల్। శంకలేకహలముఖికిన్
⏑ । ⏑ ర । । । న । । ⏑ సగణము...ఇది ౨౫౧ వది॥

ఆ॥ పఙ్క్తి-చుండివృత్త * పఙ్క్తికిన్నవర్ణా యి। వడియటంచుఁజెప్పఁ * బడియెనిచట। సంస్కృతంబునందుఁ*జనుపదవిచ్ఛేద। మతఁగుమొదలివర్ణ * మగుఁదెనుఁగున॥ ౨౪౮॥ క॥ ధరగణితశాస్త్రిసంజ్ఞల। శరరసగిరిదంతినిదిది* శాశంకరభా। స్కరవిశ్వమనుదినోర్వీ। శ్వరనామములుయతివర్ణ * సంఖ్యార్థంబుల్॥ వ॥ దశమచ్ఛందంబగు పఙ్క్తియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదేసియక్షరంబులై వేయునిరువదినాల్గు వృత్తంబులుపుట్టె॥

అంచుఁబణవవృత్తము...ఊర్వీన్మస్యగ * యుతపాదంబుల్। పర్వన్నద్యుతి పణవంబయ్యెన్। గీర్వాణాహిత * గిరినాకేశా*సర్వేశారవి * శతసంకాశా ⏑⏑⏑ మ । । । న । ⏑⏑ య ⏑ గ... ఇది౧౨౧॥

మయూరసారివృత్తము,... వెక్కసించుశైల * విశ్రమంబు। ల్వొక్కెశేషజంబు *లు నగంబుల్। చక్కఁగామయూర * సారికొప్పున్। నిక్కమంబుజాత * నేత్రశౌరీ ⏑ । ⏑ ర । ⏑ । జ ⏑ । ⏑ ర ⏑ గ...ఇది౧౭౧వది దీనిపేరేమయూరభాషిణీవృత్తము॥

సాలివృత్తము...గోత్రవిశ్రమము * గూడిభక్తిన్। ధాత్రిరేఫనగ*ణంబులాప్తైబోత్రిరూపరగ * ముక్తిసాలిం। జిత్రభంగినుతి * సేయునిన్నున్ ⏑ । ⏑ ర । । । న ⏑ । ⏑ ర ⏑ గ...ఇది౧౮౭

రుగ్మవతీవృత్తము...అంగయతింబొం * దైభమసల్బ। రుగ్మంగురుయుక్తి* రుగ్మవతిన్న। త్యాంగనకైతేఁ * డాసురశాఖం। బొంగుచుగోపీ * పుత్రుఁడనంగన్ ⏑ । । భ ⏑⏑⏑ మ । । ⏑ స ⏑ గ ఇది౧౯౯-వది॥

చంపకమాలీవృత్తము... భూమిధరశ్రాంతు * ల్పొలుపారన్। ప్రేమభ

మకరాంకుంజం * పకమాలిక౯ ◡ ॥భ ◡◡◡ మ ॥ ◡
స◡గ - ఇది ౧౯౯ వది॥

మణిరంగవృత్తము...అంగనామణి * లంగయతుల్గా । సంగమొచ్చర* సా
గురుయుక్తిక౯ । బొంగుచున్యదు*పుంగవు వేడ౯ । రంగగుణ మణి *
రంగమనంగా౯ ◡ । ◡ర ॥ ◡స ॥ ◡స◡గ ఇది ౨౧౯ వది

మత్తావృత్తము...శైలశ్రాంతిన్మభ*సగలోలిం । గ్రాలన్మత్తాఖ్యను * గ
నుపట్టు౯ । బాలించెన్యాదవ * పతియూపాం । చాలింగౌరవ్యుల *
సభనాగ౯ ◡◡◡ మ ◡॥భ॥◡స◡గ - ఇది ౨౮౧ వది
దీనిపేరే హంసశ్రేణీ వృత్తము.

ఇంకంగాముదీవృత్తము...మునినుతాకౌముదీవృత్తమొప్పనునతాగం*
బుల౯ మడ్యతి౯ । దునిమెంబోల * స్తుభూపుత్రికై । కిసుకరామ*
క్షితిశుండన౯ ॥ న ◡◡ త◡◡ త◡గ ఇది ౨౯౬ వది॥

అందు-భోగివిలసితవృత్తము...సాగభసములుక౯ * జగంబులుక౯ । జాగగున
గవి*శ్రమంబుల౯ । భోగివిలసితం * బుఁజెప్పఁగా । సాగరతన
యూ* సమన్వితా ◡॥భ॥ ◡స । ◡ । జ◡ గ- ఇది౩౫౧వది-
దీనిపేరేవిలసితవృత్తము॥

అందు-మనోరమావృత్తము...నరజగంబుల*న్మనోరమల్ । సరవిశైలవి*
శ్రమంబుల౯ । దురితదూరుసిం*ధుజాపతి౯ । సొరిదినన్నుతిం*
చునెంతయు౯ ॥ న ◡ । ◡ర । ◡జ◡గ-- ఇది౩౪౮వది

అందు-శుద్ధవిరాటీవృత్తము...చాలొప్పన్మస * జల్గకారము౯ । గ్రాలు
న్శుద్ధవి* రాటిన్మడ్యతి౯ । సీలాంగారమ* ణీమనోభవా । నాళీ
కాసననం - దనస్తుతా ◡◡◡ మ ॥ ◡ స । ◡ । జ ◡గ
ఇది౩౪౫వది॥

అందు-నందినీవృత్తము...శ్రీరమణానిర్జితదానవా । సారసపత్రే * తుణా
మడ్యతి౯ । సారెభతంబు*ల్జగముల్జగ౯ । ధీరులచేసం * దినినాఁజ
ను౯ ◡ ॥ భ◡◡ । త । ◡ । ◡ గ... ఇది ౩౫౯ వది॥

అందుఁబజ్జ్ఞావృత్తము ... గ్రావవిరామము * గావిబుధుల్ । భావజాతం
...

ర్చ్యయ * నంబరగుఁ U I I భ U I I భ U I I భ U * ఇది ౭వ వది॥

వ॥ ఏకాదశచ్ఛందంబగు త్రిష్టుప్పునందుఁ బ్రతిపాదంబునకుంబదునొకం డేసియక్షరంబులై ౨౦౪౮ వృత్తంబులుపుట్టెనందు॥

ఇంద్రవజ్రావృత్తము....ఇంతుల్పదావాడుదు * రింద్రవజ్రల్ । స్వాంతం బునన్మోహము సంధిలంగఁ । దంతావళశ్రాంతిని * తాజకార । ప్రాంతంబునంగద్వయ * మందమందఁ UU I త UU I త I U I జ U U గగము * ఇది ౮వ వది॥

అందు-నుపేంద్రవజ్రావృత్తము * శుపాచరారుల్జత * జల్లగంబుఁ । ప్రపూర్ణమైదంతివి * రామమొప్పఁ । ద్విపాధిపత్రాతను * తింపఁ జేరై । యుపేంద్రవజ్రల్వల * యుద్ధరిత్రిఁ । U । జ UU । త । U । జ UU గగము * ఇది ౮వ వది ॥

అందు-నుపస్థితవృత్తము...భక్తుల్హరివిూఁదను * పస్థితంబా । సక్తిన్విరతు ల్గరి * సంఖ్యసాగఁ । సూక్తుల్గానిచెప్పెడు * చోఁదజాగా । యుతంబగుచుండెలు * వ్రెంచుచుండుఁ UU । త । U । జ । U । జ UU గగము * ఇది ౮వ వది॥

అందు-దోదకవృత్తము...తోరపువేడుక * దోదకమొందుఁ । భూరివిరామము * భూధరసజ్ఞం । బారుచు భాభగ * గాన్వితమైల । క్ష్మీరమ ణావిర * చింపనెసంగుఁ U I I భ U I I భ U I I భ UU గగము ఇది ౭వ వది॥

అందు-రథోద్ధతవృత్తము...అందిరేఫనర * వాప్తినొప్పగో । విందభూమిధర విశ్రమంబులఁ । చెంది కబ్బములఁ * జిత్రభంగిఁజె । న్నొందునెం తయురథోద్ధతంబిలఁ U I U ర I I I న U I U ర I U వ గము ఇది ౭వ వది దీనిపేరేపరాంతికవృత్తము

అందు-భద్రకవృత్తము...నరకదమన * నారవంబులఁ । సరగఁగుధర * సమ్మితంబులై । విరతులమర * వేడ్కఁజెప్పినం । బరగుఁగృతుల * భద్రకంబనఁ I I I న I I I న U I U ర I U వగము ఇది ౭వ వది

అందు-స్వాగతవృత్తము...స్వాగతంబుదగు * శైలవిరామం । బైగజేంద్ర వర * దారనభంబుల్ । పైగురుద్వయము * భాసిలఁజెప్పఁ । యో

గిమానసప * యోజమిళిందా U I U ర I I I న U॥ భ U U గగము ఇది ౮౮౩వది

అందుఁగాంతివృత్తము...శ్రాంతుల్గరిసంఖ్యను* రాజలఁగా I సంతోషము తోడఁద*జాలగముల్ I చింతింపఁబడంబులఁ*జెంద రమా I కాంతాహృదయేశ్వర*కాంతియగున్ U U I త I U I జ I U I జ I U లగము ఇది ౯౭౭వది

అందు-శ్యేనీవృత్తము...మానితాద్రివిశ్ర* మంబుఁబూనఁగా I శ్యేనికిన్ జల్పు*యిన్నవంబులున్ I గానియొందు గూర్పు* గాదురుక్మిణీ I ప్రాణనాథకామె * పల్లిమందిరా U I U ర I U I జ U I U ర I U వగణము* ఇది ౯౮౩వది

అందు-వాతోర్మివృత్తము...ఆమోదంబొప్పఁగ*వ్యాసాదికవుల్ భూమిధ్రశ్రాంతులు * పొంగారమహీ I భామ ప్రాణేశమ * భంబుల్ తవలున్ I దామీవాతోర్మిని * దాపింతురొగిన్ U U U మ U ॥ భ U U I త I U లగ ఇది ౯౧౭వది

కలితాంతవృత్తము... సామోద్భవవిశ్రమ* సంయుతమై I వేమాఱుతజా లగ* విస్తృతమై I దామోదరదేవుక*థల్బులుకన్ I భూమింగలితాంతము* పూర్ణమగున్ U U I త I U I జ I U I జ I U లగము ఇది ౯౭౭ వది * దీనిపేరే గీతాలంబనము

శాలినీవృత్తము...ధీరశ్రేష్ఠుల్సన్ను * తింపంగవీంద్రా I ధారంబై ధాత్రిన్ * తాగాగణాప్తిన్ I దోరంబై భూభృద్య * తుల్ సంఘటింపన్ I నీరేజాక్షాశాలి * నీవృత్తమొప్పున్ U U U మ U U I త U U I త U U గగముఇది ౩౮౯వది

సుముఖీవృత్తము...ఖగపతివాహ* కపర్దినుతా I మృగపతిమధ్య*హితాత్రిహరా I నగవిరమంబె * నయంగనజా I లగములచేఁజెలఁగున్సుముఖుల్ I I I న I U I జ I U I జ I U లగము*ఇది ౯౯౦ వది

భ్రమరవిలసితవృత్తము... పయంక్షింబొర*యిమ గణభన I ల్యాయొక్కండవ్వ*లనునెలకొనన్ I మాయాతీతా భ్రమర విలసితంబై యొప్పందర్క* యతులనిలుచున్ U U U మ U ॥భ I I I న I U వగణము* ఇది ౯౯౯వది

వృత్తావృత్తము...అనయమునువే * దాంగంబుసెప్పన్ । దనుజహరన * స్తంబుల్గగంబున్ । బెనఁగొనిధరా * భృద్విక్రమంబుల్ । దనరున దివ్య*త్తావృత్తమంచున్ ।।। న ।। ।స।। ।త।। గగము ఇది ౧౦ వది ॥

పృథ్వీవృత్తము...సలినభవనుత*నాజలగం । బులుగలయతులఁ * బొందుప డం । బెలుచఁబలికినఁ * బృథ్వియనన్ । వెలయునొకసమ * వృత్త మిలన్ ।।। న ।।। న । । జ । వగము ఇది ౧౩ వది ॥

వృంతావృత్తము...నగణయుగమునగ*ణంబొందున్ । గగమొకటియుజత* గాఁగూడన్ । ఖగవిరమములను * గల్పింపన్ । దగుఁగవులకువను* ధన్వ్రంతల్ ।।। న ।।। న ।। । స ।।గగము ఇది ౧౨ వది॥

మౌక్తికమాలావృత్తము...భక్తజనత్రాత * భతనగాసం । యుక్తములై వాని * యుతయతుల్సు । వ్యక్తములైసూక్తు * లమరఁజెప్పన్ । మౌక్తికమాలాక్ర * మములెసంగున్ ।। భ ।। । త ।।। న ।।గగము ఇది ౮ వది॥

ఉపస్థితవృత్తము... లేక శిఖండివిరుతవృత్తము...ఉపస్థితమునం*దొప్పారు చుండున్ । దపస్వివిరతు * ల్దాకంజకారం । బుపైసతగణం * బుల్గ ద్వయంబున్ । గపిధ్వజసఖా * కామేపలీశా । । జ ।। । స ।। ।త।। గగము ఇది ౧౦ దీనిపేరే స్త్రీవృత్తము ॥

ఏకరూపావృత్తము... ఏపారుంగావ్యముల * నేకరూపల్ । తప్పొప్పుత్రిశు నభజ*గాగణంబుల్ । బ్రాపించుంగుంజరవి * రామమొప్పన్ । బా పంబుల్వాయుటకుఁ * బ్రస్తుతింపన్ ।।। మ । ।। భ । । జ।। గగము ఇది ౯ వది ॥

చంద్రికావృత్తము...అగవరధరనార* వాన్వితం । బుగఁగృతులనుజెప్పఁ* బొందికై । తగనిధివిరమంబు * దాఁకఁగా । జగతినినెగడొందుఁ * జంద్రికల్ ।।। న ।।। న।। ।ర।। వగణము ఇది ౭౮ వది ॥

వ॥ ద్వాదచ్ఛందంబగు జగతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బంద్రెండేసి యక్షరంబులై ౪౦౯౬ వృత్తంబులు పుట్టెనందు ॥

స్రగ్విణీవృత్తము...కామెపల్లీమహా* గ్రామమధ్యంబునన్ । భూమిదేవో త్తము*లుప్పాజసేయంగనా । స్వామియున్నాఁడనన్ * స్రగ్విణీశై లవిశ్రామయుక్తింజతు*ష్కంబగున్ రేఫముల్ ∪ I ∪ ర ∪ I ∪ ర ∪ I ∪ ర ∪ I ∪ ర ఇది ౧౧౭౧ వది ॥

భుజంగప్రయాతము... భజింతున్ సదా కామె * పల్లీనివాసున్ । వజ్రస్త్రీ ఘిట్టున్ యాదవ*వశ్రేష్ఠునంచున్ । భుజంగప్రయాతాఖ్య * ముల్లా ల్లుయాలన్ । గజప్రాతవిశ్రాంతి * గాఁజెప్పనొప్పున్ । ∪∪ య I ∪∪ య I ∪∪ య I ∪∪ య ఇది ౫౮౯౬ వది ॥

తోటకవృత్తము-తగుఁదోటకవృత్తము*ధాత్రియతిన్ । సగణంబులునాలు గు*సాగినఁబ । స్నగపుణ్యసదీసుర * నాథదిశా । జగతీద్విజపట్టణ * సంచరణా ॥ ∪ స ॥ ∪ స ॥ ∪ స ॥ ∪ స ఇది ౧౭౫౬ వది ॥

జలధరమాల . .ధీరుల్ మెచ్చంగ్రతులస*తిశ్రీదంబై । మారాకారాజలధ ర*మాలావృత్తం । బైరాజిల్లున్ భువిఁజతు * రాస్యశాంతుల్ । సా రంజేరన్ మభసమ*సంయుక్తంబై ∪∪∪ మ ∪ ॥ భ ॥ ∪ స ∪∪∪ మ ఇది ౨౭౧ వది ॥

అందు-వంశస్థవృత్తము ...జతల్ జరేఫంబులు * సామజాలస । మ్మితాక్షర శ్రాంతుల * మెప్పువుట్టఁగాఁ । బతంగరాజధ్వజుఁ * బద్మలోచ నున్ । నుతింపవంశస్థమ * నూనమైచనున్ । ∪ I జ ∪ ∪ I త I ∪ I జ ∪ I ∪ ర ఇది ౧౬౮౨ వది ॥

ఇంద్రవంశవృత్తము...ఇందీవరాక్షుల్ తగఁ* నింద్రవంశమా । నందంబునం బాడిరి*నందసూతిపై । చిందంబులన్మోహము*తేవమీఁటఁగాఁ । బొం దై గజశ్రాంతులు*పూనఁదాశ్రజలన్ ∪∪ I త ∪∪ I త I ∪ I జ ∪ I ∪ ర ఇది ౧౬౮౧ వది ॥

ద్రుతవిలంబితవృత్తము...ద్రుతవిలంబిత * రూపముగుంగుధృ । ద్యతినభా రయు * తంబుగఁజెప్పినన్ । సతజనార్తిన*నశ్వసనప్రియా । వితత భూసుర * వీరపురాలయా ॥ న ∪ ॥ భ ∪ ॥ భ ∪ I ∪ ర ఇది ౧౮౭౨ వది ॥

తోదకవృత్తము...సలలితతోదక * సామజవిశ్రాం । తులనునజాయులఁ * దోదకవృత్తం । బలవడుఁగేతవ*రాసురకాష్ఠో । జ్జ్వలనవకోశర*సా

స్థలవాసా ||| న | ◡ | జ | ◡ | జ | ◡◡ య ఇది ౮౨౮ వది దీనిపేరే తామరసవృత్తము ||

ప్రియంవదావృత్తము...విభుశమీరపృథ* వీజరక్షభా | గభవనాలయుని* కామెపల్లి కా|ప్రభునభజలను * బ్రస్తుతింపనా | నిభవిరామము న * నీప్రియంవదల్ ||| న ◡ || భ | ◡ | జ ◡ | ◡ ర ఇది ౧౪౦౦ వది ||

ప్రమితాక్షరవృత్తము...ప్రమితాక్షరం*బమరుఁబద్మజవి | శ్రమమొప్ప మీఱ*సజసాయుతమై | యమునానదీతటవి*హారపృథా | ప్రమదాకుమారసఖ*భద్రయశా || ◡ స | ◡ | జ || ◡ స|| ◡ స ఇది ౧౭౪౦ వది ||

జలోద్ధతగతివృత్తము...జలోద్ధతగతిం*దిశాగజయతిక్ | మెలంగునినుమా ఱు*మెచ్చుగజసల్ | ఫలానుభవకామె*పల్లినిలయా | ఖలాంబుదసమీర*కామజనకా | ◡ | జ || ◡ స | ◡ | జ || ◡స ఇది ౧౮౭౭ వది ||

విశ్వదేవీవృత్తము ... శ్రీవత్సాంకాపద్మాధ * రిత్రీకళత్రా | దేవేంద్రస్తోత్రా విశ్వ * దేవీసమాఖ్యం | బై విప్పొందున్మాయాగ * ణావాప్తిదిక్సం|ఖ్యావిశ్రామంబుల్* చోద్యమైయుండఁజెప్పన్ || ◡◡◡మ◡◡◡మ | ◡◡య | ◡◡ య ఇది ౨౭౭ వది

చంద్రవర్తవృత్తము ... ఇంద్రవంద్యజగ * దీశఘనయశ | స్సాంద్రకామెపలి*సద్మయదువరా | చంద్రవర్తయగుశైలవిరతిని | నిస్తంద్రమై రనభ*సంబులమరినన్ ◡ | ◡ ర ||| న ◡ || భ || ◡స ఇది ౧౯౭౭ వది ||

ప్రహేయవృత్తము...కరివిరమణముల్ * గానామయంబుల్ | బరగనిలుపఁజూ* పట్టుంబ్రహేయం | బురగశయనభో*జోర్వీశపుత్రీ | వరపరమకృపా * వారాశికృష్ణా ||| న ||| న ◡◡◡ మ | ◡◡ య ఇది ౨౭౨ వది ||

ప్రముదితవదనావృత్తము...మమతనిభవిరా*మముల్ గూడఁగా | జమిలిసరములన్*సదాచెన్నగున్ | బ్రముదితవదనల్* రమానాయకా

సుమశరజనకా * సుపర్వస్తుతా ॥ । । । స । । । స ౹ ౹ ౹
ర ౹ ౹ ర ఇది ౧౮౩౨ వది॥

కుసుమవిచిత్రవృత్తము... కుతలములో సం*గుసుమవిచిత్రం । బతికుభదం
బై *యుగయతులన్నం । దతసయయుయుప్పాక్ సయలినుమాత్రై । సత
తమువిద్వ * జ్జనులునుతింపన్ ॥ । । । స । ౹ ౹ ౹ య । । । స
। ౹ ౹ య ఇది ౯౦౬ వది॥

మణిమాలావృత్తము... కానుపలినామ * గ్రామస్థలవాసా । స్వామిత
యకారద్వంద్వంబుపొసంగన్ । నేమంబుమహీధ్ర * ద్విత్రాంతు
లతోడన్ । భూమండలిఁగూర్పం * బాల్పన్మణిమాలల్ ౹ ౹ ౹
। త । ౹ ౹ య ౹ ౹ । త । ౹ ౹ య ఇది ౭౮౧ వది॥

మేఘవిలసితము... కాళిందీముఖ* కమలమధుకరా । నాళీకాసన * నతిరస
విరతు । ల్గాలిన్మేఘవి*లసితముదసగు । న్వాలాయంబుమ * ననన
గణములన్ ౹ ౹ ౹ మ ॥ । న ॥ । న । । ౹ స ఇది ౨౮౧ వది॥

వ॥ త్రయోదశచ్ఛందంబగు నతిజగతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బ
దుమూఁడేసి యక్షరంబులై యెనిమిదివేల నూటతొంబదిరెండు
వృత్తములు పుట్టెసందు॥

మత్తమయూరవృత్తము... శ్రీగోపాలాతంగడ*సేమావనిగేహా । వాగీశా
దినవ్వర్గని *వాసస్తుతిపాత్రా । యోగిధ్యేయామత్త * మయూరం
బునకొప్పున్ । నాగక్రాంతుల్మత్యగ * ణంబుల్నగ మొందన్
౹ ౹ ౹ మ ౹ ౹ । త । ౹ ౹ య ॥ ౹ స ౹ గ ఇది
౧౬౩౩ వది॥

ప్రహర్షిణీవృత్తము... ధీరుల్ సింధురవిర * తిన్ మనజ్రగంబున్ । సారెంబా
దములను * సంఘటించుచుండన్ । గ్రూరారిప్రహరున * కుం
బ్రహర్షణుల్పం । పారంజెప్పుదురుమ * హాముదంబుతోడన్
౹ ౹ ౹ మ । । । న । ౹ । జ ౹ । ౹ ర ౹ గ ఇది ౧౮౦౧ వది॥

ప్రభాతవృత్తము... మొనసినజారగ * ముల్ప్రభాతవృత్తం । బునకుమ
దేభస*మాహవిశ్రమంబుల్ । దనరఁగనిల్పుఁబ్రౌ * దాకురాజత
ల్పాంకసకమదయాంశుక* కామొపల్లివాసా ॥ । న । ౹ । జ । ౹ ౹
౹ । ౹ ర ౹ గ ఇది ౧౩౯౨ వది॥

ఉలదవృత్తము ... బంగరుచుంగుపచ్చడము * పైఁగలయాతం గెడదేశ వానుజల* దంబులచే । తంగడుసన్నుతింతునవ*తారయతిౘ।బాం గుచుసారెభర్నభగ * ములఁగదియఁౘ ◡॥ భ ◡।◡ర ।।। న ◡॥భ◡గ ఇది౩౫౮౩వది॥

మంజుభాషిణీవృత్తము... ఉరగాపగాదిహరి * దుర్వారాలయా । కరుణా సముద్రముర * గర్వభంజనా । యిరవొందుచుండుసజ * లిబ్బడిం పబ । ల్గరుగాస్తిధాత్రియతిమంజుభాషిణుల్ ॥◡స । ◡। జ ॥◡స। ◡।జ◡గ ఇది౨౮౯౫వది॥

రుచిరవృత్తము...గదాధరుౘజభసజ॥గంబులౘగవ్రుల్ । సదాపితామహ యతి* సాగుచుండఁగా।ముదంబుతోఁడరుచిర * ముద్రచింతురి।ట్లు దాగభక్తిఁగ్రుతుల * నుర్వరాస్థలిౘ । ◡।జ◡॥ భ ॥◡స।◡। జ◡గము ఇది౨౮౦౫వది॥

క్షమావృత్తము... క్రమముననిభవి * శ్రాంతినాతాఁగయు।క్తముగనుక విప*ద్యంబులూహించినౘ । క్షమననఁబరగుం*గంజ।పత్రేక్షణా। సుమశరజనకా* సూరవంశోత్తమా।।। న।।। న◡◡।త◡◡। త◡గ ఇది౨౩౬౮వది॥ దీనిపేరేక్షపావృత్తము

చంచరీకావళి ... కంబుగ్రీవాసత్యా * కామినీప్రాణనాథా । బింబోష్ఠా మారారాగ * త్వేర్చిభూభృద్యతుల్గాం । చుంబాదంబైధాత్రిం*జంచ రీకావళీనా । మంబొందుంగావ్యశ్రీ * మానినీభూషణంబై ◡ ◡◡మ◡◡◡మ◡।◡ర◡।◡ర◡గ ఇది ౧౧౮౯వది

మత్తహంసినీవృత్తము...మనోహరా కార* మధుదైత్యసంహారా। వినా యకారూఢ* విబుధేంద్రవందితా । జనార్దనాజత్న * జగురుల్కు భృద్యతిౘ । దనర్చుంబద్యంబు* దగుమత్తహంసినిౘ । ◡ । జ ◡◡ । త॥◡స ।◡।జ◡గ ఇది౨౮౯౦వది॥

సుమంగలి॥ సారిదిౘధరిత్రిని*సుమంగలివృత్తం।బరయుంగసామజ*యతిౘ సజసాగల్। తిరమొందనొప్పువి * ధిపూజితపాదాం । బురుహ ద్వయాంఖర * మురాసురవైరీ ॥◡స।◡।జ॥◡స॥◡◡స గ ఇది*౫౮౨౭వది

వ॥ చతుర్దశచ్ఛందంబగు శక్వరియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదునా

లుగేసి యక్షరంబులై ౧౬౹౮ వృత్తములుపుట్టినందు ॥

వనమయూరవృత్తము...శ్రీకరధరాధిధర* జిష్ణునుతపుణ్యా । శ్లోకభజసన్న గగ*లుగ్ద్రుహిణసంఖ్యన్ । సోఁకువిరమంబుగను* చుప్పనమయూరా । ఖ్యాకమనువృత్తమిల* నందమగుచుండున్ U॥భ।U।జ॥U స।।నUUగగము ఇది ౩౧౨ వది ॥

అందు-వసంతతిలకావృత్తము...శ్రీమేదినీరమణ*సింధుతరంగరంగ । ద్రామాహితల్పవిన * తాసుతవాహరాధా । కామానవసంతతిల * కన్ దభజాగగంబుల్ । సామప్రభూతయతి * సాగిధరం జెలంగున్ UU।త U॥భ।U।జ।U।జUUగగము ఇది ౨౯౩౨ వది॥

దీనిపేరే సింహోన్నతము ఔద్ధర్షిణీ శోభావతి మధుమాధవి ॥

భూనుతవృత్తము ..ముమ్మరించిరనభాగగ * ముల్ దశవిశ్రా । మంబుభూతలమునంపున * మానితమర్త్యా । జాంబవత్యధిప కేశవ * సారసనేత్రా । కంబునందకగదాధర * ఖండితసాళ్వా ।U।ర।।న U॥ భ U॥భUUగగము ఇది ౩౫౧౨ వది ॥

అంను-సుందరీవృత్తము...సూరిజనప్రకరంబు*సుందరినెన్నఁగా । భారసవంబులురత్న * భాసితవిశ్రమా । ధారముగాఁదనరారుఁ* దార్ష్యతురంగమా । శౌరిముకుందమునీంద్ర*సన్నుత కేశవా U ।। భ U ।। భU । Uర ।। Uస ।U వగణము ఇది౫౪౧౨ వది

ప్రహరణకలిత...పనిగొనునెపుడుం * ప్రహరణకలితన్ । ననభనవలుమం*దగజవిరమమున్ । ఘననిభఘనవి *గ్రహాబకమురమ । ర్దనమధునరక*ప్రహరణకలిత ।।। న।।। నU।।భ।।। న।U వగణము ఇది ౭౯౯౯॥

నవనందినీవృత్తము...నవనందినిన్ సజగణ *స్నగలాఢ్యన్ । నవవిశ్రమంబునుద * నర్చిచెలువొప్పన్ । నవనీతచోరకుజ*నార్దనునుపేంద్రున్ భవదూరునెంతురుస * భాసదులుభక్తిన్ ॥ Uస । U ।జ ।।Uస।।।నUUగగముఇది౩౫౧౨వది

అందునపరాజితము...ననరసలగలొంది * నన్నవవిశ్రమం । బునుగలిగిక వీంద్ర*భూషితమైజనా । ర్దననిగమసుగోచ * రాయపరాజితం । బనఁగఁదనరుశ్రావ్య * మైవినువారికిన్ ।।। న।।।నU।Uర॥U స।U * వగణము ఇది౫౮౨౩ వది॥

అందు–నసంబాధ... వాలాయంబుగ సత్కవిజనములు * వాక్రువ్వగ । వా
లారుగ గోవిందవరదధ్రువ * వాత్సల్యా । కాళిందీప్రాణేశమతన
నగ * నప్రాప్తిగ । జాలాభాస్వద్విశ్రమమునసున * సంబాధల్
UUU మUU । త ।।। న ।। U సUU గగము ఇది
౧౨౧౬ వది ॥

అందు–కమలవిలసితవృత్తము... క్రమమున ననననగగములుగూడగ । కమ
లవిలసితము * కమలజవిశ్రా । మనుజగతినినగు * మహితచరిత్రా ।
కమలదళనయన * కడుఁ బొగడొందుగ ।।। న ।।। న ।।। న ।।। నU
Uగగము ఇది ౮౦౮ వది ॥

వ॥ పంచదశచ్ఛందంబగు నతిశక్వరియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బది
యేనేసి యక్షరంబులై ౩౨౭౬౮ వృత్తంబులు పుట్టెనందు ॥

+ మాలినీవృత్తము... కనకకశిపుహర్తగ * గానలోలుగ శుభాంగుగ । దనుజ
హరణదక్షుగ * ధర్మమార్గానుసారిగ । మనసిజగురు నెంతుగ * మాలినీ
వృత్తమందుగ । ననమయయగణంబుల్ * నందివిశ్రాంతిగూడగ
।।।న।।।న UUUమ।UUయ।UUయ ౯ దింట యతి ౮౬౭౨ వది

అందు–సుకేసరము... సురుచిరధర్మమూలమై * సొంపుమీఱునా । గిరిధరనా
భిపంకజసు * కేసరంబువై । ఖరినజభద్రముల్గదియుఁ * గల్పనంబు
నగ । గిరిశవిరామసంగతిసు * కేసరంబునగ ।।। న। U । జU।। భ
।U।జU।U ర౧౧ డింటఁ యతి ఇది ౧౨౮౦౩ వది దీనిపేరే భద్రకము

అందు–మనోజ్ఞ... అజమృడవాసవసంత * తార్చితపాదపం।కజయుగళుగ
హరినిరిగ * కాదుమనోజ్ఞనా । ఋజువగువృత్తమునందుఁ * బ్రీతి
నుతింపఁగా । నజజభరంబులువ్రేల్చు * నచ్చినదిగ్యతిగ ।।న।
U।జ।U।జU।। భU।U ర యతి ౧౦ ఇది ౧౩౨౭౧ వది

అందు-మణిభూషణము...వింతయైనమణిభూషణ * వృత్తముసందునత్యం
తమోదమునసెన్నును * నద్దశవిశ్రమా । క్రాంతమయ్యురసభార
లం * గంజదళాక్షుగం । సాంతికున్న రకసంహతి * నార్యసమూహ
ముల్ ‿।‿ర ॥ ।స‿॥భ‿॥భ‿।‿ర ఇది౧౩౩౨౬ వది॥

అందు-సుగంధియనువృత్తము...రంబుజంబురంబుజంబు* రంబుచెన్నుమీ
ఱంగా।దొమ్మిదింటవిశ్రమంబు * తోరమైనసుగంధికిన్।గ్రమ్మఁగాను
తింపనొప్పుఁ * గానలోలుఁడచ్యుతుం । డంబుజాక్షుఁడాదిదేవుఁ*
డక్షరాఖ్యుఁడెప్పుడున్ ‿ । ‿ర । ‿ । జ‿ ।‿ర।‿।
జ‿।‿రఇది౧౨౧౭రవది దీనికే శేశాలిసి వృత్తము చామర
వృత్తమును - ప్రశాంతివృత్తమును

అందు-నీలావృత్తము...గజవిశ్రమంబునఁ *గసలునిలయమునఁగా । నజనాన
లుండిన* సకలకవికృతమై। భుజగాశసధ్వజు * భుజగపతిశయనున్ ।
వ్రజసుందరీముఖ * వసజహితుఁబొగడన్ ॥ ‿స । ‿ । జ ॥స
॥ । న ॥‿స*ఇది ౧౭౯౭౩ వది॥

చంద్రశేఖావృత్తము ... మత్తేభక్రాంతిచేర * మ్యంబామహింజంద్రశే
ఖా । వృత్తంబొప్పమయ్యయంబుల్ * వేషన్ వ్యాపికేశుఁబార్థ।తు
త్తన్నారాయణునిన్ * శ్వాబుత్రయోగారిదైత్య । చ్ఛేత్తన్నాశా
ర్హాలక్ష్మీ * చిత్తాబ్జవాసున్నుతింపన్ ‿‿‿మ‿ । ‿ర
‿‿‿మ।‿‿య।‿‿య ఇదిర౬౨రవది

నలినీవృత్తము ... ననసానలచేదశవి * శ్రమయుక్తిచేఁ । బొసఁగన్నలి
నిన్ మణికిం * బునుదర్శనహా । స్తనకోసహాలువామనుఁగే*శవుశౌరి
నజున్।వసుదేవనృపాలతనూ * భవుఁబొడుమరొ ॥ ‿స ॥ ‿
స॥‿స॥‿స॥‿స-ఇది౧౨౬౬౩వది ॥

అందు-నలసగతివృత్తము...అలసగతినాఁజనున * భాంతరముసందు।న్విలసన
ద్వతారయతి * నిండినసనభ్యల్ । గలయశకటాసురని * ఘాతను
విశిష్టున్।బలుఁమఱుఁగపీశ్వరులు * ప్రార్థనలుసేయన్ ।।।స॥‿
స ।।। స‿॥భ । ‿‿య ఇది౨౬రంవది

అందుమణిగణనికరము...మణిగణనికరము * మనులఘుగురువై। మణివిర
మణమయి*మధుదనుజహరుఁ । ఫణిపతిశయనునిఁ * బ్రమథితన
రకు । న్మృణిమదయుతనిభు * నిఁబొగడఁదనరుఁ ॥ । న ॥ । న
॥ । న ॥ । న ॥ U స ఇది ౧౫౯౭౮ వది॥

వ॥ షోడశచ్ఛందంబగునష్టియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁబదునాఱేసియక్ష
రంబులై ౬౫౫౩౬ వృత్తములుపుట్టెనందు॥

ప్రియకాంతావృత్తము...అమరులుభృత్యుల్తన * యవియద్దంగధరిత్రీ।క
మలలు।పెండ్లాములు*రవికంజారులుగన్నుల్ । శమితతృణావర్తున
కని*చాటుంబ్రియకాంతా। ఖ్యముశివసంఖ్యావిర * మణమైన్యన్య
సగంబై । । । న । UU య । । । న । UU య । । U
స U గ ఇది ౧౪౭౭౩ వది॥

అందుఁబంచచామరము...జరజ్రజంబులుఁగముంబొ * సంగితొమ్మిదింటి
పై। విరామమొందిసత్కవుల్స*విస్తరంబుసేయఁగాఁ । బరాత్పరుం
డుమాధవుండు * పంచచామరంబునఁ । బ్రరూఢగుంభనంబులఁ
దుఁ * బొడనెప్పుధాత్రిలోఁ । U । జ U । U ర । U
। జ U । U ర । U । జ U గ ఇది ౧౬౦౭౫ వది॥

అందుఁబద్మకము... నభజజాగగణయుక్తిఁబి* నాకివిరామక । ప్రభవమై
శ్రుతులనెప్పును * బద్మకమందిమై. । ప్రభుఁడునక్రమునుద్రుంచి
ను * రక్షితుఁజేయసా। మభవపద్మకముచాడ్పున * మానితమైధ
రఁ ॥న U ॥భ । U । జ । U జ । U జ । U గ ఇది ౧౭౬౭౫ వది॥

అందుఁజంద్రశ్రీవృత్తము... తమంజంద్రశ్రీతోయమన * సరగల్భానువి
శ్రా।మముఁసంబంధించున్నరహాదిర*మాచిత్తచోరా। శమీయా
మ్యాగారాశమనసహా * జానాథాకృష్ణా । ప్రమత్తక్రవ్యాదక్షణ
దళన * రాధాభుజంగా । UU య UUU మ ॥ । న ॥ U స
U । U ర U గ ఇది ౧౯౭౭౭ వది॥

అందు—మేదినీవృత్తము-దీనిపేరేవాణియు....మృదయతినజ్భజర్గములు*మే
దినీసమాఖ్యఁ । దడబడుచుండఁగాఁదసరు* దంష్ట్రిపద్మనాభా। జ
డనిధితల్పనందసుత * సాళ్వరాట్కృతాంతా । కడుహితభక్తినీకు

నతి * గావుమయ్యదేవా ॥ న ।⏑। జ⏑ ॥ భ ।⏑। జ⏑।⏑ ర⏑ గ ఇది ౩౮౦౩ వది

అందు-ఫలసదనవృత్తము నననననగములుద* నర౹గదశవిశ్రాం ౹ తినిఫలసదనముల * తిశయమగుచొప్పున ౹ మునిజనహృదయములఁ * బొలుచువానిన్ ౹ గొనబుగముదమొదవఁ * గొలిచెదమటంచున్ ॥ ॥న॥న॥న॥న॥⏑స⏑గ ఇది ౧౮౦౦౩ వది॥

అందు-నశ్వగతివృత్తము... అందములైనభకారము*లైదునుగాంతమునై ౹ పొందిపదింటవిరామముఁ * బూనినయశ్వగతిం ౹ గందసమానమహోన్నత*గాత్రునిశౌరిగో ౹ విందునిఁ బ్రస్తుతిసేయఁగ *వేడుకయయ్యెఁజుమీ⏑॥భ⏑॥భ⏑॥భ⏑॥భ⏑॥భ⏑గ ఇది ౩౧౯౮౬ వది

అందు-మదనదర్పణము... చారుమదనదర్పణంబుభ*న్జరజ్గముల్దగున్ ౹ మారవిమతవిశ్రమంబున * న్మహింజెలంగునా ౹ భీరులయమునాతటంబునం * బ్రియంబుఁజేసియా ౹ ధీరవరుఁడుగూడెనంచుభ * క్తిసన్నుతింపఁగా॥⏑॥భ॥⏑స।⏑।జ⏑।⏑ర।⏑।జ⏑గ ఇది ౨౫౧౯౮ వది

అందు-గజవిలసితవృత్తము... బాలసరోజనాభ * వరదతనుమిళితజం ౹ బాలదిగంబరాస * మసృణకబళకరలం ౹ బాలకమంగళాన * హగజవిలసితమునన్నాళిలుభరేఫనాన*నగములిభవిరమమై⏑॥భ⏑। ⏑ర॥న॥న॥న⏑గ ఇది ౩౭౫౮౬ వది॥

వ॥ సప్తదశచ్ఛందంబగు నత్యష్టియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదియేడేసియక్షరంబులై ౧౩౧౦౭౨ వృత్తంబులు పుట్టెనందు॥

శిఖరిణీవృత్తము... భజింతున్నిత్యంబున్మునిజనసదా * ప్రార్థనపరున్ ౹ గజేంద్రార్తిధ్వంసిం గ్రతకలలనా * గ్రావునజరున్ ౹ ద్విజశ్రేష్ఠుల్ మెచ్చన్యమనసభవల్ * విశ్వవిరతి ౹ ప్రజాతాహ్లాదంబై శిఖరిణియనా*భాసురమగున్ ।⏑⏑య⏑⏑⏑మ॥న॥⏑స⏑॥భ।⏑ వగణము ఇది ౫౯౦౩౦ వది

అందుఁబృథ్వీవృత్తము... జసల్ జసయసంబులుష్ణకర * సంఖ్యవిశ్రాంతులున్ ౹ బొసంగికవిపుంగవుల్ పలుక * భూమిలోఁబృథ్వినా ౹ నసం

శయముగుంగళిందతన * యామునోవల్లభా । ప్రసన్నవదనాంబు
జాధృత*పక్షశ్వధామాధవా ।◡। జ॥◡స।◡।జ॥◡స । ◡◡య
।◡ వగణము ఇది ౩౮-౭౪౬ వది ॥

అందు-హరిణి ... హరిణియనువృత్తంబొప్పున్భాస్కరార్త్తవిరామమై । స
రినసమరేఫస్వంబై షోడ * శప్రమదాసహ । ప్రరమణుఁదృణావ
ర్తక్రవ్యాద * సంహారుయుక్తకో । పరిరుచిరపింఛాచూడుంబీత * వ
స్త్రినుతింపఁగాన్ ॥న॥◡స◡◡◡మ◡ । ◡ర॥◡స।◡వగ
ణము ఇది ౨౬-౧౧౨వది

అందు-నర్కుటవృత్తము ... దీనిపేరేకోకిలకాకము ॥ కొలిచెదనాదిదేవు
పద * కోకనదంబులునేఁ । వొలఁచెదఁదొంటిబాముసఁగు * మర్వ
డుపాపములం । దలఁచెదనామధేయమతి * తత్పరతన్జభజా । వ
లఁదగులర్కుటంబునకు * భర్గవిరామములన్ ॥న।◡।జ◡॥భ।◡।
జ। ◡। జ।◡వగణము ఇది ౫౬-౨౩౯ వది ॥

అందు-మందాక్రాంతావృత్తము ... మందాక్రాంతన్గిరిశవిరతు * ల్మభ్న
తాగాగణంబుల్ । పొందెన్నాందీపునివలన * సంపూర్ణవిద్యాచయం
బుల్ । ప్రమందించెన్దారుణరణమునం * బాంద్రసాళ్వాదులంజే । యం
దెంజేరెండడుకులకునం * దాత్మజుండంచుఁజెప్పన్. ◡◡◡ మ
◡॥ భ ॥। న◡◡ । త ◡◡ । త◡◡ । త◡◡గగముఇది
౧౮-౨౯ వది ॥

అందుఁబాలాశదళవృత్తము – దీనిపేరేత్వరితగతియు ... అదనదనునహరి
నుతు* లమరధరఁబాలా । శదళమనఁదనరుఁగవి * జనులువచియిం
పన్ । బదునొకొండగునెడయతి* పదిలమునఁజేరన్ । గదియునగణ
ములయిదు * గగముతుదనొందన్ ॥।న॥।న॥।న॥। న॥।న ॥। న
◡◡గగముఇది ౩౨౭౬౮ వది ॥

అందు-వంశపత్రపతితవృత్తము...బాగుగఁజెప్పనొప్పువసుధన్ * భరన
భనలగముల్ । సాగిపినాకివిశ్రమమున * సభలనుఁగుదుర్రై । రాగి
లువంశపత్రపతిత * ప్రణామునగరకు । ప్రాగతనంబునందునిమొ*
నందతనయుఁడనిరన్ ◡॥భ◡।◡ ర ॥। న◡॥భ ॥।స।◡నగ
ఇది ౬౪౯౭౨ వది ॥

అందుఁజంపకకేసరియనువృత్తము... సనకాదియోగినుతు * జాంబవతీప్రియు నిర్వికల్పునమేయునక్షరుని* భుసన్యమళార్జునభంజనున్ । వనమాలిఁగృష్ణుముర * భంజనునెంతురువారిజా । సనవిశ్రమంబుసజ* సాస్వలుచంపకకేసరిన్ ॥ ‿స । ‿జ ॥ ‿ స ॥ ‿స ॥‿స।‿ వగణముఇది ౭౬౬౨౧౨ వది ॥

వ॥ అష్టాదశచ్ఛందంబగుధృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదునెనిమిది యక్షరంబులై ౨౬౨౧౪౪ వృత్తములు పుట్టెనందు॥

+ మత్తకోకిల ...అత్తమిల్లుమహేశవిశ్రమ*మార్యసమ్మతి నెప్పఁగా। సత్తుకారసజాభరేఫలు * చౌకలింపుచు నొందఁగా। మత్తకోకిలవృత్తపద్ధతి* మక్కువంబొనరింపఁగా । హ త్తిపూజయొనర్పవచ్చుజ * నార్దనాహ్వయునెప్పుడున్ ‿ । ‿ర ॥‿స ।‿।జ।‿।జ‿॥భ‿।‿ర ఇది ౯౩౦౯౯ వది॥

అందుఁగుసుమితలతావేల్లిత ... వేమాఱెన్నంగాఁగుసుమితలతా * వేల్లితన్నత్నయాయల్ । శ్రీమార్తండశ్రాంతియుఁగుదిరిసం*జెన్నుమీఱున్దరిత్రిన్ । గామేపల్లీశుంగనకవసనుం * గంజనేత్రున్శుభాంగున్ । గోమద్బాలుంగాలయవనహరుం * గుంజరేంద్రార్తినాశున్‿‿‿మ‿‿ । త ॥ ।న।‿‿య।‿‿య।‿‿య ఇది ౧౦౮౫౬ వది.

అందు - నిశావృత్తము ... ప్రబలునిశనునారరా * రంబులన్నత్నవిశ్రాంతియున్ । గబళితదవపావకా * పూతనాజీవితాహారికృష్ణబలసహాజపారి * జాతాపహారాయసుశ్రేష్ఠదే । వబలదమనవంద్య * బర్హిష్ఠవార్ష్ణేయసైనేయకా ॥ న ॥ న‿ ।‿ ర ‿ ।‿ర ‿।‿ర‿।‿ర ఇది ౬౨౩౮౩ వది ॥

అందు-హారనర్తనవృత్తము...దీనికిఁదొమ్మిదింటనాఱింటయతులు ॥ దావపావకఖాదిమా*ధవచాశార్ఙ్గా*దనుజాంతకా । దేవకీప్రియనందనా* దివిషద్వంద్యా * ధ్రువసన్నుతా । భావగోచరవిశ్వరూ * పదగునాహ్వ్రాక్రు* వ్వనవర్తునం । ఖ్యావిరామము రేఫస * జ్యభరేఫంబుల్* హారనర్తనన్ ‿ । ‿ర ॥ ‿స ।‿ । జ । ‿‿ య ‿ ॥ భ‿।‿ ర ఇది ౧౭౨౩౦ వది ॥

అందు-త్స్మాహారము ... బాహాబాహినిదమలో * భ్రాతల్ దొడ్డ * పగలఁ బోరాడం । గాహంవీరుఁడగుబుభు*క్షుసూనుంజ * గతిఁగూలంగా । నాహాయేసిననరపా * లారత్నేషు * యతులుపొందంగా । త్స్మాహారం బుమసయత * న్మంబుల్ చెంది * మనునునందంబై ◡◡◡మ ॥ । న । ◡◡ య◡◡ । త ॥ న◡◡◡మ ఇది ౮౩౦౪౦ వది తొమ్మిదింట నైదింటయతులు ॥

వ॥ ఏకోనవింశతిచ్ఛందంబగు నతిధృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బందొమ్మిదేసియక్షరంబులై ౫౨౪౨౮౮ వృత్తములుపుట్టినందు॥

శార్దూలవిక్రీడిత...దీనికిఁబదుమూఁడింటయతి ॥ నీరేజాంచితలోచనాయ హారయే * నీలాంబుదాంగాయమా । యారాత్రించరఖండనాయ విభవే * హర్యక్షవక్త్రాయతా । క్ష్యారూఢాయయంటంచుఁగూ ర్తురునిరీ * హావిశ్వవిశ్రాంతివి । స్తారింపన్మసజ స్తతంబులుగము న్శార్దూలవిక్రీడితః ◡◡◡ మ ॥ ◡స ।◡। జ॥◡ స ◡◡। త ◡◡।త◡గము ఇది ౧౪౯౩౩౬ వది ॥

అందు- తరళ...జలజలోచనుఁగై టభాంతకు * శంఖచక్రగదాధరుః । గల శజాదిమునీంద్రసేవితుఁ * గాళియాంతకునచ్యుతుః । బలుకుచోఁ దరళంబులందుల * భానువిశ్రమపద్ధతిః । గలియనభ్రసజాగ ముల్ సమ * కట్టిచెప్పుదురుత్తముల్ ॥న◡॥భ◡।◡ర॥◡స ।◡।జ।◡।జ◡గము ఇదిర౪౦౬౦౩౧ వది

అందు-మేఘవిస్ఫూర్జితము...పదుమూఁటయతి॥క్షమాలక్ష్మీనాథుః విదుర వరదుః * జాహ్నవీజాతపాదుః । సమామ్నాయ స్తవ్యుః గరుడ తురగుః * సామజప్రాణదాతః । మిముందాఁ బేర్కొన్నన్సభ లఁదనరు * న్మేఘవిస్ఫూర్జితంబుల్ । విమర్శంగూర్పః యమ్నసరర గము * ల్విశ్వవిశ్రాంతిచేతః ।◡◡య◡◡◡మ ॥ । న ॥◡స◡।◡ర◡।◡ర◡గ ఇది౭౫౭౧౩౬ వది.

అందు-చంద్రకళ...దీనికిఁబదునొకంటయతి-తానకంబుగఁజంద్రకళావృ* త్తంబుకవుల్విరచించినః । వీనులారమనోజ్ఞపదంబుల్ * పేర్చికపగ్గివిరామమై । కానవచ్చిరస స్తజజంబుల్ * గంబుదనర్చికళింద

జా। మానినీరమణా_స్తవగాథా * మానితరత్నములందగుఁ ◡|◡
ర॥◡స॥◡స◡◡|త|◡|జ|◡|జ◡గ ఇది ౧౬౭౧౭౬ వది ॥

అందు-భూతిలకము...భారసజాగగణంబులుంబఱ * వంగభానువిరామవి।
స్ఫారతభూతిలకంబుపాండవ * పక్షదైవతవృక్షమిం । పారధరి
త్రికిఁదెచ్చినట్టి * మహాత్ముయంచుఁగవీశ్వరుల్ । చారుపదంబులు
గూర్చిచెప్పిన * శ్రావ్యమావిశ్వవారికిఁ ◡॥భ◡॥భ◡|◡
ర॥◡స|◡|జ|◡|జ◡ గము ఇది ౧౬౫౮౮ వది ॥

అందుఁగవికంఠభూషణము ... నవరత్నవిశ్రమము * నఁసజసాసజగంబు
లఁగవుల్।గవికంఠభూషణము * గారచియింతురుమాటిమాటికి।
స్రవణిల్లుఁగబ్బమున* నందకపాణినుపేంద్రురుక్మిణీ। ధవుసత్కథా
సుధలఁ * దత్పరులైనమహాత్ములట్లుగాఁ ॥◡న|◡|జ॥◡స
॥◡స॥◡స|◡|జ◡ గ ఇది ౩౨౪౦౧౫ వది॥

వ॥ వింశతిచ్ఛందంబగు కృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదేసి
యక్షరంబులై ౧౦౪౮౫౭౬ వృత్తములు పుట్టెనందు ॥

మత్తేభవిక్రీడిత ... మనువిశ్రాంతినిసభ్ర నమ్యవములఁ * మత్తేభవిక్రీడి
తా । హ్వానువృత్తంబుచెలంగెమానవతులా*రాపిఁడెయ్యేతెంచెభ।
క్తిసిగాత్మ్యాయనిఁగొల్చునాడుయమునా * తీరంబునంబొందివే।
డ్కనుమాచీరలు దోఁచుకొన్నవెడదొం * గంజూచినారాయనఁ
॥◡స◡॥భ◡|◡ర॥న◡◡◡మ|◡◡య|◡వగణము
పదునాలవయింటయతి. ఇది౩౦౭౬౭౫వది

అందు-నుత్పలమాల...పేరిననేయిముగ్ధములు* పెర్గునుమీఁగడయున్నదా
వ్రజా । గారముసొచ్చిత్రాగివెస * గంతులువైచుమురారినెంచఁ
గా । భారుణిమూఢికెక్కునవ * తారవిరామముచేలసన్నరన్ । భార
లగంబులుంగలయఁ * బల్కిననుత్పలమాలచెన్నగుఁ ◡॥భ
◡|◡ర॥।న◡॥భ◡॥భ◡|◡ర|◡వగణము ఇది ౩౫౫౭౬౯॥

అందు - నంబురుహావృత్తము...చారుతమాలదళాసితవర్ణునిఁ*జక్రహస్తుస
నాతను । ద్దారితకంసముఖక్షితిపాలకు * నందనందనునవ్యయుఁ।
సూరకులోద్భవుఁగైటభభేదిని* జోలిచేసినుతింపభా । భారసవంబు
[illegible]

◡ ॥భ◡॥భ◡।◡ర॥◡స।◡ వగము పదుమూఁటయతి. ఇది ౩౭౨౧౫౦ వది॥

అందు-ఖచగప్లుతము...యమునలోఁజొరనోడిననానా * ప్రాకృతజంతువులంబ్రమోద। మునఁబ్రోచుటకై కలఁచంగా*దర్పమునంజనుదెంచిఘోర । ముగఁజుట్టినకాళియుసంహా * రంబొనరించినకృష్ణయ।ర్యమవిరామముతోడనభామ్ము * స్వాల్వొలయుక్ ఖచరప్లుతక్.
॥।న◡॥భ◡॥భ◡◡◡మ॥◡స॥◡స।◡వగపండ్రెండింటయతి. ఇది౩౭౩౧౭౫వది

అందు-ప్రభాకలిత... వళిపదమూఁడవయక్కరంబుగ * వాసికెక్కనజాభరే। ఫలుసలగంబులమర్చిసొంపొద*వంబ్రభాకలితాఖ్యమై।చెలువగువృత్తమునందుసత్కవి*శేఖరుల్వినుతింతురా। జలనిధిమీఁదనుబవ్వళించిన*జాంబవత్యధిపాలునిన్ ॥।న।◡।జ।◡।జ◡॥భ◡।◡ర॥◡స।◡వగము ఇది ౩౮౭౫౦౩ వది॥

వ॥ ఏకవింశతిచ్ఛందంబగు ప్రకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదియొక్క యక్షరంబులై ౨౦౯౭౧౫౨ వృత్తంబులుపుట్టినందు॥

చంపకమాల...చపలమనీషతోడ నొక*సంయమివేమొఱవెట్టుచుండఁగాఁ।గృపనుదదీయపుత్త్రుఁబ్రతి*కించినమేటివిభుండవంచునిన్।సపరిగణంబుతోనజభ*జాజలురేఫయుఁగూర్చిసత్కవుల్।త్రిపురవిభేదనాఖ్యవిర*తిందగఁజంపకమాలఁగొల్తురా॥న।◡।జ◡॥భ।◡।జ।◡।జ।◡।జ◡।◡ర ఇది ౮౮౯౮౫౫ వది. పదునొకంటయతి॥

అందు-వనమంజరి...మనువిరతుల్నజజాజభరల్వన*మంజరింగవిశేఖరుల్దనరఁగనాజయుఁడున్విజయుండను * ద్వారపాలకులిర్వురు।న్సనకునిశాపముఁదాఁకినిశాటుల * నంగఁబుట్టినుపర్వలన్ । జెనకినవాండ్రనుజంపినకోలన్నృ*సింహునిన్వినుతింతురా ॥।స।◡। జ।◡।జ।◡।జ।◡।జ◡॥ భ◡।◡ర ఇది ౭౫౮౯౩ వది పదునాలుగింటయతి॥

అందు-లాటీవిటము...సగణంబులునాల్గిటమత్యలవి * శ్వభ్రాంతిన్లాటీవి

టవృత్తం।బగునంచుఁగవీంద్రులుగొల్తురున*మ్యక్ప్రీతిన్యాచించియ
ధేచ్ఛం।దగునేర్పుసమూఁడుపదంబులుగాఁ*దైత్రిలోక్యంబుల్లోల్వఁగ
శూరుల్ । వ్రేగలంబలిదానవుఁద్రొక్కి-నయా*పొట్టిందిట్టన్వామనుఁ
గృష్ణుఁ ॥ స॥ స॥ స॥ స మ ।త।
య. ఇది ౯౦౦౦౦ వది. పదుమూఁటయతి ॥

అందు-మణిమాల ... అజహత్స్వయోదధిభృతంబు * లమ్ముచుమురారిఁబా
శిరెలమి౯ । నజగాఁదదీయచరణాత్త * నవ్యహృదయారవిందల
గుచు । న్వ్రిజసుందరీజనములొక్క- * నాఁడుమణిమాలయందుఁ
బొసఁగ । స్సజము త్రివారముసముంబి * నాకవిరమంబుపొందుద
నర౯ ॥ స । । జ ॥ స । । జ॥ స । । జ॥ స ఇది
౯౭౩౨౬ వది. పదునొకొంటయతి ॥

అందుఁగరిబృంహితము. .మూఁడుభనములు శేషమునుబదు*మూఁటవిరతి
యుసొంపుగాఁ । గూడుకొనఁగరిబృంహితమునమ* కూర్చివసుమతి
మండలా।పీడమనుకరిబృంహితరవము * బెల్లుగఁబలుకుచుండఁగాఁ
గోడిగపుచిననాఁడుశకటునిఁ*గూల్చినహరినుతించెదన౯ ॥ భ। ॥
న॥ భ॥ న॥ భ॥ న । ర. ఇది ౭౮౨౩౭౦ వది ॥

అదు-కనకలత. . .జవమునభగభగయనుచుద్రజ * జనములఁబొదవినం । డ
వశిఖనుడిపినమధుమురి * నరకదమనయనిపే।లవముగఁబలుమఱుని
రువది * లఘువులుగముపదుమూఁ । డవయెడవిరతిఁబొసఁగినబె*డ
గడరుఁగనకలత౯ ॥ । న ॥ ।న॥।న॥।న॥।న॥।న॥ నఇదిగంరరం౭౨వది

వ॥ ద్వావింశచ్ఛందంబగు నాకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకిరువదిరెం
డేసియక్షరంబులై ౪౧౯౪౩౦౪వృత్తములుపుట్టు॥

అందు-మహాస్రగ్ధర* స్తతసస్రాగల్వ్రించా*ష్టవిరతులుమహా*స్రగ్ధరంజెప్ప
నొప్పు౯ ।గతువిఘ్నంబావహిల్లం*బమదమునవ్రజ*వ్రాతదత్తా
న్నమెల్ల౯ ।క్షితిభృద్రూపంబునన్మై*క్కి-నపుమనమరా*గ్రేసరుండం
పద్రమబ్బుల్ ।ధృతిమైఱాల్వానగుర్వం*దివిరికరుణతో*ధేనువర్ధాద్రి
మోచె౯ ॥ స । త । త । ॥న ॥ స । ర

U|U ర U గ ఇది ౬౦౫౭౭౦ వది. తొమ్మిదింట నెనిమిదింట యతులు ॥

అందు-భద్రకము... భంబురనత్రయంబుగము నొంది* భానుయతిభద్రకం బుదనరుఁ । బంబిసపిల్లగోలకరయుగ్మ*పాదములఁబట్టియూఁదిపశువ । ర్గంబునరణ్యమధ్యమధరిత్రిఁ * గాచుసమయంబునన్యమునతీ । రంబునగొల్లలంగలసియోగి * రంబుదినెఁ గృష్ణుఁడంచుఁబలుకన్ U॥భ।U।ర॥న U।U ర॥ న U।U ర ॥ న U గ ఇది ౧౦౩౩౫ ౧౦ వది*పంద్రెండింటయతి॥

అందు-మానిని... రాజులుసత్తభముల్గమువిశ్వవి*రామముమానినియందు భర। ద్వాజముఖప్రముసీశ్వరులందఱు* దైత్యగురుభృగువాక్యము నన్ । రాజలనాయకతల్పునిదైవత* రాజునజస్రముగొల్తురువి । భ్రాజితమోక్షముచేకుఱఁబుణ్యధ * రాస్థలినంచువచించుటచేన్ U॥భU॥ భU॥భU॥. భU॥భU ॥భU॥భU గ ఇది ౭ ౮౫౨౭ వది. పమూఁటయతి ॥

అందు-విచికిలిత... ప్రవిలయసమయమునను బద*పడిజలనిధినడుమన। ద్భవసములుకడుపుననిడుక*భుజగపతిశయనముపై । నవిరళమతిఁగురుకువరదుఁ*డనివిచికిలితఁబమూఁ।డవయెడవడియిరువదియొక * లఘువుగముబలుకనగున్ ॥। న ॥న ॥న ॥న ॥ న॥ న ॥ న U గ ౨౦౮౦౫౧ వది ॥

అందు-తురగము... నసనససజజగలుతిథివిరమ*ణంబగుస్తురగంబునన్ ।గనలుచునగరముపయివిడిసిన * గాంచితానొకరుండెదుర్కొ।నిదవులకుఁగొనిచనిగిరిగుహఁ *గూర్కునాముచికుందుచే ।తనుయవనునిఁబొరిగొనితనివను*ధన్యణింతురుభూసురుల్ ॥।స॥।స॥।న॥।న॥U స।U।జ।U।జ U గ ఇది ౩౧౮౯౦౯౮౮ వది పదేనింటయతి॥

అందు-మద్రకము... అధ్వముసందుసద్దమయివా*హానాకృతినున్నబకాసురుమహా । సాధ్వసమన్విజార్భకవినా*శనక్షమువక్త్రముఁజొచ్చిసురలున్ । బాధ్యగుతైనుతింపఁగఁదడీ*యదేహముచెల్లినఁగృష్ణునుతినా।శ్రధ్వజమద్విరామముభర * ప్రసాసగలుందగుమద్రకమునన్

U॥భ UI U ర॥స UI U ర॥ U స॥ U స॥స U గ ఇది ౧౯౪౦
౯౪ వది పదునొకొంటయతి ॥

వ॥ త్రయోవింశతిచ్ఛందంబగు వికృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరు
వదిమూఁడేసి యక్షరంబులై ౮౩౮౮౬౦ వృత్తంబులుపుట్టె॥

అందు-కవిరాజవిరాజితము...కలయఁగనొక్క నకారమునాఱుజ* కారము
లున్నముగాటముగా।సలలిత వోద్వర* దాచలశైలము లై త్రివిరా
మములందినిరర్గళకవిరాజవి* రాజితవృత్తము*రాణజనార్దనరమ్య
కథాపళులఁగవీశులు వర్ణనసేయఁగఁ*బ్రాలునజస్రము వావిరిగన్॥
॥న। U।జ। U।జ। U।జ। U।జ। U।జ। U వగణము ఎనిమిదింట
నేడింటనేడింట యతులు ౩౨౯౨౦౯౩ వది॥

అందశ్వలలిత...సలలితవిశ్వవిశ్రమముసజ్య * జల్భజభసంబులశ్వలలితన్।
జెలువుగఁగూర్చసత్కవులుతల్లి * చిన్నిసమయంబునందుసనులూ।
ఖలమునఁగట్టినైచినసనుసిచ్ఛ * సత్యరతిమద్దిమట్టుధరణిం।గలపినకృష్ణుఁ
గీర్తనము సేయఁగాఁదనసనసర్వకాలముధరన్॥స। U।జ U॥భ। U।
జ U॥భ। U। జ U॥భ। U సగ ఇది ౩౮౬౧౪౨౩ వది. పదు
మూఁటయతి ॥

అందు-పద్మనాభము...వేమాఱునప్పద్మనాభంబునన్విశ్వ* విశ్రాంతియు
న్నస్థితంబుల్లగంబున్।గోపాలుగాదేసరాత్రించునల్ క్షీర*పారావార
మధ్యంబునన్నిదురింపఁదన్ ।బ్రామంగమంథాచలంబోపికంగచ్ఛ*
పస్వామియైమోంచెసికృష్ణుఁడంచున్।గాఖంచివిద్వాంసులెల్లన్నుతించి
పంగ*బ్రాలుష్ఠరిత్రిస్సదానూనితంబై U U।త U U।త U U।
త U U।త U U।త U U।త U U గగము. పదుమూఁటయతి॥
ఇది ౧౧౦౦౧౭౨ వది॥

అందు-మత్తాక్రీడ * మత్తాక్రీడాఖ్యంబెంపొందు * న్మమతనననసన*మహితమ
గుచుర । తాన్మత్తబహ్యశ్రాంతుల్లిందై * యమరగణమును*నధిక
బలుమదోన్మత్తుంజాణూరద్విపాఖ్యను*న్మధురనుదుమబెసు*మురలిపిడి
కిటన్ । నత్యామాత్రుండున్విఁజొప్పె * న్నకలదివిజులు*నమతను
బొగడన్ U U। U ము U U। త U U।త॥న॥న॥న॥న। U వగ
ఇదిలా౩౮౩౬౦ వదితొమ్మిదింటతొమ్మిదింటయతులు॥

వ॥ చతుర్వింశతిచ్ఛందంబగు సంకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకునిరువది నాలుగేసియక్షరంబులై ౧౬౭౭౭౨౧౬ వృత్తంబులు వుట్టెనందు॥

సరసిజము...సంబంధించున్మత్యాలునానా*నలుదశనిధియతి*సరసిజమునకుఁ గంబూరస్బృందాటవిలోనం* గవిసికొనినసుర* కరువలిదనుజుఁ । శంబాభీలంబైతగుముష్టిం * జదిపినయదుపతి * స్తవములుననురా। గంబూరన్భోభిల్లఁగఁ బ్రాంచ*త్క- వివరులభినుతిఁ*గఅపుదురవనిఁ ‿‿‿మ‿‿।త।‿‿య॥న॥న॥న॥న॥‿స. ఇది ౭౩౭౪ ౧౮౮ వది పదింటతొమ్మిదింటయతులు॥

అందు-క్రౌంచపదము...పంచమకేశుండిచ్చినభాస్వ*ద్వరమునమనమున* బవరముగోరన్ । వంచనతోబాణాసురుహస్త*వ్రజములుదరిగెను* వడిహరియంచు।న్బ్రాంచితలీలన్శంకరనంది*ప్రకటితవిరతులు*భమ సభనాన్యల్ । క్రౌంచపదీవృత్తమ్మునఁజెన్నా *రఁగఁబలుకుదురిలఁ * గవివరులెల్లన్ ‿॥భ‿‿‿మ॥‿స‿॥భ॥న॥న॥న।‿‿ య ఇది ౪౧౩౪౭౪ వది పదునొకంటఁదొమ్మిదింటయతులు॥

అందు-తన్వియనువృత్తము...దూడలతోఁగాపరులనుగుహాలో * దొంగిలి దాఁచినవిధినదలింపఁ ।గూడుకతద్రూపములయిపనులుం * గోపవ ధూటులుమురిపమునొందఁ ।బాడిఁవినోదంబులుసలిపినగో*పాలుడ టంచునుభతనసభాన్యల్ ।దాడిగొనన్విశ్వవిరమణముతో * దన్విని జెప్పఁగఁదనరుఁగవీంద్రుల్ ‿॥భ‿‿।త॥న॥‿స‿॥ భ‿॥ భ।న।‿‿య ఇది ౨౦౭౭౬౬౬ వది పదుమూఁటయతి॥

అందష్టమూర్తి...శ్రీకృష్ణుంగనకవస్త్రం*జితతృణావర్తదైత్యు*న్నితకుశే శయనాభుఁ । వైకుంఠున్వరదుబృందావనచరున్వాసుదేవు * న్వాను మయుంబరముంబ । ద్మాకాంతున్నిధినిధానా * మలవిరామంబు లొప్ప*న్మనతసర్భజయంబుల్ ।సోఁకంజెప్పుదురువిద్వాం * సులిలలో నష్టమూర్తి*న్నుప్రతిభుల్లృతచర్యల్ ‿‿‿మ॥న‿‿।త ‿స‿।‿ర‿॥ భ‿ జ।‿‿య ఇది ౩౬౧౮౫౨౦ వ తొమ్మిదింటఁ దొమ్మిదింటయతులు॥

వ॥ పంచవింశతిచ్ఛందంబగునతికృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకునిరువది యైదేసియక్షరంబులై ౩౩౫౫౪౪౩౨ వృత్తంబులుపుట్టినందు॥

బంధురవృత్తము...సొరిదిసనననసభభభగములతోఁ* షోడశసంఖ్యవిరామముతోఁ। బరువడిదినదినమునబుధజనులీ*బంధురవృత్తమునందును తిం। తురుహిమకరకుసుమము నొసటనుగ*న్నుష్ణపాగయుఁదాల్చినయా।దోరజపలనడుమనిలిచిన తెలుపుం*దూకొనుబ్రంతకుఁదండ్రి. యనఁగ॥స॥న॥న॥న॥౹స౹॥భ౹॥భ౹॥భ౹గ ఇది ౨౮౭౩౪ ౨౩౫ వది॥

అందు-భాస్కరవిలసితము...చెల్లెలివిజయునకిచ్చినవానిం*జేరెడుపృథుకములుదినినవానిఁగ।గొల్లతలనువలపించినవానిం* గొల్లకుఁగొడుకనఁబరిగినవానిఁగ। మల్లురరణముసఁజంపినవాని*న్భజయభననసగలువదుమూటఁగ।బల్లిదమగువిరమంబుదలిర్ప*న్భాస్కరవిలసితములుగొనియాడుఁగ౹॥భ॥। స౹।జ౹౹య౹॥ భ॥। స॥। స॥ ౹స౹గ ఇది ౮౩౮౧౩౧౧ వది॥

అందు-ధరణిధరగతి. .వసునములుగము*వసువసుయతులు*వలసగుధరణిధరగతిఁగ।గసరొదవినుడి* కరువలిపగిది*గదసియమశిశుచయముతోఁ। మసలెను నెడమున*మథననినుఁగొని*మదినలగుచు నెగసియా।కసము నకెగయఁ*గశకటదనుజ*తుమ గలిపితివనిపలుకఁగ ॥స॥న ॥న॥న ॥న ॥న ॥న ॥న ౹ గ ఇది ౧౬౭౭౭౨౧౫ వది మొనిమిదింట నెనిమిదింటయతులు ॥

వ॥ షడ్వింశతిచ్ఛందంబగు నుత్కృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదాఱేసి యక్షరంబులై ౬౭౧౦౮౮౬౪ వృత్తంబులుపుట్టినందు॥

భుజంగవిజృంభితము...వ్రాలుగ్రనత్నే శానశ్రాంతు*ల్వహిమమతననసరస*వల్ భుజంగవిజృంబితఁగ। గాళిందీమోహం బెండ్లాడ*న్జరదనుజుఁడునిమొనుశి*ఖావలాంచితపింఛముఁగ। మాళిందాల్చెన్పండింద్రోచెన్మఱదికిరథముఁగడపె*మద్దిచెట్లుఁగూలిచెఁగ। దాలంబుల్గూల్చెన్వేగన్మ*గ్ధలుభ్రమయఁగనుమురళిఁ* దాలిచెఁ నువిభుండనఁగ ౹౹౹మ ౹౹౹మ౹౹౹। త ॥న ॥న ॥న౹।౹ ర॥౹ స।౹ వగణము తొమ్మిదింటఁ బదునొకంటయతులు ఇది ౨౩౨౫౪౮౪౦ వది ॥

వరాహవృత్తము...రాజిల్లున్దశకుధరవి*రతులుమగణ * రననగగలువరా
హాఖ్యన్।జేజేలందఱుపొగడను*చితుఁడవితలఁ*చిభృగువుపలుకఁగని
త్యంబున్।తేజశ్శ్రీపెరుగఁగమది*దృఢముగనిడి*తిమురుచుఁగొలిచిరి
దాశార్హున్। రాజీవాక్షునిసరహరి * రవికులవరు * రఘుపతిబలస
హాజంగృష్ణున్ ◡◡◡మ ॥న ॥స ॥న ॥న ॥న ॥స ॥ ◡స
◡◡గగ ఇది ౮౩౮౮౧౨౨ వది పదింటనేడింట యతులు ॥

మంగళమహాశ్రీయనువృత్తము...పొత్తులెడఁబాయుటను* బోరుసమయం
బునను*బొంగుచు।గురూఢవ్యూహులనెల్లన్।దుత్తమురుసేయఁగగు*దు
ర్భునుమనీషనది*నుష్టసమరావనిఁగిరీటి।క్షత్రకుభజన్నభజ*సనగలు
మన్యాజుల * శ్రాంతులునుమంగళమహాశ్రీ। వృత్తములఁజెన్నలర*
నిచ్చిరిసువాసినులు* నింపడరమంగళమహోక్తుల్ ◡॥ భ।◡।
జ॥◡స॥న◡ ॥భ। ◡।జ॥◡ స॥ న◡◡ గగము తొమ్మి
దింటతొమ్మిదింటయతులు ఇది ౧౫౬౮౮౧౩౮ వది॥

క॥ పొండుగనిసువదియాఱగు।ఛందములందుదయమైన* సమవృత్తము
లానందమునంగవులుపొగడెడు।కందువలవచించినాఁడఁ*గామెపలీశా ॥వ॥ఇ
విసమవృత్తలక్షణంబులింకముఖ్యగౌణవృత్తలక్షణంబులెఱింగించెద.

ముఖ్యగౌణవృత్తలక్షణము.

సీ॥సమవృత్తపఙ్క్తి-స్వస్థానార్థ-సమములుస్వస్థానవిషమాఖ్యఁ*జనునవి
యును।బృథివిపైసమవృత్త*భేదంబులీమూఁటికక్షరంబులునమం* బన్నికా
ళ్ల।నివివృత్తముఖ్యంబు* లిఁకఁబరస్థానార్ధ-సమవృత్తములుపర * స్థానవిష
మసంజ్ఞలఁబద్యము * ల్సర్వపరస్థానవిషమంబులునునివి * విషమవృత్త।భేద
ములువీనినాలుగు*పాదములను।సమముగాఁజూపడవువర్ణ*సంఖ్యలెచ్చు।కడ
మలైయుండునీమూఁటి*గౌణవృత్త।పద్యములశ్రీకామె*పల్లినిలయ॥

సమవృత్తవివేకము.

గీ॥జగతిసమవృత్తమెన్నవ*ఛందముననుసంభవమునొందెనన్నియు*క్షర
ములమరుఁ।బదపదంబునహెచ్చును * గొదువగాఁగ। బ్రాసములువిరామం
బులుఁ * బరిఢవింప॥ ౨౬౬॥

స్వస్థానార్ధసమవివేకము.

ఆ॥ అక్షరములుసమము*లయ్యెస్వస్థానార్ధ । సమములందునాల్గు* చరణములను । విషమపదములొక్క* విధముగణంబులు । సమపదంబులొక్క* సరిగణములు ॥ ౨౬౭ ॥ క॥ సగమొక్కవిధంబునఁ బెఱ । సగమొక్క తెఱంగు గాఁగ* సమకూర్చెదగుఁ । జగతినొకకాలొకకరణి । నొగిమూఁడు పదంబు లొక్కయోజంబనరుఁ ॥ ౨౬౮ ॥ తే॥ సాధుకవికృతగ్రంథసం* జాతమెల్ల । వెదకిసకలోపజాతుల* విచ్చలవిడిఁ । గాళిదాసుఁడు రఘువంశ* కావ్యమున ను । జెలఁగి రెండవసర్గలోఁ* జెప్పినాఁడు ॥ ౨౬౯ ॥ వ॥ అట్టుగాన స్వస్థా నార్ధ సమవృత్తంబులం దుపజాతియను వృత్తము ॥ ఉపజాతివృత్తము ॥ ఈపాటితోఁ బేసుల* లింద్రవజ్రం । బుపేంద్రవజ్రాహ్వయ*మూర్విసల్పఁం । దాపించినంతంగగు* ణాసముద్రా । జపిష్ఠలోలాయుప* జాతియయ్యెఁ ॥ ౨౭౦॥ ఇది పదునొకండవత్రిష్టుప్ఛందంబునందలి యింద్రవజ్రాఛాయను బేసి పాదములును నుపేంద్రవజ్రాఛాయను సరిపాదములును నడుచును మఱి యు సమోపజాతి* తాపింఛనీలాంగుఁబృ* దాకుతల్పుఁ । గోపాలబాలు ్రనవి* కోటితేజుఁ । గృపాసముద్రున్నుతి* యించెదన్ను । త్ర్యాపాధిగాంక్షిం చిన* మోపజాతిఁ ॥ వ॥ ఇంద్రవజ్రాఛాయను మొదలి రెండుపాదములను నుపేంద్రవజ్రాఛాయను గడమ రెండుపాదములనునడుచును॥ ౨౭౧॥ మఱి యు వ్యత్యస్తస* మోపజాతి* తపంబుచేగొల్తు* ధాతృతాతఁ । గపాలిక్రో దండవి* ఖండనాఖ్యుఁ । గోపీభుజంగుఁధృత* గోత్రుసన్మో । త్క్షోపాయు వ్యత్యస్తస* మోపజాతిఁ ॥ వ॥ ఇది యుపేంద్రవజ్రాఛాయను మొదలిరెం డుపాదములను నింద్రవజ్రాఛాయను గడమరెండుపాదములను నడుచును. మఱియు వైపరీత్యోపజాతి* తాజల్లగంబొంటజ* తజ్జగంబుల్ । గజిక్కన ముక్కటను* గంతువేయుఁ । వ్రజాంగనావల్లభ* వైపరీత్యో । పజాతివృత్తం బున* భంజెలంగుఁ ॥ వ॥ ఇది యింద్రవజ్రాఛాయను మొదలిచరణమున నుపేంద్రవజ్రాఛాయను గడమ మూఁడుచరణములనునడుచును* దీనిపేరేవా రాంగిని* మఱియు నీవృత్తమునవేయింద్రవజ్రాఛాయనేదైన నొకచరణ మునను పేంద్రవజ్రాఛాయనుగడమ మూఁడుచరణములును జెప్పినను దప్పు లేదు॥ మఱియునుపచిత్ర* భిదురంచినసానలు* బేసులఁ । గాదిలిభాభగ* గంబులుసర్లఁ । గుదుర్చైరె రసికస్తుతిఁ* గూడినఁ । శ్రీదయితాయుప*చిత్రిత

లంగుక్॥ వ ॥ ఇది త్రిష్టుప్ఛందమునందలి వృత్తచ్ఛాయను బేసిపాదములను దోదకవృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములను నడుచును॥ మఱియు నారీనుతము॥ పేరెంబుల్వారోరి * బేసిన్సత్తాగా । సారంబుసర్లన్దత * జల్గగంబుల్ । ధీరోదాత్తుల్ సన్నుతింపన్ధరిత్రిన్ । నారీనుతంబయ్యెజ * నార్ధనాఖ్యన్ ॥ వ॥ ఇది పదునొకొండక్షరములుగల త్రిష్టుప్ఛందస్సునందలి శాలినీవృత్తచ్ఛాయను బేసి పాదములను నింద్రవజ్రాఛాయను సరిపాదములను నడుచును॥ ౨౬౩॥ మఱియు ను నజిత ప్రతాపమనువృత్తము ॥ జలజాక్షు బేనులస * జల్ సనలున్ । బలుమలున్ సరిస * భ్రజలొందఁగా । జలజోద్భవాబజవి * శాలయతుల్ । దళములై నయుజ * త్ప్రతాపమౌ॥ వ॥ ఇది పండ్రెండవజగతీచ్ఛందస్సునందలి ప్రమితాక్షరవృత్తఛాయను సరిపాదములను బ్రియంవదావృత్తచ్ఛాయను బేసిపాదములను నడుచును ॥ మఱియు రతిప్రియము ॥ బేసిన్సజరగలు * పేర్చిసర్లజంబుల్ । భసల్సలుంగదసిన * పాదబద్ధమై । యూసామోద్భవచతు * రాస్యవిశ్రమఖ్యాతిసన్నుతింపఁదగు రతిప్రియంబనన్ ॥ వ॥ ఇది పదుమూఁడవయతిజగతీచ్ఛందస్సునందలి ప్రహర్షిణీవృత్తచ్ఛాయను బేసి పాదములును రుచిరవృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములును నడుచును ॥ ౨౬౪ ॥ ఇది స్వస్థానార్ధసమవృత్తలక్షణం బింక స్వస్థానవిషమవృత్తంబులెట్టివనిన ॥

స్వస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

ఆ॥ చరణములనువర్ణ * సంజ్ఞలుదప్పక । నాల్గుపాదములగ * ణములునాల్గు । విధములై చెలంగు * వృత్తముల్ స్వస్థాన । విషమవృత్తసంఖ్య * వెలయుచుండు ॥ అందుధరణియనువృత్తము ॥ రసస్సై సచతుష్కము * రారసలున్ । నాససల్ మూససల్ * నాటినన్మణితా । పసనగరస * పరిపక్వయుతు । ల్రాసాంపారున్వా * లాయముగాధరణుల్॥ ఇది జగతీచ్ఛందస్సునందలి తోటకవృత్తచ్ఛాయను మొదటిపాదమునను గడమమూఁడుచరణములను గవికల్పితములై నడుచును ॥ మఱియును వారాంగి॥ తాజల్గయుగ్మంబుజ * తజ్జగంబుల్ । తజాగగంబుల్ మభ * తల్లగంబుల్ । రాజిల్లునిభేంద్రవి * రామయుక్తిన్ । వాజిగ్రీవాహారి * వారాంగిదగున్॥ ఇదియింద్రవజ్రాఛాయను మొదటిచరణమునను నుపేంద్రవజ్రాచ్ఛాయను రెండవచరణమునను గీతాలంబనవృత్తిచ్ఛాయను మూఁడవచరణమునను వాతోర్మివృత్తచ్ఛాయను నాలవచరణ

మననునడుచును॥ మఱియునంగజాస్త్రము ॥ రంగుభమస్గల్ * గ్రాలుమసజ్గల్ । పొంగైమన్యగ*ముగ్రజర్గలొ । ప్పంగానార్త*వగిరివల్లితే । నంగజాస్త్రి వృత్త * మందగించుఁ॥ ఇది రుగ్మవతీఛాయను మొదలిచరణమునను శుద్ధ విరాటిచ్ఛాయను రెండవచరణముననుపణవచ్ఛాయనుమూఁడవచరణము నను మయూరసారిచ్ఛాయను నాలవచరణముననునడుచును॥ మఱియునదీ ప్రఘోషము ॥ పోలిమైరారరం * బుల్ జతగ్రంబులుఁ । తలంచఁగాయా యయులుఁ । దతగ్రజలుఁ*విలాసాచలాష్టైభవిశ్రాంతితోడఁ । దేలింపనొ ప్పారునదీప్రఘోషముల్ ॥ వ ॥ స్రగ్విణీవృత్తచ్ఛాయను మొదలిచరణ మునను వంశస్థచ్ఛాయను రెండవచరణముననుభుజంగప్రయాతవృత్తచ్ఛా యను మూఁడవచరణమునను ఇంద్రవంశచ్ఛాయను నాలవచరణమునను నడుచును॥ ౨౮౧ ॥ వ॥ ఇది స్వస్థానార్ధ సమవృత్తవివేకంబు ॥

ఇంకఁ బరస్థానార్ధసమవృత్తం బెఱింగించెద ॥ పరస్థానార్ధసమవృత్తవివే కము॥క॥మూనుగసమాంఘ్రిలోకగతిఁ। బూనికవిషమాంఘ్రిలోక్క*వో లికలిపునై ।హీనాధిక్యములుపర।స్థానార్ధసమంబులందు*సమవిషమములఁ॥ ౨౮౨॥ అంపుమనోహరవృత్తము॥ పేరైనతజజ్వలు* బేసియెడఁ।నరులఁ నచతుష్కము*సాగినగం।భీరేభపితామహ * విశ్రమముల్।పెరుగంగమనో హర*వృత్తముశా॥వ॥ఇదికవితాంతవృత్తవృత్తచ్ఛాయనుబేసిచరణములను దోటకవృత్తచ్ఛాయనుసరిచరణములనునడుచును॥మఱియుఁగేతుమతి॥జత బేసులన్స*జనగముల్।భాతిసరిఁభరే*షనగగంబుల్ । యతిశైలసంఖ్య*నమ రఁగా ।నాతతకేతుమ * త్యభిధమొప్పుఁ॥ ౨౮౪॥మఱియువేగవతి॥ సగణత్ర యగ * ల్చనుబేసిఁ । బాగుగసర్లను * భత్రిగగంబుల్ । నగవిశ్రమమం * దము నొందుఁ।వేగవతీనుత * వృత్తమునందుఁ ॥ అందువియోగిని ॥ ససజ ల్గము*సాగబేసులఁ । బససభ్రిల్గము * భాసిలుఁసరిఁ । రసశైలవి * రా మసంగతిఁ । బొసఁగుస్నోృగిని* భూరమాధిపా ॥ ౨౮౬ ॥ మఱియుఁబరావ తి॥ ఓలిరగ్రజజాంతగంబు*లుంచిబేసులం । మలఁజరగ్రజగంబులు * న్గదిరిం పఁగాఁ ।గ్రాలుచున్నిధానదిగ్వి * శ్రామమొప్పఁగా । నిలంబరావతీసువృ త్త*మింపుగాంచుఁ ॥ ౨౮౭ ॥ మఱియుధృతమధ్య ॥ బారిగబేసుల * భాభ

నగంబుల్ । సగలనజాయలు*సాగఁగ మేల । య్యారెశిలోచ్చయ* హస్తివి
రామా । దారతయొప్పను*ద్రుతమధ్యన్ ॥ ౨౮౯ ॥ వ॥ ఇది తోదకవృత్త
చ్ఛాయను బేసిచరణములను దోదకవృత్తచ్ఛాయను సరిచరణములను నడు
చును ॥ వ ॥ ఇది పరస్థానార్ధసమవృత్తవివేకం బింకఁ బరస్థానవిషమవృత్తవి
వేకం బెఱింగించెద॥

పరస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

క ॥ దానవహర యొకచరణం । బైనను రెండడుగులైన * నక్షరగణసం।
ధానములను బెఱ తెఱవగు । వీనికిఁ బేరుపరదేశ*విషమములయ్యెన్ ॥ ౨౯౦॥
అందు శరభక్రీడ ॥ ఘనాదిత్యక్రాంతిన్యమనసరగ * గల్గుచుఁ గాల్గన్ । గన
ద్ధామక్రాంతి స్మభనయజ* గద్వంద్వ మొందన్ ॥ దనర్పంగాఁ బౌరాణికకథ
ల*దాశార్హ్మక్రవాక్రు । వ్వన్నర్థం బైచెన్నారవనిశర * భక్రీడసంజ్ఞన్॥ వ ॥
ఇదిచంద్రశ్రీఛాయను బ్రథమచరణమునను విశాలచ్ఛాయను మూఁడుచరణ
ములను నడుచును ॥ ౨౯౧ ॥ మఱియు శ్రీరమణము॥ఆదిభమస్గ * ల్గాత్తిన
నాపై । గాదిలిభాభగ * గంబులు మూఁడున్ । బాదుకొనంగవి * పల్కిన
చోల । శ్రీదయితాధర * శ్రీరమణంబౌ ॥ వ ॥ ఇది రుగ్మవతీఛాయను దొ
లిచరణమునను* దోదకచ్ఛాయను మూఁడుచరణములను నడుచును ॥ మఱి
యు రథగమనమనోహరంబు* గ్రథితనయుగరల్జ * గంబులుంబొసంగ౦। బ్ర
థమతృతీయచతుర్థ * పాదములన్ వెలింపన్ । విధిదశయతులొందిఁవింతగాన
జాద్యల్ । రథగమనమనోహ * రంబగున్ ధరిత్రిన్ ॥ వ ॥ ఇది పరస్థానవిష
మవృత్తవివేకంబింక సర్వపరస్థానవిషమవృత్తవివేకం బెట్టిదనిన ॥

సర్వపరస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

క॥ ఉర్విన్ నాలుగుపదములఁ । బర్విన గణములను వర్ణ*బద్ధిగణనయున్ ।
సర్వము విపరీతంబగు । సర్వపరస్థానవిషమ * సంజ్ఞలను హరీ ॥ ౨౯౩ ॥ అం
దు వీణారచనము ॥ దారిందయసాలగ్మతి * తజ్నభగాలు । న్సారించితజన్భ
సలుభ*నాజనగంబుల్ । జేరన్మణిదిగ్దశశశి * శేఖరవళిపీ । ణారచనధరఁ జెలఁ
గును*నారదవినుతా ॥ మఱియు నుద్ధతము ॥ అరుదారను * ద్ధతమయ్యె ।
న్మగిసజయులున్ * నసజ్గలున్ । జారుభనజవలు*సజ్నలున్ । ధరపణ్మహీధర
గజ * ధాత్రృయతిన్ ॥ ౨౯౪

వ॥ ఇది ప్రభాతచ్ఛాయను మొదటిచరణమునను అపరాజితచ్ఛాయను రెండవచరణమునను మాలినీచ్ఛాయను మూఁడవచరణమునను నడుచును నాలవచరణము కవికల్పితము॥ మణిదీపిక॥ గురుపితామహాముఖ్యులఁగినిసిఃఘోరరణములలోఁ। దెరలిచెనుఁడనిపలుకరత్న * దీపికల్లనరునున। క్షరనభభ్న భసల్ననాసజ * కారభసలునభర్ననసనసలు। న్భరసజాగలుభూపతుల్విన * భానువిశ్రమయుక్తితోఁ॥ ఉ॥ ఈసమవృత్తరాజినుద * యించివిరామము లున్గణంబులుం। బ్రాసములెల్లఁదప్పకనమర్చివచించినవైదు శ్రోవలై। భాసిలువృత్తపద్యములపారములై విషమాహ్వయంబులై। వాసికినెక్కు-శిష్టజన పాలనదుష్టనిశాటచాలనా॥ ౨౯౯॥ వ॥ ఇదిపంచవిధవృత్తవివేకంబింకవైతాళీయజాతివృత్తంబులెఱింగించెద॥ మ॥ ప్రకటింతున్దరదక్షిణాంతికయునౌ * పచ్ఛాందసంబుంబ్రవ। ర్తకయాపాతలికాపరాంతికలువై * తాళీయమున్గారుహా। సికప్రాచ్యంబునుదీచ్యవృత్తియనఁగాఁ * జెల్వొందువృత్తంబులిం। దుకులశ్రేష్ఠయనేకముల్గలుగునం * దుంగొన్నివాక్రుచ్చెదన్॥ కం॥ ఖ్యాతిగనురగడలందును। వైతాళీయాఖ్యవృత్త * వారములందున్। బీతాంబరగురువునకు। స్రీతిగఁగృతులన్లఘువులు * రెండేసియగున్॥ ౩౦౦॥ అందు దక్షిణాంతిక॥ ఉరుసాజగ * లుండుబేసులన్। సరులందూకొను * సభ్రివంబులున్। దొరలేడిటఁ * దొమ్మిదింటరా। ధరలోఁజెన్నగు * దక్షిణాంతికల్॥ ఔపచ్ఛాందసము * ఇమిడిసలము * లేడుతొమ్మిదింటన్। సమకూఱున్యతి * మధ్ల రేఫయంబుల్। సమతన్వసుల * మారేభయంబుల్। క్షమలోనౌప * చ్ఛాందసంబుమించున్॥ ౩౦౧

ప్రవర్తక॥ స్థిరబేసిను * దీచ్యవృత్తియున్। బరగున్సర్లను * బ్రాచ్యవృత్తియున్। గిరిమణియతి * కీలితంబుగన్। బరముఁగొల్వఁ * బ్రవర్తకాఖ్యమా॥ ౩౦౨॥ ఆపాతలిక॥ లములాఱునలున్భగగంబుల్। లములెనిమిదిటికడన్భగగంబుల్। క్షమగిరినవ * శాంతులుండగన్। బ్రమథితమురయా * పాతలికాఖ్యల్॥ పరాంతిక॥ ఇలవర్తక * వృత్తరీతితోఁ। దులమైపాద చతుష్టయంబులన్। బలసినయది * పద్మనాభచె। న్నలరుంగృతులఁబ * ——తికాఖ్యచేన్॥ ౩౦౩॥ వైతాళీయవృత్తము॥ బుతులఘువులు * ౦బులున్। ధృతవసులఘువులు * రేఫవంబులున్। జతసమకొన * సా

రసాక్షుపా। లితశుకవైతా*లీయవృత్తమా॥ చారుహాసిక ॥ ప్రథమము
నను * వర్తకాఖ్యవృ। త్తముచందంబుప * థాత్రిసత్కవుల్ ।సమకూర్చి*
శార్ఙ్గకార్ముకా। సమతన్మీఱును * చారుహాసికల్॥౩౦౪॥ప్రాచ్యవృత్తి* తొ
లినేఁడిటఁ * దొమ్మిదింటఁ శాంతులుపదునాలుగు * దూఱుబేసులం।దులఁ
బడాఱు * తొంగలించున । ర్లలలిన్మాధవ * ప్రాచ్యవృత్తియా॥ ఉదీచ్య
వృత్తి॥ తమకిరవగు * దక్షిణాంతికా। ఖ్యకము తేజంబున * నందగించుమే।లిమి
కృతులక * డిందివెలుపా। తిమురున్ధాత్రిను*దీచ్యవృత్తికల్॥వ॥ ఇదివైతా
లీయజాతివృత్తవివేకంబింకమాలికావృత్తంబులెఱింగించెద॥

మాలికావృత్తవివేకము.

తే॥ మాలికావృత్తములనంగ*మఱియునైదు।దనరునిరువదియాఱుఛం
దములమించి। యలలయగ్రాహిలయవిభా*తిలయహారి।గదసహజత్రిభంగి
యుదండ*కంబులనఁగ॥౩౦౫॥క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రలముప్పదియక్ష
రలపద*ములయంఘ్రులనా। ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు । గుప్పలయగ్రాహి
యనఁగఁ * గొమరొందుహరీ ॥ లయగ్రాహి ॥ ఇంపడరఁగాభజస * నం
బులతుదన్భజస*నంబులపదంపడిభ*యంబులులయగ్రా । హింబరగుప్రాస
విర*మంబునలుమాఱుగుదు*రంబటుకవీశులుతి * రంబుగవచింపఁ। నంబ
రముగావలసి*తొంబగలిదానవక*దంబమునహాయముగ*బంపిత్రిదశుల్దు।
గ్ధాంబునిధిదచ్చియమృ * తంబుగొనఁజాలుసమ *యంబుదొరకించితిము*
దంబునముకుందా॥ ౩౦౬

క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రల।ముప్పదినాల్గులిఘులపద*ములయంఘ్రు
లునా।ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు । గుప్పలయవిభాతియనఁగఁ* గొమరొందు
హరీ॥ లయవిభాతి ॥ పెనిమిటులుభార్యలును * దనయులనుగాంచిరట*
మున మలరదొడ్డతప*మునవలదశేన్యం। ఱెనుఁడుఁమఱికోసలియుఁ * దనకడు
పులోపలభు * వనములకులంబునిడు * కొనినకొడుకున్నా । మునవినదవ్వయ
ము*వెనుకనసగంబులును * జొనిపియుతులుండునెడ * లనలుమఱుప్రాసం
బునిలిపికవీశ్వరులు * మునులయవిభాతినిటు * నినువినుతిసేయుదురు* వన
జదళనేత్రా॥ ౩౦౭॥క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రల । ముప్పదియేడులిఘులప
ద * ములయంఘ్రులునా।ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు। గుప్పినలయహారియనఁ
గఁ * గొమరొందుహరీ ॥ ౩౦౮॥ లయహారిఁ నగణములు పదునొకఁడు

సగణమునుగురువునిడి*మిగులనలుమఱియతులు*దగులులయహారిణ్|బెగ
డిశతధృతిపరిప*రిగతులమొలయిడిసమ*రిగిర్ఘుపతనువుఁబాదివి*నిగిడిచని
యంతణ్|నిగమములుగొనివెసను*జగములఁద్రువఁబఱచియు*దిగికడపలిజడ
ధిము*నిఁగిననభియాంతిణ్ | బెగడుచునుడిసికరచి* తెగఁగొనినతురగగళ్ళఁ*
డగుహరివనఁగనుకవు * లగణుతిచెలంగుణ్॥క॥ ఇదినేత్రాంబుధిలముము
ప్పదినాలుగువర్ణములను * బాదంబగుఁద| త్పదచాతుర్థికములచే| నొదవుఁ
ద్రిభంగియనువృత్త * ముర్వరలోనణ్॥౩౧౦॥ త్రిభంగివృత్తము॥ వినువ
కనుపలు * రసఁబ్రతిపదమున * హాసగగలుమూఁడొకతీరై మఱివేత్రైమూఁ
డొకతీరై | రనగణములు * నుసనభమసగములు పొసఁగిసమద్యుతిసంగిన్ని
ణరంగింజెల్లుఁద్రిభంగిణ్ | మనలెడునజమున * దుసికిలిమధురకుఁ*గసికిస
మృద్ధశుభాంగిందగు భంగింజేరిత్రిభంగిణ్ | వెసమనిచినవవ * బిసరుహన
యనఁయు*నిసభలవేడ్కఁగురింతుణ్ వినుతింతుణ్ నిచ్చలుఁగాంతుణ్॥ క ॥ఇది
నియమములేనిమహా| పథమునఁగానలసినంత*వర్ణాంగింపణ్| గొదలేకన
మరుద ండక|ముదధీంద్రశయానతావ*కోత్తమనుతులణ్॥౩౧౧॥దండకము
॥విద్వాంసులెల్లణ్ హాకారంబెకానీసకారంబెకానీ సకారంబెకానీవచింపంద
గున్ముందుగానిందుగాదేనియాదిందకారంబుగల్పించియామీఁదనెల్లందకా
రంబులేమొండుగానిచ్చకున్వచ్చునందాకనిర్మించి గుర్వంతముంజేసినన్దండకం
బంద్రుభక్తానుయాయీభుజంగేంద్రశాయీపయస్తంద్రదద్యాదికర్త్తేయినిర్మ
ల్యతాపింఛగుచ్ఛచ్ఛవిస్వచ్ఛమాయూరపింఛావచూడా సదాపూతబృందా
టవీమధ్యరథ్యా సమారాధ్యతథ్యార్భక క్రీడహేమేతుణాఖర్వదోర్గర్వసం
భూతసర్వోర్వరా భారనిర్వాహకార్థాంగితక్రోడచండ ప్రభామండితానే
కమార్తాండకోటిప్రతీకాశ నానావిధస్తోకలోకేశ వైకుంఠసంవేశఘోషాం
గనాలోలకాదంబినీ నీలగోపాలబాలా నమస్తేనమస్తేనమః॥౩౧౨॥క॥ దం
డిగనేకపదంబున| నుండెడివినినాల్గడుగుల * నుండెడివినవే | దండావనదండ
కముల | పిండువుదనరాఁజండ * వృష్ట్యాదికముల్॥ దండకము॥ ధూర్త
ల్నకారంబులుద్రెంటిపైసప్తరేఫంబులుంగూర్చిసం జండవృష్ట్యాఖ్యమయ్యో
న్నకారంబులుద్రెంటిపైసప్తరేఫంబులుంగూర్ప సర్ణాఖ్యమయ్యోన్నకారం
బులుద్రెంటిపైరత్నసంఖ్యాకరేఫంబులుంగూర్చినన్నర్ణవంబయ్యోనొల్లిన్న
కారంబులుద్రెంటిమీఁదందసంఖ్యాతరేఫంబులుంజెప్పినణ్వ్యాళమయ్యోన్న

కారంబులున్రెంటిపై రుద్రసంఖ్యాక రేఫంబులున్నిల్పజీమూతమయ్యెన్నకా రంబులున్రెంటిపై నొప్ప పంద్రెండు రేఫంబులుం జెంది లీలాకర బయ్యెఁజె ర్మిన్నకారంబులున్రెంటిపై మించు పద్మాఁడు రేఫంబులున్నంతనుద్దామమ మ్యెన్నకారంబులున్రెంటిపై రూఢిఁబద్నాలు రేఫంబులన్సంఖమన్దండకంబ య్యె నీరీతితో డన్న కారంబులున్రెంటితర్వాత నేడాదిగాఁ గారకారంబులో ప్పారగా నంఘిరి నొ క్కొక్క టెక్కించి కావించినం జండవృష్ట్యాది నానాల సద్దండకంబుల్ప్రశాళించుఁగా కుండె నాల్గంఘ్రులుం జేయఁగావచ్చు నీరీతినేకో నసాహస్రపర్యంతముం గూర్చియిచ్చావిధిం జెప్పఁగావచ్చుఁ గాంతంబు గారాధికాజార శ్రీరుక్మిణీమానచోరా సుదంతాసునాథా కళిందాత్మజా నాథవాః కేళికాసక్తగోపీజనోత్సృష్ట వస్త్రాపహారాశుకాస్యోక్త వాక్యా మృతాంభోధిచంద్రోదయాసాంద్రదేవా నమస్తేపునస్తేనమః ॥

జాత్యుపజాతినామములు.

క ॥ జాతులునుపజాతులునన । భూతలమున రెండగువిధ* ములవృత్తంబుల్ జాతులుకందాదులునుప।జాతులుగీతాదికములు * సరసిజనాభా॥ ౩౧౪॥ సీ॥ కందభేదములాఱు * గాకనుత్సాహంబు తరువోజమధ్యమా * క్కరలునైదు*దీపించుమంజరి* ద్విపదత్రిపదచతుష్పదపంచపాదిష*ట్పదవిధములు।తొమ్మిదివిధముల * తోనొప్పరగడలుకళికలునుత్కళి*కలునుగూడ।జాతులునవవిధ * గీతంబులునుసీసషట్కంబునునుప * జాతులయ్యె। నను చునన్నయభట్టుభీ* మనయుఁబెద్ద। సచివుఁడునుమూర్తిరాతను * జయునసంత।మంత్రియునుఁదిమ్మరాజుని * మ్మాడ్కిఁజెప్పి । రందముగఁదాముచేసిన* ఛందములను॥

జాత్యుపజాతినిరూపణము.

క॥ గురులఘువులలోనెయ్యెది। మురసంహారప్రథమపాద * ముఖమున నిలుచున్।ధరనుపజాతులుదక్కఁగఁ । బరగనిలుచునవియెనాల్గు*పదముల మొదలన్॥ ౨౧౫॥ మ॥ ధరణిన్ జాతులకాదివర్ణమొకఁడే * తప్పంగరాదల్లెడన్ । హారితజ్జాతిగణంబులైనసరియి * ట్లైటైనఁగావచ్చుమం । దరధారీయుపజాతులంబ్రథమవ * ర్ణంబున్యథేచ్ఛంబుగా । పొరిదిం జెప్పఁగవచ్చుఁబ్రాసములుని * ల్చున్వళ్లకై యొక్కచోన్ ॥౩౧౬॥ క॥ తెలియఁగవినుమీకామే।లినామగ్రామధామ * ప్రస్తుతపద్యం।బులుగీతకందసీసా।దులువిరతిగణని

యమములతో వివరింతుర్ ‖ ౩౧౭‖ క‖ గురులఘువులపేరిటియక్షరము లునష్టగణనామకములగులిపులుర్ । సురరిపుగర్వతమోభాస్కరదీర్ఘము లైనరెండు గానెన్నఁదగుర్ ‖౩౧౬‖

కందషట్కాభిధానంబులు.

గీ‖ పరగఁగందముపథ్యయు మరివిపులయుఁ । జపలయును ముఖచపలయు జఘనచపల । యనఁగఁగందపద్యంబులీ యాఱువిధము । లఖిలసుకవికృతులలోన నలరుచుండు‖ ౩౧౭‖ సీ‖ నలగగభజసగణంబులేనునెకానికందంబునకునెందు గణముసొరదు । వీటిలోపలనొక మూఁటిచేవడిలేనిహీనపాదముసుందుఁ గానఁ బడును । దగువాతదీర్ఘపాదముపంచగణములఁదగుదానిమూఁడవ త్రాపునందు । నలజలుదక్కంగఁ గలయవామీఁదనేయతిదాఁకునిజపదాద్యక్షరంబు‖ తే‖ తుదినిగానలుదక్కంగఁగదియదొకటి । కొంచెపడుగులబేసుల గొప్పకాల । నరులజగణంబుగూడదీ చరణయుగము । భువినిసగమయ్యెరెట్టింపఁ బూర్ణమయ్యె ‖౩౧౮‖ వ‖ ఇదిసమస్తప్రబంధంబులందుఁజెప్పెడు సహజకందపద్యలక్షణము ‖ పథ్య‖

క‖ ధరలోఁబథ్యాకందము । హరియగునాఱవయెడనల మాఱిటిపైఁ బిరతియుఁగూడఁగ మూటను । నెరయుఁజతుర్గణములుగము నిలిచినచోర్‖ ౩౧౯ ‖ విపుల‖ క్షమబేసికాలుసమపాదములోఁజొరశబ్దమొకటి తనరింపర్ । సమధికపథ్యాకందము । గమనికవిపులయనలరు కందముగుర్ ‖ చపల ‖ సమపాదములమొదలజగణముంగడయడుగునునుద్విగణలఘువుపై । సమకొనుయతియాఱవయది । లమకాముకుందచపలకునమరర్ ‖ ముఖచపల‖ క‖ స్థిరఁజపలాగందము పై । ఖరిర్ మొదలియడుగుచెప్పఁ గఁగవులు పై । ట్టిరిముఖచపలయనెడ్డుపే । రరిదిగవై కుంఠవరద యఘుజై త్రా‖ ౩౨౦‖ జఘనచపలాకందము ‖ క్షమఁబథరీతిఁబూర్వా । ర్ధముచపలాకందముక్రియఁ దగునపరార్ధముజఘనచపలకుమునీం । ద్రమానసమరాళ ధాశార్హా ‖ ౩౨౧ ‖ ఉత్సాహలక్షణము ‖ ఈహమీఱసూర్యగణము లేడుగాంతమైనను । త్సాహవృత్తమనఁగఁగృతులఁ జాగుచుండుసత్కవివ్యూహనుతులుగాంచికృష్ణుఁడొడిసికాళ్లువట్టిపెర్ । ద్రోహిచావుమనుచుఖరునిఁ ద్రోచెర్ గాళ్లగామీఁదుఁగార్ ‖౩౨౨‖ తరువోజ‖ శతమఖత్రితయంబు జలజాప్తుఁడొకఁడు శతమఖత్రయిమీఁదఁ జనువిశ్రమంబు । ప్రతిభ

నీయడుగులో* బ్బఁగ రెండుగూర్పఁ । బ్రతిమీఁద నొక్కొక్క* పాదమై తనరుఁ।
జతురంఘ్రులీరీతి* జతగూర్చె సుకవి । చతురవాచాధుర్య* జలజాక్షునుతులఁ।
గృతులందుఁ దఱువ్రాయ* నియోజనెసఁగఁ గృతికృతిపతులకై చెప్పు* క్షితినెల్ల స
భల ॥ పంచవిధాక్కరంబు లెట్టివనిన.

క॥ మధువమనపురందరభా। మధిచంద్రగణాలిచేతు* మమహామధ్యా। మ
ధురాంతరాల్పపూర్వా। గ్రధితాక్కరలై తనరు* గ్రంథములందున్ ॥ ౩౨౩
మహాక్కర॥ సూర్యుఁ డొకఁడును మున్నుగాఁ దర్వాత* సుత్రాములేవురు పిమ్మఁ
దనొక్క । తారకేశుండు జతయైననిట్టిస* ప్తగణంబులొక్కపాదంబునకుఁ ।
జేరు రెండవ పాటనాలవ చోటఁ* జిత్రభానుగణంబుగదియుచుండు । నూరసి
లునాలవగణంబుపై బ్రాఁతి* యుత్పలాంగ మహాక్కరంబునకు॥ మధ్యాక్కర॥
మునుపుగాఁ బ్రాసంబుగూర్చి* మూఁటిపై విరమంబు నిల్పి। చననింద్రయుగళం
బు మీఁద* జలజాప్తు నొక్కనిఁ జేర్చి । యినుమడించిననాలుగణము* లెనసిన
నొక్కపాదంబు। ననరవక్కాణించినంతఁ* దగునిట్లు మధ్యాక్కరంబు॥ ౩౨౪॥
మధురాక్కర॥ మునినిశాకేంద్రసంహార* మూఁటిపై విరతులుంచి । తరణి
శక్రత్రయంబును* భానుమయూఖునితోఁ గూర్చి । వరుసతోనేనుగణముల* పా
దమొక్కటై యొప్పు । దొరలఁ జెప్పిననొప్పుఁ గృ* తుల మధురాక్కరంబు ॥
౩౨౫॥ అంతరాక్కర॥ భానుఁడిద్దఱాదిత్య* పతులు చంద్రుండు । పూనినాలు
గగుచరణ* ములకుఁ ద్రిగకాంత । మైనవర్ణంబు విరతి* నంతరాక్కరంబు । భా
నుశీతాంశునేత్ర* పద్మాకళత్ర॥ ౩౨౬॥ అల్పాక్కర॥ విరమంబు రెంటిపై* విస్త
రిల్లు। సురపులిద్దఱు నొక్క* సోముండు రాఁ। జరణమీమూఁటిచే* సాగియొప్పు ।
హరిపపర్యంక యల్పాక్కరంబు॥ ౩౨౭॥ మఱియు మంజరి॥ తుద మొదళ్లనునం
టి* దూఁకుశబ్దంబు। వర్జించి యతిమాఱు* ప్రాసంబులిడక । ప్రాసంబులేని ద్వి*
పదమై చెలంగఁ । బ్రాసంబు తుదలందుఁ* బదిలంబు చేసి। సాగింపఁగాఁ జాల* స
త్కవీశ్వరులు । మానంబు పెంపార* భూమిలోపలను । బద్మాక్షుఁ డెపుడు చే*
పట్టుమంజుపల। చందానసలరారు* జగతి మంజరులు॥ ౩౨౮॥ ద్విపద॥ సురపతి
త్రితయంబు* సూర్యుఁ డొక్కండు । విగమంబు రెంటిపై* వెలయు నొక్కటికి।
క్షితిఁ దగసి రెంటి* చే నొప్పు ద్విపద। మితిలేక చెప్పిన* మేలంద్రు కవులు॥ ౩౨౯ ॥
త్రిపద॥ తొలుతను నల్వురింద్రులు రెంటమూఁటను । బలభిద్ద్వయంబును రవి
యునశీలేకసలరాఁ ద్రిపద॥ ౩౩౦॥ చతుష్పద॥ జలజాసనవి* శ్రమసంయుత
మై। లలిషోడశమిత* లఘువులతోడన్। గలసి చతుష్పద* గతులనుధరలోన్ ।

లువగుఁజో పద * సేవకసులభా॥ ౩౩౧॥ విశాలచతుష్పద॥ భానుయుగముపై *
పయిసవలనిం। పూనమణిగతి * నొందగ ధరలో। జానలరుఁ జెప్పు * నవిశా
ళా। ఖ్యానమునవినా * యకతురంగా॥ శృంగాటచతుష్పద॥ నెమకించలఘుగ
ణం * బులుమూఁడురవియుఁ। దగులంగఁ బ్రాసంబు * దాఁక రెంటిపయి। నగు
నువళిగశృంగాట * కాఖ్యచౌపద కె। సఁగుసుకృతులసత్క * వుల * సమ్మతముతోడ॥
పంచపద॥ క॥ ఆదిసమవృత్తములలో। నైదంఘ్రులనెద్దియైన * నార్యులువలు
కఁగ। బాదుకొనికృతులలోపల। నాపరముసఁబంచపాది * యనుసంగానరులన్॥
౩౩౨॥ ఉ॥ ధన్యసుశీలయన్వనిత * తత్పగతన్న దియొప్పసఁదున। త్కన్యలుసే
యుసువ్రతము * తానుసువేడుకనాచరించిన। న్మాన్యతఁగట్టినట్టినవ * మండితతో
రమసూయచేసిపె। దైన్యముమొందికానలవి * ధాత్రికృతంబునసంచరించు
కౌం। డిన్యమహామునీశ్వరుఁగ * డిందిగఁబ్రోచిసరుక్మిణీశ్వరా॥ షట్పద॥ ప్రాస
ముల్మూఁడు * వాసవులాఁగుగి * పైసుధాదీధితితో నిర్మతి। భాసిల్లఁగాఁబా
ద * మీసూటితోనాల్గుఁ * జేసినకృతులందుషట్పదాఖ్య॥

నవవిధరగడలు.

వ॥ మఱియునైతాళీయభేదంబులైనరగడలనేకంబులుగలవందుఁ బ్రసి
ద్ధంబులైనహయప్రచారాదినవవిధంబులుప్రబంధములనర్తిల్లునవియెట్టి
వియనిన॥ క॥ నరసఖహయప్రచారము। నరుసఁదురగవల్గనమువి * జయమంగళ
ముల్। ద్విరదగతివిజయభద్రము। ధురహరిహరిణప్లుతగతులు * దోరలుం
గృతులన్॥ ౩౩౪॥ క॥ ఆద్యంతప్రాసంబుల। భేద్యంబులు రెంటరెంటఁ * బెనఁ
చిపదంబుల్। హృద్యంబుగఁగూర్చిననన। పద్యంబులురగడలెల్ల * వాలుంగృ
తులన్॥ క॥ కొదలేనినైపుణులఁజో। పగచేసుత్సాహవృత్త * పదయుగ్మముచేఁ
దుదనాదిని ప్రాసంబుల। వదలకవిరచింపవలయుఁ * బ్రాజ్ఞులురగడల్॥ హయ
ప్రచారము॥ ఋతువిరామ * మినులునల్వ। రతుకనొక్క * యంఘ్రిచెల్వ।
దనరహయతఁ * దార్క్ష్యడంచు। మునుశకాది * మునులునొగడఁ। జనుహయ
ప్ర * చారరగడ॥ ౩౩౫

తురగవల్గనము॥ ఇరవులన్హయప్రచార * మినుమడించికృతులఁజెప్ప। మురువి
దూరితాగ్నివరణ * తురగవల్గనాఖ్యమొప్పు॥ ౩౩౬॥ విజయమంగళము॥ తురగ
వల్గనంబురెంటి * తోడవిజయమంగళంబు। ధూర్తకంసమల్ల [illegible] * తుపీనహా
రసద్యశకీర్తి। పరగదుగ్ధసింధుమధ్య * భాసురాంతరీపవర్తి। వారిజాహసదృశమూ
ర్తి [illegible] జనహ్లాదబహారి॥ [illegible]

ముచే। విరమంబు రెంటిపై*ద్విరదగతి పేరిచే।విజయభద్రము ద్విరదగతిరె ట్టింప*విజయభద్రముచెల్లు * విదురపూజితపాద*వేదసన్నుతనామ । దరచ క్రకార్ముకగ * దాఖడ్గధారణా * తాపించసమగాత్ర*దళితదైత్యస్తోమ॥ మ ధురగతి॥నాలుగుమాత్రలు*నాటినగణములు । నాలుగు రెంటికి*నలివిరమణ ములు। గలసిమధురగతి*కనలునుజగణము। తొలఁగినధృతకౌ*స్తుభగవిరమ ణము॥౩౩౮॥హరిగతి॥నలసభగగములలోపలనేదై*నసునెనిమిదినాల్గిటిపై విరమము। గలసినహరిగతిచెలువగుఁగ్రృతులం*గవివరులౌనని చెప్పిననియమ ము॥ హరిణగతి॥ నరహరపదియు*నాలుగులములు। కరియతిహరిణ * గతికి నెళవులు॥వృషభగతి॥ఇరువదియెనిమిదిలఘువులుపది*యేనిటవిశ్రాంతియుఁ గూర్చిన। నిరవగువృషగతిపద్మాధిప*యిదివినుమాదరమునముదమున॥

యక్షగానలక్షణము.

సీ॥ తుదనేడులఘువులు*తొలఁగించిచదివినఁద్రిపుటకువృషభగ* తిపద యుగము। లలిఁగడపలనొక్క*లఘువుమానినజంపెమనుద్విరదగతిస * మ పదయుగము । గురుతగురచ్చర * కుతురగవల్లనాహ్వయమేకతాళియా*మ ధురగతికి। నంఘ్రికిర్వదినాలు*గటతాళమున మాత్రలొలివిశ్రాంతిప*ద్మా లుగింటఁ॥ తే॥ దెలియనర్థంబునర్థచం * ద్రికలువీటి । యక్షగానప్రబంధంబు* లతుకవచ్చు । రగడభేదంబులివియంద్రురసఁగ వీంద్రు । లవితనిజసేవకస్తో మ*యబ్ధిధామ॥ ౩౪౧

ఉదాహరలక్షణము.

సీ॥సప్తవిభక్తులు*సంబోధనంబునుగూడనెన్మిదివిభ*క్తులుగ్రమమునఁ।బతి పేరుదొరలంగఁ*బద్యమొక్కటిఁజెప్పిరగడభేదములుమా*ర్గములుగాఁగఁ।గ ళికలునెనిమిది*వళిములుగావించి దానిలోసగమును * త్కళికఁ జేసి । యది యొక్కసమసనం*బయ్యేడుదళములెన్మిదిఁగూర్చివానికిఁ*దుదవిభక్తి॥ తే॥ బయలుపఱిచికట్టకడను*బద్యమొకటి। పలుకవలయునుసార్వవి* భక్తికము గ । నిర్వదాఱుపద్యములందు*నిడినధాత్రి।నిదియుదాహరణ।మటందు*రిద్ధ చరిత॥సీ॥సంబోధనమునకు * సరసాళిజయపతిప్రథమకువాణివి * రావళియు ను।తృతిద్వితీయకుర్చుట*కీర్తిమతియుఁదృతీయకుఁగీర్తిసుభగయు* నటఁజతుర్థి కిని దేవలాభిని*యునుభోగమాలినిపంచమికినెసంగు* పాణియునుగ। శావతి షష్ఠియు*లలితకాంతి మతియుసప్తమికినిఘోణి*సత్కమలయు॥ తే॥నాదిసూ క్తులనామధే*యములువెనుకఁ। బలికినదివేల్పులష్టవి*భక్తులకును।వారుతమ

శక్తికోలందిని*వాలుఫలము।లిత్రుంసాయకద్వయము న*కందిరేశ॥ సీ॥సంబుద్ధియెడలించి * సప్తవిభక్తులుపలికినభక్తిన *ద్గతియనంగ।సంబుద్ధితోఁగూడ* సప్తవిభక్తులుపలుకనొప్పారుబ*ద్ధలియనంగ । సంబుద్ధితోఁ బవి * షమవిభక్తులతోడఁబలికినకృతియుని*ద్దళియనంగ।గళికలుత్కళికలు*గమకింపఁబలికిన కావ్యంబునుత్కళ్ల*కంబుననఁగ॥ తే-గీ॥ నవనిఁజాటుప్రబంధంబు*లం దుమిగుల। నాటుకొనియొప్పచుండుని* నాల్గుదెగలుఁ। గానఁబడునుద పూరణము* ల్గానలోల।కామెపల్లిశవల్లవీ*కామకృష్ణ॥ ౩౮౪॥ ఉ॥ శ్రీపని తాసనాథుఁడువశీకృతభక్తమనోంబుజుండువి।శ్వావనుఁడు గ సేనుఁడురు*వైష్ణవుఁడజేయుఁడగణ్యసద్గుణ । ప్రావృతభూషణోజ్జ్వలుఁడ * హాటపతికోటిమరీచిభద్రదం * తావళనాయకావనుఁడు*దారుఁడుగృష్ణుఁడుమమ్ముఁ బ్రోవుతక్ ॥౩౮౫॥ కళిక॥ మఱియుదేవకీశౌరసేనికు*మారనిర్మలరత్న రాజము।కఱకుటసురలనెల్లఁదారుణ*కదనధారుణిఁదునుము తేజము । బలిమిసందనునసముడఁ పలి * పారిజాతముధరకుఁదెచ్చెను।గోలదిమీఱినసమ్మదంబునఁ*గుండలంబులుతల్లికిచ్చెను। జెలఁగినరునకుసూతకృత్యము*చేసికౌరవులఁబరిమార్చెను ।దలఁపుమఱువనిదాసచయములఁ*దవిలితిరుగనిముక్తిఁజేర్చెను। వెలఁదికొఱకును బాణుచేతులు * వేయునఱికినవిక్రమోగ్రుఁడు । జలదములఁగిదెగడునొడలున * జానుమీఱెడుశుభసమగ్రుఁడు ॥ ౩౮౬ ॥ ఉత్కళిక ॥ కమలనేత్రుండిరాకరోయుచు*యమునదయొడ్డునఁదపము సేయుచు । సున్నకాంతనుజూచిరయమున * నున్నసుద్దివచించిప్రియమున । నరుఁడుగూర్చినమిత్రుఁనానతి*కరముపట్టెడుదానిఁదానతి। విదళితాసురసార్వభౌముఁడు*యదుకులాంబుధిసార్వసోముఁడు॥ ౩౮౭॥ఉ॥మానవులారరోగములుమానుసుపాపములులేవుసంపదల్ । జానగుదుఃఖముల్దొలఁగు*జాఱునఘంబులుఁనుందబుద్ధులై ।దీనతనొందనేటికిన*తిస్థిరభక్తినిఁగొల్వుఁడీపరా।క్షేనులుగాకమీఱుటవసు*దేవకుమారకుముక్తికొసమై॥ ౩౮౮॥కళిక॥మఱియుప్రేతలనెల్ల*మరులుకొల్పినవానిఁ।దాళవృక్షములెల్ల*ధరణిఁగూల్చినవాని।గాలిరక్కసుజావఁ*గాలఁదన్నినవాని॥౩౮౯॥ ఉత్కళిక॥ మందుపావకుఁగొల్చి * కాండవాహుతిఁ బ్రేల్చి । శార్ఙ్గిపేశ్వటఁగాంచి * పార్థునక్కడనుంచి । దారకుండమరించి*చేరఁదెచ్చినమంచి । యరదమెక్కకపూని*పురికివచ్చినవాని॥ చ॥ పులసిలనేలమానవుల* పుట్టువుపావనమయ్యెనెప్పుడుక్ ।గళవళమేలరోగముల*కాలగతింగడవట్టినీతిబా । ధలునుదరిద్రతాప్యధలు*దవ్వులకేచనువాంఛితార్థముల్ ।గలుగునమేయుచేతఁగమ*లాధవుచేవ

త్రశాయిచేఁ ॥ కళిక ॥ మఱియు బ్రహ్మమాయఁ గెల్చి * మసలుమాం
వాదిచేత । నెఱిఁ గిసాంభకునకువరము * లిచ్చి మెఱయు మోదిచేత। మృత
యు నిమరల గురున * కిచ్చినట్టి యమృతుచేత । నతులరాస కేలి సలిపి * నట్టి
ాదినటునిచేతఁ । బిండిరుబ్బునాఁతి మోము * పెరుగుదుడుచుకొంటెచేత।
ందుఁ దున్న కారుచిచ్చు మరిగి త్రావునమరుచేత। నెలుఁగుతోడఁ బోరిమణియు
తిఁ గొనినయదుజరుచేత । వెలయఁ దులసిప్రూసపేరు * వేసికొనినజోగిచేత॥
రా॥ ఉత్కళిక॥ గట్టిగ శరపంజరంబు * గట్టఁ దలఁచి వేగిరంబు। చవుటికడలి
తఁ జేరి * పవనతనయుతోడఁ బోరి। తన్నుఁ జేరనంతవచ్చి చెన్ను గెలుపునరున
చ్చి। మహిమ మెఱయు కృష్ణుచేత * మిహిరకోటిదీప్తుచేత॥ ౩౪౮॥ శా॥ ఓలం
ాసరు నేకమత్సరముతో * నుష్పొంగి పెక్కైదులు। స్లీలాకారమునం గొలంకు నడు
 నిట్టాడున క్రంబుతోఁ। జాలంగయ్యము చేసి చిక్కనమద * స్తంబేరమస్వామి
 కేలం బట్టి నిమిర్చినట్టి హరికై * కృష్ణాంబుభృన్మూర్తికై ॥ కళిక ॥ మఱియు
 గామోదకియును ఖడ్గము * మణియును శంఖముఁ బట్టినవారికై । మెఱయఁగ
దివ్య చేలముఁ దాల్చుక * మెలఁగెడు దధికణపరిదిగ్ధునకై । పెలుచం గదిసినమ
లనిరువురఁ * బిడికిటఁ బొడిచిన బలుమల్లునకై । వెలయఁగ యమునానదిలోఁ
ళియ * విషధరుఁ దోలిన యదుసింహునకై । విజయుని రథసారథియై గురు నృప *
ప్మాదులఁ గెలిచిన భూపతికై । గజిగాయ వనాభిధుము చుతుండు నిఁ * గనుదృష్టి
ఁజంపిన శ్రీపతికై । బలువిడి దేవకి తండ్రిని మధురకుఁ * బట్టము గట్టిన గోవిందునకై । గెలదాల్చినవై ఖరి గోవర్ధన * గిరి మోచిన మహదానందునకై ॥ ఉత్కళిక ॥
 లిప్పుట్టువునోము ఫలంబునవే। బలువిడిగిన గుపేదటికంబునవే। సరికొండల
మందుచుఁ బైసంబై। పురికింబరమానందము సంబై। కొనియుబ్బు చునచ్చి కలి
మిపనికిం। గనియదుకులొసంగిన బాపనికి। నలిమిచ్చిన బాలస్నేహునకై । కలు
ముల చేనేలిన కృష్ణునకై ॥ ౩౪౯॥ మ॥ పురిటింటం బసిబిడ్డ చందమున వా * పోవంగ
నాఁడాత్మలో। మురువుప్పన్విషదుగ్ధ యుగ్మకుచయై * ముద్దాడు రాకాసిగు। ర్తె
ఱిఁ గిన్నుం బుగఁ బాలుద్రావుమిష చే * నిర్జీవ నా కాలంబునఁ। ధరణింగూల్చిన నం
దపుత్రుం వలనం * దారార్ణధర స్థితుల్ ॥

కళిక॥ మఱియు గీతామృతస * మగ్రసింధునివలన। వఱలు భవపటుతిమి
ర * వనజబంధునివలన । బొంకు జెయ్యెడ లేని * భూరిసత్త్వునివలన । జంకు
 బన్నడు లేని * సమరనిత్యునివలన । భేదము లెయ్యెడ బాపు * కేళిమర్దనువలన। నాది
 కారణమూర్తి * యగు జనార్దనువలనఁ। గానరానిపదముల * గాముపానుపువ

లనఁ బూనిగోద్రాలికిఁ * బుట్టుకానుపు వలస ||౩౫౨|| ఉత్కళిక || తనుఁబిల్వవి
లఁగూరఁగ * దినిపాకమింపారఁ | జేసి ద్రౌపది చేత * నాసదీరఁగ మెంత | యడిగిన
నీశులకు * నిడఁగల్గు ధానులకుఁ | గల్పించు హారివలనఁ * గల్పస్థాయి వలన ||౩
శా|| కారాగారమునుండి వెల్వడి భుజం * గస్వామిను చ్ఛత్రమై | పైరా
ష్ట్రౌఁదు వాకిళ్లు దెఱువన * భ్రస్తోమముల్ మీఱిశ్రీ | సూర్యోద్భూతిపథంబ
గఁదనుఁగొంచుం దండ్రియే తెంచి చెల్వారం బెల్లను నిల్పఁ బొల్చు హారికి *
లారనేత్రమొక్కెదన్ || కళిక || మఱియుఁ బెఱయ నెఱయను ఱియు * మధు
గూల్చినట్టి హారికి | నుఱిమి తఱిమి చఱిమి నుఱుము * గ్రక్కుఁ గల్చిన వితకరికిఁ | గ
చి చఱచి యఱచి పఱచుఁ * గపినిఁ జంపినచ్యుతునకు | మఱగి తిరిగి విఱిగి యొరగు *
ద్దులీడ్చిన యమితునకు | సరలి కెరలి వరలి మరలి * సాళ్వుఁ జంపిన శౌరునకు | గరి
మెరిమెరి మెరిమి నెరిమి * కామెపల్లి మందిరునకు | నయము ప్రియము రయము
యము * నరునకిడిన కేశవునకు | వ్యయము భయములయము జయము *
కొసఁగు మాధవునకు || ఉత్కళిక || గొల్ల లెల్లఁ దల్ల డిల్లఁ * బెల్లు జల్లులల్లి
పోనవాన మానపూని * కానరాని కానలోన | నూచి లోచి నోచి మోచి *
చినట్టి నామమునకు ||౩౫౪|| మ|| పృథులావంతి వరస్వయంవరమున * న్విం
నువిందానుజులన్ | బ్రథసత్కోశని గెల్చి సద్గుణను భ * ద్రన్భద్రఁ దోకొంచు
చ్చి ధరాధీశుననుజ్ఞ చేనసలసా * త్త్వీకంబు గృహాభ్యాశ్రీన | ద్వైధీఁ బెండ్లాడిన
ణ్ణునందు నిలిచె * న్దీర్ఘప్రతాపోన్నతుల్ || కళిక || మఱియు నుగ్రసేనామాత్యు
నందు | నెఱిమీఱిలయకాల * నిత్యునందు | విదురార్చితపదార * విందున
దు | విదళితఘోరారి * బృందునందు | నాభిభవస్తాపి * హారునందు | బలి
ట్టణద్వార * పాలునందు | జలగాదిదశతనూ * చ్ఛాదునందు || ౩౫౫ || ఉత్కళిక
సజ్జరాగంబు | రజ్జునాగంబు * కంధిరోగంబు | మందరాగంబు * రాపుతోన
చి | పీపుతో మోచి * వెలయు హారియుందు | జలజాక్షునందు || ౩౫౬ || ఉ|| ధర
జూఁడంబినంజరిగి * దంతిపురంబున నాంబికేయుతో | ధర్మముఁ జెప్పి దుష్కృ
ల * డగ్గఱ శాంతనవాది సజ్జనుల్ | నిర్మలచిత్తు లెల్లఁ గను * నేరపు సన్సభఁ దా
నట్టిని | న్నర్మవహాకృతిం దలఁతు * నామమసంబున నందనందనా || కళిక || మ
యు * గస్మోహన * మాయఁ దాల్చినఁ జాల | జిఱుము తఱి ద్రౌపదికిఁ * జీరలిచ్చి
నకాల | సఖులతో నదిలోనఁ * జల్దిగుడిచిన బాల | విఖనసుం డెదలోన
వేఁదలిగ్చిన లోల | నరుతేరి నొగలపై * నాట్యమాడిన వీర | సరకు గొనిభీ
పైఁ జక్రమెత్తిన శూర | తరిని సద్గురుసుతుల * దాపరించిన సదయ | పెరిమ నా

రంబు * పెక్కులించినవిజయ॥ ౩౫౮॥ ఉత్కళిక॥ గురుభీష్మ రాధేయు *
రుజన్యమున నేయు । శరవన్హిఁ బయలెక్కుమురపమెల్లను నెక్కి । తసుగాల్చు
పాండుతనయులేగురి మెండు । బ్రతుకఁ జేసినపుణ్యా * వితతదీనశరణ్యా॥ శా॥
క్రుండవు నిన్ను నమ్మికొలుతు * న్నీ చేసుఖంబబ్బెనీ । కై వేదండ మొనర్తునీవ
ని * ప్రాప్తి చేకూరెనీ । కేవిశ్వాసముఁ జేర్తునింక మదిలో * హెచ్చ
యనీయంమవా । కై వారంబులు శౌరసేనతనయా * కామేపలీవల్లభా॥ ఉ॥
మనవిచ్చగింపుమిట । నన్నయభట్టకృతాంధ్రశబ్దచిం । తామణి శిల్పనూత్నకృత
నా చతురోపములుల్లసిల్లని । చ్చామతినర్పణంబుగ నొసంగితిగామెపలీశనీ
నై । రామయమైతగన్నవదు * దాహరణంబుజగత్ప్రసిద్ధిగాఁ॥ సీసంబులనున
మువిషమంబులు రెండు దెఱంగులయ్యేవానివి శేషంబులెట్టివనిన॥ సీసమా
॥ యతినైనఁ బ్రాసంబు * నందైన రెంటితోఁ । జెప్పిరేనియుసమ * సీసముగు
నియమముల్దినిపై * నిలిపినసీసంబులాఱు దెఱంగులై * యతిశయిల్లు ।
నిమిషంఘులఁ బ్రాస * మెక్కింపవళ్లకై సర్వతఃప్రాసనీ * సంబనంగఁ ।
బ్రాసనుంఘ్రుంఘ్రులఁ * బదిలంబుగాపింపనక్కిలిప్రాసనీ * సాఖ్యమనఁగ ।
దినేనశినిల్పి * రావడేపదమెల్లఁ జేయు నెయ్యెదివడి * సీసమనఁగఁ ।
ఖండములయందుఁ * బ్రత్యేకయతులుగా స్థిరనవకలివడి * సీసమనఁగఁ । గు
గానుత్సాహ * తుదయందుగీతంబు చెప్పినవిషమాఖ్య * సీసమనఁగ । గడవె
లఘువులే * కల్పించి రెద్దానసర్వలఘుసీ * సంబుననఁగ॥ తే॥ సప్తవిధములివి
శబ్ద * శాసనుండు । పంచమాన్నాయఫక్కిలోఁ * బల్కెఁగాని । కడమ
లాఱుసీసముల్విడిచిపెట్టి । చెలఁగినమసీసపద్యమే * చెప్పినారు॥ ౩౬౦

అందుసీసలక్షణమెట్టిదనిన.

క॥ సురపతులాఱ్గురిపై భాస్కరులిరువురుగూడనొక్క * చరణముపొల్చుం ।
రగునవినాలుగడుగుల । విరమమ్ముపై రెంటరెంట * వెలయఁగవలయున్॥
౬౧॥ క॥ వాసిచరణములునాలుగు । చేసితుదినిగీతమొకటి * చెప్పఁగన
య్యెన్ । సీసముతంగెడదేశవి । భాసురశుభశీల కామె * పలిగోపాలా॥
సమసీసము॥ బ్రతికించెనెవ్వాఁడు * మృతగురుతనయుని మెలఁతవేఁడిన మె
* మేలుచేసెఁ । బోషించె నెవ్వాఁడు * పొదివినదారుణాపదబెల్లఁ దో
గించి * పాండుసుతుల । వెడలించె నెవ్వాఁడు వెడపాఁపబావిలో నూ
రవల్లియై * యున్ననృగుని । మర్దించె నెవ్వాఁడు * మాసలంబునవృష్ణియ
[illegible] ॥ తే॥ । వేల్పువేవాఁడు పాండవ * విపిన

మెల్ల । జాతవేదోత్థవిలసిత*జ్వాలమీఁదఁ । నతనిఁగీర్తింతుమదిలోన * నను
దినంబు । ననఁగనలరారుసమసీస * మహిలకృతుల॥ సర్వతః ప్రాససీసము
వేదండవరదుండు * వేధోండగాండుండు । నాగేసశయనుండు * యాదవేం
ద్రుఁ । డాదిత్యవంద్యుండు * సోదానసులభుండు । వేదాంతవేద్యుండు * శా
లనీలుఁ । డాదితేయుఁడుబిండి * నాదకళాతీతుఁ । డాదిత్యకులజుండు * బా
ధితారి । మేదినీశ్రీశుండు * భూధరగాత్రుండు । శ్రీదమిత్రసఖుండు * ద్వా
దశాత్ముఁ॥ తే-గీ॥ డాదిదేవుఁడాశ్రితగంధ * మాదనుండు । చేదిసాంభక
వైదర్భ * సూదనుండు । నీసురమురళీనాదవి * నోదుఁడనుచుఁ । జెప్పిన
నుసర్వతఃప్రాస * సీసమగును॥ ౩౭౨॥ అక్కిలిప్రాససీసము॥ శిక్షించెనె
వ్వాఁడు * చేటుకై సభలోనఁ జెడుమాటలాడిన * చేదివిభుని । రక్షించెనె
వ్వాఁడు * ద్రోణిబాణముచేతఁ । జిక్కుండఁగఁబరి* క్షిన్నృపాలు । భ
క్షించెనెవ్వాఁడు * పర్వతాకృతిచేతనాభీసులర్పించు * నారగింపు । వీక్షిం
చెనెవ్వాఁడు * వేడ్కతో సేవకుల్ । బ్రతుకుసట్లుగఁగృపా * పాంగదృష్టి।
తే-గీ॥ దాక్షిణాత్ముఁనిసాంభక * ధారుణీశుఁ । జంపెనెవ్వాఁడుపోరులో * నా
మాసమునఁ । బక్షిరాజతురంగుఁడౌ * నవ్వఁడనంగఁ । జెలఁగుచుండువృత్తప్రా
స*సీసములిల॥ ౩౭౩॥ నడిసీసము॥ విజయసారథిఁగాని* వినుతింపఁగానొల్లఁ
రినాయకునిఁగాని*కీర్తిసేయ।యాదవేంద్రునిఁగాని* యభినుతింపఁగనొల్లమ
ధుసూదనునిఁగాని*మదినినిల్పఁ।బద్మనాభునిఁగాని*ప్రణుతింపఁగానొల్లఁబొ
ఠీనపతిఁగాని*ప్రస్తుతింప । బాణసంహారుఁగాని*భజియింపఁగానొల్లఁభీమా
బరుసిఁగాని*ప్రీతిఁదలఁప॥ తే-గీ॥నవితవేదండపతిఁగాని*యనుసరింప। నను
నినుఁగూర్చియనురక్తి*నాత్మనెపుడు। పొగడుసత్కవిప్రజములఁ*బ్రోచితన
గఁ।దనరునడిసీసభేదంబు*తాఁ*భేది॥ ౩౭౪॥ అనకలివడిసీసము॥ సామహాజి
హితా * స్తోమంబుసామంబుగామించిమైత్రికి * నామతింప।సభిమానధారుణీ
విభులుదానంబుచేపక్క అలన్ని యుఁ*జక్కఁజేయు ।సతిరుక్మపతిమా*వత
లుభేదంబుచేదినదిసక్షిణాత్వా*మునకుఁజెడఁగఁ।బదలింపుటుద్దండు*లోదిగ్ది
డంబుచేదనయాజ్ఞ యకాందల * నునిచినడవ॥ తే-గీ॥ సంధియానాదిషాడ్గుణ్య
బంధురముగ।నొంగశక్తి। తరహా సేతుఁ*త్రై ముదారి। సేలననురక్తిసీతితో*నే
సనుచుఁ।జేయునవకలిన ౩నాం*సీసమగుగ॥ ౩౭౫॥ సమసీసము॥ అంచితవ
గభీముసకుస*హాయ కుగుడెంది తా। నింమ కొదిగ సురము సేయ*నేయునంత
బుతాఁ।కించుకొనకకినుకవలసఁ*గొరలివరకను। తుమురి ంచినటిపవఁనాచి*తే

ఘోటకావలిం॥ ఆ-గీ॥ దోలుకృష్ణయంచుఁ * దోరంపుటుత్సాహ । గీత
మొకఁడుమెళ * గింపవిషమ । సీసమునఁగ వెలయు*శ్రీకామపల్లీశ । జమ్మిచెం
తనున్న*చతురవచన ॥ ౩౬౬ ॥ సర్వలఘుసీసము॥ క॥ క్షమప ట్త్రింశల్లఘువు
లు। త్రిమహేశవిరామముగల*దీర్ఘపదచతు । ష్కముపై నొకగీతిమురర । ప్ర
మథనసర్వలఘుసీస * పద్యమునకగుౘ ॥ ౩౬౭ ॥ సీ॥ కరివరదపరమకృప * ధ
రణిధరసురవినుతకనకవసననరహరి* గరుడగమన । నళినకరపదనయన * దళి
తఖరదనుజచయనరసఖవరగుణనిధి * శరధిశయన । పరమపదనిలయహరి *
పరమపురుషప్రకృతికిఁబరుఁడననినునిగమని*వహముపలుకునిరతమునుహృ
దయమున*నినుఁదలఁతుననుమనుపుమనియనఘచరితజల*దనిభతనువ॥ తే-
గీ॥సర్వలఘుసీసమిారీతి*సకలసుకవి।వరులుచెప్పుచుండిలమిాఁద*వరుసనెల్ల।వా
రుమెచ్చంగసర్వేశ*వారిజాక్ష । కామపల్లీశయచ్యుత * కామజనక॥ క॥ బల
సోదరగీత్యాదితా । ర్యలునాల్గార్యాఖ్యగీతు * లాటవెలఁది తే। టలు రెండున
మము లెత్తుక । మలనాహ్వయపదలువిష*మంబులుమూఁడుౘ ॥ సమగీతి॥
క్షమఁబథ్యాకందముచం। దముౘ రెండరలు దెలియఁ*దనరింపౘ । సమమ
నుగీతికృతులలోఁ । గమలాహ్వాదయాబ్జవాః*కమలాక్షా॥ ఉద్గీతి॥ మొదలి
సగముచపలగతిం। బదన్నగముపథ్యగతిని*దొడరంగా । నిదియుద్గీతియనం
దగు।విమరాక్రూరాదివరద * వేణుధరా॥ఉపగీతి॥ ధరఁజపలాకందముపై ।
ఖరిస్నగంబైన * కావ్యముౘ । బరగునుపగీతిపూ ర్వా । మరవ్రజతమిస్ర *
మార్తాండా॥ ౩౬౮ ॥ ఆర్యాగీతి ॥ సముదీరితపథ్యాకం । దముకన్నను నొక్క
గురువు * దాఁకించినచో । క్షమనార్యాగీతియగు।న్గమలాప్రాణేశపహజ*కం
దంబదయో॥ సమగీతులందునాటవెలఁది॥ మేలు మేలటంచు*మిత్రులుముగ్గు
రు। వింతవింతయనుచు * విబుధులిద్దఱహాహాయనుచునూరు * లయిదుగురు
మెచ్చ।నాటవెలఁదిమూఁట*నలరునగము॥ ౩౭౦॥ తే-గీ॥ మిత్రుఁడొక్కఁడు
వీణియ*మిాటుచుండ।విబుధవరులిద్దఱర్థంబు*విప్పిచెప్ప । నినులునిద్దఱువిను
చుండ*నేకగతిని।దేఁటగీతంబుమూఁటను*నాటమర్యొ॥విషమగీతులందునె
త్తుగీతి ॥ సురనాథుమిాఁద* సూరులిద్దఱురెంటవిరతి । ధరణిఁబ్రాసంబు *
దనరునెత్తుగీతియంచు॥ కమలసగీతి॥ హగణమైనఁబాలునగణ * మైనఁజాలు
హగణ । నగణములును రెండుగలసి * నాటియంఘ్రికేను । తగినవిరతినాలు
గింటఁ*దనరఁబ్రాసమొదవి। మిగులమెఱయుచుండుఁ*గృతులఁగమలనాఖ్య
గీతి ॥ ౩౭౧॥ పసపగీతి॥ నసనిముసనుభాను *లాదిత్యపతులిద్ద । ఱవలనేగుర

ర్కు * లర్థమునకుఁ । బవడగీతియందుఁ * బ్రాసముల్ సమకూడు । నవియె యాట వెలఁది * యందు లేదు ॥ వ॥ ఇది నవగీతివివేకం బింక బిరుదావళిలక్షణం బెఱింగించెద ॥ తే॥ క్షితిమహారాష్ట్రభాషచేఁ * జెప్పఁబడెడు । భీకరోక్తులు బిరుదులై * పెక్కుదనరు । వానిబిరుదావళి యొనర్ప * వలయు నంద్రు । బుధులు సంబుద్ధిపదములు * పొసఁగఁగూర్చి ॥ ౩౭౨ ॥ చ॥ అతిభుజవిక్రమోద్భవము*లై రిపుకర్ణకఠోరకంబులై । యతులితవీరవాక్యులయి * యాదిమపార్థివలాంఛనంబులై । ప్రతిపదనూతనంబులయి * భాసిలు సూక్తులు గూర్చి స్వస్తివా । క్యతతులఁ జెప్ప నొప్పు బిరు * దావళి సార్వవిభక్తికంబుగాన్ ॥ చ॥ సలలితవాక్యగుంభనల * సర్వవిభక్తుల దీవనంబులన్ । జెలువగు పద్యమొక్కటిర * చించి సపిమ్మటఁ గాఁడకీలి సం । కలితచతుష్కషట్కదళి * గద్యము లెన్మిదియుం బదాఱునిం । పలరఁగఁ గూర్చి పేర్చి బిరు * దావళిఁ జెప్పఁగ నొప్పునెంతయున్ ॥ చక్రవాళము ॥ క॥ ఒకపద్యము పిదపదశా । ష్టకసంపర్యాప్తగద్య * చతురంబగు ఫక్కికిఁ బేరు చక్రవాళం । బకట చతుర్భద్రమదియె * యచ్యుతమఱియున్ ॥ క॥ తొలిసమసనాంత్యవర్ణయు । గళ సుప్తనరుక్తిగాఁగఁ * గైకొని సామీ । ప్యల సత్సమాసము మొదల । నలరించిన చక్రవాళ * మగు చాళుక్యా ॥ తే॥ అవధరింపుము దేవ * దివ్యప్రభావ । భావనాతీతనిస్తుల * పరమమూర్తి । పూతనాజైత్రసుత్రామ * పుత్రమిత్ర । మిత్రశశినేత్రనిర్జర * స్తోత్రపాత్ర ॥ చిత్రకవిత్వము ॥ సీ॥ అనులోమము విలోమ * ము నిరోష్ఠ్యము నుదలకట్టును గుదులు శృం* గములు నతు । రవిలోపమును బవ * భ్రమకంబు పద్యభ్రమకమును సల్లెంట్లు* మఱియు నేక । పదియు ద్విపదియుఁ ద్రి * పదియు ననేకవర్ణంబును ద్వ్యక్షరి* త్ర్యక్షరియును । సరవి నిచ్ఛావాక్య * సంఘట్టనంబును నాదిగాఁ గొన్ని ప* ద్యంబు లెల్ల । క్షితిని జిత్రకవిత్వప్ర * సిద్ధనామ । ధేయముల చేతఁ బెంపొంది * తెలివిమీఱు । వానిఁ దెలియఁగ వచియింతు * వాసు దేవ । నందగోపాంగనాపుత్ర నరకజైత్ర ॥ అనులోమము ॥ క॥ దామోదరసామతనధ । రామాసరసాకరదళ * రథహరిరాధా । కామాసదయాతిపగమ । ధామావరయాదవకుల * దారకరాసా ॥ విలోమము ॥ క॥ సారాకర చాలకువద । యాంరవమాభామరపతి * యాదసమాకా । ధారారిహాధరశదరళ । సారసమారాధనతమ * సారదమోదా ॥ నిరోష్ఠ్యము ॥ క॥ పావనపాథాబాభా । మావాయనునాఱు లిపులు * మఱి పద్యములో । భావింపదొరలకుండిన । భూవలయమునన్నిరోష్ఠ్య * ముపిసాళించున్ ॥ ౩౭౩ ॥ క॥ సరహార్యక్షదయాకర । కరిరక్షణచక్రహ

స్త*కాంచనచేలా । గరుడతురంగజనార్దన । ఖరదైత్యనికృంతనహరి * కం
జదళాక్షా॥ గుఢములు॥ క॥ విరివినినిలిచిరివినిచి।క్రిరిదివినిశిఁదిరిగిరితిరి * గిమిడి
కిఖిలి। ల్లిరిచింతిల్లిరితివిరిరి । సిరికొలకుధనాఢ్యులనఁగ*క్షితిగుఢములగుఁ ॥
గోమ్ములు॥ క॥ గురుఁడునుశుక్రుఁడును గ్రుఁడు।పురుహూతుండునుశుకుండు *
బుధుఁడునుగుహుఁడుఁ । బురుకుత్సుండునుగుత్సుఁడు । గురునుతులొనరించి
రనఁగఁ*గోమ్ములుకృష్ణా॥ అక్షరవిలోపము॥ క॥ రవికన్యాసుందరకర । మవ
ళంబనమోర్చియూఁదె*సచ్యుతుఁడనియె । ననవర్ణవిలోపముగా । ననవింబ
తియింపవలయు*నార్యులునలరఁ॥ పదభ్రమకము॥ క॥ ధీరానానారాధీ ।
ధారాకరతాతరళిత * తారకరాధా । ధారాసుతతసురాధా । ధారితతరి
ధానన్నాఁబ * పభ్రమకమగుఁ॥ 322॥ పద్యభ్రమకము॥ క॥ రాధానాధా
తరళిత । సాధకరధతావరసుత * సరసనిధానా । నాధానిసరసతనురస । తా
ధరకధసాతళిరత * ధానాధారా॥ సల్లెంట్లు॥ క॥ నారదమునిశార్దూలము ।
కూరిమిసజ్జనంబుఁగప్పకొనివేడుకతో । నారాయణవాసమునక । నాతరమే
తెంచునసఁగ * సల్లెంటులగుఁ ॥ ఏకపాది ॥ తే-గీ ॥ మతివినాయకభరితస *
మ్మదుఁడసంగ।మతివినాయకభరితస*మ్మదుఁడసంగ । మతివినాయకభరితస*
మ్మదుఁడసంగ । మతివినాయకభరితస * మ్మదుఁడసంగ॥ ద్విపద ॥ తే-గీ ॥ సౌ
మ్యగుణకపుల్ నినుఁబ్రీతి*సరసిజాక్ష । భోగిభోగాసనుండని * పొల్చుటరుదె।
సౌమ్యగుణకపుల్ నినుఁబ్రీతి* సరసిజాక్ష । భోగిభోగాసనుండని * పొగడద్వి
పద॥ త్రిపద॥ తే-గీ ॥ దేవమునివంద్యగోవింద*దితిజహరణ । పుండరీకాక్ష
యవ్యక్త*పుణ్యపురుష।యమరసన్నుతగోపాల * హరిముకుంద । దేవయవ్య
క్తహరియునాఁ * త్రిపదయయ్యె॥ ఏకాక్షరి॥ క॥ నానాననానునన్నన । నూ
ననునిన్ననెనేను * నున్ననినినన్నై । నానీననునానానును । నానూనయసంగ
నొంటియక్షరమయ్యెఁ ॥ ద్వ్యక్షరి॥ క॥ మునినామామమ్మునుమన । మున
మానిననేమమునను*మొనమానను న।న్నుమనిమనసమున్నన। ననుమా
నానామునినయ*నద్వ్యర్ణమగుఁ ॥ త్ర్యక్షరి॥ క॥ మానితమతితోమమతను।
నీనామము నేమమునను*నేనుమనమునఁ । మానమునమతమునూనను।దాన
తముగఁదలఁతునసఁగఁ*త్ర్యక్షరియయ్యెఁ॥ ఇచ్ఛావాక్యసంఘట్టనము॥ క॥
తోటలులెస్సైయున్నవి । తాటాదూటములుగావు*తాపసులుండఁ । బేట
లుదామోదరుచె । ర్లాటలకున్నెళవులుమఘు* రాఘురిచెంతఁ ॥ వ॥ ఈ పద్య
మునఁదోట తాట పేట ఆటయనుమాటలర్థవంతముగాఁ గూర్చుటంజేసి దీని

పేరుఇచ్ఛావాక్యసంఘట్టనము॥ బంధకవిత్వము ॥ సీ ॥ గోమూత్రికాఛత్ర* గుచ్ఛకుండలినాగకంకణమర్దల*ఖడ్గచక్ర। పంకజసర్వతో * భద్రమాలాక్షరీప్రముఖబంధంబులే * ర్పడఁగఁజెప్పు। వృత్తముల్బంధక * విత్వవిశ్రుతములై కవులకుఁజెవులపం * డువులుసేయఁ। బటుతరప్రౌఢిమఁ * బండితపామరసాధారణంబుగా * జగతిలోన। రాధికాకేళికాలోల* రమ్యశీల । భూరిగుణసాంద్రయదు * కులాంబోధిచంద్ర। వల్లవీమానచోరదు* ర్వారశూర। వరమవాచాలరాజగో*పాలబాల॥ వ॥ ఇదిబంధకవిత్వంబింక గర్భకవిత్వంబువివరించెద॥ గర్భకవిత్వము ॥ సీ ॥ గాంగేయకౌశేయ * ఘనకందగీతసద్గర్భచంపకమాలి*కయువరిష్ఠ। కందపద్యద్వయ * కమలవిలసితరుగ్మవతికాగర్భిత * క్రౌంచపదము। గీతమత్తేభవి *క్రీడితాకందగర్భితసీసమునఁటమ*ద్వాత్రిత్తగర్భి। తోత్పలమాలిక * యునునుకల్పితకల్పవల్లి యుసీసరూ * పద్విపదయు। స్రగ్విణీగర్భభు * జంగప్రయాతంబుకందగర్భితమణి * గణనికరము। కలితచతుర్విధ*కంపపద్యమునష్టవిధకందమునుబంచ*విధసువృత్త॥ తే॥మాదిగాఁగలకొన్నిప*ద్యములుపెక్కు।సరవిఁబద్యములిమిడిదో* షములులేక। కానవచ్చెసనవిమొల్ల*గర్భకవిత। ధరణినొప్పారనీరీతిఁ * దనరుఁగృష్ణ॥ ౩౮౧

కంపగీతగర్భచంపకమాల॥ చ॥ నరహరికేశవాపనజ * నాభరమాధవవంశమాస్తబం। ధురసుగుణాకరాచరిత * దూరజనార్దనదోర్బలాఢ్యగి। ర్వరగిరిశస్తుతామురహ * రాసురపూజితముఖ్యపాదనుం। దరపురుషాగ్రణీభుజగ * తల్పశచీపతిపుత్రరక్షణా॥ ౩౮౨॥ ఇది భాషాపరిచ్ఛేదములోఁ దెలుపఁబడియె॥ కంపద్వయకమలవిలసితధుగ్మవతీగర్భక్రౌంచపదము ॥ ద్వారవతీనా*థాసమదారాతరుణాధనళికర * ధరనుతనామా। మారమణీధా * మాసుకుమారామురుదధిపతిరిపు * మదగిరిశంబా। సారసనేత్రా* సత్యవిచారాశరగుహాభవముఖ * సకలసురేశా। సూరకులాతే * జోజితసూరాసురవరమణినిభ * సురుచిరదేహా॥ ఇదివర్ణపరిచ్ఛేదములోఁ దెలియఁజేయఁబడియె॥ మత్తేభవిక్రీడితాకందగర్భసీసము॥ వినయసంపన్నర * విప్రభూతరమణీనాథాసహోజేకు * నాసరాత్త। విభయదాకారహ * విర్భుగాయతరిపుప్రాణానిలాహీశ్వరారమేశ। విలయకాలానల * విక్రమప్రథితసాల్వగ్రావవజ్రధ్ధర్మ*వాసరేణ్య। విలయశిలాయుదు * వీరకౌస్తుభధరాచక్రియశోదాత్మ * జాముకుంద ॥ తే॥ కరివరదపూతనాంతక * గరుడగమన। సత్వసహితకామజనక * శంకరసఖ। కనకవసనసుందరదేహ*వసధిశయన। సనకముని వినుత

చరణ*సరసిజయుగ॥ ౩౮౩॥ ఇదివళి ప్రాసపరిచ్ఛేదములోఁ దెలుపఁబడియె ॥ వాణీపద్మాంబారతిదరధ్వనితాళమధుర గర్భోత్పలమాలికావృత్తము॥ శా రదశౌసితప్రసవ * చాపవిఖండనసామసన్నుతా । తారణదానపోషధవ * తాపసమండనధర్మతత్పరా । వారణభాసురప్రభవ * ప్రాపకభండనవాస వానుజా । పారదవాసుదేవభవ * పాపవిఖండనభర్గపూజితా॥ ౩౮౪॥ ఇది యీపరిచ్ఛేదముతుదను దెలిపెదము॥ కల్పితకల్పవల్లీప్రహరణకలిత॥ కర ధృతకరుహాం * కరిహితకరణం । కరుహాసఖరుచిం * గరుడఖగరథం । ఖర ఖునకరవిం * ఖరతరకరగం । గరళముఖరిపుం * గరధరకరతం॥ ఇది సంధిపరి చ్ఛేదములోఁ దెలిపెదము॥ మఱియుఁ గల్పితకల్పవల్లీభాస్కరవిలసితము॥ అక్షరహారివిక* చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖనుత* యదుకులదక్షా । రక్షక సురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా । పక్షగపతిరథ * పౌంద్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖ * బహుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్ష సదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా ॥ గర్భప్రథమకందము ॥ క॥ అక్షరహారివికచాంబురు । హాక్షా యక్షపసఖనుత * యదుకులదక్షా । రక్షక సురవిదురద్విప । రక్షా రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా॥ గర్భద్వితీయకంద ము॥ క॥ పక్షగపతిరథపౌంద్రవి । పక్షా భక్షితదవశిఖ * బహుసవదీక్షా । వృ క్షగసహచరఋక్షస । దృక్షా ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా ॥ గర్భద్వి పద॥ అక్షరహారివిక * చాంబురుహాక్ష । యక్షపసఖనుత* యదుకులదక్ష । రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్ష । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్ష । పక్షగపతి రథ * పౌంద్రవిపక్ష । భక్షితదవశిఖ * బహుసవదీక్ష । వృక్షగసహచర* ఋక్షసదృక్ష । ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్ష॥ లాలిపాట॥ అక్షరహారి విక*చాంబురుహాక్షా * యక్షపసఖనుత * యదుకులదక్షా । రక్షకసురవిదు* రద్విపరక్షా * రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా । పక్షగపతిరథ*పౌంద్రవిపక్షా * భక్షితదవశిఖ * బహుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర*ఋక్షసదృక్షా। ఋక్షపదు హితృప*ఋషిజనపక్షా॥ లాలి॥ అర్ధచంద్రికలు॥ అక్షరహారివిక * చాంబురు హాక్షుఁడు॥ ౧॥ యక్షపసఖనుత*యదుకులదక్షుఁడు॥ ౨॥ రక్షకసురవిదు*రద్విప రక్షుఁడు ॥౩॥ రాక్షసవిదళన*ప్రరుచిరవక్షుఁడు॥ ౪॥ పక్షగపతిరథ * పౌంద్రవి పక్షుఁడు ॥ ౫॥ భక్షితదవశిఖ*బహుసవదీక్షుఁడు ॥౬॥ వృక్షగసహచర*ఋక్ష సదృక్షుఁడు ॥ ౭ ॥ ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షుఁడు ॥ ౮ ॥ పెండ్లిపాట॥ లక్ష్మీకల్యాణవైభవమే॥ అక్షరహారివిక* చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖనుత*

యదుకులదక్షా । రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా॥ లక్ష్మీకల్యా॥ పక్షగపతిరథ * పౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదుహిత్రుప * ఋషిజనపక్షా ॥ లక్ష్మీకల్యా॥ శ్రీధవళేము ॥ అక్షరహారివికచాంబురు * హాక్షాయక్షపసఖ । రక్షకసురవిదురద్విప * రక్షారాక్షసవిదళన । పక్షగపతిరథపౌండ్రవిపక్షాభక్షితదవశిఖి । వృక్షగసహచరఋక్షస * దృక్షాఋక్షపదుహిత్రుప॥ ౩౯౨ ॥ సువ్వాలే ॥ అక్షరహారివిక * చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖనుత * యదుకులదక్షా । రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా॥ సువ్వీ॥ పక్షగపతిరథపౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదుహిత్రుప * ఋషిజనపక్షా॥ సువ్వాలే॥ ౩౯౩॥కందద్విపదగర్భసీసము ॥ మకరకుండలకర్ణ * మహితాభ్రవర్ణ । శకటదానవిపక్ష*కమలజాక్ష । శుభికాలసత్ఫాల * సుయశోవిశాలయభిరమతస్నిగ్ధయా * పీతదుగ్ధ । శ్రితదేవతరుమూల * చేదీశకాలధృతమణిధరగదారి * తపతికథిత । నివసితవైకుంఠ * నియతాబ్జకంఠరవికళాదశుభనేత్ర * విజయమిత్ర॥ తే॥ సతతసనకాదిసన్నుత * చతురచరిత । యాదవకులసత్యనిరత * యచ్యుతమధు । విదళనహరిశాశ్వతకృష్ణ * విదురవరద । భవవిరించినుతాయంచుఁ * బ్రస్తుతింప॥ ౩౯౪ ॥ గర్భద్విపద॥ మకరకుండలకర్ణ * మహితాభ్రవర్ణ । శకటదానవవిప * క్షకమలజాక్ష । శుభికాలసత్ఫాల * సుయశోవిశాల । యభిరమతస్నిగ్ధ * యాపీతదుగ్ధ । శ్రితదేవతరుమూల*చేదీశకాల * ధృతమణిధరగదా * రితపతికథిత । నివసితవైకుంఠ * నియతాబ్జకంఠ । రవికళాదశుభనేత్ర * రవిజాతమిత్ర॥ గర్భకందము॥ క॥ సతతసనకాదిసన్నుత । చతురచరితయాదవకుల * సత్యనిరతయచ్యుతమధువిదళనహరిశా । శ్వతకృష్ణవిదురవరదభ * వవిరించినుతా ॥ ౩౯౫ ॥ స్రగ్విణీగర్భభుజంగప్రయాతము ॥ నమోదాళికావేణు * నాదప్రవీణో । ద్యమాయాంశుపేణా*మహాయానవారీ । రమాధీశదామోద * దేవదేవా। త్తమాభీశమిత్రాక్ష * తార్క్ష్యానుయాయీ ॥ ౩౯౬ ॥ కందగర్భమణిగణనికరము ॥ కరధృతజలజునిఁ * గరిపతివరదుఁ । వరతనురుచిజితవనదునిఁబరముఁ । బరివృఢుఁగొలిచెదఁ * బరమదశరణుఁ । శరవణాభవనుత*చరితునిఁగరుణఁ॥ గర్భకందము ॥ కరధృతజలజునిఁగరిపతి । వరదునివరతనురుచిజిత * వనదునిభరముఁ । బరివృఢుఁగొలిచెదఁబరమద * శరణు

స్వరవణభవనుత* చరితునిఁగరుణ౯॥ ౩౯౯॥ చతుర్విధకందము॥ రెండవచరణంబునకు। నెండవగణమాదిగాఁగ * నిర్మించినచో। దండిచతుర్విధకందము। పాండవపక్షా మెలంగుఁ * బ్రాజ్ఞులసభల౯॥ చతుర్విధకందము॥ బలులేమిచేత వేసరు। చెలికింజిపిటంబులీయఁ*జేకొనికృపతోఁ। గలిమిచ్చినావు కేరుచు। నెలమింగృపనేగితజ్ఞ * హితవుగ విపుల౯॥గర్భద్వితీయకందము॥ జిపిటంబులీయఁజేకొని। కృపతోఁగలిమిచ్చినావు * కేరుచునెలమిం। గృపనేగితజ్ఞహితవుగ। విపులంబలులేమిచేత * వేసరుచెలికి౯॥ గర్భతృతీయకందము॥ కలిమిచ్చినావుకేరుచు। నెలమింగృపనేగితజ్ఞ * హితవుగవిపుల౯। బలులేమిచేతవేసరు। చెలికింజిపిటంబులీయఁ * జేకొనికృపతో౯॥ గర్భచతుర్థకందము॥ కృపనేగితజ్ఞహితవుగ। విపుల౯బలులేమిచేత * వేసరుచెలికి౯। జిపిటంబులీయఁజేకొని। కృపతోఁగలిమిచ్చినావు * కేరుచునెలమి౯॥ మాలికాచతుర్విధకందము॥ తరతరమువర్ణమాదిగ। దొరలించినమాలికాచ * తుర్విధకందం। బరుదారునుసత్కృతులం। దురగాధిపనవ్యతల్ప * ముదధిశయానా॥ క॥ శ్రీభూమీనవరదహరి। గోభూమానవవినుతను * గుణబుధమధునా। శాభీమానవకృష్ణఘు। నాభామానవహరిదరి * యభవకమలనా॥గర్భద్వితీయయకందము॥భూమీనవరదహరిగో। భూమానవవినుతగుణ*బుధమధునాశా। భీమానవకృష్ణఘునా। భామానవహరిదరియభ*వకమలనాశ్రీ॥ గర్భద్వితీయకందము॥ మీనవరదహరిగోభూ। మానవవినుతనుగుణబుధ*మధునాశాభీ। మానవకృష్ణఘునాభా। మానవహరిదరియభవక*మలనాశ్రీభూ॥ గర్భచతుర్థకందము॥ నవరదహరిగోభూమా। నవవినుతనుగుణబుధమధు*నాశాభీమా। నవకృష్ణఘునాభామా। నవహరిదరియభవకమల*నాశ్రీభూమీ॥అష్టవిధకందము॥ రెండేసిగణంబులపై। నుండినగణమాదిగాఁగ*నొనరఁగఁ జదువ౯। ఖండితసౌంభకఘోటకి। తాండజయష్టవిధకంద* మనఁగాఁబరగు౯॥ ప్రథమకందము॥ తనకిరుగెలననుగనలుమఁ। గొనబయిగిలిపెడుకనుగొలు*కులఁ దగుఁబెలుచ। ఘనులనుగలయంబెనఁకువఁ। గనుచుంగలుములఁదనిపెను*ఖలశృంఖలమై॥ ద్వితీయకందము॥ నలుచుఁగొనబయిగిలిపెడు। కనుగొలుకులఁ దగుఁబెలుచను * ఘనులనుగలయం। బెనఁకువఁగనుచుంగలుములఁ। దనిపెనుఖలశృంఖలమయి * తనకిరుగెలన౯॥ తృతీయకందము॥ గిలిపెడుకనుగొలుకులఁ దగుఁ। బెలుచఘ్నులనుగలయను* బెనఁకువఁగనుచు౯। గలుములఁదనిపెడుఖలశృం। ఖల

మయితనకిరుగెలనను* గనలుచుఁగొనబై ॥చతుర్థకందము ॥ కులఁదగుఁబెలు
చన్ఘనులను । గలయుం బెనఁకువఁగనుచును* గలుములఁ దనిపెన్ । ఖలశృంఖ
లమయితనకిరు। గెలననుగనలుచుఁగొనబయి* గిలిపెడుకనుకొల్ ॥ పంచమ
కందము॥ ఘనులనుగలయుం బెనఁకువఁ । గనుచుంగలుములఁదనిపెను* ఖల
శృంఖలమై । తనకిరుగెలననుగనలుచుఁ । గొనబయిగిలిపెడుకనుకొలు * కు
లఁదగుఁబెలుచన్ ॥ షష్ఠకందము॥ పెనఁకువఁగనుచుంగలుములఁ। దనిపెను
ఖలశృంఖలమయి * తనకిరుగెలనన్ । గనలుచుఁగొనబయిగిలిపెడు। కనుగొ
లుకులఁదగుఁబెలుచను*ఘనులనుగలయన్ ॥ సప్తమకందము॥ కలుములఁద
నిపెనుఖలశృం। ఖలమయితనకిరుగెలనను* గనలుచుఁ గొనబై । గిలిపెడు
కనుగొలుకులఁ దగుఁ । బెనుచన్ఘనులనుగలయను * బెనఁకువఁ గనుచున్ ॥
అష్టమకందము॥ ఖలశృంఖలమయితనకిరు । గెలననుగనలుచుఁగొనబయి *
గిలిపెడుకనుగొ । లుకులఁ దగుఁబెలుచన్ఘనులను । గలయుం బెనఁకువఁగను
చును*గలుములఁదనిపెన్॥ కందద్వయనీలోత్పలమాలామణిగణనికరగర్భ
సరసిజవృత్తము ॥ శ్రీవర్ధిష్ణుం బావనజీవు * న్జితభృగుతనయుని* సిరిగలుగుట
కై । భావింతు స్సంభావితభావుం * బ్రతియుగసముదిత * బహుతనుమహి
తున్ । దేవేంద్రాది ప్రస్తుతదేవు * న్దితితనయతుహిన * దినకరకిరణున్ ।
ధీవిద్యాద్యోతున్వసుదేవు*న్ధృతిమదగుణయుతుఁ * దృణితవిదురదున్ ॥
గర్భప్రథమకందము॥ శ్రీవర్ధిష్ణుం బావన । జీవున్జితభృగుతనయుని * సిరిగలు
గుటకై । భావింతున్సంభావిత । భావుంబ్రతియుగసముదిత * బహుతనుమ
హితున్॥ గర్భద్వితీయకందము ॥ దేవేంద్రాదిప్రస్తుత । దేవున్దితితనయతు
హిన*దినకరకిరణున్ । ధీవిద్యాద్యోతున్వసు । దేవున్ధృతిమదగుణయుతుఁ*
దృణితవిదురదున్ ॥ గర్భనీలోత్పలమాల॥ శ్రీవర్ధిష్ణుం బావనజీవున్ । భావిం
తున్సంభావితభావున్ । దేవేంద్రాదిప్రస్తుతదేవున్ । ధీవిద్యాద్యోతున్వసు
దేవున్ ॥ గర్భమణిగణనికరము ॥ జితభృగుతనయుని * సిరిగలుగుటకై
ప్రతియుగసముదిత * బహుతనుమహితున్ । దితితనయతుహిన * దినకర
కిరణున్ । ధృతిమదగుణయుతుఁ * దృణితవిదురదున్॥ వాణీపద్మాంబారతి
దరధ్వనితాళమధురగతిగర్భోత్పలమాలికావృత్తము ॥ శారదశాసితప్రస్ఫుర
చ్చాపవిఖండనసామసన్నుతా । తారణదాసపోషధవ * తాపసమండనసర్వ
ర్మతత్పరా । వారణభాసురప్రభవ * ప్రాపకభండనవాసవానుజా । పా
రదవాసుదేవభవ * పాపవిదండనభర్గపూజితా ॥ గర్భవాణీవృత్తము ॥

శాసితప్రసవ * చాపవిఖండన*సామసన్నుతా । దాసపోషధవ * తాపసమం
డన * ధర్మతత్పరా । భాసురప్రభవ * ప్రాపకభండన * వాసవానుజా। వాసు
దేవభవ * పాపవిదంశన * భర్గపూజితా ॥ ౨౫౮ ॥ గర్భపద్మావృత్తము * స
వచాపవిఖండన * సామసన్నుతా । ధవతాపసమండన * ధర్మతత్పరా । భ
వప్రాపకభండన * వాసవానుజా।భవపాపవిదండన * భర్గపూజితా ॥ ౨౫౯॥
గర్భాంబావృత్తము ॥ చాపవిఖండన * సామసన్నుతా । తాపసమండన *
ధర్మతత్పరా । ప్రాపకభండన * వాసవానుజా । పాపవిదండన * భర్గపూజి
తా॥ ౨౬౦॥ గర్భరతీవృత్తము ॥ ఖండనసామసన్నుతా । మండనధర్మతత్ప
రా । భండనవాసవానుజా । దండనభర్గపూజితా ॥ ౨౬౧॥ గర్భదరధ్వనితా
ళము॥శాసితప్రసవ* దాసపోషధవ। భాసురప్రభవ * వాసుదేవభవ॥ ౨౬౨॥
గర్భమధురగతిరగడ॥ శాసితప్రసవ * చాపవిఖండన। దాసపోషధవ * తా
పసమండన । భాసురప్రభవ * ప్రాపకభండన । వాసుదేవభవ * పాపవి
దండన॥

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపురమందిర నం
దనందన చరణారవింద వందనాభిలాషమనీషా ప్రాభవ వేంగళార్య తనూ
భవవిద్యావిశేష సురాచార్య కాకునూర్యప్ప కవివర్యవిరచితంబైన యాం
ధ్రశబ్దచింతామణియను వ్యాకరణశాస్త్రంబునందు మూలసూత్రంబులు
ను-ఛందఃప్రభావంబును-ఛందోవ్యాపక సంప్రదాయంబును - ఛందస్స్వ
రూపంబును-నితిహాసాదిస్వరూపంబును-గద్యవచనంబులును-ప్రథమప్రత్యే
యోద్ధారణక్రమంబును-గణజననచ్ఛందంబులును-గురులఘునిర్ణయంబును-
సర్వగణలక్షణంబులును-గణాధిదేవతాఫలంబులును- అష్టగణలక్షణంబులు
ను-దేవతానరాంకితనియమంబులును-నాయకగణకూటంబులును-గ్రహాద్యా
దిగణద్వయకూటంబులును-ప్రశస్తకూటంబులును-దోషాదోషబాహుళ్య
ఫలంబులును-గణద్వయయోగఫలంబులును-గణనాథయోగఫలంబులును-
మత్సరిత్యయంబులును-బద్యలక్ష్యోపయోగిసంజ్ఞలును-షడ్వింశతిచ్ఛందో
జాతసమవృత్తంబులును-ముఖ్యగణవృత్తంబులును-మాలికావృత్తవిశే
షంబులును-జాత్యుపజాతులును-చిత్రబంధగర్భకవిత్వంబులును గల
చతుర్థాశ్వాసము - సంపూర్ణము.

అప్పకవీయము - పంచమాశ్వాసము.

శ్రీకృష్ణాపూర్వతట । ప్రాకారప్రాంతకుతల * పరిశోభితస ।
ప్రాకరకేతువరనగర । నాకారివిదిత్రియమాజ * సుస్థితభవనా ॥

క॥ అవధారుశబ్దశాసనుఁ । డవనిఁగలియుగమునఁ గాది * నారాజమహేంద్రవరంబునఁ జెప్పినయుం । ద్రభవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁ దెనిఁగింతుక్ ॥

ఆ॥ ఆంధ్రిసంధులెల్ల * నష్టాదశార్యల । సుకవులొనటంచుఁ * జోద్యమంద । ఛత్రితాద్రినాథ * శబ్దానుశాసనుఁ । డవనిఁ దేటపఱిచె నతిముదమున ॥

సంధిపరిచ్ఛేదమూలసూత్రములు.

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

తిజ్మధ్యశేషమత్సు స్యుర్ద్రుతప్రవచనీయజవిభక్తీః । కిఞ్చిచ్ఛ్రిశఁసనాద్యుతసన్త్వాపయదాతదాకిమేషాంశ్చ॥ ౧॥ క్త్వాకిలతూష్ణీమాద్యాస్సభిదధతికలా ద్రుతోనయేషాంస్యాత్ । అన్యేద్రుతప్రకృతయో యేస్యుర్వ్యాను కీర్తితద్రుతాసిత్యమ్॥ ౨ ॥ సర్వత్రాజ్వత్కార్యం జ్ఞేయంయస్యద్రుతప్రకృతికేభ్యః। లుక్సంశ్లేషౌనాచిద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు॥ ౩ ॥ సన్ధిర్నాచోకస్యనుతో వాతోనాదిషువిభక్తిషూతోవా। నిత్యమనుత్తమపురుషక్రియాస్వితఃపరిమితౌసమస్తానామ్ ॥ నస్యాత్తద్ధర్మోతశ్చేర్వాస్యాద్వర్తమానవిశ్రాంతస్య । తద్వృత్తదాదిజస్యప్రాయస్తుస్యాత్కిమాదికస్యేతః ॥ ౫॥ అపిశబ్దేతోలుగ్వాస్యాదిచ్ఛ్వవిభక్త్యన్తిమస్యజేరలిచ । శబ్దాత్తచ్ఛబ్దాతోలుగ్దార్ఢ్యేశఉదవిశేఫస్స్యాత్ ॥ ౬ ॥ సామానాధికరణ్యేషూదన్తానాంటుగాగమోవాస్యాత్ । ధాతుపదసమ్భవానాం విశేషణానాముత స్తథానుమచి ॥ ౭ ॥ షష్ఠ్యాఉతో చినుమ్సేచాద్యస్యామ్రేడితేకత్వ్యలోపశ్చ । అహమాదీనాంద్విత్వేంలోపోస మఆదికేవిసర్గశ్చ॥ ౮ ॥ భోరద్భుతశబ్దార్థేపోశ్చతదాద్యర్థవాచకేషూతః । వికృతిపదేలాటోరప్యపథాదేశ్చావితశ్చలుగ్వాస్యాత్ ॥ ౯॥ పదమధ్యసరళ

డానాముత్శ్చ పూర్వప్రయోగసిద్ధానామ్ । లోపోవాస్యాత్తేషామిత్శ్చ తద్వత్త్రివిక్రమమతేన । కవిభల్లమైద్రక్రియాణాంనామ్నాముల్లోపఇష్యతే హ్యేషు । ప్రథమైకవచనమాత్రేవికృతౌనాన్తాదయోఽపికథ్యన్తే ॥౧౧॥ ఔపవిభక్తికసంజ్ఞావన్తాష్టింట్యాదయోభవన్తీహ । రుల్వాదేర్నామ్నాం స్యుస్తేఽవిభక్త్యాసమాసేచ ॥౧౨॥ ప్రథమావైభక్తికమోర్లుక్ పూర్ణోవా పతిక్రియార్థేషు । తస్యసమాసేపుంపూనుమోచ్చాతోఽహల్యథర్వణార్యమతాత్ ॥ ౧౩॥ శత్రర్థేతూతశ్చేనోస్తస్యస్యాచ్చపూర్ణబిన్దురపి।వాత్వాస్మదోర్ద్రుతస్యస్యాల్లుగ్వాక్యాన్తగతపదానాంచ॥ ౧౪ ॥ పరుషాద్రుతప్రకృతికాత్సరళాన్స్యుస్తద్ద్రుతంచబిన్దుస్స్యాత్ । అవికారగతేతస్మిన్నపిసరళాఏవసన్తి తేపరతః॥ ౧౫ ॥ లుగ్వానప్రకృతిపదాత్పరతస్సరళేస్థిరేచసస్యాత్ । అలుకిచసంశ్లేషస్స్యాద్బిన్దుంప్రవదన్తికేచిత్ ॥ ౧౬ ॥ ప్రథమలుగపిద్వినుల స్వోర్ద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు । హేమోక్తేః పరుషాణాంగసడదవాస్స్యుః పదాద్ద్వదన్ద్వే ॥ ౧౭ ॥ గసడదవాస్స్యుః ప్రథమామాత్రాదాత్వాస్మదోర్వ్వాపరుషాః । నవికృతిశబ్దాత్పరతస్సంస్కృతికానాం భవన్తిగసడదవాః॥ ౧౮॥ ఇతి సకలభాషావాగనుశాసన నన్నయభట్టవిరచితాన్ధ్రశబ్దచిన్తామణౌ సన్ధిపరిచ్ఛేద స్తృతీయః ॥

వ॥ ఈశ్లోకంబులు పదునెనిమిదియును నలువదియెనిమిది సూత్రంబులయ్యె నవియెల్లనిందు వివరించెద ॥

తే-గీ॥ హేమచంద్రత్రివిక్రమ*నాములాదిఁ। బ్రాకృతముత్రోవఁ జూపిరా * ప్రాకృతంబు । నందుభేదంబుగావున * నాంధ్రమునకుఁ। గలుగు లక్షణమెఱుఁగఁగ * వలయుఁగవులు॥౨౦॥ ఆ॥ తెలుఁగుబాసయెంత* దెలిసియుండినదీనిఁ। జదువకున్నఁగవిత * చక్కఁగాదు । ఇంటిలోనహేమ * మెంతగల్గిననేమి । తొడవుసేయకున్నఁ * దొడుగరాదు॥ ౨౧॥ క॥ పదసంధులు చెడనడికినఁ । బదపద్యములార్యసభలఁ*బరువడిహాస్యా । స్పదములగుఁగానవైకృత । పదసంధివిధములుతేట*పఱిచెదవరుసన్॥ ౨౨ ॥ క ॥ ఎసఁగవిసంధియునుమహా । విసంధియుఁగుసంధిదోష * విధమునుదుస్సం । ధిసమాఖ్యయుననునాల్గును । బొసఁగింపరుసంధిదోష * ములటంచుఁగవుల్ ॥ ౨౩॥ తే-గీ ॥ హరిముసలికినిఅనుజుండు * అర్జుననకుఁ । జెలియనుచునిట్లుగుదునుపై * శృంగముపయి। స్వరములకుసంధిగలుగక * సాగెనేని । దానినివిసంధియండ్రుస * త్కవులుగృష్ణ ॥ తే-గీ॥ సాల్వభూమివరున్నండ * జధ్వజుండు ।

ధరణిఁగూర్చెసురల్యుద్భ* తంబునొంద । ననుచుఁబోల్లులవలపల * నచ్చులున్న । జరుగునుమహావిసంధిదోషంబసంగ ॥ తే-గీ ॥ మగున్రొక తెసారె తెలనాకు*మడుపులీయఁ । బోలఁదోక తె తెల్ల సవరంబుఁ * బూనివిసరఁ। జేడొక తెచక్రితోనెత్తె * మాడెననఁగు। సంధియగునిట్టుగలయని * సంధులడుక ॥ క॥ ఎందునుదుస్సంధిసమా । ఖ్యందిరమగుసంధునిందు*ననుచోసందు । న్నిందున్ననిపైనచ్చులు । పొందసముచ్చయనకార * ములుగ్రుతినూఁదఁక్ ॥ ౨౪ తే-గీ॥ తోలుతనీసంధిదోష * చతుష్టయంబు । చెందకుండఁగఁగావ్యము * ల్చెప్పవలయుఁ । గానఁదెలియంగసంధుల * క్షణములెల్ల । విన్నవించెదగోపాల*విమలశీల॥ ౨౫॥ క॥ పుడుములుప్రథమైకోక్తికిఁ । గడఁగూర్చినయదివిభక్తి * కంబనఁబడుఁజా । ల్పడియువిచెందనినుడుగె । ప్పుడునవిభక్తికము నామ * మునుననఁబరగుఁక్ ॥ క ॥ తనువసహారుఁడనఁబురమనఁ । బరగనివిభక్తికములు * బగువుపురుడుసుం । దరిదురమనునివియెల్లను । నరసఖయవిభక్తికములు*నామములునగుఁక్॥ఆ॥ వెనుకనున్న పదము * కొనయక్షరంబుతోఁ । బై పదంబు మొదలి * ప్రాణమునకు । సూత్రమునసంధి* చొప్పడకున్నన । ప్పట్లబుధులుప్రకృతి * భావమండ్రు॥ ౨౬ ॥ క॥ తోలఁగిచనుఁదోలఁగకుండును । గలుగును లేకుండునవును* గాకుండునుని । చ్చలువచ్చునురాకుండును । జెలువారవికల్పమనుచుఁ * జెప్పెడుచోటఁక్॥ క॥ మొదలనుజెప్పినవిధమున । కొదవువికల్పంబులేక* యొక్క-తెఱఁగునఁక్ । బదపడినిలిచినదానిని। యమగోత్రపవిత్రనిత్య * మంనురుధీరుల్ ॥ తే-గీ॥ పుడమిఁదొల్లింటిరాజుల* వెడలనెత్తి । వారినెలవులఁదాముండు * వైరినృపుల । పగిదిమునుపున్నవ్రాలను*బాఱఁదోలి। తాముచటనిల్చునాదేశ*నామకములు॥ తే-గీ॥ వెండికొండనునెలకొన్న*వేల్పుతేని । చెంతనత్యంతమైత్రిమైఁ* జేరియుండు। యక్షుగతిశబ్దమునఁగల్గు* నక్షరంబు । పొంతనుక్తాసుగమముపొందుఁ * బూనినిల్చు॥ ౨౭॥ తే-గీ॥ పదములనుమున్నగలవ్రాల*తుదినిదాము । నతికిఁ జొనినిల్చులిపులుప్రవ * త్యయములయ్యె । మునుపదములఁగలవర్ణ*ములునిలుపక।తొలఁగిచనుటలోపంబని*పలుకఁబడును ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆర్యాన్ప్రత్శ్లోకంబులు ద్రుతప్రకృతికసంజ్ఞ.

తిజ్మర్థ్యశేషషష్ఠీసుస్కూర్మప్రవచనీయజవిభక్తిః । కిఙ్చేత్ప్రశంసనాద్యుతసన్నాపయుదాతదాకిమేవాంశ్చ । క్త్వాకిలతూష్ణీ మాద్యాసభి

దధితికళాద్రుతోసమేషాంస్యాత్। అన్యేద్రుతప్రకృతయోయేస్యు
ర్హ్యనుజీవితద్రుతానిత్యమ్ ॥

క॥ వలసినచోఁదుదిద్రుతములు। తలచూపెడుశబ్దములుద్రు*తప్రకృ
తులనఁ । వెలయునవివ్రడమకుండెడు । తెలుఁగుపదంబులుకళాప్ర * దేశ
ములయ్యెఁ॥ ౩౦॥ తే—గీ॥ ధాతధాతనుభూపతి * ధరణిపతిని । జనకుజనకు
నిగనియోఁగ * న్గనియెననుచుఁ । గడద్రుతములిట్లులోపము*ల్గాంచివలయు।
పట్లఁగనుపట్టునవిద్రుత * ప్రకృతులీశ॥ క॥ వికృతిపదంబులలోపల । నకార
ములువలయుచోఁగో*నలఁబొడముద్రుత। ప్రకృతులసంఖ్యంబులుగోం । క
శయువిమెస్నంగనలవి * గాదహిపతికిఁ ॥ ౩౧॥ తే—గీ॥ గూను నెమ్మెను మెడ
నాను* మీను పేను । మానువరిచేనుపులిబోను * మఱియునిట్లు । భువినకా
రంబుతోఁగూడఁ*బుట్టిశబ్ద । ములుద్రుతప్రకృతులుగావు * మునిశరణ్య.
తే—గీ॥ అన్ను బంగరుపొన్నచా * యయగు తెన్ను । చెన్నుపులిజున్నదోర
పన్ను* జొన్నయెన్ను । మొదలుగాజడ్డలునకార * ములకుఁదుదిని । దనరు
పదములుగావుద్రు*తప్రకృతులు॥ ఆ॥ తన్నునిన్నునన్ను* విన్నమున్నామి
న్ను । చన్నుకన్నువెన్ను* శబ్దములకు । జడ్డలుండుఁబోవుఁ * జర్చింపనివిద్రు
త। ప్రకృతులెపుడుఁగావు*భక్తసులభ ॥

కళాప్రదేశములు.

సీ॥ ఇనుఁడుగోత్రముగోవు * జనులనియిబ్బంగిఁబలికెడుప్రథమావి
భక్తులందు । రాముఁగూర్చిరణోగ్ర *భీముఁగూర్చియటంచుఁ దెలిపెడుకర్మ
ద్వి*తీయలందుఁ । గృష్ణునకైసుకో *విష్ణునికైయనితోడిఁబడనుడుగుచతు
ర్థులందు । బలునిఁబట్టిమురారిఁబట్టుండియనిపలికెడుపంచమీవిభ * క్తితుద
లందుఁ॥ తే॥ బద్మబాంధవసుతయొక్క * భద్రయొక్క । జాంబవతి యొ
క్కయను శేష* షష్ఠులందు । క్షితిసముచ్చయములఁదక్క* ద్రుతముగానఁ।
బడదుగావునఁబల్కఁగఁ*బడుఁగళలని॥ సీ॥ సుగ్రీవుఁడేవాయుసూనుఁడేయను
చునేవార్థముల్దెలుపువ్యా * హారములును । నటియించెనఁటపాడె * నఁట
కూడెనఁటయనులలితకిలార్థాను*లాపములును । వింటిమికంటిమి * వేఁడిర
టాచునీమాడ్కినిబలుకుతి * ఙ్మధ్యములును । గాంచివిచారించి * కరుణిం
చియనిమెడుక్త్వాప్రత్యయాంతార్థ * వాచకములు॥ తే॥ నుఱకమిన్నకసే
యక * యెఱుఁగకయును । నట్టితూష్ణింపదార్థవా * క్యములునాది । శబ్ద
ముండుటచేతను * జనియెనుమ్ము । కనియెఁగదయనునవియును * గళలుకృ

ష్ణ|| ౩౮|| తే-గీ|| నవ్వుచున్నాఁడు వచ్చుచు * న్నాఁడు వాఁడు । మనఁగలఁడ
న్నాఁడిజ్మధ్య * మంబులెందుఁ । గాకయను ప్రథమ పలలోనఁ * గలసి సరసి । జా
తనేత్ర కళాప్రదేశంబులగును || సీ|| కటకటయక్కట * కట్టయయ్యోయని
పరితాపమునఁ బల్కు * భాషణములు । ఔరబళిమజ్జ * యయ్యారెయను
చుఁ బ్రశంసించు నంధ్రభా * షాపదములు । నిదిక్రొత్తయిదివింత * యిదితె
స్సయద్దిరా యోహోహోయను మహాద్భు * తోదితములు । నించుక గోరంత
యిసుమంత । చీమంత యావంత యనుకించి * దర్థములును|| తే-గీ|| హరిహ
యాత్మజసఖయిప్పు * డప్పుడెప్పు । డనియెడు యదాతాద్యశ * బ్దార్థము
లును । నెద్దియెయ్యది యేది * యేమియనుకి । మర్థములును గళాసంజ్ఞ * లం
గజపిత|| ౩౯|| తే-గీ|| ఇంతి యేకాస్రు తెనుఁగున * నిట్టి కళలు । మధునిషూద
న వెదకిన * మఱియుఁగలవు । వీనికొనల ద్రుతంబులు * గాఁ బడవు । తాప
సమనోనివేశ * కామెపలీశ ||

సంధివివేకము.

క|| వెనుకటి శబ్దమునకుఁ దుదిఁ । దనరెడు వర్ణమును బైప * దమునకు మొద
లం । గను పట్టు నక్షరంబును । సనక స్తుతకూర్చి పలుక * సంధియనఁ జను౯ ||
క|| విను ప్రాణసంధులును వ్యం । జనసంధులు ననఁగ శబ్ద * సంధులు గృతు
ల౯ । దనరారు నిరుదెఱంగులఁ । గొనకొని తద్విధము లెఱిఁగి * కూర్పఁ దగు హరీ||
ఆ|| మీఁది శబ్దములకు * నాదివర్ణంబులు । స్వరములైనఁ బ్రాణ * సంధులయ్యె ।
హల్లులయ్యెనేని * వ్యంజనాక్షరసంధు । లయ్యె వాని తెఱఁగు * లరయవల
యు|| ౪౦|| తే-గీ || పొల్లులై హల్లులెల్లను * బుట్టియుండఁ । బ్రాణములఁ గూ
డుకొని బహు * భంగులైన । కతన హల్లులఁ గలతలకట్లు గుడులు । మొదలు
గానిన్ని యునుస్వరం * బులు నిజంబు|| ఆ|| ఎచట సంధి గలుగు * నచటఁ బూర్వ
పదాంత । హల్లుతోడఁ గూడి * నట్టిస్వరము । లోపముగ నొనర్చి * యా
పొల్లుతో మీఁది । యక్షరంబు గూర్ప * నయ్యెసంధి || ౪౧

స్వరసంధిలక్షణము.

క|| అరయ శకంధ్వాదిషు శోః । పరరూపం వాచ్యమనుచుఁ * బ్రక్రియ
లోన౯ । వరరుచి వాక్యము కలిమిని । బరరూపము వికృతిఁ గానఁ * బడు స్వర
సంధి౯ || తే-గీ || కృష్ణుఁడవ్యయుఁడాద్యుఁడిభేంద్రవరదుఁ । డీశ్వరుండు త్రి
ముండహార్జి * తేష్టఫలదుఁ । డేకపమఁడైంద్రసఖుఁడోష * ధీశుఁడార్వ । శేయ
సుతుఁడ ననసంధులు * సెలఁగునిట్లు ||

ఆంధ్రపదాదియకారమునకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సర్వత్రాజ్వత్యాద్యం జ్ఞేయంయస్యద్రుతప్రకృతికేభ్యః ॥

ఉ॥ ఆరయువైకృతోక్తులఁబ * దాదులయందుయకారముండదా। తీరునఁబల్కుద్రావఁతగఁ * తింపఁగనచ్చుగుదానిబాపలన్। నీరజనాభనాంతములు * నిల్చిననచ్చటఁద్రాణసంధిచె। న్నారునితండుచైద్యవను * ధాధిపునేపడఁగించెనేఁడనన్॥ వ॥ నాంతములనఁగాద్రుతప్రకృతులపేరు॥ క॥ శృంగాంత్యవక్రయుగముల। సాంగత్యమువాకునాంధ్ర * సంస్కృతములనా। దింగలుగదట్టిద్రావఁతధ। రంగలయుద్రుతాంతములను * ద్రాణములట్లన్ ॥ ౪౪॥ క॥ ముంగాముదువ్రులునాలుగు। నుంగరములుమూఁడునేడు * నెడ్డాణంబుల్। పొంగుచునొసంగహరియొక। యంగననురమించెననను * దాహార్ణంబుల్ ॥

ద్రుతప్రకృతిస్వరసంధిలక్షణము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లుక్సంశ్లేషౌనాచిద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు ॥

తే-గీ॥ అచ్చుపరమైననాంతప * దాంతమునకు। సంయుతమును లోపంబును * జగతిలేవు। సంయుతంబయ్యెనేనిదు * స్సంధియగును। లోపమైనగ్రామ్యంబగు * లోకవినుత॥ ఆ॥ చూచెనింతిననెడు * చోటఁజూచెన్నింతి। ననిససంధిదోష * మయ్యెఁగృతులఁ। బొడిచెనర్కుఁడనెడు * నెడఁబొడిచెర్కుండు। ప్రాచినసఁగగ్రామ్య * భాషయయ్యె ॥ ౪౬॥ క॥ ధరణిద్రుతప్రకృతులపై। స్వరపూర్వపదములుగదిసి * సంధిగలయుచో। నరకానురదమనద్రుతా। క్షరములులోపములుగాక * కడపటనిలుచున్॥౪౭॥ క॥ అవిభక్తికతత్సమములు। భువినటువలెనుండునాంధ్ర * ములునచ్చులపైఁగవసినను బ్రకృతిభావము। లవుశృంగాంతములుదక్క * నహిపతిశయనా॥ఆ॥ హరియొసంగుమోక్ష * మాచక్రియుంగన। యుండుభక్తినిలుప * నబ్బుసిరులు। నిక్కమనుచుదీని * ముక్కంటియెఱుఁగును। నలువయెఱుఁగుగట్టు * తులువయెఱుఁగు॥ ౪౮॥ తే-గీ॥ కుత్సనుతయవిభక్తిక * తత్సమాంత। శబ్దములరెంటికొమ్ముల * స్వరములదుకు। శీతరుక్కద్రిరాజేంద్ర * జిత్తసంగ। బచ్చవిలుదాలుపెక్కుడు * బంటనంగ॥ ౪౯॥

వ్యంజనసంధి.

క॥ పొల్లులగుద్రావలకవతలి। హల్లులుద్విత్వంబులగుచు * నసురాంతక

సం। ధిల్లునువ్యంజనసంధులు । తెల్లమిగాఁదద్వివిధములు * తెలియఁగవల యుఁ॥ ౫౧॥ తే-గీ॥ ప్రాణపరుషాదిసంజ్ఞలు*పలికివాని । యందొకక్కరమునకుల * ఖ్యములుపలికి । దానితెలుఁగుననాసంజ్ఞ* దనరుసట్టి। ప్రాల కెల్లనుబట్టింప * వలయునెందు ॥

అకారాదిసంధులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సంధిర్నాచోఽచ్యనుతః.

తే-గీ॥ పొల్లయగుపూర్వశబ్దాంత*హల్లుమీఁదఁ। బరపదాద్యచ్చు నిలిచెడుఁ*ప్రాణసంధి । కొమ్ముపైఁదక్కనితరస్వ * రమ్ముమీఁద । నచ్చు గదిసిననచటలే * దాంధ్రిమునకు ॥ సీ॥ కడులెస్సయగువట్టు * కమ్మిపుట్టం బనజాళువాయెఅపుప * చ్చడమనంగ । సిరియన్నఁబురణించు * చిన్నినె మ్మోమననలమునుమీఁయింత * వైరమనఁగ । జన్నెయావులపాల * చవి చెప్పరాదనరేయెండవిరహంబు * రేఁచుననఁగ । మైయొప్పచూపట్టెఁ * బైయంటవెదకినఁగలదో యించుకలేదో * కౌననంగ ॥ తే-గీ॥ ధనమొకో యింతులకుఁజక్కఁ * దనమనంగ । నలిననునివాసమైూయెల * నాగహారి కి। దేవియనసీవదింటిపైఁ * దెలుఁగులందు । స్వరములెదిరినఁబ్రకృతిభా వంబెనిలుచు॥ ౫౩॥ క॥ ఒప్పగుపేరెదనొప్పుల । కుప్పననారతమునుంచు కొనుగోవింపుం । దెప్పడుభోగించుననం । దప్పకకొమ్ముపయిసంధి* దనరు రమేశా ॥

అదంతసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాకతః॥

తె॥ గీ॥ నెట్టనవికల్పమునఁదల * కట్టునకును । స్వరముపైనిల్చునప్పు డు * సంధిగలుగు । హరికిబలదేవుతల్లిపై * ద్దమ్మయనఁగ । నల్లపాండునిర తిమేన * యత్తయనఁగ॥

విభక్తిసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అనాదిష్వవిభక్తిష్వాతోవా॥

తె-గీ॥ ప్రథమదక్కంగనితరవి * భక్తులందుఁ। దుదలఁగొమ్ములుగలవి భ * క్తులకుషష్ఠిఁ । బలుకుకాగుడికినివిక * ల్పంబువలన। నిలద్రుతప్రకృతి త్వంబు * గలుగుచుండు॥ ౫౭॥ సీ॥ నిన్ననేనెఱుఁగంగ * నేనెంతవాఁడను న్నేలుటకునుమిన్న*శాసనముద్ర । సారెసీకొఱకునం * జలిమోమ్మమొఁకెల

దనిమ్ము నాకొంటకై హి * కమ్ములెల్ల । నీకునాశ్రితులువా * ణీనాథముఖ్యులు
గణుతింపనాకేడు * గడయునీవె । నిలువఁజేయుము నాకు * నీయందునతిభ
క్తిస్వజనులందర్తిలి * నిజమునీకు ॥ తే॥ ద్రౌపదికినక్షయాంబర * దానమి
చ్చి । సవ్యసాచికాయోధన * జయమొసంగి । ప్రోచుపగిదినిమ్మునె * ప్పా
డునుగాచు । మయ్య శ్రీకృష్ణయనఁగల * క్ష్యంబులయ్యె ॥ తే-గీ॥ రాముఁడధి
కుండుతారక * బ్రహ్మమాత్రి । తొఘునురధేనువామేటి * యనుజులహిత ।
భంజనులటంచుఁబ్రథమావి * భక్తులందుఁ । గొమ్ముకుసంధివచ్చుని * త్య
మ్ముగాఁగ॥ తే-గీ॥ కూర్చివిడిచిద్వితీయఁబ * ల్కునవిమూఁడు । నవతలివిభ
క్తిఁదెలుపువా* క్యములునాల్గు । వలనకంటెలోపలనను * వచనములును
బడివిభక్తులలోద్రుత* ప్రకృతులయ్యె॥ ౬౦ ॥ సీ ॥ తాటకనొకకోల * ధర
ణిపైఁగూల్చెను మొక్కలపునుశాపాలు* నుక్కడంచె । మానులనానంద *
మగ్నులఁగావించెవారిచేనందెదీ* వనలుపెక్క । జనకునిచేతన * ర్చనములు
గాంచెనుఘనతతోనధ్వరా * గారమునను । వరశక్తితోడనీ * శ్వరువిల్లువిఱి
చెనునవులకంటెచమ * త్కృ * వసులుపొగడ ॥ తే-గీ॥ వెసవిదేహునివలనను *
ర్వితనూజ । మిథిలలోపలనుద్వాహ* విధినిజెందె । ద్యుమణికులుఁడనినివి
భ *క్తులుసరియును । ధరణిప్రథమప్రకృతికలుని * త్యముగనగును॥ ౬౧॥

భూతార్థక్రియాసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

నిత్యమనుత్తమ పురుషక్రియాస్వితః ॥

తే-గీ॥ వసుధనుత్తమపురుషైక * వచనమునను । దక్కభూతక్రియా
పదాం * తములఁగల్గు । నిత్తులకుమీఁదనచ్చులు* హత్తునపుడు । నిత్యముగ
సంధిఘటించు* దైత్యదమన॥ తే-గీ॥ పురమిసూత్రోక్తముత్తమ *పురు
షమునందుఁ । దత్పురుషమెల్లఁగొనరాదు * తద్బహూక్తి । మున్నతిజ్మధ్య
ములతోడ * నెన్నకతన । నిత్యముగఁబ్రాణసంధిదా* నికిఘటించు॥ తే-గీ॥
వినినిక్షేపించితిఁటమునీ * శ్వాసలునిన్ను । రవిజునేలితివఁటనీవు * రామచం
ద్ర । మీరుగట్టితిరఁటకపు * లారజలధి । వింటిమీవార్తమేమన* వెలయుని
ట్లు॥ క ॥ విరచించెను శ్రీనాథుఁడు । ధరణిని శృంగారనైష * ధంబునఁగూ
ర్పుం । బెరయంగానుసరించక । సరిపురుషక్రియలఁబ్రకృతి*భావముగలదే॥
నా॥ నైషధంబునగుడి [illegible] లాఁదపిసంధిగా శ్రీనాథుఁడుచెప్పినపద్యము॥మ॥ బలభి
ద్వాహ్నినశేతరాజసహజా * ల్పరుస్యాత్పన్నకత్వంబునం । ధిలఁగూర్చుండిరియొం
డొరుంగదిసియ * స్థింపత్పరిదేశంబున । స్థలనాలీకమృణాళనాళలతికా

నవ్యప్రణాళీమిళ । ల్లలనాలాపకథాసుధానుభవలీ * లాలోలచేతస్కులై ॥

క॥ గరుడధ్వజప్రథమోత్తమ । పురుషైకవచనము లెల్ల * భూతార్థమునన్ । ధరనగు ద్రుతప్రకృతులు । భరియించెను పెంపుఁ జేసు ప్రబతికి తీననఁగన్ ॥

వర్తమానక్రియాసంధి.

తే-గీ॥ వర్తమానత్రిపూరుష * వచనములకు । జరుగున్వాఁ సంధులని శబ్ద * శాసనుండు । చెప్పఁ దద్యోగమ్ములసంధి * సిద్ధమగుటఁ । బ్రథమ సూత్రంబుననకానఁ * బడుటఁ జేసి ॥ ౬౫ ॥ మ॥ చదుచున్నాఁడ దసీరిగోష్ఠ కుటుపజ్జం జీరుచున్నారసా । యనుచున్నావఘవైరినీవరుగురా * ర్యాంబేమనస్మిరలు । న్వినుచున్నారెఱుఁగింపుఁ జెద్దియుఁదువా * నే చెప్పుచున్నానిఁకన్ । జనులారాచోంనీయుమాప్రవజమును * చ్చల్నిల్చుచున్నామ నన్ ॥

భావిక్రియాసంధి.

తే-గీ॥ భావిపదములంగో ద్రుత * ప్రకృతిగాన । నొూర్వఁగలననను త్తమో త్కిదక్కఁ । దక్కనపిశ్శంగములుతుదిఁ * దాల్చుకతన । స్వరసమములైన నిత్యమై * సంధిఁ జెందు ॥ ౬౬ ॥ తే-గీ॥ కావఁగలఁడచ్యుతుఁడు మెచ్చఁ * గలరమనులు । తోడరఁగలవర్కసందను * తోడసిప్పు । వెలఁగఁగలదానరుపిఱుందమీఁగుభూమి । కాంతులార మీముచూడఁ * గలమ సంగ ॥ ౬౭

పరిమాణసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పరిమితౌ సమస్తానామ్ ॥

సీ॥ కనిపెసఁద్రేలెడు * కటిసెసుజేనెఱుమారెడుచేతెడు * బారెడనఁగఁ । జేనుడుపుడిసెడు * చేరెడునోసెడుగంపెడుపుటిసెడు * గాదెడనఁగ । జెంబెడుహస్తెడు * చెంబెడుబిందెడుపలికెడుదుండెడు * బానెడనఁగఁ । బారెడుబిస్తెడు * పదెడునోలెడుతవ్వెడామానెడుంచెడు * తూమెడనఁగఁ । దక్కడనపిసెడనమక్క * చిక్కడనఁగ । వాఁడనఘాసెడనఁ బెద్ద * వామెడనఁగఁ । బరిమితార్థంబు తుదినిల్చు * పల్లనిట్లు । ప్రాణములనెల్లఁ దఱిమిన * క్రమములు బలయు ॥ ౬౮

షష్ఠ్యర్థక్రియాసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నమో త్తమధ్యోతః ॥

తే॥ ఉర్వఁ దద్ధర్మములఁ బ్రథమోత్తమాఖ్య । పురుషములనేకవచనముల్ * పోవవిడిచి । కడమవదములు తిఙ్మధ్య * కములుగాఁ । గొమ్ములను ప్రాణసంధులుగూర్చుటొప్పు ॥ ౬౯ ॥ క॥ కాంతురజప్రభృతులునిను । సంతతమును

బ్రోతువు నీవు*సనకాదులమ । ర్దింతురభవుండునీవును । బంతంబులఖలులసను చుభాషింతుమె వక॥ క॥ పదలకతద్ధర్మములను । బాదలెడుప్రథమోత్తమా ఖ్య * పురుషైకవచః । పదములుద్రుతప్రకృతులగుఁ । బదరుననతఁడోర్తు నేను*బలుమఱుననఁగన్ ॥ ౨౧

వర్తమానార్థద్రుతప్రకృతులు, శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

చోర్వాస్యాద్వర్తమానవిహితస్య.

తే॥ పదపదార్థమపేక్షింపఁ * బడినయట్టి । వర్తమానార్థమునవష్ఠ * వర్ణశృంగ । కంబుతుదిఁగల్గుపదమువి * కల్పమునద్రు । తప్రకృతియగుఁగైటభ*దర్పదళన ॥ ౨౨ ॥ క॥ కేశుచునెయ్యనదగ్గఱఁ । జేరుచునుసముష్టిఘాతి కిఁ*జిక్కక వేగం । దారుచహంకృతిఁగ్రమ్మఱ । దూరుచధోక్షజుఁడుమల్లుఁ * ద్రుంచెననంగన్ ॥ ౨౩

తదాదులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము. తద్వత్తదాదేజస్య.

క ॥ తుదిగుడులనచుకునదియది । మొదలగుపదములవికల్ప * మునస్వరసంధు । ల్పదతియదెవ్వతెచూపుమ । యదియిదియనినన్నుఁబలుక * నన లక్ష్యంబుల్ ॥

కిమాదులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రాయస్తుస్యాత్కిమాదికస్యేతః ॥

క॥ కమలాక్షయేమియనువా । క్యము మొదలగువానితుదలఁ * గలగుడులనుబ్రా * ణములందువికల్పంబున । హిమగిరియేమనియెనేమి * యిచ్చె మనకనన్ ॥ ౨౪

అపిశబ్దసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అపిశబ్దేతోలుగ్వాస్యాత్ ॥

క॥ ఏనియనుమాటకడపలఁ । గానంబడునిత్తుమీఁదఁ*గడిసినచోటన్ । బ్రాణములుసంధిగాంచును । బూనివికల్పంబువలనఁ * బుణ్యచరిత్రా ॥ తే-గీ॥ పలుకుచెలియఁగునాప్రాణ * భర్తయైన । వనజభవుఁడేనియహికుల * స్వామియేని । నీమహత్త్వంబువర్ణింపనేర్చునెట్లు । నానుదాహరణంబులు * దానవారి ॥

క్త్వాప్రత్యయాంతార్థసంధి.

ఆ॥ వారిజాతనేత్ర * క్త్వాప్రత్యయాంతార్థ । ముఁబువచింతుఁదెలుఁగు * పలుకులఁగను । బైస్వరంబులుండు * పట్టులఁబ్రకృతిభా । వంబుగానిసంధి*

వాటపడదు ॥ ౭౭॥ ఆ॥ కాంచియాలకించి * మెంచియాలోకించి। తెచ్చియూడయోడి * యొరగియొత్తిగి । యంటియిచ్చియిచ్చి * యనియూసుకొనిమొ త్తి।యొనసియేగియాగి*యునఁగవచ్చు ॥ ౭౮

ఇకారాదేశవిభక్తులు-శబ్దానుశాసనసూత్రము.

ఇచ్చవిభక్త్యన్తస్య ॥

క॥ లలినాదేశములగును । త్తులుసమసనములనుచేత * త్రోడవలనలో । పలనను నివిమొదలగునవి। కులతుడిఁడలత్తులకుని * కుంఠితనాగా॥ ౭౯॥

ఆ॥ కృష్ణువలనిబలిమి* కేశవుతోడన । స్వర్గంబు నెకటవాస * నాదిచేతి । శ్రీపుభాగవతుల * లోపలికరసయు । ధనవిచారానుసవు * నెక్కఁగలదె ॥

అల్యాదేశము-శబ్దానుశాసనసూత్రము.

త్రలిప॥

ఆ॥ కడవిభక్తులైన * నుడువులకెల్లను । నాగమంబువచ్చు * నంత్య ములను । సమసనమున శేష * శాయియుండవిభక్తి । స్వపదమునతేఁడెలోక* పూజ్యుఁడనఁగ ॥

ఆదిలోపము-శబ్దానుశాసనసూత్రము.

శబ్దాత్తచ్ఛబ్దాదేర్లుక్ ॥

తే-గీ॥ శబ్దముతోడనునదియును * శబ్దమునపరు । నప్పుడదియనునపదమున నాదినుండు । నత్వముచెల్లమునలోపమ* నుగనుగాన । నిదిప్రకృతిభావము ననుండు * నిందికేశ ॥ ౮౧ ॥ తే-గీ॥ శాసనగులోపప్రకృతిభావ ములనువ రున । బాపనదికోమటిమంచి *నాఁపదియున । మహిని బాపనయదియుఁగో* మటియదియును । గాఁపయదియునునననఁగభ* క్తజనవరద ॥

ఉదాదేశరేఫాగమములు-శబ్దానుశాసనసూత్రము.

దారార్థేతఉదపిరః ॥

తే-గీ॥ కోనలఁదలకట్లుగలనుదో * క్తులకుమీఁదఁ। గర్మధారయసమస న * కల్పనమున । నాలుత్రిలింగదేశవా * గ్వ్యంబుగూర్చ । మహినుదాదే శరేఫాగ*మములువచ్చు ॥ ౮౩ ॥ ఆ ॥ బుద్ధిమంతురాలు * పుణ్యాత్మురాలు ద । యాసమగ్రురాలు * దాసురాలు । వినుతశీలురాలు * ఘనురాలుగం భీరురాలువిష్ణుపెద్ద * రాణియనఁగ ౮౪

టుగాగమము-శబ్దానుశాసనసూత్రము.

సామానాధికరణ్యేహ్రాదన్తానాంటుగాగమోఽచిస్యాత్ ॥

క॥ శమితాఘ కర్మధారయ । సమసనమునఁబుదినిగొమ్ము * సంధిల్లెడు
శ॥ బ్దములువికృతిబొల్లటకా । రము వెట్టుక సంధిఁజెందుఁ* బ్రాణముతోడన్
గ॥ ఆ॥ అక్కజంపుటడవి * నలశూర్పణఖ ముక్కు । మెఱుఁగుటంపమొన
ను * దఱిగివైచెఁ । జిగురుటాకుగోటఁ * జిదిమినచాడ్పునఁ । గఱకుటసురల
మక * గ్రహపతులుఁడు॥

విశేషణాంతద్రుతాగమము — శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

భూతంపదసహస్వానాం విశేషణానాముత స్తథానగచి.

తే॥ గీ॥ క్షితినిబైపదములకువి * శేషణంబు । లగుక్రియాపదములతుది*
నమరుశ్రృంగ । మునకునచ్చు నాగమమయి * పొల్లద్రుతము । ప్రాణపదమైనఁ
గర్మధా * రయమునందు॥ క॥ అనుటయునతండుకవ్వడి । కనుఁగొనియెడు
నతఁడుమాద్రిఁగడపటికొడుకా । మొనసందునతఁడునడముడి । వెనుసనునతఁడ
ర్జును తుఁడు * విరథుఁ డనంగన్ ॥

షష్ఠీసమాసద్రుతాగమము—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

షష్ఠ్యాఉత్తోకచినుమ్సేచ.

తే ॥ గీ ॥ కొమ్ముమీఁదషష్ఠీసమా * సమ్మునందు । నచ్చుమరఁబొల్లద్రుత
మగు * నాగమంబు । కొడుకునాలునేనుఁగునొడ* ల్తొడవునెఱవు । రాజు
నానతిధేనువు * నోజమునఁగ॥

ఆమ్రేడితసంధి — శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆద్యస్యామ్రేడితేకస్య లోపశ్చ॥

తే ॥ గీ ॥ ఒక్కమాటయెరెండుమా * ఱుచ్చరింప । దానిపేరార్యులా
మ్రేడి * తంబటంద్రు । పృథివిఁదత్పదములలోనఁ * బ్రథమపదము । తుదిని
సంధిఘటించుస* చ్చుదిరినపుడు॥ఉదా॥ తే॥గీ॥ అచ్చటచ్చటనాడాడ*వచ్చునొ
క్కఁ । డొక్కఁడయ్యయ్యయారెవో* హోహోయనందు । పట్టియనఁగనామ్రే
డిత * పదములందు । మొదలిపదములతుదసంధి * గదియుఁగృష్ణ॥

అనుకారసంధులు—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అహామాదీనాంద్విత్వంలోపోనముఆదికేవిసర్గస్య॥

సీ ॥ అనుకరించెడుచోట * నవ్యయంబులకొనఁగలబొట్టుగవకుదీ * ర్ఘం
బులకును । వచ్చులోపము కేశ* వాయతుభ్యంసమఁయనఁగ రామోఽఘసం*
హర్తయనఁగ । బూర్ణంబులకునొష్ఠ * భూతానునాసికశృంగంబుజడ్డను*
జెందినిలుచు । నంబుజాతుతవదా * సోకహామ్మనంగను బొల్లులకునుద్విత్వ *

ములుఘటించుఁ॥ ౯౦॥ ఆ॥ బండితోత్తములుగ్రాసముద్రోముఁరాజిత్ర టించుఁజదివి * చెప్పనిచుచు। ననురవైరివిడిచి * యవ్యదైవతములఁ ॥ గొలుచుమూర్ఖమతులు * గలరెయనఁగ॥ ౯౧॥ వ॥ ఇవిస్వరసంధులనంబడునింక వ్యంజనసంధులెట్టివనిన॥

అద్భుతశబ్దసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బోరద్భుతశబ్దార్థే.

ఆ॥ అద్భుతార్థవాచ * కాంధ్రశబ్దంబున । నడిమిద్రాఁతకొమ్ము * చెడుసునిలుచు । హరిధరించెఁగేల * నబ్రంపుగిరియనఁ । బ్రాఁవెనబ్బురంపు * ధవమునఁగ॥ ౯౨॥

పుకారసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము,

ప్రోశ్చృతదాద్యర్థవాచకేషూంతః॥

తే॥ గీ॥ అప్పుడెప్పుడుకప్పురం * బిప్పుడనుచుఁ । బలుకుచోఁపేర్మినడిమిద్రాఁ * తలకుఁగలుగు । కొమ్ములుండునుబోవును * గొమ్మకప్రప। మప్పుగాకప్పుమేనఁబూ * యఁగలదనఁగ॥ ౯౩॥

లుకారసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వికృతిపదేటాటారపి.

ఆ॥ అవనిశృంగసహిత * మగుశృతీయాంతస్థ । మునకుడాపలించి * తెనుఁగులందుఁ గలటకారశృంగ * ములుప్రాప్తనుండుని। ట్లనిమెనిట్టులనియెఁ ననఁగఁగృష్ణ ॥ ౯౪॥

రేఫసంధిశబ్దానుశాసన మూలసూత్రము

ఉపధారేఫాద్వితశ్చలుగ్వాస్యాత్.

క॥ కడమవర్ణమునకుదాపలి । కడరేఫముగుటకునులుక్కు * గాంచును దనరుఁ । గుడినిచికారములుండెడు । నెడలవికల్పమునఁ బన్న * గేశ్వరతల్పా॥ ౯౫॥ క॥ పేర్చిరిపేరిచిరరిఁబరి । మార్చిరిపరిమారిచిరిగ్ర * మంబునధనముల్ । గూర్చిరిగూరిచిరప్పులు। దీర్చిరితీరిచిరినాఁగఁ * దెల్లంబయ్యెఁ॥ తే॥ గీ॥ మొదలరేఫాక్షరంబునా * విదపదాని । జడ్డయునుగూర్చియొకటిగాఁ * జదువుకొనుచు। ముందుజడ్డయువెనరేఫ * మునకుబదులు। గిలుకవిభజించియులిఖింతు * రిలఁగుమతులు ॥ ౯౬ ॥ క॥ అరఁటులఁబరఁటులబరఁటుల । గరిటెలమొరిఁటెలనుగలర * కారములెల్లఁ । ధరనెఱుసన్నలునగున । య్యరఁటులభిఁటులనుద్రుతము * లగువలసినచోఁ॥

సరలదశృంగసంధులు—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పదమధ్యసరలదానాముత్వశ్చ॥

పూర్వప్రయోగసిద్ధానాంలోపోవాస్యాత్

క॥ ధరఁబదమధ్యసరలదా । క్షరములకొమ్ములువికల్ప * కంబునవిద్వా
ంసన్నుతలోపములగుఁ । బురాతనకవిప్రయోగ * ములఁగొన్నింటన్ ॥ ౯౭ ॥ ఆ॥
ప్పుతూర్పు తెల్పు గాడ్పు కానుపు తూరు । పచ్చ తెలుపు గాడు * పనుచుని
। కొమ్ములడఁగుసుండు * గొన్నింటఁదొల్లింటి । వారుకావ్యములను *
ుడుకతన ॥ ౯౮ ॥ క॥ పదమూను పుంబదరుపుంబొద । లుపుంబొడుపునను
నిట్లు * లోకంబునను । ప్పిదములగుకొన్ని పదములఁ । గదలవునడకొమ్ము
ంది * కవులొడఁబడవిన్ ॥ ౯౯ ॥ ఆ॥ వినుఁడుచొరుఁడుతలుఁడు*విడుఁడను
ుకులు । చిఱుతబొట్లమీఁదఁ * జెందియునికి । సరసిజాతనేత్ర* సరలదా
ర్థముల । కొమ్ములడఁగుసంధి * గూర్పరాదు॥

త్రివిక్రమమతసంధులు— శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

తేషామితశ్చతద్వత్త్రివిక్రమమతేన॥

ఆ॥ నడిమిసరలదలకు * గుడులేగుసుండును। ధరఁద్రివిక్రమునిమ* తము
గొన్ని । పూన్కి-గూర్కి కల్కి-* బుడ్పిపూనికిగూర్కి ।యనఁదగుకలికిబుడిపి*
సనుచునిట్లు॥ ౯౯ ॥ చ॥ కొలఁదిగమున్ను చెప్పెఁజలి* కొండనృసింహుఁడు
ల్లయుంచుని। వలనగసాలరుద్రపను* వాఁడును మొల్క-లటంచుఁగూరిచెం।
లియకకొండటెట్లువిక్ర* తింబదమధ్యమునన్నకారరే । ఫలదలపై యకా
రమును * బాపుసురార్యులునవ్వనట్లుగన్ ॥ ౧౦౦॥ వ॥ ఇందులకునినకొండ
ోగుంటిపల్లిభాస్కరయగారి సముఖమంపుఁగంపుకహరిపద్రయగారుచెప్పి
పద్యము॥ చ॥ వెలగసవెల్లయంచుసర * వింజలికొండ నృసింహుఁడాడఁ
ా। మొలకకుమొల్కయంచుఁగవి*ముఖ్యుఁడురుద్రపపల్క-దోసమే।భళిభళి
ంచికూటమొప్ర * బాధమనాచలరాశియంపులో। పలనెరసుల్లిపింతు
యు * పారముతొమణులెల్లనుండఁగన్॥

కవిభల్లటమతసంధులు—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కవిభల్లటైః క్రియాణాంనామ్నాం చోల్లోప ఇష్యతే క్వాపి॥

ప్రథమైకవచనపూర్వతే వికృతౌ నాన్యాద యోకపికత్వస్తే॥

తే॥ గీ॥ ధాతుపదములకడపటఁదనరురేఫ । శృంగములకులోపంబు
* సొలుచుండు । హలుపై కొన్న చోఁగవి * భల్లటార్య । మతమునవికల్ప

నంబునఁ * బతగగమన॥ ౧౦౨॥ తే॥ గీ॥ సర్వగతుఁడ విహారి నెన్న * దుర్విబు
ధులు । పరమపురుషుని గాఁదలం * తురు తపసులు। శ్రుతిమయుండని చెప్ప
దు* ర్వ్యాసురులతని । బ్రహ్మమనుచును నెఱుఁగలే * ర్దనుజవరులు॥ సీ॥ భల్లట
విరచిత* పక్కికో సూత్రంబువలన నుభై హల్లు* నిలుచునప్పుడు। ప్రథమైకవచ
నము* ల్పలికెడుచోటను సమసనములుగూర్చు* సమయమునను। దెనుఁగునా
మంబుల * కొననుండెడు నరలడలకొమ్ములు వికల్పంబువలనఁ। గాంచును
లోపము* ల్గన్నాసెఁగనుమూసె గోర్నాఁ జెక్కిట * గోరునాఁ జెు॥ తే॥ గీ॥
మఱఁడు విల్కాని విలుఫూని * మధుజాతి । ననఁ వీడొకనియె నువీడు *
కొనియెననఁగ । సానపాన్వయ వేంకట * ప్పొపదత్త । కామెపల్యగ్రహార
న * గర్యక్షేశ॥ ౧౦౩॥ తే॥ గీ॥ కాంతచన్గవ చనుఁగవ* కాన్తలెుపులు। కాఱు
మెఱుపులు వాల్గంటి * కలికి వాలు । గంటిచేడ్పాటు చేడుపాటు * గాంచె
ననుచుఁ । దెలుఁగు సమసనముల నిట్లు* పలుకవచ్చు॥ ౧౦౪॥ తే॥ గీ॥ చట్టు జా
తికిఁ జట్రాయి* గట్టుతేని। పట్టియనుచోటఁ గ్రేనిపట్టియనుచు । సమసనము
లటకారశృంగములుసడఁగు । నాదిశబ్దంబు సూత్రంబు* నంటఁగలివి॥ ౧౦౫॥

ఔపవిభక్తికములు - శబ్దానుశాసనసూత్రము.

ఔపవిభక్తికసంజ్ఞా వర్ణాష్టింష్ట్యాదయోభవస్తిహా। తుల్యా
దేర్న్యామ్నాంస్వ్నస్తేషిూవిభక్తౌ సమాసేచ॥

సీ॥ అవిభక్తికములగు * నాంధ్రనామములందుఁ బ్రథమావిభక్త్యేక
భాషణముల । కొననుండుతుల్యాదు* లను బాఱుఁదోలివిభక్తులందును సమా
సోక్తులందు। ననినాదేశంబు* లగుచుఁ డింట్యాద్యక్షరంబులు నిలుచుప్రదం
బులెల్ల । నౌపవిభక్తికా* హ్వయములై కృతులను బహువిభక్తులను జా* ప
ట్టుచుండు॥ నిపుడు చెప్పిన తుల్యాది* లిపులు కొన్ని। యందునాదేశములు లే
మెప్పటట్లు । సమసనవిభక్తులను రెంట* నమరెనేని । యవియునౌపవిభ
క్తికా* హ్వయములయ్యె॥ ౧౦౬॥ సీ॥ రలవర్ణములఁ శృంగ * ములకును
డులకుడాలకొమ్ములకును* డీలువచ్చు । నీటికిఁ దాఁకపం * దిటికిఁ దోఁ డేటికి
బటికిఁ గూటికి గుడి* పాటికనఁగ। జడ్డలుగలనలా* తుదశృంగములకును గొన్ని
మాటలకులా* గుడుసులకును। గట్టిబొట్టులనుడి* కడడు కారములకు బూ
ర్ణ యుక్తంబులై* పొందుఁడీలు । చంటికింటికి గొంగగు * గ్గంటికదటి
టికిఁ మపాకి గుంటికి * రెంటికనఁగ । నిట్టులకుఁ దిట్టులగు నూతి * కేటివ
కనుగవపినిగోనింటి * కమరునీటు॥ ౧౦౭॥ సీ॥ పాలేటి కాలువ * పంది

గుంజతాఁ బేటినోరంబటి * పిండికుండ । కాటిపాపఁడుబోటి * కాల్వయిం
టిమగండు గొడ్డంటెసఱుకుఁడు* గుంటకోవి । ముంజేతికంకణం * బులుచేతి
సొరకాయక్షౌ త్తివీపుఁ డుపెద్ద * గొ త్తిచెక్క. । నాఁపజొన్నలుకటి * వేఁ
పపూవులదండలల పాఁపమేంతరి * యుంపములుకు । లినుపపెనమునఁబోసిన *
మినుపదోసె। లనుపపప్పునుజొక్కంపు* టెనుపనేయి । యనుచునిట్లుసమా
సంబు*లంపఁగొన్ని। పలుకులనునిల్పునొపవి*భక్తికములు॥౧౧౮॥

అనొపవిభక్తికములు.

సీ॥ ఊరుపెనుబిడారు * తొలకరిపుల్లరిచాలు పాలరవాలు * జగిలిమొ
గిలి। యీఁడుజోడునుగీడు * వెన్నుపన్నునుజెన్ను కల్లుజల్లునుబొల్లు * గాలి
జాలి । చెండుదిండునుదండు * చేదోయిప్రాయివేయి కిట్టుఱట్టుతొట్టును *
గేదెముట్టు। గీముతొల్లిటిబాము*మోముపున్నమనోముకొమ్మిమ్ముతలదిమ్మ
తొమ్ముసొమ్ము । మఱుము మొదలగువికృతినా* మంబులొక్క। కొన్నితుదల
రుల్వాదులఁ * గూడఁకొనియు। లలివిభక్తులనుసమాస * ములనురెంట। భూ
వినవొపవిభక్తికం*బులగుచుండు॥౧౧౧॥

మువిభక్తిలోపము- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రథమావై భక్తికమోర్బిందుశ్చ మహాన్వతిక్రియార్థేతు॥

తే॥ గీ॥ పడియెనను క్రియతుదినిల్పఁ * బడియెడునెడఁ । ప్రథమయగు
మూఁకుసమసన * పదమునందుఁ । బెలుచనాదేశమగుఁబూర్ణ * బిందువది
యు । లోపమునుజెందునువికల్ప* రూపములను॥క॥ పడఁతిప్రియయంపడియె
భయం । పడియెసుఖంపడియెసంభ్రి * మంపడియెఁ బదం । పడియెఁ గడుభ
యు । పడియెరమించిసుఖపడియె * భ్రమ పడియెననఁ ॥ ౧౧౩॥ తే॥ గీ॥
భ్రాంతిపడిచింతపడియును * పట్లపెద్ద । నున్నగలుగదుకొనుమూ * నున్న
యగుట। బలముపడియెమదేభము * పడియెననిన। చెడిచనదుమూసమాసం
బు* నుదుగుగామి॥

పువర్ణాదేశము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము. తస్యసమాసేపుంపూ.

క॥ ఆదివిభక్తిమకారము । యాదవవరకర్మధార* యసమాసమునఁ ।
మేదినిపైఁజెందుఁబుప । ర్ణాదేశంబదిసబిందు * వగువలసినచోఁ॥ తే - గీ॥
పడఁతియప్రభుటూఁటల*బ్రంపుటూరు। లతివచోద్యపుటూరుచో*ద్యంపు
టూరు । మగువసూక్ష్మపుఁగొనుసూ*క్ష్మంపుఁగొను । కలికిచొక్కపుమేను
చొక్కంపుమేను ॥

అథర్వణమతసంధులు - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నుమొచ్చాతోహల్యథర్వణాచార్యస్యమతాత్ ॥

తే-గీ॥ సమసనమునన్మహాంతశ్శ్రం * గములకెల్ల । హల్లుగదియస్వార్థంబునఁ*బొల్లద్రుతము। వికృతినాగమమైద్రుత*ప్రకృతిపగిదిఁ । గాంచుసంధినథర్వణ * కవిమతమున॥ ౧౧౫॥ క॥ చనుఁగవకుఁజనుంగవయనఁ । దనరుఁదలిరుఁజొంపమునకుఁ*దలిరుంజొంపం । బనవచ్చుననుఁగువెలఁదికి । ననుఁగున్వెలఁదియనశ్లిష్ట * మగుస్థిరపరతన్ ॥

పదమధ్యద్రుతలోపబింద్వాదేశములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శత్రర్థేతూతశ్చనోస్తస్యస్యాచ్చ పూర్ణబిన్దురపి ॥

ఆ॥ తెలుఁగువర్తమాన * ములషష్ఠవర్ణంబు । గొమ్మువిడుఁద్రుతము * కొమ్మమరినఁ । గొమ్ములోపమగుద్రు * తమ్ముపూర్ణంబగు । తుపసుగొన్నిటనువి * కల్పముననుః ౧౧౬॥ క॥ చనుచునుబూనుచునెన్నుచు । ననుగొన్నిటఁదక్క నంచు*ననుచునుపించున్ । వినుచునుగనుఁగొంచునుగనుఁ । గొనుచునుదించుఁదినుచనఁగ*గూడునుగృతులన్ ॥౧౧౭॥ తే-గీ॥ ధాతుసపములనడుమను*దటలపిఱుఁద । వెలయుద్రుతములుస్వరసమ* న్వితములగుచుఁ । దొలఁగితమచోటపూర్ణబిం*దువులనిలుపుఁ । గొన్నిటనుగనుగొండుఁజే *కొంటిననఁగ ॥ ౧౧౮

ప్రథమైకవచనద్రుతప్రకృతులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాకత్సదోర్ద్రుతస్యస్యాల్లుక్ ॥

క॥ శ్యామాంగనేనుదానను। నీమాటలకొసద్రుతంబు*తెగునిలుచుమ । హ్లామిఁదనుండునప్పుడు । నేమనుమనునేమనును*నీకృపసనఁగన్ ॥ తే-గీ॥ తానునేననుపలుకుల* లోనిద్రుతము । లడఁగుచోమీఁదఁబరుసంబు * లనుఁరదమన । సరళలిపులగుఁదద్దుఁతా * క్షరములర్థ । బిందులగుఁదాఁజనంగ నేఁ * బిలిచితఁగ॥ ౧౧౯

పదాంతద్రుతలోపము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాక్యాన్తగతపదానాంచ ॥

క॥ పసగంసీసాదికముల । వసుమతినెవ్వొక్కపదము*వాక్యమునంగా । నెసఁగుఁదదంత్యపదముతుదఁ । బొసఁగునకారంబుపొల్ల * పోవున్నిలుచున్ ॥

తే-గీ॥ దానవారాతికేళికో * దానసీమ । నాకభూజంబునెంతఁగాం *

త్రాలలామ । ననఘగుణధామసత్యభా* మను బెరిమను। గలయునిచ్చలుననఁ
గలఘ్యంబులయ్యె॥౧౨౦॥

పదాంతద్రుతప్రాణలోపము.

క॥ నాంతపదాంతద్రుతమున। కెంతయుఁబ్రథమాబహూక్తి * కేతెం
చుత్రుతీ। యాంతస్థంబునకుంబ । ద్వ్యంతంబునస్వరములోప * మగుఁగొ
న్నింటన్ ॥ క ॥ నలినాక్షు తెలుఁగుపద్యం। బులకడపలనుండునలల * పొల్లు
లకుమహీ। స్థలిగుడునులుశృంగములును । నిలుపరుచదువునెడలాక్షు*ణికు
లెచ్చోటన్ ॥ ౧౨౧

ద్రుతప్రకృతికాంతబిందుసరళాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పరుషాద్ద్రుతప్రకృతికాత్సరళాస్స్యుస్తద్ద్విరితంచబిన్దుస్స్యాత్.

సీ॥ ధరద్రుతప్రకృతిశ * బ్దంబులపైఁబరుషంబులునిజసర * ళంబులగు
ను । ద్రుతములుఖండబిం * దువులగునాపట్లగాధేయముని వెంటఁ * గదలిన
డచెఁ । జరణపంకజధూళిఁ * జట్టునాతిగఁజేసె వెనఁడొక్క మనకుండ * వి
ల్లువిఱిచె । ధాత్రీతనూభవఁ * దగవివాహంబయ్యెగురువైభవంబునఁ * బు
రికివచ్చె ॥ ౧౨౨॥ ఆ॥ నినకులేంద్రుఁడనఁగ * నివియుదాహరణంబు । లిట్టిచి
న్నినున్న* తెల్లఁగుఱుచ । లిపులమీఁదనుండు * నపుడుగొప్పలునగుఁ। గడమ
ద్రవాలమీఁదఁ * గావుగాని॥ ౧౨౩॥ ఆ॥ ముంగమురువుదాలి * చెంగాంతయు
ననిట్లు। గొప్పనున్నలగును* గుఱుచమీఁద । రాఁజెనగ్నిగాలి * చేఁజాలన
ననిట్లు । నిఘదమీఁదఁగావుఁ * నిండుబొట్లు॥ ౧౨౪॥

ద్రుతప్రకృత్యంతసరళాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అవికారగతేత స్మిన్నపి సరళావన్తి తేపరతః.

సీ॥ అవనిద్రుతప్రకృ * త్యంతద్రుతంబులుచెడి బిందువులుగాని * యె
డలవాని। నలపలిపరుషము * లవరుసతోసరళంబులవుఁగానియచటబిం* దు
వులు లేవు । తంద్రిపంపునసుగాం * తారంబునకునేగి సమదవిరాధునిఁ * జా
వమొత్తె। సతివతోడసుజేకు * టూకుటింటవసించెఁ గనకమృగంబును * దుని
మివైచె॥ తే-గీ॥ భామినినిబట్టుకొనిబోవు * పక్షికంఠు। నంతకునిఁజేర్చెఁ
బుత్రమిత్రాన్వితముగ। నగరమునకుమహీజాత * నుగొనివచ్చె। రాముఁడ
ర్కకులాంబుధి * సోముఁడనఁగ ॥ ౧౨౫

ద్రుతప్రకృతికాంతద్రుతలోపము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లుగ్వాద్రుతప్రకృతికాత్పరతస్సరళస్థిరేచసన్యస్యాత్ ॥

సీసమాలిక॥ సరళంబులునుస్థిరా * క్షరచయంబును ద్రుతప్రకృతిశబ్దం
బులపై నిఁగదియ । నప్పుడుతదంతద్రు * తాక్షరంబులు వికల్పముసలోపంబు
లై * పరఁగుచుండు। జనియించెగరుడకే * తనుఁడు దేవకియందుఁ బెరిగెనుగోపికి *
బిడ్డఁడనఁగ । నభినుతిఁగాంచెజం * భారిముఖ్యులచేత: బూతనను జయిం
చె * బురిటిలోన । ననుపమస్థితిఁజెంద * మునభీతినొందకచంపెను డింభుఁ
డై * శకటదైత్యు । నడఁచెనుస్తాత్యుఁద్రు * గొనద్రుమముఁబట్టితిరిచి ద్రవే
పల్లెను * దిక్కుఁజేర్చి । గర్గుచేబహునామ * కములుగాంచెను నెఱపెను బాల
లీలలు * పెక్కుగతులఁ । బొడసూపెను చర * భూచరావలిఁ దల్లి కానసంబు
నను ఖ * గాలిమెచ్చఁ । గదలెఘోషాంగనా * సదనంబులకు వెన్నద్రుచ్చి
లియెనుగంట * ద్రమోగకుండఁ । జేసెఛిద్రంబులు * క్షీరభాండంబులఁ బలి
కెను ఫలవాక్య * ములవనితలఁ । బడవైచెరుఁగుంపా ద్ర * భంజనుండనమద్దు
లరిగెనుఝిల్లిర * వాటవికిని । వదలక కాచె తే * నలువిరాలఁ ద్రోపులగోపకు
లను తీవి * గూడిమాడి । తుని మెదకక్కుఁజర్మ * మునకునొాయసనత్సదనుజు
నిధాకతోఁ * దలఁకకుండ । నిర్జించె ధీబుద్ధి నిలిచి బకాసురుఁ * నఘునిధాత్రినిగూ
ల్చె * నద్భుతముగఁ । గల్పించెనీరజ * గర్భుండుడాచినవత్సములఁ గనూత్న
వత్సములను । గ్రీడించెఫలితశా * ఖిచ్ఛాయలనుమాళి జుట్టెనుఫుల్లప్రసూ
నములను । నవలీలభంజించె * నావులఁగాయుచుగర్దభాసురునిభీకరశరీరుఁ ।
గాళియుమర్దించి * కాళిందివెడలించి ద్రావెనుమండెడు * దావవహ్ని । స
రసియాడకేళి * సలుపుచుండఁగఁ జేకొనియెనుయువతుల * కోకలెల్ల । భు
జయించెరుచికరం * బుగవిప్రవనితలచేతను రాజాన్నజాతములను । రక్షిం
చెలేఖభ * ర్తనుతింపనెల్లరహ * స్తంబుననులీల * నచలమెత్తి । శరముసవ
రుణాకిం * కరుఁడెత్తికొనిపోవ్వనం దునిపెడకిపం * తనుసఁదెచ్చెఁ । దాల్చెశ
యాంబుజా * తంబునవేణువుపూరించెను శిరీష * ములుచిగుర్పఁ । బాడెష
డ్జస్వర * ప్రభవగీతంబువిరాలిఁ బెట్టెనుమట్టు * దాలకలను । జలమునసుందరీ
జనములఁ గికురించి * చనియెనుసూనవృ * క్షములనడుమ॥ తే॥ గరుణా షే
మాంబరంబుతోఁ * గానవచ్చి । మానమెల్లనుహరియించి * మరుని కేళి । వా
...నుచేల్చెను * వరుసకొలఁది । నన ద్రుతప్రకృతులకు దా * హరణములగు॥

౧౩౧॥ తే॥ ధేనుపాలతవర్గద్వి * తీయమొకఁడు। మొదలియనునాసికంబు
ను* మూఁడులిపులు। నాంధ్రిసంస్కృతశబ్దాదు*లందులేమిఁ। జేసివానికి
రక్ష్యము * లెప్పనైతి॥ ౧౩౨॥

ద్రుతప్రకృతికాంత ప్రుతశ్లేషము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అలుకిచసంశ్లేషస్స్యాత్॥

క॥ లలిసరళస్థిరములడా। పలినాంతపదంబులూఁది * పరికెడుచోసం।
నలుగాంచునుడతవర్గం। బులునాఱిటి చెంతఁదక్కఁ * బొల్లులయిహరీ॥
క॥ టతవర్గంబులురెంటను। సతతముసరళాక్షరములుపు * సమలిలునుని।
శ్చితమురనాంతపదాంత। ద్రుతములనుంగూడుకొనవు * తుదిఁగదిసినచోన్॥
౧౩౪॥ మాలినీవృత్తము॥ నలువఁగనినవేల్పు * న్గంధవాహాంబతల్పు। న్నల
కలిభయహర్త * న్జాంబవత్యాత్మభర్త। న్నలినదళసమాక్షు * న్బాణదై
త్యేంద్రశిక్షుం। దలఁతుసనగఁజెందుం * దన్నకారంబులెందున్॥ మహా
స్రగ్ధర॥ నవతల్పాయందలంతు * న్ఖగపతిగమను * న్ఛాత్రచిత్రధ్వజాంకు। న్న
వదళ్పావతారు * న్ఫణిపతిశయను * న్ఘస్రనాథేందునేత్రు। న్నవరత్నాం
చత్కిరీటు * న్ఘనపదజనకు * న్ఘర్మవస్త్రాభిధాను। న్నవనీతక్షీరచోరు *
న్నతజనసులభు * న్మానిహృత్పద్మవాసున్॥ ౧౩౫॥ నరకపుష్పిణీవృత్తము॥ న
న్నరకభయసంహారు * న్యాదవాగ్రేసరు। న్నరకదనుజాంతకు * న్నాహిణే
యానుజు। న్నరముఖసురార్చితు * న్లక్ష్మణావల్లభు। న్నరహరిఁదలంచెద*
న్వాంఛితార్థాప్తికిన్॥ ౧౩౬॥ స్రగ్విణీవృత్తము॥ నీరజాతేక్షణు * న్మేషసిం
హాసను। న్నారదాదిస్తుతు * న్షట్పదశ్యామలు। న్నారకాపద్ధరు * న్నామ
జేంద్రావను। న్నేరహస్యంబున * న్హృద్గతుంజేసెదన్॥ ౧౩౭॥

ద్రుతప్రకృతికాంత బింద్వాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బిన్దుం ప్రవదన్తితంక్వచిత్కేచిత్॥

తే॥ కడుఁదృతీయచతుర్థవ* ర్గములఁగలుగు। సరళములుసమలిపులును*
బరములైన। పఱినినాంతపదాంతద్రు * తంబుపొల్లు। బెఱికినైనిత్యముగఁ
బూర్ణ * బిందువగును॥ ౧౩౮॥ క॥ నన్నయసూత్రమునక్వచి। త్తన్నదొకటిఁ
దక్కఁబొల్లు * కక్కరనియమం। బెన్నుటలేదాధికవుల్। గొన్ని తెలుఁగులర
సితెలిసి * కొంటినివీనిన్॥ ౧౪౦॥ వ॥ అవియెయ్యవియనినఁదృతీయవర్గస

రళంబునకు రాచమల్లువారిషష్ఠస్కంధములోఁ బ్రయోగము-చతుర్థవర్గసర
ళంబునకు రాఘవపాండవీయములో భారతార్థమునందుఁ బింగలి సూరన
రాజు ప్రయోగము॥ టవర్గద్వితీయమునకుఁ ద్రైశంకోపాఖ్యానములోఁ గవి
సింగరన్న ప్రయోగము॥ క॥ ఠంఠశుభ్రైరవుని సితి। కంఠు విశాలాక్షి దండ*కరు
ణాహ్నావిస్ఫై। కుంఠపతి గుహునిలోలా। ఠ్యుంఠేవలు మీఁఅభావ*రుఁడుపొ
డగనియోఁ॥ వ॥ టవర్గచతుర్థంబునకు ధర్మనాచార్యులవిరాటపర్వమునందు॥
తే॥ ఢాంఢమితభేరికాధ్వాన * ముంఢుమీని। నాదమును మిన్నుముట్టన*నార
తంబు పెక్కుగంధర్వపతులున ల్దిక్కులంపుఁ। గాచు సౌగంధికంబుఁ దేఁ*
గల రెయొరులు॥ వ॥ తవర్గంబునందు ద్వితీయవర్ణము సంస్కృతాంధ్ర శబ్దా
దులందు లేదుగానఁ బ్రయోగంబుగలుగ నేరదు॥ చతుర్థాక్షరంబునకు నవనం
తు నిఘంటువునందు॥ తే॥ సేర్చిపొల్లనకారంబు*బిందువగుచు। మీఁదనున్న
ధకారంబు*నూఁదిప్రాస। బంధమగుఁ గృష్ణుఁ డుదయించి*నంధరిత్రి। యం
తయును నిరుపద్రవం*బయ్యెననఁగ॥౧౭౩॥ క॥ ముందరగ జబమకారము।
లొందిననాంతములతుదల*నుండు ద్రుతములం। గ్రందుకొని వికల్పంబున।
బిందువులుగఁ జేసికృతులఁ*బెట్టుదురొకచోఁ॥౧౭౪॥ సీ॥ అంగజకేళిఁ
దే*ల్చెంగోపకాంతలనగము హస్తంబున*న్నరిమ దాల్చె। గెంజిభోజధరావ*
రుంజముకడఁ జేర్చె నరుఁ బ్రోఁచె రణమున*న్జగ మెఱుంగ। జాంబవంతుని గె
లిచెంబంటుతనమున నఱికెఁ జక్రంబున*న్బాణు పాణు। లమ్మకుండలములి*
చ్చెమ్మహీసుతుఁ జంపి నాకుభూతలమున*న్మఘవతరువు॥ తే॥ గీ॥ దైవమా
త్రం బె దేవకీ*దేవిపట్టి। దేవదేవుఁడు శ్రీవాసు*దేవుఁడనఁగ। గజమంబులడా
పలఁగ దియునట్టి। నాంతపదములకెల్లల*క్ష్యంబులయ్యె॥౧౭౫॥

సమకారద్విత్వమైత్రులు.

తే॥ గీ॥ తమకుఁ దామ ద్విత్వంబులై*యమరునవియు। బిందువులుడా
పలను వెలు*గొందునవియు। నొక్కరూపయి పూర్వప్ర*యోగసరణి। న
ములు ప్రాసంబులకు నిల్చుఁ*దమకుఁ దాము॥౧౭౬॥ క॥ మిన్నేఱు పాదమున
ధా। తన్నాభిని గుసుమశరుని*దంగాంచిననీ। సాన్నిధ్యము దొరకుట్కై।
సన్నుతిసేయుదురు నిన్ను*సనకాదులజా॥ క॥ తమ్ములను మల్లికాకుసు। మ
మ్ములమరువాదిపత్ర*మాలికలను భ। క్తిమ్మురసంహరు పూజలు। సమ్మదమున
సలుపఁగలుగు*సకలార్థంబుల్॥౧౭౭॥

పదాంతనులుకారద్విత్వలోపములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రథమలుగపిద్విసులోప్యః॥

క॥ సమయునువికల్పకంబున । శమితదనుజ తమకుఁదాము * జడ్డలయి పదాం । తముల వెలింగెడునులువ । ర్ణములను ప్రథమాక్షరములు * రాజీవాక్షా ॥ ౧౪౯ ॥ తే॥ గీ॥ కన్నుమూసెనుగనుమూసెఁ * జన్నుదోయి । గబ్బిచనుదోయిమిన్నువాఁ * కమినువాఁక । ముల్లునాటెనుములునాటెఁ బల్లుగంటి । తరుణిపలుగంటికల్లుముంతకలుముంత ॥ ౧౫౦ ॥

ద్రుతలోప సమాసములు ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు॥

తే॥ గీ॥ వనధితనయేశయయినటు * వంటియనుచుఁ । బరపదవిశేషణము తేట * పఱచుకొనుచుఁ । దొలుతటిపదంబుకొననుండు * ద్రుతముగుడియు । సమసనమునందుఁజెందులో * పములుగృతుల॥ క॥ కడపలిద్రుతమునుగుడియును । బొడవడఁగినఁబయినిబరుష * ములుసరళములౌఁ । జెడవుపెఅహల్లులెల్లను । సడలకప్రాణంబులెల్ల*సంధులుగాంచుౕ॥ ౧౫౨॥ తే॥ జగతిఁజప్పనికూరకుఁ * జప్పగూర । చనునుజక్కనిచాయకుఁ * జక్కచాయ। హెచ్చుపచ్చనితోటకుఁ * బచ్చతోట । గరిమఁగమ్మనితావికిఁ * గమ్మదావి॥ ఆ॥ చల్లగాలితీయ * విల్లునాసరళస్థిరాక్షరములుతొల్లి * టట్లనిలుచుఁ । బంచబాణజనక * పచ్చావునల్లావు । లనుచునచ్చులెల్ల * సదుకునిట్లు ॥ ౧౫౩ ॥

హేమాచార్యమతసంధులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

హేమోక్తేఃపరుషాణాంగసడదవాస్స్యుఃపదాద్వద్వే॥

క॥ సుమనస్తుతద్వంద్వసమా । సమునను హేమోక్తినిబర * శబ్దాదివ । ర్ణములగుపరుసాక్షరములు । తమరూపులువిడిచిగసడ* దవలగువరుసౕ ॥ ౧౫౪ ॥ ఆ॥ కసవుగట్టెలనఁగ * గాలుసేతులనంగ । నిక్కడెక్కలిడు * నేరఁడనఁగ । నొప్పుదప్పులనఁగ * నూరువల్లెలనంగ । జరుగునిట్లుద్వంద్వ*సమసనమున॥ ౧౫౫॥

ప్రథమాంతగసడదవాదేశము.

శబ్దానుశాసన మూలసూత్రము.

హ_స్తఃసోఽస్యాస్తీతికరీమతంగజః కుఞ్జరోవారణః కరీత్యమరః - కరిణో హితం మోక్షణంకరిహితం - కరిహితేకరణః సాధనభూతః - తంకరిహితకరణం - అత్రకరణాధికరణయోరితి కరణార్థేల్యుట నచస్యాత్పదంతస పుం_స్త్వంశంకనీయం - నారాయణఇత్యాదౌపుం_స్త్వస్యాపిప్రసిద్ధేః । వి వ్యంలోకాశ్రయత్వాల్లింగస్యేతిజనపదాదిషుపుం_స్త్వైరభిహితత్వాత్ - రాకిలపాండ్యరాజేన్ద్రో ద్యుమ్నాఖ్యరాజర్షిరగ_స్త్యశాపవశాద్గజేన్ద్రో మాపన్నస్సన్ కదాచిత్తృష్ణావశాత్సగోదధిమధ్య త్రికూటాచలాగ్రవ ణోద్యానాంతరసరోవరం సమాగత్య దేవలశాపాగతగ్రాహరూపిణా హూహూహూగంధర్వేణగ్ర_స్తఃప్రా_క్తన జన్మతపోవిశేషవిజ్ఞానసంపన్నస్సన్ రమేశ్వరముద్దిశ్యస్తోత్రంచకారస_న్తుష్టంభగవన్తోవాసుదేవ_స్తత్సమీపం ప్రా ప్య మోక్షయామాసేతిసుప్రసిద్ధంభాగవతే ॥ కరుహాసఖరుచిం కేజలేరు హా_న్తికరుహాణ్యమ్భోజాని-కరుహాణ్యమ్భోజాకరుహాణాంనీరజానాంసఖా హితః కరుహాసఖఃసూర్యః అత్రరాజాహస్సఖిభ్యష్టజితిటచ్ప్రత్యయః - రుహాసఖస్య సూర్యస్యరుచిరివరుచిర్యస్యతంకించ యసథాభాస్వాంస్తమో వ_ర్తయన్ లోకందీపయత్యేవంవిష్ణురప్యజ్ఞానరూపతమోనివ_ర్తయన్ లో దీపకత్వా_త్తస్యభాస్కరతేజోవ_త్త్వంయు_క్తం-యద్వా- కరుహాణ్యుత్పల ని - తేషామపిజలరుహత్వస్య వక్తుంశక్యత్వాత్ - కరుహాణాముత్పలానా సఖాహితః కరుహాసఖశ్చన్ద్రః - కరుహాసఖస్య భూషణమయచన్ద్రస్యేవ రుచిర్యస్యతం బాలభావే హరిణార్ధచన్ద్రాకారభూషణధారణస్యకర్ణామృ మూ_క్తత్వాత్ - యద్వా - సూర్యకోటిప్రతీకాశం చన్ద్రకోటిసమప్రభమి తిప_ద్మపురాణే భగవద్ధ్యానాంతరస్యసత్త్వాచ్చ - అస్మిన్నర్థేకరుహాసఖేతి త్రబహువచనతయాసమాసోజ్ఞేయః-బహుత్వస్యత్రిత్వాదిసాధారణత్వా త్ - అథవా - కరుహాణీస్త్రీనరాణి - తేషాం సఖాహ్లాదయభూతా తాల రూపిణీత్యర్థః - తాదృశీరుచిర్యస్యతం శైత్యంహిఅసత్త్వా ప్రకృతేర్జలసే త్యాదివద్భిన్నలింగానామపి విశేషణవిశేష్య భావస్సమ్పద్యతే॥ ౩॥ గరు ఖగరథం - గరుడోగరుత్మాన్గరుడ స్తార్క్ష్యఇత్యమరః - గరుడఇతిఖగఃప

రుడఖగః గరుడఖగఏవరథో వాహనం యస్యతం - యద్వా-ఖేగచ్ఛన్తి
రస్మిత్తిఖగాఇతి వ్యుత్పత్త్యాఖగశబ్దస్య దేవతావాచకత్వస్యాపివక్తుంశక్య
త్వాత్ - గరుడఖగో గరుడదేవః - సఏవరథో యస్యతం - అథవాగరుడఏ
ఖగరథో వ్యోమసంచారణపటురథో యస్యతం - కించ- ఖగస్సూర్యః-శ
ర్క-విహంగాఃఖగాఇత్యమరః - సూర్యశబ్దస్య శ్రేష్ఠవాచకత్వస్యాపివక్తుం
శక్యత్వాత్ - గరుడానాంపక్షిణాం శ్రేష్ఠః - గరుడఖగఃసఏవరథో యస్య
తం ॥ ౪ ॥ ఖరఘనకరవి - ఖరఃఖరాసురః - ధేనుకవనవాసీ గర్దభాసురః-
అథవా దండకారణ్యనివాసో రావణజ్ఞాతిః ఖరాసురఃసఏవఘనః మేఘః-
ఘనజీమూతముదిరేత్యమరః - కః వాయుఃమారుతే వేధసిబ్రధ్నేపుంసిక
ఇత్యమరః - కానాంవాయూనాం - రవిః శ్రేష్ఠశ్చణ్డమారుతఇతియావత్ -
ఖరఘనస్యకరవిః - తంఖరసమానఖరాసురస్రప్రళయవాయుస్వరూపఅస్మిన్
వక్షేభాగవతరామాయణప్రసిద్ధిర్ద్రష్టవ్యా ॥ ౫ ॥ ఖరతరకరగం - ఖరతరా
స్తీక్ష్ణతరాః - తిగ్మంతీక్ష్ణంఖరం తద్వదిత్యమరః । కరాఅంశవోయస్యసః -
ఖరతరకరస్సూర్యః - తంగచ్ఛతీతి - ఖరతరకరగః-తం-ధ్యేయస్సదాసవితృ
మణ్డలమధ్యవర్తీతిధ్యానశ్లోకప్రసిద్ధత్వాదిత్-యద్వా-ఖరతరోదర్దురఃకరో
యస్యసఃఖరతరకరః - కుంజరఃసఇవగచ్ఛతీతిఖరతరకరగః-తంమత్తమాతం
గవిక్రమమితిరామాయణేబాలకాండేవాల్మీకివచనప్రసిద్ధేః - నచాత్రవిక్ర
మపదస్యపరాక్రమార్థపరతాశ్రయణీయా - తద్వ్యాఖ్యానేతత్పదస్య క్ర
ముపాదవిక్షేపణా ఇత్యస్మాద్ధాతోర్గమనార్థకత్వస్యోక్తత్వాత్ ॥ ౬ ॥గరళము
ఖరిపుం-గరళంవిషంముఖేయస్యసఃగరళముఖః- కాళీయఃతస్యరిపుః శత్రుః
తంకాళీయమర్దనమిత్యర్థః - అత్రభగవాన్ యమునాహ్రదస్థం కాళీయా
ఖ్యం మహోరగంశిక్షితవానితి పూర్వభాగవతప్రసిద్ధేః ॥ ౭ ॥ గరధరకర
తం ధరతీతిధరః - ధృఞ్ ధారణే ఇతిధాతుః - గరస్యకాలకూటస్యధరో
గరధరస్సదాశివః - సఏవగరధరకః - స్వార్థేకప్రత్యయఃతస్మిన్రతంప్రీతిమం
తంనారాయణప్రియఃమనంగ మదాపహారమితిస్తోత్రాత్ - యద్వా - కశ
బ్దస్య బ్రహ్మవాచకత్వాత్ - గరధరశ్చకశ్చగరధరకౌ- తయోఃరతంప్రీతి
మంతం యద్యపినారాయణస్యసర్వసమత్వమేవవక్తవ్యం । తథాచలౌకికసా

మ్యాత్పురాణప్రసిద్ధేశ్చతద్వ్యుక్తిరితిజ్ఞేయమ్ ॥ అత్రనామైకాత్మ్యభ్యాహా రేణ తథావిధం గోపాలం నామైకాత్మ్యర్థః – యద్వాగరధరకరతవిశిష్ట్యత్ర రేతిధరేతి కరతటంతి పదత్రయంద్రష్టవ్యం – తథాచ – పేగరవిష్ణుస్వపురు షపటిష్ఠేతియావత్ – క్రేబ్రహ్మణిరతం ప్రీతిమంతం పూర్వోక్తవిశ్వందేవం ధరహృదిభావయ స్వేత్యర్థః – అత్రకృష్ణస్యగరుడఖగరథమితివిశేషణద్వయ సామర్థ్యాత్తత్పుంసేనాస్యపాపరోగనాశభవిష్యతీతితత్ఫలోక్తిరితిజ్ఞేయమ్॥

క॥ సప్తాక్షరైకపాదంబై సగర్భమదనవిలసితవృత్తద్వయము॥

కరధృతకరుహాంకుఁ – గిరిహితకరణుఁ – గరుహాసఖసుచిఁ – గరుడఖగరథుఁ ॥

గర్భద్వితీయమదనవిలసితవృత్తము.

ఖరఘనకరవిఁ * ఖరతరకరగుఁ * గరళముఖరిపుఁ * గరధరకరతుఁ

వ॥ కొందఱీరెండువృత్తములుమధ్యమతివృత్తములందురు॥

చతుర్దశాక్షరైకపాదంబై సగర్భప్రహరణకలితవృత్తము

కరధృతకరుహాంకుఁ గిరిహితకరణుఁ । గరుహాసఖసుచిఁ గరుడఖగర థుఁ । ఖరఘనకరవిఁ ఖరతరకరగుఁ । గరళముఖరిపుఁ గరధరకరతుఁ॥

పంచదశాక్షరైకపాదంబై సగర్భమణిగణనికరవృత్తము.

కరధృతకరుహాంకునిగిరిహితకరణుఁ * గరుహాసఖసుచిని గరుడఖగరథున్.
ఖరఘనకరవిని ఖరతరకరగుఁ * గరళముఖరిపుని గరుడఖగరథుఁ ॥ ౧౮౩॥

అష్టాదశాక్షరైకపాదంబై సయుక్తమాత్రావృత్తద్వయము.

కరధృతకరుహాంకుని * గిరిహితకరణుని * గరుహాసఖరుచిని * గరుడఖగరథుని॥

గర్భద్వితీయాష్టమాత్రావృత్తము.

ఖరఘనకరవిని * ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపుని * గరధరకరతుని॥ ౧౮౪॥

షోడశాక్షరైకపాదంబై సగర్భమధురగతిరగడ.

కరధృతకరుహాంకుని * గిరిహితకరణుని * గరుహాసఖరుచిని * గరుడఖగరథుని।
ఖరఘనకరవిని * ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపుని * గరధరకరతుని॥

వ॥ కొందఱుదీనినేషోడశలఘువృత్తమనందురు॥

పంచదశాక్షరైకపాదంబైన గర్భద్విపదము.

కరధృతకరుహాలుని*గరిహితకరణుఁ * గరుహాసఖరుచిని*గరుడఖగరథుఁ *
ఖరఘనకరవిని*ఖరతరకరగుఁ*గరళముఖరిపుని*గరధరకరతుఁ ॥ ౧౮౬

ద్వాత్రింశదక్షరైకపాదంబైనగర్భహరిణగతిరగడ.

కరధృతకరుహాలుని * గరిహితకరణుని * గరుహాసఖరుచిని*గరుడఖగరథుఁ ।
ఖరఘనకరవిఁ * ఖరతరకరతుఁ * గరళముఖరిపుని * గరధరకరతుఁ ॥

గర్భప్రథమకందము.

కరధృతకరుహాలుఁ గరిహిత । కరణుఁ గరుహాసఖరుచిని * గరుడఖ
గరథుఁ । ఖరఘనకరవిఁ ఖరతర।కరతుఁ గరుడముఖరిపుని*గరధరకరతుఁ ॥

గర్భద్వితీయకందము.

గరధరకరతుఁ గరధృత । కరుహాలుఁ గరిహితకరణుని* గరుహాసఖరుచిఁ । గ
రుడఖగరథునిఖరఘన । కరవిఁ ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపుఁ ॥

గర్భతృతీయకందము.

గరళముఖరిపుంగరధర । కరతుఁ గరధృతకరహాలుని * గరిహితకరణుం*గరు
హాసఖరుచిఁ గరుడఖ । గరథుఁ ఖరఘన.కరవిని * ఖరతరకరగుఁ ॥

గర్భచతుర్థకందము.

ఖరతరకరగుఁ గరళము । ఖరిపుంగరధరకరతునిఁ * గరధృతకరుహాలుం । గ
రిహితకరణుంగరుహాస । ఖరుచింగరుడఖగరథుని * ఖరఘనకరవిఁ ॥

గర్భపంచమకందము.

ఖరఘనకరిహిత్ఖరతర । కరగుంగరళముఖరిపునిఁ * గరధరకరతుం । గరధృ
తకరుహాలుంగరిహిత । కరహాలుంగరుహాసఖరుచిని * గరుడఖగరథుఁ ॥

గర్భషష్ఠకందము.

గరుడఖగరథుఁ ఖరధర । కరవిఁ ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపుఁ । గరధ
రకరతుంగరధృత । కరుహాలుంగరిహితకరణుని * గరుహాసఖరుచిఁ ॥

గర్భసప్తమకందము.

కరుహాసఖరుచిఁ గరుడఖ । గరథుఁ ఖరఘనకరవిని * ఖరతరకరగుఁ । గర
ళముఖరిపుంగరధర । కరతుంగరధృతకరహాలునిఁ*గరిహితకరణుఁ ॥

గర్భాష్టమకందము.

కరహితకరణుం గనుమాన । ఖరుచిర గరుడఖగరథుని * ఖరఘనకరవిర । ఖ
తరకరగుణ గరళము । ఖరిపుం గరధరకరతుని * గరధృతకరుమహేశ ॥

పదప్రకాశితకందము.

క॥ కామెపలినామపురిసు । త్రామసరోజాప్తకోటి * ధాముజలధర ।
శ్యాముయమసోముదనుజవి। రాముస్వ్రిజస్తోమనోభి*రాముందలఁతున్ ।

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్రభరద్వాజగోత్రకామెపల్లిపురమందిర
నందనందన చరణారవింద వందనాభిలాషమనీషా ప్రాభవ
వేంకటార్య తనూభవ విద్యావిశేష సురాచార్య
కాకునూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైన యాంధ్ర
శబ్దచింతామణి యను వ్యాకరణశాస్త్రం
బునందష్టాదశోత్తరావృత్తంబులు నష్ట
చత్వారింశత్సూత్రంబులుం గల
సంధిపరిచ్ఛేదము ను,
అప్పకవీయము - పంచమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

